Carl Friedrich Keil

Kommentar til 4. Mosebok

Forkortet utgave

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Carl Friedrich Keil: *Kommentar til 4. Mosebok* (Forkortet utgave).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Innledning til 4. Mosebok 1
Kapittel 1. Mønstringen ved Sinai 3
I. Forberedelser til oppbruddet fra Sinai 3
Hvordan tallet 22 273 kan forklares 6
V. 1–54. Befalingen om mønstringen 8
Kapittel 2. Leiren rundt tabernaklet 11
Kapittel 3. Levittene i stedet for de førstefødte 14
V. 1–38. Arons og Moses' ætt 14
V. 39–51. Levittenes tall 18
Kapittel 4. Levittenes tjeneste ved helligdommen 20
V. 1–49. Kahatittene mønstres 20
Kapittel 5. Renhet i leiren og sjalusiofferet 24
Den åndelige ordningen av Israels menighet 24
V. 1–22. De urene sendes ut av leiren 24
V. 23–31. Vannet og offeret 27
Kapittel 6. Nasireerne og velsignelsen 30
V. 1–8. Nasireerløftet 30
V. 9–21. Når innvielsen blir uren 32
V. 22–27. Den aronittiske velsignelsen 34
Kapittel 7. Høvdingenes gaver 37
De siste hendelsene ved Sinai 37
V. 1–89. Vognene og oksene 37
Kapittel 8. Lampene og levittenes innvielse 40
Kapittel 9. Påsken ved Sinai og skyen 44
Kapittel 10. Trompetene og oppbruddet fra Sinai 48
V. 1–10. Sølvtrompetene 48
II. Vandringen fra Sinai til Moabs ødemarker 49
V. 11–34. Skyen løfter seg 50
V. 35–36. Moses' bønn når arken brøt opp og hvilte 53
Kapittel 11. Tabera og begjærets graver 55
V. 1–17. Tabera 55
V. 18–34. Kjøtt i en hel måned 58
V. 35. Haserot 61
Kapittel 12. Mirjam og Aron mot Moses 63
V. 1–3. Den etiopiske kvinnen 63
V. 4–16. Herren dømmer mellom dem 65
Kapittel 13. Speiderne sendes ut 69

Speiderne, folkets knurr og straffen 69
V. 1–21. Tolv menn sendes ut 70
V. 22–33. Hebron og Esjkol-dalen 72
Kapittel 14. Opprøret i Kadesj 75
V. 1–10. Folket gjør opprør 75
V. 11–25. Moses går i forbønn 76
V. 26–45. Dommen over den knurrende menigheten 78
Kapittel 15. Offerlover, sabbatsbryteren og duskene 82
Hendelser i de trettisju årene i ørkenen 82
V. 1–36. Matoffer og drikkoffer til lammet 82
V. 37–41. Duskene på klærne 86
Kapittel 16. Korahs opprør 88
V. 1–22. Opprørerne 88
V. 23–50. Bort fra de ugudeliges telt 91
Kapittel 17. Arons stav blomstrer 96
V. 1–13. Tolv staver for vitnesbyrdet 96
Kapittel 18. Prestenes tjeneste og inntekter 99
V. 1–20. Å bære skylden for helligdommen 99
V. 21–32. Tienden til levittene 102
Kapittel 19. Den røde kvigen 105
V. 1–16. En rød kvige uten lyte 105
V. 17–22. Renselsen 109
Kapittel 20. Vannet fra klippen og Arons død 110
Israels siste vandring fra Kadesj til Pisga-høydene 110
V. 1–13. Menigheten samles i Kadesj 111
V. 14–29. Bud til Edoms konge 113
Kapittel 21. Kobberslangen, Sihon og Og 117
V. 1–9. Seieren over kongen i Arad 117
V. 10–15. Rundt Edom og langs Moab 120
V. 16–26. Brønnen og veien til Pisga 123
V. 27–35. Sangen om Hesjbons fall 126
Kapittel 22. Bileam og eselet 129
III. Hendelsene på Moabs ødemarker 129
V. 1. Leiren på Moabs ødemarker 129
Bileam, Beors sønn 130
V. 2–17. Moab og Midians eldste 133
V. 18–27. Gud gir Bileam lov 136
V. 28–35. Eselet taler 139
V. 36–41. Balak tar imot Bileam 142
Kapittel 23. Bileams to første spådommer 144
V. 1–6. Sju altere og sju offer 144
V. 7–17. Den første spådommen: et folk som bor for seg selv 145
V. 18–30. Den andre spådommen: Gud lyver ikke 149
Kapittel 24. Stjernen fra Jakob 152
V. 1–4. Guds Ånd kommer over Bileam 152

V. 5–17. Israels boliger og kongerike 153
V. 18–20. Edom blir underlagt 157
V. 21–24. Kenittene 158
Stjernen fra Jakob er Messias 161
V. 25. Bileam og Balak skilles 162
Kapittel 25. Ba'al-Peor og Pinehas 164
V. 1–18. Forførelsen i Sjittim 164
Kapittel 26. Den nye folketellingen 168
V. 1–65. Befalingen om tellingen 168
Kapittel 27. Selofhads døtre og Josva 172
Kapittel 28. De daglige ofrene og høytidsofrene 176
V. 1–31. Ofrene til fastsatt tid 177
Kapittel 29. Høytidene i den sjuende måneden 181
Kapittel 30. Løfter og avholdsløfter 184
Kapittel 31. Hevnen over Midian 187
V. 1–30. Herrens befaling 187
V. 31–54. Byttet og avgiftene 190
Kapittel 32. Landet øst for Jordan 193
V. 1–19. Rubenittenes og gadittenes bønn 193
V. 20–38. Moses' vilkår 196
V. 39–42. Makirs barn får Gilead 199
Kapittel 33. Leirplassene i ørkenen 201
V. 1–18. Fra Egypt til Sinai 201
V. 19–49. Vandringen i straffeårene 202
Forskrifter for landet som skulle erobres 205
V. 50–56. Landets innbyggere skal drives ut 205
Kapittel 34. Landets grenser 207
V. 1–6. Kanaans land som arv 207
V. 7–29. Nordgrensen 208
Kapittel 35. Levittbyene og tilfluktsbyene 212
V. 1–11. Byer til levittene 212
V. 12–28. Vern mot blodhevneren 214
V. 29–34. Vitner og løsepenger 217
Kapittel 36. Arvedøtrene og stammens arv 219
Om Carl Friedrich Keil 221
Ordforklaringer 222

Innledning til 4. Mosebok

Jødene kaller den fjerde Mosebok enten *Vajedabber* (וַיְדַבֵּר, «og han talte») etter det første ordet, eller «tellingenes bok» etter folketellingene. Derfra kommer også navnet i Septuaginta og Vulgata, *Arithmoi* og *Numeri*, «tall».

I de masoretiske håndskriftene har den overskriften *Bemidbar* (בְּמִדְבַּר, «i ørkenen»), som peker mer direkte på hva boka handler om. Den forteller hvordan Israel ble ført gjennom ørkenen fra Sinai-fjellet til grensen mot Kanaan ved Jordan, og den spenner over hele tiden fra den andre måneden i det andre året etter utgangen fra Egypt til den tiende måneden i det førtiende året.

Veien fra Sinai til KanaanDa lovene i 3. Mosebok hadde ordnet folkets åndelige liv, skulle israelittene bryte opp mot Kanaan og ta i eie den arven som var lovt fedrene. Slik veien fra Gosen til Sinai hadde forberedt det utvalgte folket på å bli tatt opp i pakten med Gud, skulle veien fra Sinai til Kanaan forberede det på å eie det lovede landet.

Gjennom ørkenen skulle israelittene på den ene siden erfare at deres Gud trofast våket over dem og i nåde fridde dem ut av all nød og fare, og at hans dommer kom hardt over dem som foraktet ham. Slik skulle de lære å stole helt på Herren og søke hans rike alene.

På den andre siden skulle de på vandringen få de lovene og forskriftene som gjaldt deres borgerlige og politiske ordning. Da kunne de forme og holde seg sammen som et fast folk ved siden av – og i motsetning til – de jordiske rikene som folkeslagene bygde, og fylle den oppgaven Gud hadde gitt dem midt blant jordens folk.

Noen av disse lovene ble gitt ved Sinai og gjaldt den ytre og indre ordningen av Israels stammer som Herrens hær og menighet. Andre ble gitt ved forskjellige anledninger under vandringen, og etter at folket var kommet til Moabs ødemarker på den andre siden av Jordan, rett overfor Jeriko, særlig med tanke på erobringen av Kanaan og bosettingen der.

Lovene er ikke bare hektet utenpå fortellingen i den rekkefølgen de ble gitt. De er vevd inn i den etter sitt eget preg og innhold, slik at alt danner en hel enhet, og den deler seg i tre tydelige deler som følger historiens gang.

Første del: Forberedelsene til oppbruddet fra SinaiFørste del (1,1–10,10) inneholder forberedelsene til oppbruddet fra Sinai, ordnet i fire grupper. Den første gjelder den ytre ordningen av stammene i leiren og på marsjen: Israels tolv stammer ble mønstret og gruppert omkring sin Guds helligdom (kap. 1–

2), og levittene ble satt i stedet for folkets førstefødte til å tjene prestene ved helligdommen (kap. 3–4). Den andre gjelder den indre, moralske og åndelige ordningen av folket som Herrens menighet: lover om å holde leiren ren, om erstatning for urett, om ekteskapelig troskap, om nasireerløftet og om prestenes velsignelse (kap. 5–6).

Den tredje gruppen er de siste hendelsene ved Sinai: stammehøvdingenes innvielsesgaver til frakten av tabernaklet og til altertjenesten (kap. 7), innvielsen av levittene (kap. 8) og påsken, med en ordning for en ekstra påske (9,1–14). Den fjerde gruppen er tegnene og signalene for marsjen gjennom ørkenen (9,15–10,10).

Andre del: Vandringen fra Sinai til Moabs ødemarkerAndre del (10,11–21,35) forteller om vandringen i tre etapper fra Sinai til Pisga-høydene nær Jordan. Den første går fra oppbruddet fra Sinai-ørkenen (10,11–36) til folket kom til Paran-ørkenen ved Kadesj. Den tar med det som hendte ved Tabera, ved Kibrot-Hatta'ava («lystens graver») og ved Haserot (kap. 11–12), og det som hendte ved Kadesj og førte til at Gud dømte det opprørske folket til å vandre i ørkenen i førti år, til hele den eldre slekten som dro ut av Egypt, var død (kap. 13–14).

Av det som skjedde mens denne dommen ble fullbyrdet – fra slutten av det andre året til menigheten igjen samlet seg ved Kadesj i begynnelsen av det førtiende – forteller boka bare om Korahs opprør og undergang (16,1–50).

Foran står lover om ofrene etter inntoget i Kanaan, om straffen for den som spotter Gud, og om duskene på klærne som skulle minne folket om budene (kap. 15). Etter følger Guds stadfesting av Arons prestedømme (17,1–13), forskrifter om prestenes og levittenes plikter og rettigheter (kap. 18) og loven om renselse etter berøring med døde (kap. 19).

Den tredje etappen er Israels vandring i det førtiende året fra Kadesj til fjellet Hor, rundt Seir-fjellene og forbi Moab, gjennom amorittenes land til Pisga-høydene. Der seiret Israel over amorittkongene Sihon og Og og inntok rikene deres i Gilead og Basan (kap. 20–21).

Tredje del: Hendelsene på Moabs ødemarkerTredje del (kap. 22–36) samler i fem grupper det som skjedde på Moabs ødemarker, øst for Jordan-sletten, sammen med lovene som ble gitt der. Først kommer moabittenes og midjanittenes forsøk på å ødelegge Israel: først ved Bileams forbannelse, som mot hans vilje ble vendt til velsignelse (kap. 22–24), deretter ved å lokke israelittene til avgudsdyrkelse (kap. 25). Så følger den nye tellingen av folket etter slektene (kap. 26), med en regel om at døtre kunne arve jord (27,1–11), og innsettelsen av Josva som Moses' etterfølger (27,12–23).

Den tredje gruppen er lovene om ofrene menigheten skulle bære fram på sabbatene og høytidene, og om hvor bindende løfter var når de ble avlagt av noen som sto under en annens myndighet (kap. 28–30). Den fjerde er seieren over midjanittene (kap. 31), fordelingen av det erobrede landet øst for Jordan mellom Ruben, Gad og halve Manasse (kap. 32) og listen over leirplassene (33,1–49). Den femte er forskriftene om å drive ut kanaaneerne, erobre Kanaan og dele landet mellom Israels stammer, om levittbyene og tilfluktsbyene, og om ekteskapet til døtre som arvet jord (33,50–36,13).

Kapittel 1. Mønstringen ved Sinai

I. Forberedelser til oppbruddet fra Sinai

Bokens første hoveddel (1,1–10,10) handler om forberedelsene til oppbruddet fra Sinai, og den begynner med mønstringen av folket (kap. 1–4). Fire uker etter at tabernaklet var reist (jf. 1,1 med 2 Mos 40,17), lot Moses på Guds befaling hele menigheten telle etter de tolv stammenes slekter og farshus. Alle menn over tjue år ble skrevet opp til tjeneste i Herrens hær (1,1–3).

Ni måneder tidligere var folket blitt talt for å kreve inn soningspengene av hver mann fra tjue år og oppover (2 Mos 30,11 ff.; 38,25–26). Den gangen ble summen 603 550 – nøyaktig det samme tallet som her oppgis for alle som ble mønstret i de tolv stammene (1,46).

At tallet på menn er det samme etter et år, har en enkel forklaring, som vi allerede har nevnt ved 2 Mos 30,16: Resultatet av den forrige tellingen, da det ble krevd inn pengeavgift av hver våpenfør mann, ble lagt til grunn for mønstringen etter at tabernaklet var reist. Egentlig besto mønstringen derfor bare i at de som var talt, ble ført inn i de offentlige listene etter slekter og farshus.

Mest sannsynlig skjedde tellingen og innskrivningen etter den inndelingen som ble innført etter Jetros råd for rettspleien, i tusener, hundrer, femtier og tiere (2 Mos 18,25). Det ser vi av at ingen av stammene har enere i tallet. Slik kunne de overskytende enerne jevne ut de små endringene i slekter og farshus mellom tellingen og innskrivningen. De få forandringene i løpet av ni måneder betydde så lite for summen at det ikke var nødvendig å ta hensyn til dem.

En ny telling ble holdt trettiåtte år senere på Moabs ødemarker (kap. 26), da landet Kanaan skulle deles mellom stammene etter hvor mange slekter de hadde (33,54). Da ble tallet 601 730 menn fra tjue år og oppover. Med unntak av Josva og Kaleb var ikke en eneste av dem med blant dem som ble mønstret ved Sinai, for hele den slekten var død i ørkenen (26,63–65).

I fortellingen ellers blir de voksne mennene oppgitt i det runde tallet 600 000 (11,21; 2 Mos 12,37). Til dette kommer levittene: 22 000 av mannkjønn ved den første tellingen og 23 000 ved den andre, regnet fra én måned og oppover (3,39; 26,62).

Det er usikkert om befolkningsstatistikken i vår tid kan gi noen målestokk for Israel, som vokste fram under helt andre forhold. Men legger vi den til

grunn, må hele Israels folk på Moses' tid ha vært omkring to millioner.[1]

Kan tallene være riktige?Nyere kritikere har tatt anstøt av disse tallene, men uten god grunn. De har innvendt at så mange mennesker umulig kunne leve lenge på Sinai-halvøya, som i dag knapt kan brødfø noen få tusen.

Men Mosebøkene sier ikke at israelittene levde i førti år av det ørkenen ga, men at Gud fødde dem under med manna (se ved 2 Mos 16,31). Dessuten ga halvøya langt mer føde i gammel tid enn nå. Restene av klostre, eremittboliger, murer, hager, åkrer og brønner, og de mange innskriftene som ligger spredt rundt i fjellene, viser at landet en gang både kunne bære og faktisk bar en langt større befolkning.

De har også innvendt at et folk på flere millioner lett ville ha erobret det lille landet, mens bøkene om Josva, Dommerne og Samuel viser at israelittene lenge måtte tåle kanaaneerne iblant seg og ofte ble undertrykt av dem.

Men innvendingen bygger på at kanaaneerstammene var små og svake. Hvor har kritikerne det fra? De hadde ikke mindre enn trettien konger (Jos 12) og bodde i mange hundre byer. De kan knapt ha vært færre enn israelittene med sine 600 000 menn, trolig var de langt flere, og de sto slett ikke tilbake i tapperhet. Dessuten erobret ikke Israel Kanaan under Josva ved egen kraft, og det var ikke mangel på styrke som gjorde at de senere ikke utryddet kanaaneerne.

Da David mot slutten av sin regjering lot Joab telle folket, var det 800 000 våpenføre menn i Israel og 500 000 i Juda (2 Sam 24,9). Regner vi hele befolkningen til omtrent fire ganger så mange som de våpenføre, var det den gangen omkring fem millioner mennesker i landet.

På Davids tid hadde Israel og Juda hele landet innenfor grensene i 34,2–12, unntatt en smal stripe av den fønikiske kysten. Det var mer enn 500 tyske kvadratmil, omkring 28 000 kvadratkilometer. Det gir en tett befolkning, men slett ikke uten sidestykke i våre dager.[2]

Det er derfor godt mulig at befolkningen på Kristi tid var enda større, slik Josefus forteller med støtte av Dio Cassius. Kunne Kanaan romme og brødfø fem millioner mennesker i Israels blomstringstid, kunne to millioner eller flere lett slå seg ned og leve der på Josvas og dommernes tid. Det gjelder selv om store deler av landet ennå var i kanaaneernes og filistrenes hånd, og selv om israelittene bodde midt iblant de kanaaneerne som ikke var utryddet (Dom 3,1–5).

De to tellingene sammenlignetSammenligner vi de to tellingene i det andre og det førtiende året av vandringen, ser vi at noen stammer hadde vokst kraftig, mens andre var gått sterkt tilbake. Slik var tallet på menn fra tjue år og oppover:

StammeFørste tellingAndre tellingRuben46 50043 730Simeon59 30022 200Gad45 65040 500Juda74 60076 500Issakar54 40064 300Sebulon57 40060 500Efra'im40 50032 500Manasse32 20052 700Benjamin35 40045 600Dan62 70064 400Asjer41 50053 400Naftali53 40045 400I alt603 550601 730Ved den andre tellingen hadde altså Dan økt med 1700, Juda med 1900, Sebulon med 3100,

[1]Statistikken viser at omkring 56 av hundre innbyggere i et land er over tjue år. Var det 600 000 menn over tjue år i Israel, ville det være 1 000 000–1 100 000 av mannkjønn i alt, og med kvinnene mer enn to millioner.

[2]Kongeriket Sachsen, Belgia og distriktet Düsseldorf har omtrent like tett befolkning. Landets uvanlige fruktbarhet i gammel tid, og at folk i varme land trenger mindre mat enn europeerne i kaldere strøk, gjør at så mange også kunne få nok å leve av.

Issakar med 9900, Benjamin med 10 200, Asjer med 11 900 og Manasse med 20 500. For Issakar var økningen omkring 18 prosent, for Benjamin og Asjer 29 prosent og for Manasse 63 prosent. Det er mye, men selv Manasses vekst er ikke uten sidestykke: Preussens befolkning økte med mer enn 65 prosent på 39 år, fra 1816 til 1855.

Ruben var derimot gått ned med 2770, Gad med 5150, Efra'im og Naftali med 8000 hver og Simeon med 37 100. Den naturligste forklaringen på denne nedgangen – 6 prosent for Ruben, 12 for Gad, 15 for Naftali, 20 for Efra'im og nesten 63 for Simeon – er de forskjellige dommene som rammet folket.

Fordi Simri, en høvding i Simeons stamme, var med (25,6.14), har de eldre utleggerne med god grunn ment at simeonittene var de verste blant dem som deltok i dyrkelsen av Ba'al-Peor. I så fall rammet plagen, som drepte 24 000 mann (25,9), dem hardere enn de andre stammene. Det vil i så fall være hovedforklaringen på at de våpenføre mennene i stammen var smeltet ned til 22 200 ved tellingen like etter. Likevel var hele summen bare blitt 1820 mann mindre i løpet av de førti årene i ørkenen.

Levis lille stammeSammenlignet med de andre stammene var Levis stamme svært liten. Ved den første tellingen i det andre året talte den bare 22 000 av mannkjønn fra én måned og oppover, og ved den andre i det førtiende året bare 23 000 (3,39; 26,62). Etter vanlig dødelighet skulle det tilsvare omkring 13 000 menn over tjue år, ikke halvparten av den minste av de andre stammene og knapt en sjettedel av Juda, den sterkeste.

Likevel er det ingen grunn til å trekke tallene i tvil. De får støtte av at levittene som var tjenestedyktige mellom tretti og femti år, var 8580 (4,48), et tall som passer helt til de 22 000 fra én måned og oppover. Og på Davids tid talte Levis stamme bare 38 000 fra tretti år og oppover (1 Krøn 23,3). Fra Moses til David vokste den altså fortsatt langsommere enn de andre stammene, som i samme tid hadde vokst fra 600 000 til 1 300 000.

Kan vi ikke finne noen grunn til at Levi vokste så langsomt, ser vi i hvert fall at veksten heller ikke var jevn i de andre stammene. Var Levi ikke halvparten så sterk som Manasse ved den første tellingen, var heller ikke Manasse eller Benjamin halvparten så sterke som Juda. Og ved den andre tellingen hadde ikke engang Efra'im halvparten så mange menn som Juda.

De førstefødteEn langt større vanske ser ut til å ligge i at alle de førstefødte av mannkjønn i de tolv stammene bare var 22 273, slik de ble talt da de skulle løses ut ved levittene (3,43). Det står ikke i noe rimelig forhold til hele den mannlige befolkningen.

Forutsetter 603 550 menn over tjue år mer enn en million av mannkjønn, og var 22 273 alle de førstefødte sønnene i hele folket, ble det bare én førstefødt for hver 40 eller 45 av mannkjønn. Da måtte hver husfar ha fått, eller ennå ha, 39 til 44 sønner, mens det vanlige forholdet er én førstefødt sønn for hver fjerde av mannkjønn.

Men denne utregningen bygger på at loven om å hellige de førstefødte av mannkjønn virket bakover i tid. Den forutsetter at ikke bare de førstefødte sønnene som ble født etter at loven var gitt, men alle de førstefødte i hele folket

skulle helliges Herren og løses ut med fem sekel hver, selv om de alt var fedre, besteforeldre eller oldefedre.

Leser en loven slik, er det vilkårlig å begrense den til de førstefødte som ennå ikke selv var blitt fedre. Det er bare en utvei som er funnet på for å bli kvitt misforholdet, og den når ikke engang målet.[3]

Ser vi nærmere på loven, finner vi ingen grunn til å forklare eller utvide den slik – verken i ordene «alle førstefødte … alt det som åpner mors liv» (2 Mos 13,2; jf. 4 Mos 3,12), i lovens hensikt eller i omstendighetene da den ble gitt.

Etter 2 Mos 13,2 ga Gud befalingen «Du skal hellige alle førstefødte til meg» etter at påsken var innstiftet og holdt for første gang. Og etter 2 Mos 13,11 ff. la han til at når israelittene kom inn i Kanaan, skulle de vie alt førstefødt til Herren, men løse ut sine førstefødte sønner. Denne nærmere bestemmelsen gjør det helt klart at Gud ikke påla sitt folk å hellige i ettertid alle de førstefødte av mannkjønn som da fantes i Israel, men bare dem som skulle bli født fra nå av.

Det bekreftes av forklaringen i 3,13 og 8,17: «For alt førstefødt tilhører meg. Den dagen jeg slo alt førstefødt i landet Egypt, helliget jeg for meg alt som er førstefødt i Israel, både folk og fe.» Gud hadde altså allerede helliget seg alle Israels førstefødte da han ved påskelammets blod vernet sitt folk mot ødeleggerens slag (2 Mos 12,22–23). Og han hadde innstiftet påsken for å ta hele Israels folk med alle dets sønner til sitt eiendomsfolk. Det folket han hadde utvalgt til sin førstefødte sønn (2 Mos 4,22), skulle få barnekåret hos Gud.

Dette barnekåret skulle israelittene heretter vise i praksis, ikke bare ved å holde påske hvert år, men også ved å bære fram for Herren alle førstefødte av mannkjønn blant sønnene og buskapen.

Det førstefødte av buskapen skulle ofres på alteret, og de førstefødte sønnene skulle løses ut fra plikten til å tjene ved sin Guds helligdom. Dette gjaldt naturligvis bare de førstefødte av mennesker og dyr som skulle komme til verden fra nå av, ikke dem Gud allerede hadde helliget seg ved å spare israelittene og buskapen deres.[4]

Hvordan tallet 22 273 kan forklares

Står dette fast, følger det at de 22 273 førstefødte som ble byttet mot levittene (3,45 ff.), bare var de førstefødte sønnene som var født fra utgangen av Egypt til mønstringen av de tolv stammene tretten måneder senere.

Bruker vi nyere statistikk som målestokk, kan vi regne med at et folk med 603 550 menn over tjue år har 190 000–195 000 menn mellom tjue og tretti. Giftet israelittene seg i den alderen, ble det i gjennomsnitt inngått 19 000–19 500 ekteskap i året. I et folk som hadde vokst opp i Egypt, et land som i oldtiden var kjent for sin store fruktbarhet, kunne en vente nesten like mange førstefødte, minst 19 000 i året. Gjennomsnittet ville bli enda høyere om giftealderen ble satt mellom atten og tjueåtte år, eller til de sju årene mellom atten og tjuefem.

[3] Det samme gjelder de andre forsøkene på å løse vansken ut fra denne forutsetningen: at israelittene levde i flerkoneri, at bare de som var førstefødte både på farens og morens side, ble regnet med, eller at bare de som var født i de siste seks årene, ble talt. Ingen av dem holder.

[4] Allerede Vitringa så at loven først og fremst gjaldt framtiden: Den forutsatte at tabernaklet var reist, prestene innviet, alteret bygd og gudstjenesten ordnet, og den ble heller ikke satt i verk før levittene ble tatt i stedet for de førstefødte.

Men selv uten det må vi huske at slike gjennomsnitt over lang tid bare gir et omtrentlig bilde av et enkelt år. I år med undertrykkelse og nød kan tallet synke til det halve, og i særlig gode år kan det stige til det dobbelte.

Mens israelittene stønnet under svepen til de egyptiske slavefogdene og senere under faraos umenneskelige befaling om å drepe alle hebraiske guttebarn straks de ble født, ble det nok inngått færre ekteskap år for år.

Men jo lenger undertrykkelsen varte, desto flere ekteskap ville bli inngått på én gang da Moses sto fram. Ved de mektige tegnene og undrene han slo Egypt og den stolte kongen med, viste han seg å være den mannen fedrenes Gud hadde sendt og gitt kraft til å fri hans folk ut av trelldommen i Egypt og føre det inn i Kanaan, det gode landet han hadde lovt fedrene. Slik måtte det særlig gå i et folk som gledet seg over sin Guds løfte om at det skulle bli tallrikt.

Da folkets mot våknet og håpet om en herlig framtid fylte alle hjerter, kan det godt ha blitt inngått omkring 38 000 ekteskap i løpet av et år, regnet fra den sjuende plagen, tre måneder før utgangen. Fram til den andre måneden i det andre året etter utgangen kunne det da bli født omkring 37 600 barn, og av dem 22 273 gutter.

Forholdet mellom gutte- og jentefødsler varierer nemlig svært mye, og blant jødene i nyere tid har det ofte vært 6 gutter for hver 5 jenter, ja, til og med 3 for hver 2.[5]

Hvem var førstefødt? Slik kan vi løse vansken helt uavhengig av spørsmålet om loven gjaldt alle førstefødte sønner på farens side, eller bare dem som var førstefødte både på farens og morens side, uten at noen datter var født før dem. Den siste oppfatningen mener vi er helt grunnløs. Den er bare en utvei for å fjerne det antatte misforholdet, og for å støtte den legger en altfor stor vekt på uttrykket «åpner mors liv».

Som J. D. Michaelis med rette har sagt, skal en ikke presse ordets opprinnelse for langt, for et ord får sin kraft mest av hvordan det blir brukt. På alle språk glir den opprinnelige, bokstavelige betydningen av mange ord etter hvert i bakgrunnen og blir til slutt helt glemt.

Uttrykket «alt som åpner mors liv» brukes dessuten for det meste der det trengs et felles ord for det førstefødte både av mennesker og dyr (2 Mos 13,2.12–15; 34,19–20; 4 Mos 3,12–13; 8,16–17; 18,15; Esek 20,26). Selv da brukes som regel – der de to holdes fra hverandre – *bekor* (בְּכוֹר, «førstefødt») om de førstefødte sønnene og *peter* (פֶּטֶר, «det som åpner») om det førstefødte av dyrene (jf. 2 Mos 13,12–13; 34,19–20). Der det bare er tale om førstefødte sønner, som i 5 Mos 21,15–17, leter vi forgjeves etter uttrykket «åpner mors liv».

Dessuten kjenner Det gamle testamente, som nyere lov, bare førstefødte sønner og kaller aldri en datter førstefødt. Når det gjelder arven, regner det bare med én førstefødt sønn selv om en mann hadde to hustruer som begge hadde født ham sønner. At sønnen var morens første barn, spiller altså ingen rolle (jf. 1 Mos 46,8; 49,3; 5 Mos 21,15–17). Den faste regelen for førstefødselsretten – at farens første sønn ble kalt den førstefødte og hadde alle den førstefødtes

[5] Ifølge statistikken ble det i Berlin i løpet av seksten år født 528 jødiske gutter og 365 jenter, altså 145 gutter for hver 100 jenter. Etter dette forholdet blir det 15 327 jenter til 22 273 gutter.

rettigheter, uansett om det var født døtre før ham – må utvilsomt også gjelde helliggjørelsen av de førstefødte sønnene.

Eller skal vi virkelig tro at Gud fritok hver far i Israel som hadde en datter som sitt eldste barn, fra plikten til å vise sitt eget barnekår ved å vie sin førstefødte sønn til Gud? Siden det første barnet like ofte er en jente som en gutt, ville han da bare kreve denne plikten av halve folket. Vi kan ikke et øyeblikk tro at en slik forståelse av loven er i samsvar med ånden i den gamle pakts ordning.

V. 1–54. Befalingen om mønstringen

> «[1]Herren talte til Moses i Sinai ørken i sammenkomstens telt, på den første dagen i den andre måneden i det andre året etter at de var dratt ut av landet Egypt. Og han sa: [2]Ta opp manntall over hele Israels barns menighet etter deres ætter og familier og skriv opp navnene på alle som er av mannkjønn, én for én, [3]fra tjueårsalderen og oppover. Alle dem i Israel som kan dra ut i krig, skal dere mønstre, hær etter hær, du og Aron.»

Før Israel brøt opp fra Sinai, befalte Gud Moses den første dagen i den andre måneden i det andre året etter utgangen fra Egypt å telle hele Israels menighet «etter deres ætter og familier» – det vil si farshusene (se ved 2 Mos 6,14) – og etter navnenes tall. Hver enkelt skulle altså telles og skrives inn.

Men bare mennene fra tjue år og oppover skulle telles (se ved 2 Mos 30,14), «alle som kan dra ut i krig», det vil si alle våpenføre menn. Ved denne mønstringen skulle stammene og deres underavdelinger ordnes som Herrens hærer, så hele menigheten kunne stride som en hær for sin Herres sak (se ved 2 Mos 7,4).

V. 4–16. Stammehøvdingene

> «[4]Dere skal ta med dere en mann for hver stamme, den mannen som er overhode for stammens familier. [5]Dette er navnene på de menn som dere skal ha til hjelp: For Ruben: Elisur, Sjede'urs sønn, [6]for Simeon: Sjelumiel, Surisjaddais sønn, [7]for Juda: Nahson, Amminadabs sønn, [8]for Issakar: Netanel, Suars sønn, [9]for Sebulon: Eliab, Helons sønn, [10]for Josefs sønner, for Efra'im: Elisjama, Ammihuds sønn. For Manasse: Gamliel, Pedasurs sønn, [11]for Benjamin: Abidan, Gideonis sønn, [12]for Dan: Akieser, Ammisaddais sønn, [13]for Asjer: Pagiel, Okrans sønn, [14]for Gad: Eljasaf, De'uels sønn, [15]for Naftali: Akira, Enans sønn. [16]Dette var de som menigheten valgte, høvdingene for sine fedrestammer, overhodene for Israels tusener.»

(Keil, v. 16: «de kalte av menigheten»)

Moses og Aron, som skulle telle eller rettere mønstre folket, skulle ha med seg en mann for hver stamme, overhodet for stammens farshus, det vil si en stammehøvding som skulle hjelpe dem med mønstringen. «Farshus»[6] i v. 2 er et fast uttrykk for de underavdelingene som slektene i stammene var delt inn i. I v. 4 brukes det i sin opprinnelige betydning, ut fra den naturlige inndelingen av stammene i slekter og familier, om de farshusene som hver stamme hadde i slekten til sin førstefødte.

I v. 5–15 nevnes stammehøvdingene ved navn, slik de også gjør i 2,3 ff.; 7,12 ff. og 10,14 ff. I v. 16 kalles de menn som var kalt fra menigheten, fordi de ble

[6] **«Farshus»** bet avot, בֵּית אָבוֹת

kalt sammen til menighetens forsamlinger som stammenes representanter for å ordne folkets saker.

De kalles også «høvdinger» for sine fedrestammer, etter sin fornemme ætt, og «overhoder» for Israels tusener, som ledere for de *alafim* (אֲלָפִים, «tusener») som stammene var bygd opp av. «Tusener» betyr det samme som slekter (jf. 10,4; Jos 22,14), for tallet på familieoverhoder i slektene i en stamme kunne lett komme opp i tusen (se ved 2 Mos 18,25). På samme måte fikk ordet «hundre» i gammel germansk språkbruk flere forskjellige betydninger.

V. 17–46. Mønstringen

> «[17]Da tok Moses og Aron med seg disse menn, som var nevnt ved navn, [18]og de samlet hele menigheten på den første dagen i den andre måneden. Og de lot seg føre inn i ættelistene med sine navn, etter sine ætter og familier, fra tjueårsalderen og oppover, én for én, [19]slik som Herren hadde befalt Moses. Han mønstret dem i Sinais ørken.»

Moses og Aron gjorde som de var befalt. De tok med seg de tolv stammeoverhodene som var nevnt ved navn, lot hele menigheten samle seg ved dem og ble skrevet inn i ættelister. «Lot seg føre inn i ættelistene» betyr at hver enkelt meldte seg som født av sin slekt, det vil si lot seg skrive inn i slektsregistrene. Denne innskrivningen kalles en mønstring i v. 19 og videre.

V. 20–43 gir tallet på dem som ble mønstret i hver stamme (se tabellen ovenfor), og v. 44–46 summen for hele folket unntatt Levis stamme: 603 550 mann. «Etterkommerne av Rubens sønner» og så videre er de som var født av dem. Rubens, Simeons og de andre stammefedrenes sønner nevnes altså som de fedrene slektene og farshusene var kommet fra.

V. 47–54. Levittene mønstres ikke

> «[47]Men levittene etter sin fedrestamme ble ikke mønstret sammen med dem. [48]For Herren talte til Moses og sa: [49]Bare Levis stamme skal du ikke mønstre, og over dem skal du ikke oppta manntall sammen med de andre Israels barn. [50]Men du skal sette levittene over vitnesbyrdets tabernakel og over alle dets redskaper og over alt som hører til. De skal bære tabernaklet og alle dets redskaper, og de skal tjene ved tabernaklet og slå leir rundt omkring det. [51]Når tabernaklet skal bryte opp, skal levittene ta det ned, og når tabernaklet skal slå leir, skal levittene reise det opp. Kommer det noen fremmed nær det, skal han dø. [52]Israels barn skal slå opp sine telt, hver i sin leir og hver ved sitt banner, hær for hær. [53]Men levittene skal slå opp sine telt rundt omkring vitnesbyrdets tabernakel, for at det ikke skal komme vrede over Israels barns menighet. Levittene skal ta seg av det som er å gjøre ved vitnesbyrdets tabernakel. [54]Og Israels barn gjorde dette, de gjorde i ett og alt slik som Herren hadde befalt Moses.»

Moses skulle ikke mønstre Levis stamme sammen med Israels barn, det vil si med de andre stammene, eller telle den. I stedet skulle han sette levittene til å tjene ved vitnesbyrdets tabernakel (2 Mos 38,21). De skulle slå leir rundt det, ta det ned når leiren brøt opp, og reise det igjen når Israel slo leir. Ingen fremmed

[7] **«Fremmed»** zar, זָר

skulle komme nær det og bli drept for det. «Fremmed»[7] er her den som ikke er levitt, slik som i 3 Mos 22,10 (se 4 Mos 3,10).

De andre stammene skulle slå leir hver mann på sin leirplass og ved sitt banner (se ved 2,2), hær for hær (se kap. 2), så det ikke skulle komme vrede over menigheten ved at en fremmed nærmet seg. Vreden (*qetsef*, קֶצֶף) er Herrens vrede, som bryter løs i dom over de vanhellige som kommer nær hans helligdom mot hans befaling (8,19; 18,5.22). Uttrykket «ta seg av det som er å gjøre» (*sjamar misjmeret*, «holde vakt») er forklart ved 1 Mos 26,5 og 3 Mos 8,35.

Kapittel 2. Leiren rundt tabernaklet

«[1]Herren talte til Moses og Aron og sa: [2]Israels barn skal slå leir, hver ved sitt banner, ved sin families særmerke. De skal slå leir midt imot sammenkomstens telt, rundt omkring det.»

De tolv stammene skulle slå leir hver ved sitt banner, ved farshusenes særmerker, rundt tabernaklet og med front mot det, men i noen avstand. Etter de nærmere forskriftene som følger, skulle det ligge tre stammer side om side på hver side av tabernaklet, samlet under ett banner. Slik dannet de tolv stammene fire store leirer, eller fire hæravdelinger. Mellom disse leirene og forgården rundt tabernaklet skulle levittenes tre hovedslekter ligge på tre sider. På den fjerde, framsiden mot øst foran inngangen, skulle Moses og Aron og Arons sønner, prestene, ha sin plass (3,21–38).

«Banner»[1] er først og fremst det store feltmerket som hver hæravdeling på tre stammer hadde, og som også var banneret for stammen som gikk i spissen for avdelingen. I avledet betydning står ordet for selve hæren som var samlet under ett banner (v. 17.31.34). Forbundet med ordet for leir (v. 3.10.18.25) betyr «Judas, Rubens, Efra'ims og Dans leirs banner» de stammehærene som var ordnet under disse bannerne. «Særmerkene»[2] var de mindre fanene som ble båret foran de enkelte stammene og stammenes underavdelinger, farshusene.

Verken Moseloven eller Det gamle testamente ellers sier noe om hvordan bannerne så ut. Etter rabbinsk tradisjon bar Judas banner bildet av en løve, Rubens bildet av et menneske eller et menneskehode, Efra'ims bildet av en okse og Dans bildet av en ørn. Slik skulle de fire livsvesenene som er forent i kjerubskikkelsene hos Esekiel, være framstilt på disse fire bannerne.[3]

V. 3–9. Juda mot øst

«[3]På fremsiden, mot øst, skal Juda slå leir under sitt banner, hær for hær. Høvdingen for Judas barn er Nahson, Amminadabs sønn. [4]Hans hær, så mange av dem som er mønstret, er syttifire tusen seks hundre. [5]Ved siden av ham skal Issakars stamme slå leir. Høvdingen for Issakars barn er Netanel, Suars sønn. [6]Hans hær, så mange av dem som er mønstret, er femtifire tusen fire hundre.

[1] **«Banner»** degel, דֶּגֶל

[2] **«Særmerkene»** otot, אוֹתֹת

[3] Ifølge den samme tradisjonen hadde bannerne også farge etter den steinen stammefarens navn var gravert inn i på brystskjoldet til ypperstepresten: Judas var grønt som smaragden, Rubens rødt, Efra'ims gyllent og Dans hvitt og rødt. Dan skal ha fått ørnen i stedet for slangen fra Jakobs velsignelse, «Dan skal være en slange ved veien» (1 Mos 49,17), fordi ørnen dreper slanger.

> [7]Likeså Sebulons stamme. Høvdingen for Sebulons barn er Eliab, Helons sønn.
> [8]Hans hær, så mange av dem som er mønstret, er femtisju tusen fire hundre.
> [9]Alle som er mønstret av Judas leir, hær for hær, er ett hundre og åttiseks tusen fire hundre. De skal være den første fylkingen som bryter opp.»

Judas banner skulle stå foran, mot øst, med sine hærer. Ved siden av lå Issakar og Sebulon, også de etterkommere av Lea, under Judas ledelse og banner. Til sammen var det en hær på 186 400 mann, og den skulle bryte opp først når leiren skulle flytte (v. 9). Slik gikk Juda i spissen som forkjemper for sine brødre (1 Mos 49,10). «Hans hær, så mange av dem som er mønstret» (v. 4.6.8 osv.) betyr hæren etter dens mønstrede menn.

V. 10–16. Ruben mot sør

> «[10]Mot sør skal Ruben slå leir under sitt banner, hær for hær. Høvdingen for Rubens barn er Elisur, Sjede'urs sønn. [11]Hans hær, så mange av dem som er mønstret, er førtiseks tusen fem hundre. [12]Ved siden av ham skal Simeons stamme slå leir. Høvdingen for Simeons barn er Sjelumiel, Surisjaddais sønn.
> [13]Hans hær, så mange av dem som er mønstret, er femtini tusen tre hundre.
> [14]Likeså Gads stamme. Høvdingen for Gads barn er Eljasaf, Re'uels sønn.
> [15]Hans hær, så mange av dem som er mønstret, er førtifem tusen seks hundre og femti. [16]Alle som er mønstret av Rubens leir, hær for hær, er ett hundre og femtien tusen fire hundre og femti. De skal være den andre fylkingen som bryter opp.»

Mot sør sto Rubens banner, og med det var Simeon og Gad forent og underordnet, etterkommere av Lea og hennes trellkvinne Silpa. Denne hæren på 151 450 mann skulle bryte opp som den andre avdelingen.

I v. 14 står «Re'uel», men det er en skrivefeil for «De'uel», som står i 1,14; 7,42 og 10,20. Den riktige lesemåten finnes her i mer enn hundre hebraiske håndskrifter, i flere av de gamle utgavene og i den samaritanske teksten og Vulgata, mens Septuaginta og noen andre gamle oversettelser har «Re'uel».

V. 17. Levittene midt mellom leirene

> «[17]Så skal sammenkomstens telt bryte opp, levittenes leir midt mellom leirene. De skal bryte opp etter som de har ligget i leir, hver på sin plass under sine banner.»

Deretter skulle tabernaklet, levittenes leir, bryte opp midt mellom de andre stammenes leirer. «De skal bryte opp etter som de har ligget i leir», det vil si med Levi i midten av stammene, «hver på sin plass under sine banner». Ordet for plass er egentlig «hånd»[4], som i 5 Mos 23,12 og Jes 57,8.

V. 18–24. Efra'im mot vest

> «[18]Mot vest skal Efra'im slå leir under sitt banner, hær for hær. Høvdingen for Efra'ims barn er Elisjama, Ammihuds sønn. [19]Hans hær, så mange av dem som er mønstret, er førti tusen fem hundre. [20]Ved siden av ham er Manasses stamme. Høvdingen for Manasses barn er Gamliel, Pedasurs sønn. [21]Hans hær, så mange av dem som er mønstret, er trettito tusen to hundre. [22]Og så kommer Benjamins stamme. Høvdingen for Benjamins barn er Abidan, Gideonis sønn.
> [23]Hans hær, så mange av dem som er mønstret, er trettifem tusen fire hundre.

[4] **«hånd»** jad, יָד

[24]Alle som er mønstret av Efra'ims leir, hær for hær, er ett hundre og åtte tusen ett hundre. De skal være den tredje fylkingen som bryter opp.»

Mot vest sto Efra'ims banner, med Manasse og Benjamin – altså alle Rakels etterkommere, 108 100 mann – som den tredje avdelingen av hæren.

V. 25–31. Dan mot nord

«[25]Mot nord skal Dan slå leir under sitt banner, hær for hær. Høvdingen for Dans barn er Akieser, Ammisaddais sønn. [26]Hans hær, så mange av dem som er mønstret, er sekstito tusen sju hundre. [27]Ved siden av ham skal Asjers stamme slå leir. Høvdingen for Asjers barn er Pagiel, Okrans sønn. [28]Hans hær, så mange av dem som er mønstret, er førtien tusen fem hundre. [29]Likeså Naftalis stamme. Høvdingen for Naftalis barn er Akira, Enans sønn. [30]Hans hær, så mange av dem som er mønstret, er femtitre tusen fire hundre. [31]Alle som er mønstret av Dans leir, er ett hundre og femtisju tusen seks hundre. De skal være den siste fylkingen som bryter opp under sine banner.»

Mot nord, til slutt, sto Dans banner med Asjer og Naftali, etterkommerne av trellkvinnene Bilha og Silpa, 157 600 mann. De skulle bryte opp sist og danne baktroppen på marsjen. «Under sine banner» (v. 31) betyr det samme som «hær for hær» i v. 9.16.24, altså etter de hærene de besto av.

V. 32–34. Summen og lydigheten

«[32]Dette var de av Israels barn som ble mønstret, etter sine familier. I alt var det seks hundre og tre tusen fem hundre og femti mann som ble mønstret i leirene, hær for hær. [33]Men levittene ble ikke mønstret sammen med de andre Israels barn, slik som Herren hadde befalt Moses. [34]Og Israels barn gjorde i alle deler slik som Herren hadde befalt Moses. Slik slo de leir under sine banner, og slik brøt de opp, enhver etter sin ætt og sin familie.»

V. 32 gir hele summen, 603 550 mann, levittene ikke medregnet (v. 33; se ved 1,49). V. 34 slutter med at den guddommelige befalingen ble fulgt. Det er en merknad som foregriper det som senere skjedde, slik som i 2 Mos 12,50 og 40,16.

Kapittel 3. Levittene i stedet for de førstefødte

Jakob hadde tatt Josefs to sønner til seg som sine egne og gjort dem til stamfedre for hver sin stamme. Strengt tatt var derfor Levi den trettende stammen i folket. Den ble holdt utenfor mønstringen av de tolv stammene som skulle utgjøre Herrens hær, for Gud hadde valgt den ut til tjenesten ved helligdommen.

Av denne stammen hadde han kalt Moses til å være folkets befrier, lovgiver og fører, og Moses' bror Aron og hans sønner til å ta vare på helligdommen. Nå ble til sist hele stammen valgt ut i stedet for de førstefødte i alle stammene, for å hjelpe prestene i tjenesten ved helligdommen, og den ble talt og mønstret for dette særlige kallet.

V. 1–38. Arons og Moses' ætt

> «[1]Dette var ætten til Aron og Moses på den tiden Herren talte med Moses på Sinai berg. [2]Navnene på Arons sønner var: Nadab, som var den førstefødte, dernest Abihu, Eleasar og Itamar. [3]Dette var navnene på Arons sønner, de salvede prester, som var innviet til å gjøre prestetjeneste. [4]Men Nadab og Abihu døde for Herrens åsyn, den gang de bar fremmed ild inn for Herrens åsyn i Sinai ørken. De hadde ingen sønner. Siden utførte Eleasar og Itamar prestetjenesten for Arons, sin fars øyne.»

Beretningen om mønstringen av levittene begynner med Arons sønner, som var valgt til prester. Slik viser den med en gang hvilken plass levittene skulle ha under prestene.

Overskriften «Dette var ætten til Aron og Moses» (om *toledot*, se 1 Mos 2,4) gjelder ikke bare etterkommerne av de to, men levittenes ætter i det hele. De ble oppkalt etter Aron og Moses fordi begge var blitt satt som overhoder og åndelige fedre for hele stammen – nettopp «på den tiden Herren talte med Moses på Sinai berg». Forstått slik er tidsangivelsen verken overflødig eller skrevet med tanke på den senere tellingen på Moabs ødemarker (26,57 ff.).

Aron står her foran Moses (se 2 Mos 6,26 f.), ikke bare fordi han var den eldste, men fordi hans sønner fikk prestedømmet, mens Moses' sønner ble regnet blant de andre levittiske ættene (1 Krøn 23,14). Arons sønner var «de salvede prester» (3 Mos 8,12), innviet til prestetjenesten. Om Nadab og Abihu,

se 3 Mos 10,1–2. De døde barnløse, og derfor var Eleasar og Itamar de eneste prestene «for Arons, sin fars øyne», det vil si mens han ennå levde.

V. 5–10. Levittene gis til Aron

> «[5]Og Herren talte til Moses og sa: [6]La Levis stamme komme hit, og still dem fram for Aron, presten, så de kan tjene ham. [7]De skal ta vare på det han og hele menigheten har av oppgaver foran sammenkomstens telt, og slik utføre tjenesten ved tabernaklet. [8]De skal ta vare på alle gjenstandene i sammenkomstens telt, og på det som Israels barn har av oppgaver der. Slik skal de utføre tjenesten ved tabernaklet. [9]Du skal gi levittene til Aron og hans sønner. Det er de blant Israels barn som skal være helt overgitt til ham. [10]Men Aron og hans sønner skal du sette til å ta vare på sin prestetjeneste. Kommer en fremmed nær til, skal han dø.»

Levittene ble stilt fram for Aron for å være hans tjenere. Uttrykket «stå fram for» brukes ofte om tjeneren som står foran sin herre for å ta imot befalinger. De skulle ta vare på det Aron og hele menigheten hadde plikt til å gjøre i tjenesten ved Herrens bolig (jf. 1,53). V. 8 forklarer dette nærmere: De skulle ha tilsyn med redskapene i sammenkomstens telt, holde dem trygge og rene, og ta seg av alt Israels barn hadde plikt til å gjøre med dem.

Moses skulle gi levittene til Aron og hans sønner. «Helt overgitt» står på hebraisk som det samme ordet to ganger, *netunim netunim* (נְתוּנִם נְתוּנִם, «gitt, gitt»), og uttrykker at de var gitt fullstendig bort (som i 8,16). Disse levittene må ikke forveksles med tempeltjenerne, *netinim*, som ikke var av israelittisk ætt. De ble senere gitt til levittene som tempeltreller for å gjøre det ringeste arbeidet ved helligdommen (se Jos 9,27).

Prestetjenesten selv skulle Moses overlate til Aron og hans sønner, for ingen fremmed – ingen som ikke var av Arons sønner – kunne komme nær helligdommen uten å dø (1,53; 3 Mos 22,10).

V. 11–13. I stedet for de førstefødte

> «[11]Og Herren talte til Moses og sa: [12]Se, jeg har tatt ut levittene blant Israels barn i stedet for alle førstefødte, dem som åpner morsliv blant Israels barn, for at levittene skal høre meg til. [13]For alt førstefødt tilhører meg. Den dagen jeg slo alt førstefødt i landet Egypt, helliget jeg for meg alt som er førstefødt i Israel, både folk og fe. De skal høre meg til, meg, Herren.»

Gud satte levittene til denne tjenesten fordi han hadde bestemt å ta dem til sin eiendom i stedet for alle de førstefødte. Da han slo de førstefødte i Egypt, helliget han seg alt førstefødt i Israel, av mennesker og fe (2 Mos 13,1–2). Denne helligelsen bygde på at hele folket var tatt opp som hans førstefødte sønn, og derfor måtte folket vie sine førstefødte sønner til tjeneste ved helligdommen og ofre ham alt det førstefødte av buskapen. Nå skulle levittene og deres buskap tas i stedet, og Israels førstefødte sønner skulle bli løst fri (v. 40 ff.).

Med denne ordningen ble omsorgen for helligdommen lagt på én stamme, som heretter kunne og skulle gi seg helt og udelt til dette kallet. Slik ble tjenesten utført i bedre orden enn den kunne ha blitt av de førstefødte fra alle stammene, og samtidig ble det lettere for hele folket å oppfylle sine plikter i denne tjenesten.

Dessuten hadde levittene vist at de var den stammen som egnet seg best, da de sto fast og trofast på Herrens ære ved tilbedelsen av gullkalven (2 Mos 32,26 ff.). I denne ånden som preget Levis stamme, må vi søke grunnen til at Gud valgte den til tjenesten ved helligdommen. Grunnen var ikke at Moses og Aron hørte til stammen og ville gjøre sine egne stammefrender til en prestekaste, slik som magerne hos mederne eller brahminene i India.

V. 14–20. Mønstringen av Levis barn

> «[14]Og Herren talte til Moses i Sinai ørken og sa: [15]Du skal mønstre Levis barn etter deres familier og ætter! Alt mannkjønn, fra den som er en måned gammel og oppover, skal du mønstre. [16]Så mønstret Moses dem etter Herrens ord, som det var befalt ham.»

Mønstringen omfattet alt mannkjønn fra en måned og oppover. Levittene skulle jo helliges til Herren i stedet for de førstefødte, og det var ved en måneds alder at de førstefødte skulle overgis eller løses ut (v. 40 og 43; jf. 18,16). V. 17–20 regner opp Levis sønner Gersjon, Kahat og Merari og deres sønner, som ble stamfedre for levittenes ætter, slik som i 2 Mos 6,16–19.

V. 21–26. Gersjonittene

> «[21]Til Gersjon hørte libnittenes ætt og sjime'ittenes ætt. Dette var gersjonittenes ætter. [22]De av dem som ble mønstret, idet det ble tatt opp tall på alt mannkjønn, fra den som var en måned gammel og oppover, var sju tusen fem hundre. [23]Gersjonittenes ætter hadde sin leir bak tabernaklet, mot vest. [24]Høvdingen for gersjonittenes familie var Eljasaf, Laels sønn. [25]Det som Gersjons barn hadde å ta vare på ved sammenkomstens telt, var selve tabernaklet med dekke og varetak, og dekket for inngangen til sammenkomstens telt, [26]og omhengene til forgården og forhenget for inngangen til forgården som er rundt om tabernaklet og alteret, og dets snorer og alt arbeidet med dette.»

Gersjonittene var delt i to ætter med 7500 menn og gutter. Under høvdingen Eljasaf skulle de ha leiren bak tabernaklet, altså på vestsiden. De hadde ansvaret for boligen og teltet, dekket, forhenget ved inngangen, omhengene rundt forgården med forhenget ved porten, og snorene.

Etter de nærmere forskriftene i 4,25–27 skulle de bære teppene i selve boligen (det innerste dekket, 2 Mos 26,1 ff.) og teltet (dekket av geitehår, 2 Mos 26,7 ff.), med varetaket over (dekket av rødfargede væreskinn og takasskinn ytterst), omhengene i forgården og forhenget ved inngangen (2 Mos 27,9.16), og snorene til teppene, dekkene og forhengene. De skulle utføre alt som måtte gjøres med disse delene av helligdommen, særlig når tabernaklet ble satt opp og tatt ned.

«Dets snorer» i v. 26 går ikke på forgården, som nevnes like foran, for snorene til forgården skulle merarittene bære (v. 37). Ordet går tilbake på «tabernaklet og teltet» lenger oppe. På samme måte gjelder «alt arbeidet med dette» alle de delene av helligdommen som er nevnt.

V. 27–32. Kahatittene

> «[27]Til Kahat hørte amramittenes ætt og jisharittenes ætt og hebronittenes ætt og ussielittenes ætt. Dette var kahatittenes ætter. [28]Da det ble tatt opp tall på alt mannkjønn, fra den som var en måned gammel og oppover, var de åtte tusen seks hundre mann, som skulle ta seg av det som var å gjøre ved hellig-

dommen. [29]Kahats barns ætter hadde sin leir ved siden av tabernaklet mot sør. [30]Høvdingen for Kahat-ættenes familie var Elisafan, Ussiels sønn. [31]Det de hadde å ta vare på, var arken og bordet og lysestaken og altrene og helligdommens redskaper som var i bruk ved tjenesten, og forhenget og alt arbeidet med dette. [32]Men den øverste høvding for levittene var Eleasar, sønn til Aron, presten. Han var satt over dem som skulle ta seg av det som var å gjøre ved helligdommen.»

Kahatittene var delt i fire ætter og talte 8600. De skulle ha leiren på sørsiden av tabernaklet og særlig ta vare på helligdommen: paktens ark, skuebrødsbordet, lysestaken, altrene (røkelsesalteret og brennofferalteret) med de hellige redskapene som ble brukt i tjenesten der, og forhenget foran Det aller helligste. De skulle gjøre alt som trengtes med dette, det vil si bære de hellige tingene når prestene hadde pakket dem inn (se 4,5 ff.).

Siden også prestene hørte til kahatittene, nevnes deres overhode her: Eleasar, den eldste av sønnene til ypperstepresten Aron. Han var satt over høvdingene for de tre levittiske ættene og var den som hadde oppsyn med helligdommens tjenere.

V. 33–37. Merarittene

«[33]Til Merari hørte mahlittenes ætt og musjittenes ætt. Dette var merarittenes ætter. [34]De av dem som ble mønstret, da alt mannkjønn ble talt, fra den som var en måned gammel og oppover, var seks tusen to hundre. [35]Høvdingen for Merari-ættenes familie var Suriel, Abihajils sønn. De hadde sin leir ved siden av tabernaklet mot nord. [36]Det som Meraris barn var satt til å ta vare på, var plankene i tabernaklet og tverrstengene og stolpene og fotstykkene og alt som hørte til, og alt arbeidet med dette, [37]og stolpene til forgården rundt omkring og fotstykkene og pluggene og snorene som hørte til.»

Merarittene utgjorde to ætter med 6200 av mannkjønn. Under høvdingen Suriel skulle de ha leiren på nordsiden av tabernaklet. De hadde ansvaret for plankene, tverrstengene, stolpene og fotstykkene i boligen (2 Mos 26,15.26.32.37) med alt som hørte til (pluggene og verktøyet), og for stolpene i forgården med fotstykker, plugger og snorer (2 Mos 27,10.19; 35,18). De skulle ta dette ned når tabernaklet ble brutt opp, bære det på vandringen og sette det på plass igjen når tabernaklet ble reist (4,31–32).

V. 38. Moses og Aron mot øst

«[38]Men foran tabernaklet, mot øst, foran sammenkomstens telt, mot solens oppgang, hadde Moses og Aron og hans sønner sin leir. De tok seg av det som var å gjøre ved helligdommen, det som Israels barn hadde som oppgave å gjøre. Men kom en fremmed nær til, skulle han dø.»

Moses og Aron med Arons sønner, prestene, skulle ha leiren foran tabernaklet på østsiden. Der skulle de ta seg av alt Israels barn hadde plikt til å gjøre ved helligdommen, for ingen fremmed kunne komme nær den uten å dø (se 1,51).

V. 39–51. Levittenes tall

«[39]Alle de av levittene som ble mønstret, de som Moses og Aron mønstret etter Herrens ord, ætt for ætt, alt mannkjønn, fra den som var en måned gammel og oppover, var tjueto tusen.»

Summen av levittene, 22 000, stemmer ikke med tallene for de tre ættene, for 7500 + 8600 + 6200 blir 22 300. Men summen er riktig, for etter v. 46 var de førstefødte, 22 273, 273 flere enn levittene.

Rabbinerne og andre har prøvd å forklare forskjellen med at de 300 overskytende levittene selv var førstefødte og derfor ble holdt utenfor summen, fordi de ikke kunne tre i stedet for de førstefødte i de andre stammene. Den forklaringen er tydelig søkt, for beretningen er så utførlig at noe slikt aldri ville ha vært utelatt.

Vi må heller regne med en avskriverfeil i tallet for en av ættene. Kanskje skal det i v. 28 stå *sjalosj* (שְׁלֹשׁ, «tre») for *sjesj* (שֵׁשׁ, «seks»), altså 8300 i stedet for 8600.

Over ordet «og Aron» står det i den hebraiske teksten særlige prikker som skal merke at ordet er mistenkt. Det mangler også i den samaritanske og den syriske teksten og i tolv håndskrifter, men uten god grunn.

Riktignok ble befalingen om å mønstre levittene gitt til Moses alene (v. 5 og 14). Men i 4,34.37.41.45 er det Moses og Aron som mønstrer de tjenestedyktige levittene, og i 4,46 tar også Israels høvdinger del, slik de gjorde ved tellingen av de tolv stammene (1,3–4). Det er derfor ingen grunn til å tvile på at Aron også var med da alle levittene ble mønstret for å tas i stedet for Israels førstefødte.

V. 40–43. De førstefødte telles

«[40]Og Herren sa til Moses: Du skal mønstre alle førstefødte av mannkjønn blant Israels barn, fra den som er en måned gammel og oppover, og føre deres navn inn i manntallet. [41]Og så skal du la meg, Herren, få levittene i stedet for alle førstefødte blant Israels barn, og levittenes buskap i stedet for alt førstefødt blant Israels barns buskap. [42]Da mønstret Moses alle førstefødte blant Israels barn, slik som Herren hadde befalt ham. [43]Og da han tok tall på alle førstefødte av mannkjønn og skrev opp navnene, fra den som var en måned gammel og oppover, var de, så mange som ble mønstret, tjueto tusen to hundre og syttitre.»

Deretter talte Moses de førstefødte blant Israels barn for å bytte dem mot levittene, slik Gud hadde befalt, og ta levittene i deres sted til tjenesten ved helligdommen. Befalingen fra v. 11–13 blir gjentatt i v. 41 og 44–45. De førstefødte i de tolv stammene, en måned gamle og eldre, var 22 273. Av dem ble 22 000 byttet mot de 22 000 levittene. Levittenes buskap ble også satt opp mot det førstefødte av buskapen i Israels stammer, men uten at dyrene ble talt og byttet ett for ett.

V. 44–51. Løsepengene

«[44]Og Herren talte til Moses og sa: [45]Du skal ta levittene i stedet for alle førstefødte blant Israels barn og levittenes buskap i stedet for deres buskap. Og levittene skal høre meg til. Jeg er Herren. [46]Men som løsepenger for de to hundre og syttitre førstefødte av Israels barn som overskrider levittenes tall, [47]skal du ta fem sekel for hver. Etter helligdommens sekel skal du ta dem;

sekelen regnet til tjue gera. [48]Du skal gi Aron og hans sønner disse pengene
som løsepenger for det overskytende antallet.»

Befalingen om å ta levittene blir gjentatt i v. 44–45 for å føye til hva som skulle gjøres med de 273 førstefødte som var flere enn levittene. For dem skulle Moses ta fem sekel for hver. Det var den alminnelige prisen loven satte for å løse ut et førstefødt menneske (18,16). Om helligdommens sekel, se 2 Mos 30,13. Løsepengene for de 273, i alt 1365 sekel, skulle gå til Aron og hans sønner som vederlag for de førstefødte, som egentlig tilhørte Herren og var bestemt til å tjene prestene.

V. 49–51 forteller at Moses gjorde dette. «De som ble utløst ved levittene», er de 22 000 førstefødte som ble løst ut ved at levittene trådte i deres sted. Om forholdet mellom tallet på de førstefødte og levittene, se innledningen til kapittel 1.

Kapittel 4. Levittenes tjeneste ved helligdommen

Etter at levittene var tatt til tjenesten ved helligdommen i stedet for Israels førstefødte, mønstret Moses og Aron de tre levittiske ættene etter Guds befaling, med tanke på den tjenesten som skulle utføres av menn mellom tretti og femti år. Først beskrives tjenesten i enkeltheter (v. 4–33), deretter telles mennene i hver ætt som var i tjenestedyktig alder (v. 34–49).

Ættene er ikke ordnet etter hvem av stamfedrene som var eldst, men etter hvor viktig og hellig tjenesten deres var. Kahatittene kommer først, for denne ætten skulle bære og ta vare på de helligste delene av tabernaklet, og den omfattet også prestene, Aron og hans sønner. Tjenesten for hver av de tre ættene innledes med en befaling fra Gud om å telle mennene fra tretti til femti år (v. 1–3, 21–23 og 29–30).

V. 1–49. Kahatittene mønstres

> «[1]Og Herren talte til Moses og Aron og sa: [2]Ta opp manntall over Kahats barn blant levittene etter deres ætter og familier. [3]Tell dem fra trettiårsalderen og opp til femti år, alle som skal tre inn i tjenesten og utføre arbeid ved sammenkomstens telt.»

Kahats barn skulle telles særskilt og først av alle levittene, og bare mennene fra tretti til femti år, «alle som skal tre inn i tjenesten». Ordet som står her, *tsava* (צָבָא, «hær, krigstjeneste»), betyr egentlig tjeneste i hæren, og det er brukt med vilje om levittene, for de var Herrens hellige hær.

V. 4–6. Arken

> «[4]Det som Kahats barn skal ta seg av ved sammenkomstens telt, det er de høyhellige ting. [5]Når leiren bryter opp, skal Aron og hans sønner gå inn og ta ned det dekkende forhenget og bre det over vitnesbyrdets ark. [6]De skal legge et dekke av takasskinn over den, og over dette igjen bre et klede i ekte blå purpur, og så sette inn bærestengene.»

Kahatittenes tjeneste gjaldt «de høyhellige ting» (se 2 Mos 30,10): paktens ark, skuebrødsbordet, lysestaken, røkelsesalteret og brennofferalteret med alt som hørte til. Når leiren brøt opp, skulle prestene pakke dem inn og overlate dem slik til kahatittene, som skulle bære dem (v. 5–15).

Først skulle Aron og hans sønner ta ned forhenget mellom Det hellige og Det aller helligste (2 Mos 26,31) og dekke vitnesbyrdets ark med det (2 Mos 25,10). Over det skulle de legge et dekke av takasskinn (se 2 Mos 25,5), og øverst et klede av ren blå purpur.

Takasskinnet skulle verne forhenget mot uvær og regn. Den blå purpuren skulle kjennetegne paktens ark som tronen for Herrens herlighet. Til sist skulle de sette bærestengene inn i ringene igjen. Stengene skulle ellers alltid sitte i arken (2 Mos 25,15), men de måtte tas ut mens den ble dekket til og pakket inn.

V. 7–8. Skuebrødsbordet

> «[7]Over skuebrødsbordet skal de bre et purpurblått klede, og på det skal de legge fatene og skålene og begrene og drikkofferkannene, og det stadige brød skal også ligge der. [8]Over alt dette skal de bre et karmosinrødt klede og legge et dekke av takasskinn om det og sette inn bærestengene.»

Over skuebrødsbordet (2 Mos 25,23) skulle de bre et klede av blå purpur og sette fatene, skålene, kannene og drikkofferbegrene (2 Mos 25,29) oppå, og skuebrødene på dem. Over karene og brødene skulle de så bre et karmosinrødt klede, legge et dekke av takasskinn over det og til sist sette bærestengene på plass.

V. 9–12. Lysestaken og gullalteret

> «[9]Så skal de ta et blått purpurklede og med det dekke lysestaken og dens lamper og lysesaksene og brikkene og alle oljekarene som brukes til tjenesten ved den. [10]De skal legge den og alt som hører til den, i et dekke av takasskinn og legge det på en båre. [11]Over det gullkledde alteret skal de bre et klede av blå purpur og legge et dekke av takasskinn om det og sette inn bærestengene. [12]Så skal de ta alle de redskapene som brukes til tjenesten i helligdommen, og legge dem i et klede av blått purpur og dekke dem til med et dekke av takasskinn og legge dem på en båre.»

Lysestaken med lampene, lysesaksene og brikkene (2 Mos 25,31–37) og alle oljekarene som ble brukt når den skulle stelles for den hellige tjenesten, skulle dekkes med et klede av blå purpur og så med et dekke av takasskinn og legges på en båre. Ordet for båre, *mot* (מוֹט), betegner i 13,23 en bærestang. På samme måte skulle de pakke inn røkelsesalteret (2 Mos 30,1) og sette inn bærestengene, og legge redskapene som hørte til, i slike dekker på en båre.

V. 13–14. Brennofferalteret

> «[13]Alteret skal de rense for asken og bre et rødt purpurklede over det, [14]og på det skal de legge alle de redskapene som brukes til tjenesten ved alteret: fyrfatene, kjøttgaflene og ildskuffene og skålene til å stenke blod med, alle de redskapene som blir brukt ved alteret. De skal bre et dekke av takasskinn over dem og sette inn bærestengene.»

Brennofferalteret skulle først renses for asken. Så skulle de bre et rødt purpurklede over det, legge alle redskapene som hørte til, oppå, og til sist dekke det hele med takasskinn. Det eneste som ikke nevnes, er kobberkaret (2 Mos 30,18), sannsynligvis fordi det ble båret uten dekke. Det som Septuaginta og den samaritanske teksten føyer til etter v. 14 om hvordan karet skulle dekkes og bæres på en båre, er utvilsomt et senere innskudd.

V. 15–16. Kahatittene bærer, Eleasar har oppsynet

«[15]Når leiren skal bryte opp, og Aron og hans sønner er ferdige med å dekke over helligdommen og alle helligdommens redskaper, så skal Kahats barn komme og bære. Men de må ikke røre ved helligdommen, for at de ikke skal dø. Dette er det Kahats barn har å bære av det som hører til sammenkomstens telt. [16]Men Eleasar, sønn til Aron, presten, skal ha oppsynet med oljen til lysestaken og den velluktende røkelsen og det stadige matofferet og salvingsoljen. Og han skal ha oppsyn med hele tabernaklet og alt som er i det, både helligdommen og redskapene som hører til der.»

Først når prestene var ferdige med å pakke inn alt dette, skulle kahatittene komme og bære det. De hellige tingene måtte de ikke røre, for da skulle de dø (se 1,53; 18,3; jf. 2 Sam 6,6–7).

Eleasar hadde, som overhode for alle levittene (3,32), oppsynet med oljen til lysestaken (2 Mos 27,20), røkelsen (2 Mos 30,34), det stadige matofferet (2 Mos 29,40) og salvingsoljen (2 Mos 30,23). Han hadde også oppsyn med boligen og alle de hellige tingene og redskapene i den. Sammenligner vi med v. 28 og 33, ser vi tydelig at han også hadde oppsyn med kahatittenes tjeneste.

V. 17–20. Vern om kahatittene

«[17]Og Herren talte til Moses og Aron og sa: [18]La ikke kahatittenes ættegren bli utryddet av levittenes stamme, [19]men gjør slik med dem for at de skal leve og ikke dø når de kommer nær de høyhellige ting: Aron og hans sønner skal gå inn og sette enhver av dem til sin tjeneste og til det han skal bære. [20]Men selv må de ikke gå inn og se på de hellige ting, ikke et øyeblikk, for da vil de dø!»

For at levittene så langt det var mulig skulle slippe ulykke når de bar de høyhellige tingene, formaner Gud prestene på ny om å gjøre det som er beskrevet i v. 5–15.

De måtte ikke ved skjødesløshet bli skyld i at kahatittenes ættegren ble utryddet – og det ville skje om kahatittene kom nær de hellige tingene før Aron og hans sønner hadde pakket dem inn på den foreskrevne måten og overlatt dem til dem å bære. Kom de bare for et øyeblikk for å se på de hellige tingene, skulle de dø. «La ikke … bli utryddet» betyr altså: Se til at kahatittene ikke blir utryddet på grunn av deres feil og forsømmelse.

Uttrykket «ikke et øyeblikk» heter på hebraisk *kevalla* (כְּבַלְּעָ), «så lenge det tar å svelge». Det er trolig et ordtak, som i Job 7,19 («til jeg får svelget spyttet»), og betyr et eneste øyeblikk. Et eksempel fra historien på det v. 20 sier, finner vi i 1 Sam 6,19.

V. 21–28. Gersjonittene

«[24]Dette skal være Gersjon-ættenes gjerning med å tjene og bære: [25]De skal bære tabernaklets tepper og sammenkomstens telt med dekket og varetaket av takasskinn, som ligger over, og dekket for inngangen til sammenkomstens telt, [26]og omhengene til forgården, og forhenget til porten til forgården som er rundt om tabernaklet og alteret, og snorene som hører til, og alle redskapene som brukes til arbeidet med dette. Alt som er å gjøre med disse ting, skal de utføre. [27]Den tjenesten som Gersjons barn skal utføre, både med alt det de har å bære, og med hele deres tjeneste, skal de gjøre etter påbud fra Aron og hans sønner. Dere skal gi dem ansvaret for alt det de har å bære. [28]Dette skal være

> Gersjon-ættenes tjeneste ved sammenkomstens telt. Og Itamar, sønn til Aron, presten, skal ha oppsyn med det de har ansvar for.»

Gersjonittenes tjeneste innledes i v. 21–23 på samme måte som kahatittenes i v. 1–3, og v. 24–26 beskriver den i samsvar med den korte omtalen i 3,24–26. De skulle gjøre tjenesten etter påbud fra Aron og hans sønner, både med alt de skulle bære og alt de skulle gjøre, og prestene skulle gi dem ansvaret for alt de skulle bære. Itamar skulle ha oppsyn med tjenesten deres (jf. 2 Mos 38,21).

V. 29–33. Merarittene

> «[31]Dette er det som de har ansvar for å bære, alt det de skal ta vare på ved sammenkomstens telt: tabernaklets planker og tverrstenger og stolper og fotstykker [32]og stolpene til forgården rundt omkring med deres fotstykker og plugger og snorer. Alle redskapene som hører til, og alt som blir brukt til arbeidet med dette. Dere skal ved navn overgi dem de ting som de har ansvar for å bære. [33]Dette skal være Merari-ættenes tjeneste, alt det som de skal ta vare på ved sammenkomstens telt under oppsyn av Itamar, sønn til Aron, presten.»

V. 29–30 svarer til v. 22–23, og v. 31–32 til 3,36–37. «Det som de har ansvar for å bære», er de tingene de hadde plikt til å bære. Med «alle redskapene som hører til», menes alt som ble brukt når plankene, tverrstengene og resten skulle settes opp, festes eller tas ned (se 3,36; 2 Mos 27,19).

V. 34–49. De tjenestedyktige levittene

> «[46]Alle de som Moses og Aron og Israels høvdinger mønstret av levittene etter deres ætter og familier, [47]fra trettiårsalderen og oppover til femtiårsalderen, alle som skulle utføre arbeidet ved sammenkomstens telt med å tjene og med å bære, [48]de som ble mønstret, var åtte tusen fem hundre og åtti. [49]Etter Herrens ord ble de mønstret under Moses' oppsyn. Og hver ble satt til å utføre den tjenesten og bære den byrden han skulle. De som ble mønstret av Moses, var de som Herren hadde befalt ham å mønstre.»

V. 34–45 forteller hvordan den foreskrevne mønstringen ble gjennomført, og gir tallet på tjenestedyktige menn i de tre levittiske ættene:

ÆttTjenestedyktigeKahatittene2750Gersjonittene2630Merarittene3200I alt8580Tallet står i et rimelig forhold til hele tallet på levitter av mannkjønn fra en måned og oppover, som var 22 000. Etter Herrens befaling satte de hver mann, under Moses' ledelse, til hans tjeneste og hans bør, og til de tingene han ved mønstringen hadde fått særlig ansvar for (se 2 Mos 38,21).

Kapittel 5. Renhet i leiren og sjalusi-offeret

Den åndelige ordningen av Israels menighet

Fra den ytre ordningen av Israels stammer som Herrens hær går loven over til folkets indre, moralske og åndelige orden. Den ytre, samfunnsmessige og politiske enheten skulle få en indre støtte, både moralsk og åndelig. Det er formålet med forskriftene om å sende de urene ut av leiren (5,1–4), om å gi tilbake det en med urett har tatt (5,5–10) og om hvordan en skulle gå fram med en hustru som var mistenkt for ekteskapsbrudd (5,11–31). Det samme gjelder lovene om nasireeren (6,1–21) og om prestenes velsignelse (6,22–27).

V. 1–22. De urene sendes ut av leiren

> «[1]Herren talte til Moses og sa: [2]Byd Israels barn at de skal sende ut av leiren alle spedalske og alle som har utflod og alle som er blitt urene ved lik. [3]Både mann og kvinne skal dere sende bort. Utenfor leiren skal dere sende dem, for at de ikke skal gjøre leiren uren, der hvor jeg bor midt iblant dem. [4]Og Israels barn gjorde dette, og sendte dem utenfor leiren. Som Herren hadde sagt til Moses, slik gjorde Israels barn.»

Siden Herren, Den Hellige, bodde midt i sitt folks leir, skulle alle som var urene, sendes ut av leiren, enten det var mann eller kvinne, så de ikke gjorde den uren. Det gjaldt dem som var urene av spedalskhet (3 Mos 13), av sykelig utflod eller av månedlig blødning (3 Mos 15,2 ff. og 19 ff.), og dem som var blitt urene ved å røre et lik (19,11 ff.; jf. 3 Mos 21,1; 22,4).

Folket gjennomførte Guds befaling med en gang. Også i Kanaan ble den holdt så langt at i alle fall de spedalske ble satt i egne hus utenfor byene (se 3 Mos 13,45–46).

V. 5–10. Erstatning for urett

> «[5]Og Herren talte til Moses og sa: [6]Si til Israels barn: Når en mann eller kvinne gjør noen av de synder som mennesker gjør, og bærer seg troløst at mot Herren, så de fører skyld over seg, [7]da skal de bekjenne den synden de har gjort, og godtgjøre det de med urette har tatt, med dets fulle verd og enda legge til femtedelen. De skal gi det til den som de har syndet mot. [8]Men dersom mannen ikke har etterlatt seg noen nær slektning som de kan gi vederlaget til, da skal vederlaget høre Herren til og tilfalle presten sammen med soningsværen, som

skal ofres til soning for dem. [9]Og alle gaver, alt som Israels barn helliger og kommer til presten med, skal tilhøre ham. [10]De hellige gaver som enhver gir, skal tilhøre presten. Det noen gir ham, skal tilhøre ham.»

I Israels menighet, som hadde leiren og senere bostedene sine rundt Herrens helligdom, skulle ingen urett mot nestens eiendom bli stående uten soning, og ingen skade uten erstatning. Slike forbrytelser var nemlig også troløshet, *ma'al* (מַעַל, «troløshet, svik»), mot Herren (se 3 Mos 5,15). «Noen av de synder som mennesker gjør», er en av de syndene som forekommer blant mennesker, ikke «en synd mot et menneske», slik Luther og andre har forstått det.

Det gjelder synder der en bar seg troløst at mot Herren, altså de gjerningene som er nevnt i 3 Mos 5,21–22, der noen skadet nestens eiendom og pådro seg skyld. For å slette den skylden skulle han gi tilbake det han hadde tatt, legge til en femtedel av verdien og bære fram et skyldoffer (3 Mos 5,23–26).

For å verne fellesskapet og freden i menigheten mot slike overtramp gjentar loven her forskriften fra 3 Mos 5,20 ff. og føyer til en ny bestemmelse: Hadde den som var blitt fratatt noe, ingen løser som erstatningen kunne gis til, skulle den gis til Herren, til prestene. Løseren, *go'el* (גֹּאֵל), var den nærmeste slektningen, som hadde plikt til å løse ut en som av fattigdom var blitt trell (3 Mos 25,25). At løseren nevnes, forutsetter at den som led urett, ikke lenger var i live.

I v. 9–10 følger forskrifter som hører saklig sammen med dette: Hver løftegave, *teruma* (תְּרוּמָה), av de hellige gavene som Israels barn bar fram til presten, skulle tilhøre presten. Det samme gjaldt alle de hellige gavene den enkelte kom med. Det er ikke tale om offer til alteret, men om vigslede gaver, førstegrøde og lignende. Den siste setningen, «Det noen gir ham, skal tilhøre ham», forklarer og stadfester den første.

V. 11–15. Sjalusiofferet

«[11]Og Herren talte til Moses og sa: [12]Tal til Israels barn og si til dem: Sett at en hustru forsynder seg og er utro mot sin mann. [13]En annen mann har samleie med henne, men hennes mann vet ikke om det, fordi hun har latt seg vanære i hemmelighet. Det er ikke noe vitne mot henne, og hun er ikke grepet på fersk gjerning. [14]Men så kommer sjalusiens ånd over mannen, så han blir sjalu på sin hustru, som virkelig har latt seg vanære. Eller det kan komme en sjalusiens ånd over ham, så han blir sjalu på sin hustru, selv om hun ikke har latt seg vanære. [15]Da skal mannen ta sin hustru med seg til presten. Som offer for henne skal han ha med tiendedelen av en efa byggmel. Men han skal ikke helle olje på det, heller ikke legge virak på det. For det er et sjalusimatoffer, et påminningsoffer, som skal minne om synd.»

Når en mann mistenker sin hustru for å være eller ha vært utro, er det nok til å ryste ekteskapet i grunnen, enten mistanken er grunnet eller ikke. Med ekteskapet undergraves også grunnvollen for samfunnet. Dette onde passet slett ikke sammen med helligheten hos Guds folk, og derfor var det svært viktig å verne mot det med en framgangsmåte i samsvar med ånden i Guds lov, som kunne bringe for dagen om en mistenkt hustru var skyldig eller uskyldig, og som samtidig kunne advare lettsindige hustruer mot utroskap. Dette forklarer

både hvorfor loven om sjalusiofferet står her, hvor viktig saken var, og hvorfor den beskrives så utførlig.

Kvinnen ville naturligvis nekte for det mannen anklaget henne for, og saken kunne verken støttes av vitner eller bevises ved at hun var grepet på fersk gjerning. Da var det bare én vei å gå for å finne ut om mannens sjalusi hadde grunn, og for å hindre at et ekteskap Gud hadde innstiftet, ble brutt med urette: Saken måtte avgjøres ved Guds egen dom. Derfor skulle mannen føre sin hustru til presten med en gave som uttrykkelig kalles «hennes offer», båret fram «for henne». Det var et matoffer, et bilde på frukten av hennes vandel og ferd for Gud.

Fordi det var gaven fra en hustru som var mistenkt for ekteskapsbrudd, kunne dette matofferet ikke være som de vanlige matofrene. De var et bilde på frukten av et helliget liv i gode gjerninger og ble båret fram av fint hvetemel. Her skulle det være byggmel.

Bygg var bare halvparten så mye verdt som hvete (2 Kong 7,1.16.18). Bare de fattige, eller hele folket i store nødstider, hadde byggmel til daglig føde (Dom 7,13; 2 Kong 4,42; Esek 4,12; Joh 6,9.13), mens de som hadde det bedre, brukte bygg til dyrefôr (1 Kong 4,28). Byggmelet betydde ikke at kvinnen var skyldig – det var ennå ikke avgjort – men det sto for det tvilsomme ryktet hun var kommet i, og den uklare, mistenkelige ferden hennes.

Olje og røkelse, bildene på Guds Ånd og på bønnen, skulle ikke legges på offeret, for en slik ferd kom ikke fra Guds Ånd og ble ikke ført i bønn. Det var et sjalusioffer, og hensikten var å bringe grunnen til sjalusien fram i lyset. Derfor kalles det et «påminningsoffer» (jf. 10,10; 31,54; 2 Mos 28,12.29; 30,16; 3 Mos 23,24) som «skal minne om synd»: Det skulle bringe kvinnens forbrytelse i minne for Herren, så han kunne dømme den.

V. 16–18. Kvinnen stilles fram for Herren

> «[16]Så skal presten føre henne fram og stille henne for Herrens åsyn. [17]Presten skal ta hellig vann i et leirkar og ta noe av støvet som er på tabernaklets gulv, og kaste det i vannet. [18]Når presten har stilt kvinnen fram for Herrens åsyn, skal han løse hennes hår og legge påminningsofferet i hennes hender - et sjalusimatoffer er det - og i sin hånd skal presten ha bitterhetens vann, som fører forbannelse med seg.»

Presten skulle føre kvinnen fram til alteret der han sto, og stille henne fram for Herren, som hadde sagt at han var til stede ved alteret. Så skulle han ta hellig vann – trolig vann fra kobberkaret foran helligdommen, som ble brukt til hellige formål (2 Mos 30,18) – i et leirkar og ha støv fra boligens gulv i det.

Deretter skulle han løse håret til kvinnen som sto for Herrens åsyn, legge sjalusiofferet i hendene hennes og, med vannet i sin egen hånd, legge fram for henne en høytidelig renselsesed som hun skulle gjøre til sin egen med et stadfestende «Amen! Amen!»

Vannet ble tatt fra helligdommen og støvet fra boligens gulv for at drikken skulle fylles med kraften fra Den Hellige Ånd, som bodde i helligdommen.

Støvet skulle ikke minne om at mennesket er skapt av støv og skal vende tilbake til støv. Det pekte på at slangen skulle ete støv (1 Mos 3,14) som syndens

forbannelse, og var derfor et bilde på en tilstand som fortjener forbannelse, den dypeste fornedrelse og skam (Mika 7,17; Jes 49,23; Sal 72,9). Av samme grunn ble det valgt et leirkar, som var verdiløst sammenlignet med et kar av kobber.

Å løse håret (se 3 Mos 13,45) var ellers et tegn på sorg. Her må det forstås som at kvinnens hodeplagg ble tatt av eller løst opp, et bilde på at hun hadde mistet det smykket som hører en kvinne til: sedelighet og troskap i ekteskapet.

Mens eden ble lagt fram, lå offeret i hendene hennes, så hun selv bar frukten av sin ferd fram for Gud og overga den til hans hellige dom. Presten, som sto i Guds sted, holdt karet med vannet i hånden. Det ble kalt «bitterhetens vann, som fører forbannelse med seg», fordi det skulle føre bitre lidelser over kvinnen som Guds forbannelse dersom anklagen mot henne var sann.

V. 19–22. Forbannelseseden

> «[19]Så skal presten ta kvinnen i ed og si til henne: Så sant ingen har ligget med deg, og så sant du ikke har vært utro mot din mann og latt deg vanære, så skal du ikke ha noe men av dette bitterhetens vann som fører forbannelse med seg. [20]Men har du virkelig vært utro mot din mann og latt deg vanære, og har noen annen enn din mann hatt samleie med deg [21]- nå skal presten lese opp forbannelseseden for kvinnen og si til henne: - så skal Herren gjøre deg til en forbannelse og til en ed blant ditt folk. Han skal la dine hofter svinne inn og din buk hovne opp, [22]og dette vannet som fører forbannelse med seg, skal trenge inn i dine innvoller, så buken hovner opp og dine hofter svinner inn. Og kvinnen skal si: Amen! Amen!»

Eden kalles i v. 21 en «forbannelsesed» (se 1 Mos 26,28). Men den regner først med at kvinnen kan være uskyldig, og gir henne da forsikring om at vannet ikke skal skade henne.

«Du skal ikke ha noe men» står på hebraisk i bydende form, «vær fri», og det uttrykker en sikker forsikring (jf. 1 Mos 12,2; 20,7). «Utro mot din mann» er egentlig «under din mann», det vil si som hustru underlagt sin mann (Esek 23,5; Hos 4,12).

Hadde hun derimot gått bort fra sin mann og latt seg vanære, skulle Herren gjøre henne til en forbannelse og en ed blant folket ved å la hoften svinne inn og buken hovne opp. På denne eden skulle kvinnen svare «Amen! Amen!» – «sant, sant» – og dermed stadfeste den som sin egen (jf. 5 Mos 27,15 ff.; Neh 5,13).

Hva slags sykdom forbannelsen truer med, kan ikke avgjøres sikkert. Noen har tenkt på en vattersott i eggstokkene, der kvinnen tæres forferdelig ut mens svulsten vokser. Josefus mener det er vanlig vattersott. Tanken i forbannelsen er i alle fall at en blir straffet med det en har syndet med. Straffen skulle svare nøyaktig til forbrytelsen og ramme de legemsdelene som hadde vært redskap for kvinnens synd, altså de organene som skulle bære fram liv.

V. 23–31. Vannet og offeret

> «[23]Deretter skal presten skrive opp disse forbannelsene på et blad og vaske dem ut i bitterhetens vann. [24]Så skal han la kvinnen drikke bitterhetens vann, som fører forbannelse med seg. Og vannet som fører forbannelse med seg, skal trenge inn i henne og volde bitter smerte. [25]Så skal presten ta sjalusimatofferet av kvinnens hånd og svinge det for Herrens åsyn og bære det fram til alteret.

> [26]Og presten skal ta en håndfull av matofferet som påminningsoffer og brenne det på alteret. Og så skal han la kvinnen drikke vannet. [27]Og når han har latt henne drikke vannet, da skal det skje at dersom hun har latt seg vanære og har vært utro mot sin mann, så skal vannet som fører forbannelse med seg, trenge inn i henne og volde bitter smerte. Hennes buk skal hovne opp og hoftene svinne inn, og den kvinnen skal bli til en forbannelse blant sitt folk. [28]Men har kvinnen ikke latt seg vanære, om hun er ren, da skal hun ikke ha noe men av det, og hun skal få barn.»

Etter kvinnens amen skulle presten skrive forbannelsene i eden på en bokrull og vaske skriften av i karet med det bitre vannet, så forbannelsens ord gikk over i vannet. Det var en symbolsk handling som viste at Gud ga vannet kraft til å skade et skyldig legeme, mens det ikke ville gjøre et uskyldig noe vondt.

At presten i v. 24 skal la henne drikke vannet, er sagt på forhånd. Etter v. 26 skjedde det først etter at offeret var båret fram og påminningsdelen brent på alteret. Kvinnens offer ble likevel ikke båret fram for Gud før etter renselseseden, for det var ved eden hun først renset seg fra mistanken om ekteskapsbrudd, slik at frukten av hennes ferd kunne overgis til ilden fra Guds hellighet. Som kjent ekteskapsbryter kunne hun slett ikke ha båret fram et matoffer.

Mistanken var likevel ikke helt fjernet ved eden, for hun kunne ha sverget falskt. Derfor skulle presten etter offeret gi henne forbannelsesvannet å drikke, så virkningen av drikken kunne vise om hun var skyldig eller uskyldig. Denne hensikten uttrykker v. 27: Hadde hun latt seg vanære, skulle vannet trenge inn i henne og volde bitre lidelser, så hun ble til en forbannelse blant sitt folk. Hadde hun derimot ikke latt seg vanære og var ren for det hun var mistenkt for, skulle hun være fri for Guds straff og «få barn», det vil si bli velsignet med evne og kraft til å bli med barn og føde.

V. 29–31. Loven om sjalusi

> «[29]Det er loven om sjalusi: Når en kvinne er utro mot sin mann og lar seg vanære, [30]eller når en sjalusiens ånd kommer over en mann, så han blir sjalu på sin hustru, da skal han stille kvinnen fram for Herrens åsyn, og presten skal gjøre med henne alt det som er sagt i denne loven. [31]Mannen skal være fri for skyld, men kvinnen skal lide for sin misgjerning.»

V. 29–31 avslutter loven om sjalusi med den merknaden at mannen som gikk fram slik mot en hustru han mistenkte for ekteskapsbrudd, var fri for synd, mens kvinnen skulle bære sin skyld (se 3 Mos 5,1), det vil si bære straffen Gud truet med, om hun var skyldig. Det sies ikke noe om hva som skulle skje dersom kvinnen nektet å avlegge eden. Det ville jo være det samme som å bekjenne skylden, og da skulle hun etter loven i 3 Mos 20,10 dø som ekteskapsbryter – og ikke bare hun, men også mannen hun hadde vært utro med.

I den loven er mannen stilt likt med kvinnen når det gjelder ekteskapsbrudd. Dermed faller den tilsynelatende forskjellsbehandlingen bort – at mannen kunne anklage sin hustru for ekteskapsbrudd, men ikke hustruen sin mann.

Loven her gjaldt likevel bare kvinnen, for mannen hadde lov til å ta flere hustruer eller medhustruer. Han brøt derfor bare ekteskapet og gjorde seg skyldig i ekteskapsbrudd når han hadde et ulovlig forhold til en annen manns hustru.

I så fall kunne mannen som var blitt krenket, gå til sak mot sin utro hustru og i de fleste tilfellene også få den skyldige mannen dømt, så han fikk sin straff.

En hustru som virkelig var skyldig, ville nemlig ikke så lett bestemme seg for å avlegge renselseseden, for Guds forbannelse som da kom over henne, var ikke lettere å bære enn dødsstraffen. Loven foreskrev ingen gudsdom med usikker virkning, slik andre folk hadde, men en dom fra Gud som den skyldige ikke kunne slippe unna, fordi den var innstiftet av den levende Gud.

Kapittel 6. Nasireerne og velsignelsen

Lovene om nasireerløftet er med god grunn føyd til lovene som skulle fremme den åndelige ordningen av Israels menighet. For nasireeren gjorde paktsfolkets prestelige preg synlig på en særegen måte. Derfor måtte nasireerløftet få sin plass i menighetens åndelige ordning, så det kunne bli et middel til å fremme helliggjørelsen av folket som sto i pakt med Herren.

V. 1–8. Nasireerløftet

> «[1]Herren talte til Moses og sa: [2]Tal til Israels barn og si til dem: Når en mann eller kvinne gjør et hellig løfte om å ville være nasireer og vie seg til Herren,»

Loven begynner med ordene: «Når en mann eller kvinne gjør et hellig løfte om å ville være nasireer.» Det viser at nasireerløftet var frivillig, og at det allerede var en kjent måte å øve gudsfrykt og fromhet på i folket. *Nasir* (נָזִיר) kommer av et verb som betyr «skille ut», og betyr egentlig «den utskilte». Ordet brukes om den som lovet å skille seg ut for Herren, det vil si å leve et liv som var avsondret for Herren og hans tjeneste.

Hvor skikken kom fra, vet vi ikke. Det finnes ikke noe sikkert spor av at den kom fra Egypt. Løfter om å ofre håret møter vi hos flere folk i oldtiden, men de har ikke noe særlig slektskap med nasireerløftet, og løfter om avhold kjente alle religioner i oldtiden.

Først ble nasireerløftet avlagt for en bestemt tid, og når den var omme, ble nasireeren løst fra løftet. Det er bare denne formen loven her tar for seg og gir regler for.

Senere finner vi i Israel også nasireere for hele livet, som Samson, Samuel og døperen Johannes. De ble viet til Herren av foreldrene allerede før de ble født (Dom 13,5.14; 1 Sam 1,11; Luk 1,15).[1]

V. 3–4. Ingenting fra vintreet

> «[3]så skal han holde seg fra vin og sterk drikk. Eddik av vin eller annen sterk eddik skal han ikke drikke og heller ikke noen saft som er tillaget av druer. Verken friske eller tørre druer skal han ete. [4]Så lenge hans innvielse varer, skal han ikke ete noe av det som blir tillaget av vintreet, like fra kjerne til skall.»

[1]Det samme forteller Hegesipp om Jakob den rettferdige, den første biskopen i Jerusalem. Den senere formen av løftet ser vi hos apostelen Paulus, Apg 18,18.

Løftet besto av tre ting (v. 3–8). For det første skulle nasireeren holde seg fra vin og sterk drikk (*sjekar*, se 3 Mos 10,9). Han skulle verken drikke vineddik eller eddik av sterk drikk eller noen saft av druer – det vil si den friske mosten som ble presset ut – og heller ikke ete friske eller tørkede druer. Så lenge løftet varte, skulle han ikke ete noe av det som ble laget av vintreet, «like fra kjerne til skall», ikke den minste del av vintreets frukt.

Hensikten med dette forbudet kan knapt bare ha vært at nasireeren skulle holde seg fra berusende drikk og bevare et klart og edruelig sinn, slik prestene skulle når de gjorde tjeneste. Forbudet går mye lenger: Han skulle helt avstå fra alle kroppslige lekkerier som kunne skade helligheten.

Eddik, druer og rosiner og det som ble laget av dem, som rosinkaker, gjør ingen beruset. Men rosinkakene, som var slike lekkerier som nytelsessyke folk søkte etter, nevnes i Hos 3,1 som et bilde på avgudsdyrkelsens sanselige tiltrekning. De var en overdådig rett som ikke passte med alvoret i dyrkelsen av Herren. Nasireeren skulle holde seg fra alt som kom fra vintreet, fordi vintreets frukt ble sett som selve innbegrepet av alle sanselige nytelser.

V. 5. Det uklipte håret

> «[5]Så lenge hans innvielsesløfte gjelder, skal det ikke gå rakekniv over hans hode. Inntil hans innvielsestid er til ende, skal han være hellig, han skal la sitt hodehår vokse fritt.»

For det andre skulle ingen rakekniv komme over nasireerens hode så lenge løftet varte. Til dagene han hadde viet Herren, var omme, skulle han være hellig og la håret vokse fritt.

I v. 7 kalles det frie håret «hans Guds *neser* (נֵזֶר) på hans hode», det vil si innvielsens krone. Det er det samme ordet som brukes om gulldiademet på yppersteprestens hodelin (2 Mos 29,6) og om salvingsoljen på yppersteprestens hode (3 Mos 21,12). Med det helliget han sitt hode for Herren (v. 11). Nasireerens innvielse nådde altså sitt høydepunkt i det uklipte håret, som uttrykte meningen med løftet på den fullkomneste måten (Oehler).

Å la håret vokse var derfor ikke et tegn på avsondring, som om israelittene vanligvis gikk med klipt hår. Det var heller ikke et tegn på at han ga avkall på verden og trakk seg bort fra andre mennesker, eller et uttrykk for ydmykelse og selvfornektelse.

Håret som vokste fritt, uten at noen menneskehånd rørte det, var et bilde på kraft og rik livsfylde (jf. 2 Sam 14,25–26). For hebreerne var det ikke et tegn på hellighet, men en pryd som viste hele livskraften. Den bar nasireeren til Herrens ære, som et tegn på at han hørte Herren til og viet seg til hans tjeneste med alle sine krefter.[2]

V. 6–8. Ikke nær noe lik

> «[6]Så lenge han er innviet til Herren, skal han ikke komme nær noe lik. [7]Ikke engang om hans far eller mor eller bror eller søster dør, må han føre urenhet over seg for deres skyld. For han bærer på sitt hode tegnet på innvielsen til sin Gud. [8]Hele sin innvielsestid er han hellig for Herren.»

[2]Oehler minner her om Samson, der håret ikke bare var et bilde på kraften, men selve bæreren av den kraften som gjorde ham skikket til å frelse sitt folk.

For det tredje: Fordi nasireeren bar sin Guds krone på hodet i det frie håret og var hellig for Herren hele innvielsestiden, skulle han ikke komme nær noe lik så lenge den varte. Han skulle ikke engang gjøre seg uren for sine foreldre eller søsken når de døde – samme lov som gjaldt for ypperstepresten (3 Mos 21,11). Da sier det seg selv at han skulle vokte seg nøye for annen urenhet også, ikke bare som en vanlig israelitt, men som en prest. Også Samsons mor fikk ikke ete noe urent mens hun gikk med ham (Dom 13,4.7.14).

V. 9–21. Når innvielsen blir uren

> «[9]Men dør det noen hos ham uventet og brått og fører urenhet over hans innviede hode, da skal han rake hodet den dagen han blir ren. Den sjuende dagen skal han rake det. [10]Den åttende dagen skal han komme til presten med to turtelduer eller to dueunger, til inngangen til sammenkomstens telt. [11]Og presten skal ofre den ene til syndoffer og den andre til brennoffer, og gjøre soning for ham og rense ham for den synd han har ført over seg ved å komme nær liket. Så skal han samme dagen hellige sitt hode. [12]Og han skal på nytt vie seg til Herren for like lang tid som han først hadde lovt. Han skal føre fram et årsgammelt lam til skyldoffer. Den første tiden gjelder ikke mer, fordi hans innvielse ble utskjemt.»

Døde noen brått like ved ham, så han uten å ville det gjorde sitt innviede hode urent, skulle han rake hodet den dagen han ble renset, altså den sjuende dagen (19,11.14.16.19). Grunnen var ikke at urenheten satte seg særlig fast i håret, men at håret var hans Guds krone (v. 7), prydelsen for den stand som var helliget Gud.

Den åttende dagen, dagen etter den lovbestemte renselsen, skulle han komme til presten ved tabernaklet med to turtelduer eller to dueunger. Den ene skulle ofres som syndoffer og den andre som brennoffer, så presten kunne gjøre soning for ham fordi han var blitt uren ved et lik (se 3 Mos 12,8; 14,30–31; 15,14–15.29–30). Samme dag skulle han «hellige sitt hode», det vil si vie det til Gud på ny ved å la håret vokse fritt.

Så skulle han føre fram et årsgammelt lam som skyldoffer, og de dagene som var gått, skulle «falle bort», det vil si at innvielsesdagene som alt var omme, ikke skulle regnes med, «fordi hans innvielse ble utskjemt». Han måtte begynne hele innvielsestiden på nytt og holde den slik løftet krevde. Skyldofferet var en betaling eller godtgjørelse for at han ble satt inn igjen i den innviede stand han hadde falt ut av ved urenheten.

Det var ikke en erstatning for at han hadde forlenget et liv i tilbaketrukket uvirksomhet og forsømt sine plikter mot familien og menigheten. Nasireertiden var ikke et liv i lediggang som trakk ham bort fra borgerpliktene. Den lot seg godt forene med alle plikter i hjem og samfunn, bortsett fra å begrave de døde.

Skyldofferet var heller ikke en bot for at Herren var blitt snytt for den tiden som var viet ham. Tiden måtte jo begynnes helt på nytt, så Gud mistet ingenting av det som var lovt ham. Løftet ble oppfylt ved at de tre tingene det besto av, ble holdt nøye.

Ofrene etter innvielsestiden var ikke en betaling, men en høytidelig avslutning som svarte til selve innvielsen. Ved dem gikk nasireeren ut av sin innviede stand, uten den minste tanke på å gjøre opp for noe galt.

Nasireerens stand var altså, som Filon, Maimonides og andre klart så, et liv viet til Herren. Det lignet prestenes hellige forhold til Herren og skilte seg fra prestedømmet bare ved at det ikke hadde noen embetstjeneste ved helligdommen og ikke bygde på et kall og en innsettelse fra Gud. Nasireeren tok det på seg frivillig, for en viss tid og ved et særskilt løfte.

Målet var bare å virkeliggjøre tanken om et prestelig liv: renhet og frihet fra all smitte av det som hører døden og forråtnelsen til, og en overgivelse til Gud som gikk dypere enn de sterkeste jordiske bånd. Det var, med Oehlers ord, «en frivillig tilegnelse av det presten var pålagt i kraft av kallet som fulgte med hans ætt, nemlig plikten til å leve som en som er trolovet med Gud, og derfor å unngå alt som strider mot en slik overgivelse».

Slik var nasireerens helliggjorte liv et skritt mot å virkeliggjøre det prestelige preget som var satt fram for hele folket som mål da det ble kalt (2 Mos 19,5–6). Selv om det bare var oppfyllelsen av et løfte og derfor helt frivillig, var det også et verk av Guds Ånd, som bodde i Israels menighet. Derfor kunne Amos nevne det at Herren reiste opp nasireere sammen med profeter, som et særlig vitnesbyrd om Guds nåde (Am 2,11). Ofrene som avsluttet løftet når innvielsestiden var omme, svarte også til dette.

V. 13–15. Ofrene når innvielsestiden er omme

> «[13]Dette er loven for nasireeren: Den dagen hans innvielsestid er til ende, skal han føres fram til inngangen av sammenkomstens telt. [14]Og han skal bære fram for Herren sitt offer, et årsgammelt værlam uten lyte til brennoffer og et årsgammelt saulam uten lyte til syndoffer og en vær uten lyte til fredsoffer [15]og en kurv med usyrede kaker av fint mel, kaker med olje i, og usyrede brødleiver smurt med olje, og matofferet og drikkofrene som hører til.»

Forskriftene om hvordan nasireeren ble løst fra innvielsen, kalles «loven for nasireeren». For tanken bak nasireerløftet nådde sitt høydepunkt i offerfesten som avsluttet innvielsen; der kom den fullt til syne.

Den dagen innvielsestiden var omme, skulle nasireeren bære fram sine gaver for Herren ved tabernaklet: et årsgammelt værlam som brennoffer og et årsgammelt saulam som syndoffer. Syndofferet var til soning for de syndene han hadde gjort uten å ville det i innvielsestiden. Brennofferet ga uttrykk for at han overga seg til Herren med legeme og sjel – den overgivelsen all gudsdyrkelse skal hvile på.

I tillegg skulle han ha med en vær uten lyte som fredsoffer, en kurv med usyrede kaker og brødleiver, slik det etter 3 Mos 7,12 hørte til hvert takkoffer, og «matofferet og drikkofrene som hører til», altså mel, olje og vin, som etter 15,3 ff. fulgte med brennofrene og fredsofrene.

V. 16–20. Håret i ilden og det hellige måltidet

> «[16]Og presten skal bære det fram for Herrens åsyn og ofre hans syndoffer og hans brennoffer. [17]Væren skal han ofre som fredsoffer til Herren sammen med kurven med de usyrede kakene, og så skal presten ofre hans matoffer og hans

> drikkoffer. [18]Deretter skal nasireeren rake sitt innviede hode ved inngangen
> til sammenkomstens telt. Han skal ta sitt innviede hodehår og legge det på
> ilden som er under fredsofferet. [19]Presten skal ta den ene bogen av væren, etter
> at den er kokt, og en usyret kake av kurven og en usyret brødleiv og legge dem
> i hendene på nasireeren, etter at han har raket av sitt innvielsestegn. [20]Så skal
> presten svinge dem for Herrens åsyn. Det skal være en helliget gave til presten,
> i tillegg til svingebrystet og løftelåret. Siden kan nasireeren drikke vin.»

Syndofferet og brennofferet ble ofret etter de vanlige forskriftene. Det som fullbyrdet løftet, var fredsofferet: væren og kurven med de usyrede brødene, med matofferet og drikkofferet som hørte til. Nasireeren skulle også rake sitt innviede hode og legge håret på alterilden under fredsofferet. Slik overga og ofret han til Herren det håret han hadde båret til hans ære.

Så tok presten den kokte bogen av væren og en usyret kake og en brødleiv fra kurven, la dem i nasireerens hender og svingte dem for Herren. Da ble de prestens del, i tillegg til svingebrystet og løftelåret, som presten fikk av hvert fredsoffer for å vise at Herren hadde del i offermåltidet (3 Mos 7,32–34).

Når også den kokte bogen med kake og brødleiv ble gitt til Herren ved svingingen, viste det at bordfellesskapet med Herren, som fredsofferets måltid var et bilde på, her skjedde i en høyere grad. Herren lot en del av nasireerens måltid gå til sine representanter og tjenere, så de kunne ete det. Slik skulle nasireeren få kjenne saligheten i å ha samfunn med sin Gud, i samsvar med den prestelige helligheten han var gått inn i ved løftet.

«Siden kan nasireeren drikke vin» igjen, trolig allerede ved offermåltidet, etter at Herren hadde fått sin del av offeret og løsningen fra innvielsen dermed var fullført.

V. 21. Det løftet krever

> «[21]Dette er loven for den som gjør et nasireerløfte. Dette er det han skal ofre til
> Herren på grunn av sin innvielse, i tillegg til det han ellers har råd til. Han skal
> holde seg etter det han har avgitt løfte om, og det som loven om hans innvielse
> ellers krever.»

Ofrene i v. 14 ff. var ikke gjenstand for et eget løfte. De lå i selve nasireerløftet og var dermed allerede lovt. «I tillegg til det han ellers har råd til» (3 Mos 5,11): Ut over disse ofrene sto han fritt til å love annet etter evne, andre gaver til Herren for hans helligdom og hans tjenere.

Slike gaver hørte ikke nødvendigvis med til nasireerløftet, men ble ofte lagt til. Av dette vokste senere den skikken fram at velstående folk betalte ofrene når fattige tok nasireerløftet på seg (Apg 21,24; Josefus, *Oldtidshistorie* 19,6,1).

V. 22–27. Den aronittiske velsignelsen

> «[22]Og Herren talte til Moses og sa: [23]Tal til Aron og hans sønner og si: Slik skal
> dere si når dere velsigner Israels barn: [24]Herren velsigne deg og bevare deg!
> [25]Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg nådig! [26]Herren løfte sitt åsyn
> på deg og gi deg fred!»

Israels menighet nådde sitt åndelige høydepunkt i velsignelsen prestene skulle velsigne folket med. Forskriftene om den satte derfor fullkommenhetens segl

på hele ordningen av Guds folk. For Israel ble først virkelig gjort til Herrens menighet ved at Gud ikke bare ga det sin velsignelse, men la formidlingen av velsignelsen i hendene på prestene, de utvalgte og faste mellommennene for hans nådes velsignelser, og påla dem den som en del av embetet.

Velsignelsen består av tre ledd med to deler hver. I hvert ledd bruker den andre delen den første særskilt på folket, og de tre trinnene folder ut innholdet i velsignelsen skritt for skritt, med stadig sterkere ettertrykk.

Det første leddet (v. 24), «Herren velsigne deg og bevare deg!», gir velsignelsen i den mest allmenne formen. Det sier bare at den kommer fra Herren, og at det er hans verk å bevare mot det onde i verden.

Calvin sier: «Guds velsignelse er Guds godhet i handling. Ved den strømmer alt godt ned til oss fra hans nåde som fra sin eneste kilde. Deretter følger bønnen om at han må bevare folket. Den viser at han alene er kirkens vern, og at det er han som bevarer den med sin vaktsomme omsorg.»

Det andre leddet (v. 25), «Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg nådig!», bestemmer velsignelsen nærmere som en åpenbaring av Guds velvilje og nåde. Guds ansikt er Gud selv slik han vender seg mot mennesket.

Fra Herrens ansikt går det ut ild som fortærer fiendene og de opprørske (3 Mos 10,2; jf. 17,10; 20,3; Sal 34,17), men også et sollys som stråler av kjærlighet og er fullt av liv og godt (5 Mos 30,20; Sal 27,1; 43,3; 44,4). Er lyset herlig og godt for øynene å se (Fork 11,7), så er lyset fra Guds ansikt, det evige lyset (Sal 36,10), summen av all fryd (Baumgarten). Dette lyset sender miskunnens stråler inn i et hjerte som trenger frelse, og gjør det til mottaker av nåde.

Det tredje leddet (v. 26), «Herren løfte sitt åsyn på deg og gi deg fred!», viser Guds velsignelse som en åpenbaring av kraft, en kraftgjerning på mennesket. Målet for den er fred (*sjalom*, שָׁלוֹם), summen av alt det gode Gud gir og grunnlegger for sitt folk. Å løfte ansiktet mot noen betyr å se på ham. Sagt om Gud betegner det hans forsyn med mennesket: Når Gud ser på et menneske, frelser han det ut av dets nød (Sal 4,7; 33,18; 34,16).

I disse tre velsignelsene så de fleste kirkefedrene og eldre teologene en hentydning til treenighetens hemmelighet. De bygde det på at Herrens navn gjentas tre ganger, på at Herren som velsignelsen ønskes fra, er Faderen, Sønnen og Den Hellige Ånd, og på at velsignelsen nevner to ganger tre velgjerninger. Det ligger noe sant i dette, selv om begrunnelsene synes svake.

Når et ord eller en setning gjentas tre ganger, uttrykker det tanken så sterkt som mulig (jf. Jer 7,4; 22,29). Den tredobbelte velsignelsen sa derfor på den mest ubetingede måten at Gud ville gi sin menighet hele fylden av den velsignelsen som ligger i hans guddommelige vesen, åpenbart som Jehova.

Navnet Jehova betegner ikke bare Gud som den absolutte, som åpenbarte seg som Fader, Sønn og Ånd da han i historien gjennomførte sitt frelsesråd for det falne mennesket. Også innholdet i velsignelsen han lot lyse over sin menighet, folder ut Guds nåde på den tredobbelte måten den blir gitt oss på: gjennom Faderen, Sønnen og Ånden.

Luther har utlagt dette på en fortreffelig måte. Den første velsignelsen knytter han til «det legemlige livet og det gode»: Den ønsker for folket «at Gud vil

gi dem lykke og alt godt, og også verne og bevare dem» – og han utdyper det i samsvar med sin forklaring til første trosartikkel.

Den andre gjelder «det åndelige vesen og sjelen»: «Liksom solen, når den går opp og sprer sin rike glans og milde lys over hele verden, bare løfter sitt ansikt over hele verden, slik lar Gud sitt ansikt lyse klart og gledelig over alle sinn når han gir sitt ord, og gjør dem glade og lette, og liksom til nye hjerter og nye mennesker. For ordet bringer syndenes forlatelse og viser Gud som en nådig og barmhjertig Far, som har medynk med oss og lider med oss i vår sorg og nød.»

Den tredje gjelder også det åndelige og sjelen. Den er en bønn om trøst og endelig seier over korset, døden, djevelen og alle helvetes porter, over verden og kjødets onde lyster: «at Herren Gud vil løfte sitt ords lys over oss og holde det over oss, så det skinner i våre hjerter med kraft nok til å overvinne all motstand fra djevelen, døden og synden, og all motgang, redsel og fortvilelse».

V. 27. Herrens navn over folket

«[27]Slik skal de legge mitt navn på Israels barn, og så vil jeg velsigne dem.»

Velsignelsen skulle ikke bare være et fromt ønske. Den skulle vise seg i folket med all den kraft en velsignelse fra Gud har. Med denne forsikringen slutter Guds befaling: «Slik skal de legge mitt navn på Israels barn, og så vil jeg velsigne dem.»

Kapittel 7. Høvdingenes gaver

De siste hendelsene ved Sinai

Kap. 7,1–9,14 forteller om det som skjedde ved Sinai like før folket brøt opp: høvdingene bar fram gavene sine, levittene ble innviet, og påsken ble holdt.

V. 1–89. Vognene og oksene

> «[1]Moses var nå ferdig med å reise tabernaklet. Han hadde salvet det og helliget det med alt det som hørte til. Likeså hadde han salvet og helliget alteret med alt som hørte til det. [2]Da kom Israels høvdinger, overhodene for sine familier, stammehøvdingene, de som sto over alle som var blitt mønstret, og bar fram gaver. [3]De bar fram sin gave for Herrens åsyn: Seks vogner med dekke over og tolv okser, en vogn for to høvdinger og en okse for hver. Og de førte dem fram foran tabernaklet.»

Stammehøvdingene bar fram sine innvielsesgaver på den tiden da Moses hadde reist tabernaklet og salvet og helliget boligen og alteret med alt som hørte til (3 Mos 8,10–11). Etter tidsfølgen burde dette altså ha vært fortalt etter 3 Mos 8,10. Men for ikke å bryte sammenhengen i lovene fra Sinai er det først tatt med her, og det står først av det som skjedde like før folket brøt opp fra Sinai, fordi gavene for en del var ting som var helt nødvendige for å frakte tabernaklet gjennom ørkenen.

Fra salvingen av tabernaklet, som begynte etter den første dagen i den første måneden og varte i åtte dager (2 Mos 40,16; 3 Mos 8,10), til oppbruddet fra Sinai den tjuende dagen i den andre måneden (10,11), gikk det høyst førti dager. Av dem må vi trekke fra seks dager til påsken, som ble holdt før oppbruddet (9,1 ff.). I denne tiden skulle lovene fra 3 Mos 11 til 4 Mos 6 kunngjøres og innvielsesgavene bæres fram.

Siden gavene ble fordelt over tolv eller tretten dager (v. 11 ff.), kan vi godt anta at de ikke alle kom før lovene ble kunngjort, men delvis samtidig. Én høvdings gaver tok kanskje bare noen timer av dagen, og resten av dagen kunne Moses bruke til å kunngjøre lovene. Da var en måned og noen dager rikelig tid til alt som skjedde.

Først nevnes de seks vognene og de tolv oksene til å frakte tabernaklet, og det var sikkert også det første som skjedde. Høvdingene, det vil si overhodene for farshusene eller stammehøvdingene (se 1,4 ff.), som var ledere for dem som ble

mønstret, bar fram seks vogner med dekke over og tolv okser, en okse for hver høvding og en vogn for to.

V. 4–9. Vognene gis til levittene

> «[4]Og Herren sa til Moses: [5]Ta imot dette av dem, for at det kan brukes til tjenesten ved sammenkomstens telt. Du skal gi det til levittene, etter som hver enkelt av dem trenger det til sin tjeneste. [6]Da tok Moses vognene og oksene og ga dem til levittene. [7]To av vognene og fire av oksene ga han til Gersjons barn, etter deres særlige tjeneste. [8]Fire av vognene og åtte av oksene ga han til Meraris barn, etter deres særlige tjeneste under oppsyn av Itamar, sønn til Aron, presten. [9]Men til Kahats barn ga han ikke noe, fordi de skulle ta vare på de hellige ting og bære dem på sine skuldrer.»

Etter Guds befaling tok Moses imot gavene til tjenesten ved tabernaklet og ga dem til levittene, til hver av levittenes avdelinger etter det tjenesten krevde.

Gersjonittene fikk to vogner og fire okser og merarittene fire vogner og åtte okser. De første hadde lettere å bære – teppene og dekkene over boligen og forhengene rundt forgården – enn de siste, som hadde ansvaret for plankene og stolpene (4,24 ff.31 ff.). «Under oppsyn av Itamar» (v. 8), som i 4,28.33. Kahatittene fikk ingen vogn, for de skulle ta vare på de hellige tingene, og dem skulle de bære på skuldrene; derfor hadde de bærestenger (4,4 ff.).

V. 10–11. Gaver til innvielsen av alteret

> «[10]Den dagen alteret ble salvet, kom høvdingene med gaver til innvielsen. De bar sin gave fram foran alteret. [11]Da sa Herren til Moses: La høvdingene komme med sin gave til innvielsen av alteret hver sin dag!»

Hver høvding bar fram det som skulle tjene til innvielsen av alteret «den dagen», det vil si på den tiden, da det ble salvet (jf. 1 Mos 2,4). Gud sa til Moses at han skulle ta imot høvdingenes gaver på hver sin dag, den ene etter den andre, slik at det hele varte i tolv dager. Grunnen var ikke å gjøre et større skue av det. Den lå i selve gavene.

Hver høvding bar nemlig fram et sølvfat (*kearah*, 2 Mos 25,29) på 130 sekel etter helligdommens vekt, omtrent to kilo, og en sølvskål (*mizrak*, en offerskål) på 70 sekel, begge fulle av fint mel blandet med olje til matoffer. Videre en gullskål (*kaf*) full av røkelse, en ung okse, en vær og et årsgammelt lam til brennoffer, en geitebukk til syndoffer, og to okser, fem værer, fem bukker og fem årsgamle lam til fredsoffer.

Melet, røkelsen og dyrene skulle ofres på alteret, ikke som et forråd for lang tid, men straks, slik det var foreskrevet. Det hadde ikke latt seg gjøre om flere høvdinger hadde kommet med gavene sine samme dag. Den trange forgården ville ikke gitt plass til å ta imot, slakte og gjøre i stand 252 dyr på én gang, og det ville også vært umulig å brenne 36 hele dyr og fettet av 216 dyr på alteret.

V. 12–88. Tolv høvdinger, tolv like gaver

> «[12]Den som bar fram sin gave den første dagen, var Nahson, Amminadabs sønn, høvdingen for Judas stamme. [13]Hans gave var et sølvfat som veide ett hundre og tretti sekel, en sølvskål på sytti sekel etter helligdommens vekt, begge fulle av fint mel blandet med olje, til matoffer; [14]en skål av gull på ti sekel, full av røkelse, [15]en ung okse, en vær og et årsgammelt lam til brennofferet;

> [16]en geitebukk til syndoffer, [17]og til fredsoffer to okser, fem værer, fem bukker og fem årsgamle lam. Dette var Nahsons, Amminadabs sønns gave.»

V. 18–83 gjentar de samme gavene for hver av de andre høvdingene, én dag hver, for alle bar fram det samme. Rekkefølgen – høvdingene er nevnt ved navn i 1,5–15 – svarer til stammenes ordning i leiren (kap. 2). Judas stammehøvding kom først og Naftalis sist:

DagStammeHøvdingVers1JudaNahson, Amminadabs sønn12–172IssakarNetanel, Suars sønn18–233SebulonEliab, Helons sønn24–294RubenElisur, Sjede'urs sønn30–355SimeonSjelumiel, Surisjaddais sønn36–416GadEljasaf, De'uels sønn42–477Efra'imElisjama, Ammihuds sønn48–538ManasseGamliel, Pedasurs sønn54–599BenjaminAbidan, Gideonis sønn60–6510DanAkieser, Ammisaddais sønn66–7111AsjerPagiel, Okrans sønn72–7712NaftaliAkira, Enans sønn78–83I v. 84–88 er gavene lagt sammen: tolv sølvfat og tolv sølvskåler som til sammen veide 2400 sekel, og tolv gullskåler fulle av røkelse som veide 120 sekel i alt. Offerdyrene er summert på samme måte: til brennoffer tolv okser, tolv værer og tolv årsgamle lam, til syndoffer tolv geitebukker, og til fredsoffer tjuefire okser, seksti værer, seksti bukker og seksti årsgamle lam. (*Om helligdommens sekel se* 2 Mos 30,13, *og om verdien av gullsekelen* 2 Mos 38,24–25.)

V. 89. Røsten fra nådestolen

> «[89]Og når Moses gikk inn i sammenkomstens telt for å tale med ham, da hørte han røsten tale til seg fra nådestolen over vitnesbyrdets ark mellom de to kjerubene. Slik talte han til ham.»

Stammehøvdingene hadde med sine offergaver innviet alteret til helligdom for sin Gud. Nå vedkjente Herren seg det som sin helligdom: Når Moses gikk inn i teltet for å tale med ham og bære fram sine egne og folkets bønner, hørte han røsten til ham som talte fra stedet mellom de to kjerubene på paktens ark.

«Ham» viser tilbake til Herren. Navnet er ikke nevnt like før, men ligger i uttrykket «sammenkomstens telt», for det hellige teltet ble et møtetelt nettopp ved at Herren viste seg for Moses og møtte ham der (2 Mos 25,22).

«Denne røsten fra det innerste i helligdommen til Moses, Israels representant, var Herrens svar på den glede og villighet som Israels høvdinger hadde vist ham, og som gjorde teltet til et sted for hellig møte fra deres side» (Baumgarten). Derfor er v. 89 knyttet til beretningen om innvielsesgavene.

Kapittel 8. Lampene og levittenes innvielse

«[1]Herren talte til Moses og sa: [2]Tal til Aron og si til ham: Når du setter lampene opp, skal alle sju lampene kaste lyset rett fram for lysestaken. [3]Og Aron gjorde slik. Han satte lampene opp så de kastet lyset rett fram for lysestaken, slik som Herren hadde befalt Moses. [4]Lysestaken var laget av hamret gull. Både foten og blomstene var hamret arbeid. Etter det bilde Herren hadde vist Moses, hadde han laget lysestaken.»

Før Guds befaling om å innvie levittene til tjenesten kommer en forskrift til Aron om å tenne lysestaken i tabernaklets bolig. Aron skulle sette de sju lampene på lysestaken slik at de lyste «rett fram for lysestaken». Dette er ikke bare en gjentakelse, men en nærmere bestemmelse av den allmenne forskriften som ble gitt da lysestaken ble laget (2 Mos 25,37): Lampene skulle settes slik at hver av dem kastet lyset mot siden rett overfor lysestakens forside.

At forskriften blir gjentatt og forklart her, er slett ikke påfallende. Nå ble oppgaven med å tenne lampene lagt på Aron, noe som ikke var gjort før, for 2 Mos 27,21 overlater bare det daglige stellet av lysestaken til Aron og hans sønner.

At forskriften står akkurat her, forklares av hva de sju lampene betydde for Guds bolig: Gjennom dem skulle Israel stadig stå fram for Herren som et folk som lar sitt lys skinne i denne verdens mørke. Når Aron får befaling om å tenne lysestaken så den lyser opp boligen, pålegger denne særskilte forskriften ham å fullføre hele sin tjeneste i boligen.

Forskriften og meldingen om at Aron fulgte den, står derfor på sin rette plass. Foran står beretningen om det stammehøvdingene gjorde som menighetens representanter for å innvie altertjenesten, og etter følger beretningen om hvordan levittene høytidelig ble satt inn i tjenesten ved helligdommen. At teksten her igjen minner om hvordan lysestaken var kunstferdig laget etter det forbildet Moses så på fjellet (v. 4; 2 Mos 25,31ff.), stemmer godt med den gammelaktige fortellemåten i disse bøkene.

V. 5–7. Levittene renses

«[5]Og Herren talte til Moses og sa: [6]Du skal ta ut levittene blant Israels barn og rense dem! [7]Og slik skal du gjøre med dem for å rense dem: Du skal stenke

renselsesvann på dem, og de skal la rakekniv gå over hele sitt legeme og vaske sine klær og rense seg på den måten.»

At levittene ble valgt ut til tjenesten ved helligdommen i stedet for folkets førstefødte, er allerede omtalt i 3,5ff., og pliktene deres i 4,4ff. Men før de tok fatt på tjenesten, skulle de innvies til den og så overgis høytidelig til prestene.

Denne innvielsen kalles ikke «hellige», slik prestenes innvielse gjør (2 Mos 29,1), men «rense». Den besto i at de ble stenket med syndevann, raket hele kroppen og vasket klærne, og den ble fulgt av en offerhandling der de ble båret fram for Herren som et offer til hans tjeneste. Den første delen var en ytre renselse og et bilde på renselse fra syndens urenhet; derfor kalles den i v. 21 «å rense seg fra synd».

«Stenk syndevann på dem» – ordene er sagt til Moses, som skulle forrette ved levittenes innsettelse slik han hadde gjort ved prestenes. NB har «renselsesvann», men grunnteksten har *me chattat* (מֵי חַטָּאת), «syndevann», altså vann som har med synd å gjøre og skal ta den bort, på samme måte som offeret til soning for synd kalles *chattat*, «synd» (3 Mos 4,14).

Hva slags vann dette var, sies ikke, og det kan ikke avgjøres sikkert. Det særlige stenkevannet ved renselsen av spedalske (3 Mos 14,5ff.50ff.) og av personer og hus som var blitt urene ved et lik (19,9), passer ikke her. Begge var laget av ting med en bestemt betydning, nært knyttet til den særlige renselsen de skulle gi.

På den andre siden kan uttrykket «syndevann» ikke bety bare rent vann. Da står det bare igjen å forstå det som vannet i vaskekaret i helligdommen. Det var gitt for at prestene skulle rense seg til tjenesten (2 Mos 30,18ff.). Derfor kunne en se det som et vann som renser fra synd, og kalle det «syndevann».

«De skal la rakekniv gå over hele sitt legeme», det vil si klippe alt håret på kroppen, «og vaske sine klær og rense seg på den måten». Uttrykket her betyr bare å klippe håret, slik det hørte med til det vanlige stellet av kroppen, og ikke å rake det helt av, slik den spedalske måtte når han ble renset (3 Mos 14,8–9).

Levittene skulle heller ikke bade kroppen, slik de spedalske måtte (samme sted) og prestene ved innvielsen (3 Mos 8,6). De var ikke rammet av noen særlig urenhet, og tjenesten deres krevde ikke at de rørte de høyhellige redskapene. Klesvasken var derimot noe som generelt hørte med som forberedelse til gudstjenesten (1 Mos 35,2; 2 Mos 19,10). Ved prestenes innvielse ble den sløyfet bare fordi de fikk hellige embetsklær.

V. 8–12. Levittene båret fram for Herren

«[8]Så skal de ta en ung okse og matofferet som hører til, fint mel blandet med olje. Og en annen ung okse skal du ta til syndoffer. [9]Du skal la levittene komme fram foran sammenkomstens telt, og du skal samle hele Israels barns menighet. [10]Så skal du la levittene tre fram for Herrens åsyn, og Israels barn skal legge hendene på levittene. [11]Aron skal innvie levittene for Herrens åsyn som et svingeoffer fra Israels barn, slik at de kan utføre tjenesten for Herren. [12]Så skal levittene legge hendene på oksenes hoder. Den ene skal du ofre til syndoffer og den andre til brennoffer for Herren for å gjøre soning for levittene.»

Etter renselsen skulle levittene ta to unge okser, den ene med matofferet som hørte til, som brennoffer, og den andre som syndoffer. Moses skulle la dem

komme fram foran tabernaklet, det vil si inn i forgården, og samle hele Israels menighet, det vil si folkets overhoder og representanter. Så skulle levittene tre fram for Herren, foran alteret, og Israels barn – stammehøvdingene på israelittenes vegne – skulle legge hendene på dem.

Dette var ikke bare et tegn på at folket ga dem fra seg og overlot dem til Herren. Ved denne symbolske handlingen la de over på levittene den plikten som hvilte på hele folket: å tjene Herren i de førstefødte sønnene. Slik bar de dem fram for Herren som representanter for Israels førstefødte, for at de skulle tjene ham som levende offer.

Overføringen ble fullført ved at Aron svingte levittene som et svingeoffer for Herren på Israels vegne. Han bar dem altså fram for Herren i et bilde, som et offer fra israelittene. Svingingen besto sikkert i at han høytidelig førte levittene fram til alteret og tilbake igjen (om ordet se 3 Mos 7,30). Hensikten var at de skulle «utføre tjenesten for Herren» (v. 11; jf. v. 24–26 og 4,4–33).

Til slutt skulle levittene avslutte overgivelsen av seg selv til Herren med et syndoffer og et brennoffer, der de la hendene på offerdyrene. Ved håndspåleggelsen gjorde de dyrene til sine stedfortredere, og i dem bar de sine egne legemer fram for Herren som et levende offer, til hans velbehag.

V. 13–19. Levittene er Herrens

> «[13]Du skal stille levittene fram for Aron og hans sønner, og du skal innvie dem som et svingeoffer for Herren. [14]Slik skal du skille levittene ut blant Israels barn, og levittene skal høre meg til. [15]Deretter skal levittene komme og tjene ved sammenkomstens telt, når du har renset dem og innviet dem. [16]For de er helt overgitt til meg som en gave fra Israels barn. I stedet for alt som åpner morsliv, alle førstefødte blant Israels barn, har jeg tatt dem ut for meg. [17]For alt førstefødt blant Israels barn tilhører meg, både folk og fe. Den dagen jeg slo alt førstefødt i landet Egypt, helliget jeg dem for meg. [18]Men nå har jeg tatt levittene i stedet for alle førstefødte blant Israels barn. [19]Jeg tok ut levittene blant Israels barn. Og jeg overga dem helt til Aron og hans sønner, for at de skulle gjøre tjeneste ved sammenkomstens telt for Israels barn. De skulle gjøre soning for dem, så Israels barn ikke skal føre ulykke over seg ved å komme nær til helligdommen.»

V. 13–19 forklarer nærmere hva innvielsen av levittene betydde. Meningen med v. 13ff. er: Etter den befalingen som alt er gitt (v. 6–12), skal du stille levittene fram for Aron og hans sønner og svinge dem som et svingeoffer for Herren og slik skille dem ut blant Israels barn, så de blir mine. Så skal de komme og tjene ved tabernaklet. Slik skal du rense dem og svinge dem.

I v. 16–17 gis samme grunn som i 3,11–13, og i v. 18–19 sies det at det som ble befalt i 3,6–9, ble gjort. Til v. 19 se 1,53.

V. 20–22. Befalingen blir fulgt

> «[20]Moses og Aron og hele Israels barns menighet gjorde slik med levittene. De gjorde nøyaktig slik som Herren hadde befalt Moses om levittene. Slik gjorde Israels barn med dem. [21]Og levittene renset seg og vasket sine klær, og Aron innviet dem for Herrens åsyn og gjorde soning for dem, så de ble rene. [22]Så kom levittene og utførte sin tjeneste ved sammenkomstens telt under tilsyn av

Aron og hans sønner. Slik Herren hadde befalt Moses om levittene, slik gjorde de med dem.»

V. 20–22 forteller at Guds befaling ble utført.

V. 23–26. Levittenes tjenestealder

«[23]Og Herren talte til Moses og sa: [24]Dette er loven som gjelder for levittene: Fra han er tjuefem år gammel, skal han komme og gjøre tjeneste med å arbeide ved sammenkomstens telt. [25]Men fra han er femti år gammel, skal han tre tilbake fra arbeidstjenesten og ikke arbeide mer. [26]Han kan hjelpe sine brødre i sammenkomstens telt, med alle deres plikter, men noen arbeidstjeneste skal han ikke utføre. Slik skal du ordne det for levittene med det de har å gjøre.»

Her fastsettes levittenes tjenestetid fra de var tjuefem til de var femti år. Fra femtiårsalderen skulle de bare hjelpe sine brødre ved tabernaklet med å ta vare på redskapene. «Plikter», eller vakt (*misjmeret*, מִשְׁמֶרֶת), betydde i motsetning til «arbeid» oppsynet med alt utstyret i tabernaklet (se 3,8). «Arbeid» gjaldt det tunge arbeidet: å ta ned, reise opp og rengjøre tabernaklet, bære ved og vann til offertjenesten, slakte dyrene til menighetens daglige ofre og høytidsofre og så videre.

Både overskriften og sluttordene som rammer inn denne loven om levittenes tjenestetid, og plasseringen like etter innsettelsen av levittene, viser tydelig at loven skulle gjelde for alle tider for levittenes faste tjeneste ved helligdommen. Den strider derfor ikke mot forskriften i kap. 4 om å mønstre levittene fra tretti til femti år og ordne dem for å frakte tabernaklet på vandringen gjennom ørkenen (4,3–49).

Å bære tabernaklet krevde en fullvoksen manns kraft og derfor den høyere alderen på tretti år. Tjenesten ved det oppreiste tabernaklet var lettere og kunne godt utføres fra tjuefemårsalderen.

Senere, da helligdommen hadde fått sin faste plass på Sion, satte David levittene i tjeneste fra de var tjue år (1 Krøn 23,24–27), og han sa uttrykkelig at grunnen var at levittene ikke lenger skulle bære boligen og redskapene. Denne ordningen ble stående siden (jf. 2 Krøn 31,17; Esr 3,8). Sammenhengen løser altså på den enkleste måten den tilsynelatende motsigelsen mellom dette stedet og 4,3.47, og det er ingen grunn til å frakjenne forskriften dens plass i loven.

Kapittel 9. Påsken ved Sinai og skyen

«[1]Og Herren talte til Moses i Sinai ørken i det andre året etter at de var gått ut av landet Egypt, i den første måneden. Og han sa: [2]Israels barn skal holde påske på den fastsatte tid. [3]Den fjortende dagen i denne måneden, mellom de to aftenstundene, skal dere holde påske på den fastsatte tid. Dere skal holde den etter alle lover og forskrifter som gjelder om den. [4]Da talte Moses til Israels barn og sa at de skulle holde påske. [5]Og de holdt påske i den første måneden, på den fjortende dagen i måneden, mellom de to aftenstundene, i Sinai ørken. Nøyaktig som Herren hadde befalt Moses, slik gjorde Israels barn.»

Da påsken ble innstiftet før utgangen fra Egypt, hadde Gud fastsatt at høytiden skulle holdes som en evig forskrift for alle slekter som kom etter (2 Mos 12,14.24–25).

I den første måneden i det andre året etter utgangen, altså like etter at tabernaklet var reist (2 Mos 40,2.17), ble dette budet gjentatt. Folket fikk befaling om å holde påske på den fastsatte tid og etter alle forskriftene om den. De skulle ikke skyve den ut til de var kommet til Kanaan, slik noen kanskje kunne ha lest 2 Mos 12,24–25, men holde den der ved Sinai. Og Israel holdt påske i Sinai ørken nøyaktig slik Gud tidligere hadde befalt (2 Mos 12).

Det står riktignok ikke uttrykkelig at blodet av påskelammene nå skulle stenkes på brennofferalteret i stedet for å strykes på dørstolpene og dørbjelken ved husene (eller inngangen til teltene). Det står heller ikke at det ble gjort. Men det fulgte av seg selv av de endrede forholdene. Ved Sinai var det ingen ødelegger som skulle gå gjennom leiren og slå Israels fiender, og nå fantes det et alter der alt offerblodet skulle helles ut – også blodet av påskeofferet.[1]

V. 6–8. Menn som var urene ved et lik

[1]Loven hadde dessuten allerede fastsatt at blodet av alle dyr som ble slaktet til mat, enten innenfor eller utenfor leiren, skulle stenkes på alteret (3 Mos 17,3–6). Kurtz innvender at tre prester – Aron, Eleasar og Itamar, for Nadab og Abihu var døde – ikke kunne klare dette. Men han regner med altfor mange lam, 100 000–140 000, fordi han tar med spedbarn blant dem som spiste påskemåltidet. Med 603 550 menn over tjue år blir det neppe mer enn om lag 700 000 menn som deltok, og når Josefus sier at det på Kristi tid gikk minst ti og ofte tjue sammen om et lam, trengtes det knapt mer enn 50 000 lam. Slaktingen behøvde ikke skje på den trange plassen i forgården, og levittene hjalp prestene, så de stenket blodet «som de tok imot av levittene» (2 Krøn 30,16). Kunne blodet av 256 500 påskelam på keiser Neros tid stenkes på alteret i templet, slik Josefus forteller – og det alteret var seks, åtte eller ti ganger større – må det også ha vært mulig å stenke blodet av 50 000 lam på tabernaklets alter, som var fem alen langt og fem alen bredt.

> «[6]Men det var noen menn som var blitt urene ved et lik, så de ikke kunne holde påske den dagen. Disse mennene trådte samme dagen fram for Moses og Aron, [7]og de sa til ham: Vi er blitt urene ved et lik. Hvorfor skal vi bli nektet å bære fram Herrens offer til fastsatt tid sammen med de andre Israels barn? [8]Da sa Moses til dem: Vent, så jeg kan få høre hva Herren befaler om dere.»

Noen menn var blitt urene ved å komme nær et lik og kunne derfor ikke ete påskemåltidet på den fastsatte dagen. De kom til Moses og spurte hvorfor de skulle stenges ute fra å bære fram Herrens offergave til rett tid sammen med resten av Israel.

At urene ikke kunne bære fram påskeofferet, fulgte av loven om at bare de som var rene, kunne ta del i et offermåltid (3 Mos 7,21), og at ingen kunne bære fram noe offer mens han var uren. Moses ba dem vente: Han ville spørre Herren og høre hva han befalte.

V. 9–14. Påske i den andre måneden

> «[9]Og Herren talte til Moses og sa: [10]Tal til Israels barn og si: Om noen blant dere eller blant deres etterkommere er blitt uren ved et lik eller er på lang reise, skal han likevel holde påske for Herren. [11]I den andre måneden, på den fjortende dagen, mellom de to aftenstundene, skal de holde påske. Med usyret brød og bitre urter skal de ete påskelammet. [12]De skal ikke levne noe av det til om morgenen og ikke bryte noe ben på det. De skal i ett og alt holde påske etter loven som gjelder for den. [13]Men den som er ren og ikke er på reise og enda lar være å holde påske, han skal utryddes av sitt folk, fordi han ikke bar fram Herrens offer til fastsatt tid. Den mannen skal lide for sin synd. [14]Og når en fremmed oppholder seg hos dere og vil holde påske for Herren, så skal han holde den etter loven om påsken og etter forskriftene om den. Det skal gjelde én lov for dere, både for den fremmede og for den innfødte i landet.»

Herren ga en forskrift som skulle gjelde for alltid: Den som var uren ved et lik eller var på lang reise, enten det var nå eller i slektene som kom, skulle holde påske i den andre måneden, på den fjortende dagen, mellom de to aftenstundene. Det skulle skje etter alle forskriftene for høytiden, og her gjentas de tre viktigste: lammet skulle etes med usyret brød og bitre urter, ingenting skulle levnes til morgenen, og ingen ben skulle brytes (2 Mos 12,8.10.46).[2]

Når det var umulig å holde påske til rett tid, kunne en holde den en måned senere. Denne tillatelsen var gitt for at plikten til å ta del i paktsmåltidet skulle gjelde hvert eneste medlem av folket. Men ingen skulle gjøre den om til en unnskyldning for å skyve påsken ut uten grunn, av likegyldighet, fordi han kunne ta den igjen senere. Derfor kommer trusselen i v. 13: Den som lot være å holde høytiden til lovlig tid uten å være uren eller på reise, skulle utryddes.

Og i v. 14 gjentas budet for de fremmede: Når de holdt påske, skulle også de følge lov og forskrift helt nøyaktig. Etter 2 Mos 12,48–49 måtte den fremmede først la seg omskjære.

V. 15–16. Skyen over tabernaklet

[2]Over ordet «lang»[3] står det i den hebraiske teksten særlige prikker. Rabbinerne tok dem som tegn på at ordet ikke skal tas bokstavelig, men gjelder avstanden fra Jerusalem eller fra terskelen til templets ytre forgård.

[3]**«lang»** רְחֹקָה

> «[15]Den dagen tabernaklet ble reist, dekket skyen tabernaklet, vitnesbyrdets telt. Og om kvelden var det som et ildskjær over tabernaklet like til om morgenen. [16]Slik var det alltid: Skyen dekket det, og om natten var det som et ildskjær.»

Her følger tegnene for oppbrudd og leirslåing. På veien gjennom ørkenen fra Egypts grense til Sinai hadde Herren selv påtatt seg å lede sitt folk ved skyen, det synlige tegnet og bæreren av hans nådefulle nærvær (2 Mos 13,21–22).

Da tabernaklet ble reist, senket skyen seg over boligen, og Herrens herlighet fylte det aller helligste (2 Mos 40,34–38). Det minner fortelleren om i v. 15, og så beskriver han nærmere det som bare kort er nevnt i 2 Mos 40,36–37: Når skyen løftet seg fra boligen, var det tegn til å bryte opp, og når den senket seg ned over den, var det tegn til å slå leir.

I stedet for *ohel mo'ed* (אֹהֶל מוֹעֵד, «sammenkomstens telt», det teltet der Herren møtte sitt folk) står det her «vitnesbyrdets telt». Vitnesbyrdet er tavlene med de ti bud, som lå i paktens ark (2 Mos 25,16). De ti bud var grunnlaget for Herrens pakt med Israel og pantet på hans nådefulle nærvær i tabernaklet.

Uttrykket gjelder hele boligen, både det hellige og det aller helligste, ikke bare det aller helligste, slik det også gjør i 10,11; 17,8 og 18,2. Det ser vi tydelig når vi sammenligner verset med 2 Mos 40,34: Skyen dekket ikke bare en del av tabernaklet, men hele sammenkomstens telt.

Skyen som dekket boligen og lyste som ild om natten, var der hele tiden. Den var ikke en hendelse som viste seg bare da tabernaklet først ble reist, og som så forsvant igjen.

V. 17–18. Skyen som tegn

> «[17]Hver gang skyen løftet seg fra teltet, brøt Israels barn straks opp; på det stedet hvor skyen senket seg ned, der slo Israels barn leir. [18]Etter Herrens befaling brøt Israels barn opp, og etter Herrens befaling slo de leir. Alle de dagene skyen hvilte over tabernaklet, lå de i leir.»

Hver gang skyen steg opp fra teltet, brøt israelittene opp straks etter, og der skyen senket seg, slo de leir. Tabernaklet var tatt fra hverandre under marsjen. At skyen «senket seg», kan derfor bare forstås slik: Skyen svevde vanligvis i en viss høyde over paktsarken, som ble båret foran hæren. Den sank synlig ned som tegn på at tabernaklet skulle reises der, og når det var gjort, la den seg over det.

Herren var med sitt folk i skyen. Derfor var skyens oppstigning og nedstigning «Herrens befaling» til Israel om å bryte opp eller slå leir. Så lenge skyen ble liggende stille over boligen, ble de liggende i leir.

V. 19–23. Etter Herrens befaling

> «[19]Når skyen ble over tabernaklet i mange dager, rettet Israels barn seg etter det som Herren hadde sagt, og brøt ikke opp. [20]Stundom hendte det at skyen bare var noen få dager over tabernaklet. Etter Herrens befaling lå de da i leir, og etter Herrens befaling brøt de opp. [21]Men stundom hendte det at skyen var der bare fra kveld til morgen. Når skyen løftet seg om morgenen, brøt de opp. Eller den var der en dag og en natt, når skyen løftet seg, brøt de opp. [22]Eller den var der et par dager eller en måned eller enda lenger. Når skyen drøyde så

> lenge og ble liggende over tabernaklet, lå Israels barn i leir og brøt ikke opp. Men når skyen løftet seg, brøt de opp. [23]Etter Herrens befaling leiret de seg, og etter Herrens befaling brøt de opp. De rettet seg etter det som Herren hadde sagt – etter det som Herren hadde befalt ved Moses.»

Enten skyen ble liggende mange dager, bare noen få dager (jf. 1 Mos 34,30), bare fra kveld til morgen og løftet seg igjen om morgenen, en dag og en natt, to dager, en måned eller en tid som ikke er nærmere fastsatt (*jamim*, «dager», jf. 1 Mos 4,3; 40,4), ble de liggende i leir uten å bryte opp. At de «rettet seg etter det som Herren hadde sagt» (v. 19 og 23), betyr at de holdt det som skulle holdes overfor Herren (jf. 3 Mos 8,35).

Fortellingen i v. 15–23 er utførlig og full av gjentakelser, og det er gjort med vilje for å få fram hvor viktig dette var. Israel skulle bli klar over at folket var helt avhengig av Herrens ledelse, men også over den nådefulle omsorgen deres Gud viste dem på hele vandringen.

Kapittel 10. Trompetene og oppbruddet fra Sinai

V. 1–10. Sølvtrompetene

«[1]Herren talte til Moses og sa: [2]Lag deg to trompeter av sølv. I hamret arbeid skal du lage dem. Du skal bruke dem når menigheten skal kalles sammen, og når leirene skal bryte opp. [3]Når de blåser i dem begge, skal hele menigheten samle seg hos deg ved inngangen til sammenkomstens telt. [4]Blåser de bare i den ene, skal høvdingene, overhodene for Israels tusener, samle seg hos deg.»

Gud fastsatte selv når folket skulle bryte opp og slå leir, ved at skyen med hans nærvær løftet seg eller senket seg. Men et så stort folk trengte også signaler for å ordne og lede marsjen, slik at Moses som øverste leder kunne gi sine befalinger til de ulike delene av leiren. Derfor bød Gud ham å lage to sølvtrompeter i hamret arbeid (*mikshah*, מִקְשָׁה, jf. 2 Mos 25,18). De skulle brukes når menigheten skulle kalles sammen, og når leirene skulle bryte opp.

Hvordan trompetene så ut, blir ikke beskrevet nærmere. Men de var sikkert rette, ikke bøyde. Det kan vi slutte av bildet av disse trompetene på Titusbuen i Roma, og av at det bare finnes rette trompeter på de gamle egyptiske minnesmerkene. Når de blåste i begge, skulle hele menigheten, ved alle sine representanter, samle seg ved inngangen til sammenkomstens telt. Blåste de bare i den ene, skulle høvdingene, overhodene for Israels familier, samle seg.

V. 5–7. Signalet til oppbrudd

«[5]Men når dere blåser alarm, skal de leirene som ligger mot øst, bryte opp. [6]Og når dere blåser alarm andre gangen, skal de leirene som ligger mot sør, bryte opp. Det skal blåses alarm når de skal bryte opp. [7]Men når menigheten skal kalles sammen, skal dere blåse i trompetene, men ikke blåse alarm.»

Signalet til oppbrudd var *teru'a* (תְּרוּעָה), en larmende alarm. Ved første støt skulle stammene i øst bryte opp, altså de som lå i leir foran tabernaklet. Ved det andre skulle de som lå mot sør, bryte opp, og så videre i den rekkefølgen som var fastsatt i kap. 2, selv om det ikke sies uttrykkelig her. Men når menigheten skulle kalles sammen, skulle de blåse, ikke blåse alarm. Å «blåse»[1] var å gi korte, skarpe toner; å «blåse alarm» var å blåse en lang, sammenhengende tone.

V. 8–10. Prestene skal blåse

[1] **«blåse»** taka, תָּקַע

> «[8]Arons sønner, prestene, er det som skal blåse i trompetene. Dette skal være en evig lov for dere, fra slekt til slekt. [9]Når dere drar i krig i deres land mot fiender som overfaller dere, skal dere blåse alarm med trompetene. Og Herren deres Gud skal komme dere i hu, så dere skal bli frelst fra deres fiender. [10]På deres gledesdager og deres høytider og deres nymånedager skal dere blåse i trompetene når dere ofrer brennoffer og fredsoffer. De skal minne om dere for deres Guds åsyn. Jeg er Herren deres Gud.»

Trompetene skulle tjene menighetens hellige formål. Derfor foreskrev Gud selv ikke bare hvordan de skulle lages, men også hvordan de skulle brukes. Bare prestene skulle blåse i dem, og de skulle være «en evig lov» for Israels slekter, det vil si at de skulle tas vare på og brukes til alle tider slik Gud hadde bestemt. Trompetstøtene skulle bringe Israel i minne for Herren i krig og på høytidsdagene.

Når de dro i krig i sitt land mot fienden som trengte dem, og blåste i trompetene, skulle de bli husket hos Herren og bli frelst av ham fra fiendene sine. På gledesdagene, høytidene og nymånedagene skulle de blåse i trompetene over brennofrene og fredsofrene, så de skulle være til minne for dem for Guds åsyn.

En «gledesdag» var enhver dag da folket ga gleden sin uttrykk ved å bære fram offer. Høytidene er de som regnes opp i kap. 28–29 og 3 Mos 23. Nymånedagene var egentlig ikke høytider, unntatt den sjuende nymånen i året (se ved 28,11). Om meningen med «til minne», se 2 Mos 28,29.

I samsvar med denne ordningen fra Gud, som var så rik på løfter, finner vi at prestene senere blåste i trompetene både i krig (31,6; 2 Krøn 13,12.14; 20,21–22.28) og ved gledelige anledninger: da arken ble flyttet (1 Krøn 15,24; 16,6), da Salomos tempel ble innviet (2 Krøn 5,12; 7,6), da grunnen til det andre templet ble lagt (Esr 3,10), da Jerusalems murer ble innviet (Neh 12,35.41), og ved andre høytider (2 Krøn 29,27).

II. Vandringen fra Sinai til Moabs ødemarker

Den rette og korteste veien fra Sinai til Kadesj ved Kanaans sørgrense er bare elleve dagsreiser (5 Mos 1,2). Denne veien førte Gud sitt folk mot målet for vandringen gjennom ørkenen – det folket han ved Sinai hadde tatt opp i sin nådepakt og satt under lovens tukt.

Få måneder etter oppbruddet fra Horeb eller Sinai var Israel derfor alt ved Kadesj i ørkenen Sin, ved sørgrensen av det lovede landet, og kunne sende ut menn derfra for å utspeide den arven de skulle innta. Vandringen fra Sinai til ørkenen Sin er den første etappen i Guds ledelse av Israel gjennom ørkenen til Kanaan.

Den andre hoveddelen (10,11–21,35) forteller om vandringen i tre etapper, fra Sinai til Pisga-høydene nær Jordan. Først kommer reisen fra Sinai ørken til ørkenen Paran ved Kadesj, med det som hendte i Tabera, ved Kibrot-Hatta'ava og i Haserot (kap. 11–12), og det som skjedde i Kadesj, der Gud dømte det opprørske folket til å vandre i ørkenen i førti år til den eldre slekten var død ut (kap. 13–14).

Så følger det lille som fortelles fra de mange årene under denne dommen (kap. 15–19), og til slutt vandringen i det førtiende året fra Kadesj til fjellet Hor,

rundt Se'ir-fjellene og forbi Moab til Pisga-høydene, med seieren over amoritt-kongene Sihon og Og (kap. 20–21).

V. 11–34. Skyen løfter seg

> «[11]Og det skjedde i det andre året, i den andre måneden, på den tjuende dagen i måneden, da løftet skyen seg fra vitnesbyrdets tabernakel. [12]Og Israels barn brøt opp og dro i dagsreiser fra Sinai ørken, og skyen senket seg ned i ørkenen Paran.»

Da alle forberedelsene til reisen fra Sinai til Kanaan var gjort, løftet skyen seg fra vitnesbyrdets telt den tjuende dagen i den andre måneden i det andre året. Israel brøt opp fra Sinai ørken «i dagsreiser», det vil si i den ordningen som var fastsatt i 2,9.16.24.31, og som beskrives i v. 14 ff.

«Og skyen senket seg ned i ørkenen Paran.» Med disse ordene gis hele reisen fra Sinai ørken til ørkenen Paran i korthet, som en overskrift, og den nærmere beskrivelsen følger i 10,14–12,16.

Ørkenen Paran var ikke den første leirplassen, men den tredje; israelittene kom ikke dit før de hadde forlatt Haserot (12,16). Sinai ørken nevnes som utgangspunktet for vandringen, og ørkenen Paran i nærheten av Kadesj, der speiderne ble sendt ut til Kanaan (13,3.26), som målet og endepunktet.

At ordene om skyen i ørkenen Paran er en foregripende oppsummering, ser vi tydelig av at Moses' samtale med Hobab blir fortalt først i v. 29 ff., enda den fant sted før oppbruddet fra Sinai, og at fortellingen om oppbruddet tas opp igjen i v. 33. Kurtz kaller denne forklaringen tvungen, men også han må sette oppbruddet i v. 33 lik det som nevnes i v. 12.

Ørkenen Paran er den store ørkenhøysletten som i øst grenser mot Araba, den dype dalen fra sørspissen av Dødehavet til Akababukten. Mot vest strekker den seg til ørkenen Sjur, som skiller Egypt fra filistrenes land (1 Mos 16,7; 2 Mos 15,22), mot sør til Jebel et-Tih, den fremste utløperen av Horeb-fjellene, og mot nord til amorittenes fjell, Kanaans sørgrense.

Hvor navnet Paran kommer fra, er uklart. Sikkert er bare at El-Paran i 1 Mos 14,6 viser at navnet alt i de eldste tider ble brukt om hele Tih-ørkenen ned til Akababukten. De arabiske geografene og beduinene kaller den *et-Tîh*, «vandringen», fordi Israels barn vandret omkring der i førti år – eller mer nøyaktig trettiåtte.

Denne høysletten er omkring tretti tyske mil (om lag 230 km) lang fra sør til nord og nesten like bred. Den består dels av sand og dels av fast grunn. Nesten hele veien gjennom den går Wadi el-Arisj, som skiller Paran i en vestlig og en østlig halvdel. Den vestlige delen ligger lavere og glir uten noen tydelig grense over i den flate ørkenen Sjur ved Middelhavet.

Den østlige halvdelen, mellom Araba og Wadi el-Arisj, er et høyt fjelland med større og mindre daler og vide sletter mellom de høyeste fjellkjedene. I nord reiser den seg til en sterk fjellfestning, høylandet til azazimeh-araberne, som både i sør og nord stenges av bratte, høye fjellrygger.

Den nordlige fjellmuren går langs Wadi Murra fra vest mot øst. Rowland og Williams, de første moderne reisende som besøkte dette området, kom dit rett

sørover fra Hebron og så den fra kanten av amorittenes fjell (5 Mos 1,7.20.44): «Et kjempefjell tårnet seg opp over oss i vill storhet, med masser av naken klippe som bastioner i et kjempebyggverk. Med sine kritthvite, sønderbrutte masser, som kastet tilbake den brennende solen, så det ut som en ovn ingen kunne nærme seg, en fryktelig ørken uten det minste spor av grønt.»

Denne fjellmuren overbeviste dem om at de sto ved sørgrensen av det lovede landet, og føreren sa at Kadesj bare lå noen timer unna. Leirplassen i ørkenen Paran må søkes ved det nordvestlige hjørnet av dette høye fjellandet (se ved 12,16).

V. 13–28. Toget bryter opp

> «[13]Dette var første gangen de brøt opp, og det var etter Herrens ord ved Moses. [14]Først brøt Judas barns leir opp med sitt banner, hær etter hær. Høvdingen for deres hær var Nahson, Amminadabs sønn. … [17]Så ble tabernaklet tatt ned, og Gersjons barn og Meraris barn, de som bar tabernaklet, brøt opp. [18]Så brøt Rubens leir opp med sitt banner, hær for hær. … [21]Så brøt kahatittene opp, de som bar de høyhellige ting, og før de kom fram, hadde de andre reist tabernaklet. [22]Så brøt Efra'ims leir opp med sitt banner, hær etter hær. … [25]Så brøt Dans leir opp med sitt banner, hær etter hær – de var hele togets baktropp. … [28]Slik var Israels barn fylket når de brøt opp, hær for hær. Så brøt de opp.»

V. 15–16, 19–20, 23–24 og 26–27 nevner høvdingene for de andre stammene, de samme som i 2,3–31.

V. 13–28 beskriver nærmere hvordan de ulike leirene brøt opp, i den ordningen som var fastsatt i kap. 2. Bare her blir det fortalt i hvilken rekkefølge de ulike levittflokkene brøt opp og marsjerte (jf. v. 17 og 21 med 2,17).

Først brøt Judas banner opp, med Issakar og Sebulon (v. 14–16; jf. 2,3–9). Så ble tabernaklet tatt ned, og gersjonittene og merarittene brøt opp med de delene av det som de hadde fått å bære (v. 17; jf. 4,24 ff. og 4,31 ff.). Slik kunne de reise boligen på den neste leirplassen før kahatittene kom med de hellige tingene.

Deretter fulgte Rubens banner, med Simeon og Gad (v. 18–20; jf. 2,10–16), og etter dem kahatittene med de hellige tingene (v. 21), det vil si det som er nevnt i 3,31. De som reiste tabernaklet i v. 21, er gersjonittene og merarittene. De hadde brutt opp før med delene av boligen og reist den før kahatittene kom, så de straks kunne sette de hellige tingene inn i den.

Bak de hellige tingene kom Efra'ims banner, med Manasse og Benjamin (2,18–24), og så Dan med Asjer og Naftali (2,25–31). Dans leir var dermed baktroppen, den delen av hæren som holdt hele toget samlet.

V. 29–32. Moses ber Hobab gå med

> «[29]Og Moses sa til midianitten Hobab, Re'uels sønn, Moses' svoger: Vi bryter nå opp for å dra til det stedet som Herren har talt om og sagt: Jeg vil gi dere det. Kom med oss! Så vil vi gjøre vel mot deg, for Herren har lovt Israel alt det som godt er. [30]Men han svarte: Jeg vil ikke gå med deg. Jeg vil dra hjem til landet mitt og slekten min. [31]Da sa Moses: Å nei, forlat oss ikke! Du vet jo best hvor vi kan leire oss i ørkenen. Du skal være vårt øye. [32]Går du med oss, da vil vi la deg få godt av det gode som Herren gjør mot oss.»

Moses fikk sin svoger, midianitten Hobab, sønn av Re'uel (se ved 2 Mos 2,16), til å gå med israelittene og være deres fører, for han kjente ørkenen godt. Samtalen fant sted før oppbruddet, men den er satt inn mellom avreisen og selve marsjen fordi den er underordnet hovedhendelsene.

Når og hvorfor Hobab var kommet til Israels leir – om han kom med sin far Re'uel (Jetro) da Israel først kom til Horeb, og ble igjen da Jetro dro (2 Mos 18,27), eller kom senere – blir ikke sagt, for det hadde ingen betydning for det som fortelles her.[2]

Moses ba Hobab gå med til det stedet Herren hadde lovt å gi dem, altså Kanaan, og lovte at de ville gjøre vel mot ham og folket hans, for Herren hadde lovt Israel lykke i Kanaan. Hobab svarte nei: Han ville dra hjem til sitt land, Midjan sørøst for Sinai (se ved 2 Mos 2,15 og 3,1), og til sin slekt.

Da gjentok Moses bønnen: «Forlat oss ikke! Du vet jo hvor vi kan slå leir i ørkenen. Vær vårt øye» – det vil si vår fører og veiviser. Og han lovte på ny å gjøre mot ham det gode som Herren ville gjøre mot dem.

Herren ledet riktignok Israels tog i skystøtten. Den ga ikke bare tegn til oppbrudd og leirslåing, men viste også i det store og hele hvilken vei de skulle ta. Likevel kunne Hobab, som kjente ørkenen så godt, gjøre israelittene stor nytte. Der skyen ga tegn til å slå leir, kunne han vise dem kildene, oasene og beiteflekkene, som ofte ligger helt skjult i fjellene og dalene i ørkenen.

Hva Hobab til slutt bestemte seg for, blir ikke fortalt. Men siden det ikke nevnes noe nytt avslag, og Israels oppbrudd fortelles straks etterpå, gikk han trolig med. Det blir sikkert når vi ser at sønnene til Moses' svoger ved begynnelsen av dommertiden dro opp sammen med Judas barn til Juda-ørkenen sør for Arad (Dom 1,16). De var altså kommet inn i Kanaan med israelittene, og de bodde fortsatt der på Sauls tid (1 Sam 15,6; 27,10; 30,29).

V. 33–34. Paktsarken går foran

> «[33]Så dro de da fra Herrens berg tre dagsreiser fram. Herrens paktsark dro foran dem de tre dagsreisene for å finne et hvilested for dem. [34]Herrens sky var over dem om dagen når de brøt opp fra leiren.»

Israel dro tre dagsreiser fra Herrens berg (2 Mos 3,1), og Herrens paktsark gikk foran dem for å finne et hvilested for dem. Herren gjorde fortsatt slik han hadde gjort på veien til Sinai (2 Mos 13,21–22): Etter sitt løfte (2 Mos 33,14) gikk han foran dem i skystøtten på veien fra Sinai til Kanaan.

Forskjellen var bare at skyen som bar Herrens nærvær, fra nå av var knyttet til paktsarken, som Herren selv hadde gjort til den synlige tronen for sitt nådefulle nærvær. Derfor ble paktsarken båret for seg selv, adskilt fra de andre hellige tingene, foran hele hæren. Skyen svevde over arken, gikk i spissen for toget og styrte retningen, slik at alle kunne se at skyen og helligdommen hørte sammen, også under marsjen.

Det står riktignok ikke i ordningen for leiren og marsjen (2,17) at arken skulle gå foran hele hæren. Men det beviser like lite noen motsigelse eller en annen forfatter som at heller ikke levittflokkenes plass på marsjen nevnes i 2,17, enda

[2]De grunnene som er ført fram for at v. 29–36 skulle være et senere innskudd av en annen forfatter, holder ikke. At v. 28 sier «så brøt de opp», er en foregripende bemerkning av den typen semittiske historieskrivere ofte bruker.

gersjonittene og merarittene gikk mellom Judas og Rubens banner, og kahatittene med de hellige tingene mellom Rubens og Efra'ims banner (v. 17 og 21).

Ordene «Herrens sky var over dem» lar seg godt forene med dette. Det kan bety at skyen, som svevde som en ledende støtte over arken, også bredte seg ut over hele toget som en skjermende skygge, eller at den fulgte dem som vern og skygge.

Heller ikke Sal 105,39 strider mot dette, enda ordlyden ser ut til å tale for den første forklaringen. Salmisten vil ikke så mye beskrive fenomenet fysisk som skildre Guds vern i poetiske ord, som en sky som bres ut over Guds vandrende folk til vern mot både hete og regn (jf. Jes 4,5–6).

V. 33–34 har dessuten et poetisk preg som svarer til det opphøyde emnet, og må leses etter reglene for poetisk parallellisme. Den ene tanken – at paktsarken med skyen over seg gikk foran og skjermet dem som vandret – er delt i to ledd. V. 33 nevner bare arken som går foran, og v. 34 bare skyen som vern over dem. Men arken kunne bare finne et hvilested for dem fordi Herren gikk over dem i skyen og viste dem som bar arken, både veien og stedet der de skulle hvile.

Arken kalles her ikke «vitnesbyrdets ark» etter innholdet, lovtavlene, slik den gjør i 2 Mos 25,22; 26,33–34; 30,6 og andre steder, men «Herrens paktsark», etter det den skulle være og bety for Israel. Det var dette, eller i alle fall først og fremst dette, det kom an på her. Hvilestedet som arken fant etter tre dager, nevnes ikke i v. 34. Det var ikke Tabera (11,3), men Kibrot-Hatta'ava (11,34–35; jf. 33,16).

V. 35–36. Moses' bønn når arken brøt opp og hvilte

> «[35]Og når arken brøt opp, sa Moses: Reis deg, Herre, så dine fiender spres, og de som hater deg, flyr for ditt åsyn! [36]Og når arken hvilte, sa han: Kom tilbake, Herre, til Israels titusen tusener!»

Her gjengis de ordene Moses pleide å si når arken brøt opp, og når den kom til ro igjen. De vitner om Moses' glade tillit, men skal også oppmuntre menigheten til å ha den samme troende tilliten. Moses kunne tale slik fordi han visste at Herren og paktsarken hørte uløselig sammen. I arken, Herrens trone, så han et synlig pant på at den allmektige Gud var nådig nær.

Han tenkte ikke bare på fiender som kunne møte Israel i ørkenen. Han så i tillit fram mot Israels kall: å kjempe for Herrens sak i denne fiendtlige verden og bygge hans rike på jorden. Til det strakk ikke menneskelig kraft til. Skulle det skje, måtte den allmektige Gud selv gå foran sitt folk og spre fiendene.

Bønnen om dette er et uttrykk for frimodig, troende tillit – en bønn som er viss på å bli hørt. For Israel ble den det ordet Guds menighet til alle tider skulle føre kampen med mot maktene og myndighetene i en hel fiendtlig verden.

I denne meningen holdt David ordene fram for seg selv og sin slekt som et seiersbanner i Sal 68,2, for, som Calvin sier, «å væpne kirken med tillit og styrke den mot fiendenes voldsomme angrep». «Kom tilbake, Herre, til Israels titusen tusener» betyr: Når du har spredt dine fiender, så vend tilbake til ditt folk for å

bo midt iblant det.[3]

[3] I de hebraiske håndskriftene står v. 35–36 mellom to omvendte nun-tegn. Ifølge Talmud er de bare parentestegn som viser at versene er satt inn utenom den løpende fortellingen.

Kapittel 11. Tabera og begjærets graver

Etter tre dagers vandring kom israelittene til en hvileplass, men straks begynte folket å bli misfornøyd med sine kår.[1]

V. 1–17. Tabera

> «[1]Men folket knurret, og klaget for Herren over at de hadde det vondt. Da Herren hørte det, ble hans vrede opptent, og ild fra Herren slo ned mellom dem og fortærte noen i utkanten av leiren. [2]Da ropte folket til Moses, og Moses ba til Herren, og ilden ble slokket. [3]Han kalte dette stedet Tabera, fordi Herrens ild hadde slått ned mellom dem.»

Folket bar seg som mennesker som stønner og klager over en ulykke som har rammet dem. Teksten nevner ingen særskilt grunn. Ordene uttrykker den alminnelige misnøyen med strevet og savnet på ørkenvandringen, og klagen lød så høyt at den nådde Herrens ører. Da ble hans vrede opptent, for klagen gikk mot ham selv og hans ledelse.

«Ild fra Herren» var en ild som Herren sendte, men den gikk ikke ut direkte fra ham eller fra skyen, slik som i 3 Mos 10,2. Om den ble tent av et lyn eller på en annen måte, kan vi ikke si sikkert.

Det er ikke grunn til å mene at ilden bare grep buskene rundt leiren og teltene, men ikke menneskene. Det ordene klart sier, er at ilden ikke bredte seg over hele leiren. Den brøt bare ut i den ene enden og ble svært snart slokket da Moses gikk i forbønn. I denne dommen viste Herren altså bare at han hadde makt til å tilintetgjøre dem som knurret, for at hele folket skulle få en sunn frykt for hans hellige majestet.

Stedet der ilden hadde brent, fikk navnet Tabera (*tav'era*, תַּבְעֵרָה, «brann», «brannstedet»). Siden stedet uttrykkelig beskrives som utkanten av leiren, må vi ikke se det som en annen leirplass enn Kibrot-Hatta'ava.

Tabera var bare det lokale navnet på en fjern del av leiren, som kort etter fikk navnet Kibrot-Hatta'ava på grunn av den større dommen folket dro over seg ved sitt opprør. Det forklarer hvorfor Tabera mangler i lista over leirplassene i

[1]Kritikerne har ment at kap. 11 og 12 er vevd sammen av ulike beretninger om de første leirplassene etter Sinai. Men grunnene deres bygger på feiltolkninger, for eksempel at teltet sto utenfor leiren, eller at Mirjam gikk inn i helligdommen. Det blir vist ved de enkelte versene.

33,16, hvorfor det ikke sies noe om et oppbrudd fra Tabera til Kibrot-Hatta'ava, og hvorfor beretningen om at folket knurret etter maten fra Egypt, føyes rett til den foregående.

Det er heller ikke underlig at folket ropte etter Egypts gode mat like etter denne dommen. Den vantro og misfornøyde mengden så slett ikke Guds tuktende hånd i brannen i utkanten av leiren, for den var verken kunngjort på forhånd eller erklært som en straff fra Gud. Derfor ga de lufta for misnøyen over at de manglet kjøtt, uten å ta hensyn til det som nettopp hadde hendt.

V. 4–9. Lengselen etter kjøttet i Egypt

> «[4]Hopen av fremmede blant dem ble grepet av grådig begjær, og Israels barn begynte igjen å jamre seg og sa: Hvem skal gi oss kjøtt å ete! [5]Vi minnes fisken som vi åt i Egypt, og som vi fikk for ingenting, og gresskarene og melonene og purren og rødløken og hvitløken! [6]Men nå er vår sjel uttørret, for her er ingenting! Vi ser ikke annet for våre øyne enn mannaen. [7]Mannaen lignet korianderfrø, og av utseende var den som bdellium. [8]Folket løp omkring og sanket og malte den på håndkvern eller støtte den i morter og kokte den i gryter eller bakte kaker av den. Den smakte som oljekake. [9]Når duggen falt ned over leiren om natten, falt mannaen ned sammen med den.»

Støtet kom fra blandingsfolket som hadde fulgt israelittene ut av Egypt (se 2 Mos 12,38). De lengtet etter den bedre maten de hadde hatt i Egypt, og som ikke fantes i ørkenen, og de egget israelittene til igjen å rope etter kjøtt og etter de smakfulle grønnsakene Egypt hadde i overflod.

«Igjen» viser tilbake til klagen over kjøttet i Sin-ørkenen (2 Mos 16,2 ff.), selv om det ikke står at de gråt der. Med «kjøtt» menes kjøtt generelt, som bedre føde enn den brødaktige mannaen. Riktignok hadde de buskap, men den ville ikke ha strukket til. Slaktedyr kunne ikke kjøpes, og de måtte spare på det de hadde.

«Vi minnes fisken som vi åt i Egypt for ingenting», sa de. Selv om fisken ikke var gratis i Egypt, slik de knurrende overdrev, kunne den fås så billig at selv de fattigste hadde råd til den. Både oldtidens forfattere og nyere reisende vitner om hvor rikt Nilen og vannene omkring var på fisk.

Det samme gjelder grønnsakene. «Gresskarene» er en egyptisk agurk som skiller seg fra den vanlige i størrelse og farge og er kjent for å være myk og søt. Vannmelonene dyrkes i store mengder og selges så billig at fattig og rik kan nyte det forfriskende kjøttet og den kjølende saften. «Purren» er etter de gamle oversettelsene gressløk eller purre.

Løken trives bedre i Egypt enn andre steder og har en mild, behagelig smak; etter Herodot var den vanlig kost for arbeiderne ved pyramidene, sammen med hvitløken, og den er ennå nesten den eneste føden for de fattige.

Ikke noe av dette, som hadde vært både billig og forfriskende, fantes i ørkenen. «Nå er vår sjel uttørret», klaget de, det vil si kraftløs av mangel på sterk og forfriskende mat (jf. Sal 22,16; 102,5). «Vi ser ikke annet for våre øyne enn mannaen» – den som ikke har saft og ikke gir livskraft.

Grådigheten vil ha saftig og krydret mat, og fremfor alt avveksling og pirrende smak. «Slik er menneskets forvendte natur», sier Baumgarten. «Den kan

ikke i ro nyte det som er rent og ublandet, men på grunn av sin indre splittelse begjærer den en pirrende tilsetning av det skarpe og sure.»

For å vise denne indre forvendtheten hos folket som knurret, beskriver Moses enda en gang mannaens art, utseende og smak og hvordan den ble tillaget. Den var en god føde som Gud sendte ned til sitt folk med himmelens dugg (se 2 Mos 16,14–15.31). Men dette søte himmelbrødet manglet «det skarpe og sure som menneskets syndige, urolige begjær og det jordiske livets stadige skifte krever for å gi maten pirrende smak».

Slik lignet mannaen den åndelige føden i Guds ord. Også den kan det syndige hjertet snart bli lei av, og så vender det seg til det mer pirrende som verdens ånd har å by på.

V. 10–15. Moses' klage

> «[10]Moses hørte folket gråte rundt om i alle familier, hver i døren til sitt telt. Og Herren ble mektig harm. Moses ble ille til mote over dette. [11]Da sa Moses til Herren: Hvorfor har du gjort så ille mot din tjener, hvorfor har jeg ikke funnet nåde for dine øyne, siden du har lagt byrden av hele dette folket på meg? [12]Har jeg unnfanget hele dette folket, har jeg født det, siden du sier at jeg skal bære det i min favn som ammen bærer et diende barn, til det landet du med ed har lovt deres fedre? [13]Hvor skal jeg ta kjøtt fra til hele dette folket? For de kommer gråtende til meg og sier: Gi oss kjøtt å ete! [14]Jeg makter ikke å bære hele dette folket alene, det er for tungt for meg. [15]Er det slik du vil gjøre mot meg, så drep meg heller med én gang, hvis jeg har funnet nåde for dine øyne, og la meg slippe å se min ulykke.»

Moses hørte gråt i alle familiene foran hvert telt, så klagen var blitt alminnelig i hele folket (jf. Sak 12,12 ff.). Herrens vrede ble opptent, og også Moses ble ille til mote. Da bar han sin klage fram for Herren.

Ordene «Moses ble ille til mote» forklarer grunnen til klagen hans, og de gjelder ikke bare folkets knurring eller bare Herrens vrede, men begge deler. Det viser både plassen de har i setningen, og klagen som følger. «Hele Moses' holdning viser», sier Kurtz, «at misnøyen hans ikke bare ble vakt av folkets tøylesløse opprør mot Herren, men også av Herrens uhemmede vrede mot folket.»

Men hvordan viste Herrens vrede seg? Den brøt løs mot folket først da de var blitt mette av kjøtt (v. 33), og noe tidligere utslag blir ikke nevnt. Moses kan derfor bare ha sett tegnet på Herrens brennende vrede i at Gud ikke hjalp, enda folkets misnøye brøt ut i høye rop. Han holdt hjelpen tilbake og lot hele stormen fra det oppbrakte folket bryte løs over Moses.

I klagen hans er det en tydelig misnøye over at embetets byrde var for tung. «Byrden av hele dette folket» er omsorgen for å styre folket og sørge for alt det trengte. Denne byrden, som Gud la på ham med embetet, syntes han var en ond og unådig behandling fra Guds side.

Det er fortvilelsens misnøye. Den skiller seg fra vantroens knurring ved at den vender seg til Gud for å be om hjelp og utfrielse. Vantroen klager over Guds veier, men når den klager over sin nød, ber den ikke til Herren sin Gud.

«Har jeg unnfanget hele dette folket, har jeg født det?» Med disse ordene vil ikke Moses kaste fra seg all omsorg for folket. Han vil bare legge fram for Gud

at plikten til å bære og sørge for Israel hviler på ham, Israels Skaper og Far (2 Mos 4,22; Jes 63,16).

Moses var et svakt menneske og manglet den allmakt som alene kunne stille folkets rop etter kjøtt. «Drep meg heller med én gang», ber han, «og la meg slippe å se min ulykke» – den ulykken han til slutt ville bukke under for.

V. 16–17. De sytti eldste

> «[16]Da sa Herren til Moses: Kall sammen for meg sytti menn av Israels eldste, de som du vet er folkets eldste og dets tilsynsmenn. Og du skal ta dem med deg til sammenkomstens telt, og la dem stille seg opp der sammen med deg. [17]Så vil jeg komme ned og tale med deg der. Jeg vil ta av den Ånd som er over deg, og legge på dem, så de kan bære byrden av folket sammen med deg, og du ikke skal bære den alene.»

Klagen hadde god grunn. Byrden som var lagt på Moses' skuldrer, var virkelig for tung for én mann. Selv misnøyen som brøt fram i klagen, var ikke annet enn nidkjærhet for det embetet Gud hadde gitt ham. Under den byrden ville kreftene hans til slutt briste hvis han ikke fikk hjelp.

Han var ikke lei av embetet, men ville sette livet inn for det om Gud ikke lettet byrden, for embete og liv var ett hos ham. Derfor hjalp Herren ham i nøden uten å refse ordene fra sin tjener, enda de grenset til fortvilelse.

Moses skulle samle sytti av Israels eldste, menn han kjente som folkets eldste og tilsynsmenn (*sjoterim*, se 2 Mos 5,6), og føre dem til sammenkomstens telt. Der ville Herren komme ned og ta av den Ånd som var over Moses, og legge den på dem, så de kunne bære byrden sammen med ham.

V. 18–34. Kjøtt i en hel måned

> «[18]Og til folket skal du si: Hellige dere til i morgen! Så skal dere få kjøtt å ete, siden dere har grått for Herren og sagt: Å, om vi hadde kjøtt å ete, for i Egypt hadde vi det godt! – Nå vil Herren gi dere kjøtt så dere kan ete. [19]Ikke bare én dag skal dere ete av det, og ikke to dager eller fem dager eller tjue dager, [20]men en hel måned, til det kommer ut av nesen på dere, slik skal det by dere imot! For dere har foraktet Herren, som er midt iblant dere, da dere gråt for hans åsyn og sa: Hvorfor dro vi ut av Egypt?»

Herren ville også gjøre ende på folkets klage, men slik at de som knurret, samtidig skulle merke hvor hellige hans dommer er. Folket skulle hellige seg til neste dag, det vil si gjøre seg klare ved renselser (som i 2 Mos 19,10) for den åpenbaringen av Guds herlighet som det underfulle kjøttet var.

Så skulle de få kjøtt, ikke én dag eller noen få, men en hel måned, «til det kommer ut av nesen på dere». Det var straffen for at de hadde foraktet Herren midt iblant seg da de ringeaktet mannaen han ga dem, og for at de i sin lengsel etter Egypts matfat hadde angret at de dro ut derfra.

V. 21–23. Er Herrens arm for kort?

> «[21]Og Moses sa: Seks hundre tusen mann til fots teller det folket som jeg går i følge med, og du sier: Jeg vil gi dem kjøtt, så de kan ete en hel måned! [22]Skal det da slaktes så mye småfe og storfe til dem at det blir nok for dem? Eller skal alle fiskene i havet sankes sammen til dem, så det blir nok for dem? [23]Da sa Herren

til Moses: Er Herrens arm for kort? Nå skal du få se om det vil gå deg som jeg har sagt, eller ikke.»

Moses undret seg over løftet om kjøtt til mette for seks hundre tusen mann en hel måned. Herren svarte: «Er Herrens arm for kort?» – det vil si: Rekker den ikke langt nok, er den for svak og maktesløs? «Nå skal du få se om mitt ord går i oppfyllelse for deg eller ikke.»

V. 24–25. Ånden kommer over de eldste

«[24]Så gikk Moses ut og kunngjorde Herrens ord for folket, og han samlet sytti menn av folkets eldste og lot dem stille seg omkring teltet. [25]Da steg Herren ned i skyen og talte til ham. Og han tok av den Ånd som var over ham, og la den på de sytti eldste. Og det skjedde da Ånden hvilte over dem, da talte de profetiske ord. Men siden gjorde de det ikke mer.»

Moses gikk ut av teltet, der han hadde båret fram sin klage, og inn i leiren. Da han hadde kunngjort Guds vilje for folket, samlet han sytti av de eldste og lot dem stille seg «omkring teltet». Det betyr ikke på alle fire sider, men i en halvsirkel foran inngangen; verbet brukes i samme betydning i 21,4 om vandringen rundt Edom.

Så steg Herren ned i skyen, som svevde høyt over teltet, og kom ned til inngangen (12,5; 2 Mos 33,9; 5 Mos 31,15). Det strider ikke mot at skyen «hvilte» over boligen mens folket lå i leir (9,18 ff.; 2 Mos 40,37–38). Det betyr bare at skyen sto stille og svevde rolig over teltet, uten å drive fram og tilbake som en sky for vinden.

Da Herren var kommet ned, talte han med Moses for å forklare ham og de eldste hva som skulle skje. Så la han noe av den Ånd som var over Moses, på de sytti. Det betyr ikke at Åndens fylde hos Moses ble mindre, og enda mindre at Gud ville sette et vanærens merke på ham, slik Calvin mente. Guds Ånd er ikke noe stofflig som minker når det deles. Den er som en ildflamme som ikke taper styrke, men heller vinner når den brer seg.

Teodoret sier det slik: «Den som tenner tusen flammer av én, gjør ikke den første mindre når han gir lys til de andre. Slik gjorde heller ikke Gud den nåden Moses hadde fått, mindre ved å gi de sytti del i den.»

Med dette ville Gud vise både Moses og hele folket at den Ånd Moses hadde fått, var fullt tilstrekkelig for embetet hans. Det trengtes ingen overnaturlig økning av Ånden, bare at Moses' naturlige krefter ble styrket: Menn som fikk kraft av den Ånd som var tatt fra ham, skulle hjelpe ham med byrden.

Hvordan overføringen gikk for seg, blir ikke beskrevet. Vi kan derfor ikke avgjøre om det skjedde ved et ytre, synlig tegn, eller helt innenfor Åndens livsområde. Men det må i hvert fall ha skjedd slik at Moses og de eldste fikk et overbevisende bevis på at det var virkelig.

Da Ånden kom over de eldste, «talte de profetiske ord, men siden gjorde de det ikke mer», det vil si at de ikke gjentok det. Septuaginta har forstått dette rett; Vulgata og Onkelos («og de holdt ikke opp») tar feil. «Tale profetisk» betyr her ikke å forutsi det som skal komme. Det betyr å tale henrykt i Ånden, under Guds Ånds drift og inngivelse, slik som tungetalen som ofte fulgte med Den Hellige Ånds gave i apostlenes dager.

Men vi kan ikke slutte at Ånden forlot dem fordi dette ikke ble gjentatt. Den underfulle åpenbaringen skulle bare gi hele folket et synlig bevis på at Gud hadde gitt dem sin Ånd som Moses' medhjelpere, og den fullmakt de trengte i sitt kall.

V. 26–30. Eldad og Medad

> «[26]Men to menn var blitt tilbake i leiren, den ene hette Eldad, og den andre Medad. Og Ånden hvilte over dem, for de var blant dem som var skrevet opp, men de var ikke gått ut til teltet. De talte profetisk i leiren. [27]Da løp en gutt av sted og meldte det til Moses og sa: Eldad og Medad taler profetisk i leiren! [28]Og Josva, Nuns sønn, som hadde tjent Moses fra sin ungdom av, tok til orde og sa: Min herre Moses, forbyd dem det! [29]Men Moses sa til ham: Er du nidkjær for min skyld? Gi at alt Herrens folk var profeter, at Herren ville legge sin Ånd på dem! [30]Så gikk Moses tilbake til leiren, både han og de eldste av Israel.»

For å vise hele menigheten at det var Herrens Ånd som virket her, kom Ånden ikke bare over de eldste foran teltet, men også over to av de utvalgte, Eldad og Medad, som var blitt igjen i leiren av en grunn vi ikke får vite. «De som var skrevet opp» står for «de som var kalt», for de eldste ble vanligvis kalt skriftlig. Det viser hvor godt israelittene hadde lært skrivekunsten i Egypt.

Dette vakte slik oppstuss i leiren at en gutt løp og meldte det til Moses, og Josva ba Moses forby de to å tale profetisk. Josva hadde vært Moses' tjener fra ungdommen av (se 2 Mos 17,9), og som tjener syntes han at det var et inngrep i hans herres myndighet når disse to talte profetisk i leiren, for de hadde ikke fått gaven fra Moses, i hvert fall ikke gjennom ham.

Josva var nidkjær for Moses' ære, slik Jesu disipler var for sin Herres ære i Mark 9,38–39. Og han ble irettesatt av Moses, slik de senere ble det av Kristus.

«Er du nidkjær for min skyld? Gi at alt Herrens folk var profeter!» Moses var en sann Guds tjener, som ikke søkte sin egen ære, men sin Guds ære og at hans rike skulle bre seg. Derfor gledet han seg over at Guds Ånd åpenbarte seg midt i folket, og han ønsket at alle skulle få del i denne nåden.

Så gikk Moses tilbake til leiren sammen med de eldste. Teltet sto på en åpen plass midt i leiren, et stykke fra levittenes og de andre stammenes telt, som var slått opp rundt det. Den som ville gå dit, måtte derfor først gå ut fra sitt telt.[2]

Hva dette rådet av eldste gjorde videre, er ikke overlevert, og vi kan ikke avgjøre hvordan de hjalp Moses med å styre folket. Det eneste som sikkert følger av formålet, er at de ikke dannet en fast forsamling som varte fra Moses til fangenskapet og ble gjenopprettet i Rådet etter fangenskapet, slik Talmud, rabbinerne og mange eldre teologer har ment.

V. 31–32. Vaktlene

> «[31]Da brøt det løs en storm fra Herren. Den førte vaktler inn fra havet, og brakte dem ned til omkring to alen over jordens overflate, omkring en dagsreise på den ene kanten av leiren og omkring en dagsreise på den andre kanten

[2]Kritikerne har villet gjøre denne hendelsen til den samme som domsordningen Moses innførte ved Sinai etter Jetros råd (2 Mos 18), og så bruker de forskjellene som bevis for ulike kilder. Men de to ordningene er helt forskjellige. Dommerne i 2 Mos 18 skulle dømme, mens de sytti ble kalt av Gud og utrustet med hans Ånd for å hjelpe Moses med å styre folket og gjenreise hans myndighet. At de sytti eldste i 2 Mos 24,9 også var sytti, viser ikke at det var de samme personene, bare at tallet sytti var det mest passende for å representere hele folket.

rundt om leiren. [32]Da sto folket opp og gikk hele dagen og hele natten og hele neste dag og sanket vaktlene. Den som hadde samlet minst, hadde sanket ti homer. Og de bredte dem ut rundt om leiren.»

(Keil: «… og kastet dem over leiren, omkring en dagsreise hit og en dagsreise dit rundt leiren, og omkring to alen høyt over jorden.»)

Så snart Moses var kommet tilbake til leiren med de eldste, oppfylte Gud sitt andre løfte. Vinden var en sørøstlig vind (Sal 78,26) som blåste fra Rødehavsbukten og førte vaktlene (*salvim*, se 2 Mos 16,13) fra havet inn til israelittene. Om våren trekker vaktlene i store mengder nordover fra det indre av Afrika. Verbet for at vinden «førte» dem, finnes ellers bare i Moses' salme (Sal 90,10) og betyr å drive over.

Meningen er ikke at vinden fikk vaktleflokken til å spre seg over leiren og fly omkring to alen over bakken, så de utmattede fuglene falt dels i hendene på israelittene og dels på jorden. Uttrykket betyr å kaste over leiren. Ordene må forstås som i Sal 78,27–28: Vinden kastet vaktlene over leiren, så de falt til jorden en dagsreise ut til hver side, og i slike mengder at de enkelte steder rundt leiren – selvsagt ikke over hele strekningen – lå to alen høyt.

Bare slik kunne folket sanke vaktler hele dagen, hele natten og hele neste dag, i så store mengder at den som fikk minst, samlet ti homer. En homer var det største hulmålet hos hebreerne og rommet ti efa.

Med denne enorme mengden, som langt overgikk vaktleflokkenes naturlige størrelse, ville Gud vise folket sin makt til å gi dem kjøtt, ikke for én dag eller noen få, men for en hel måned – både for å gjøre deres vantro til skamme og for å straffe deres grådighet. Siden de ikke kunne ete alt på en gang, bredte de vaktlene ut rundt leiren for å tørke dem i sola, slik egypterne pleier å tørke fisk.

V. 33–34. Kibrot-Hatta'ava

«[33]Men ennå mens de hadde kjøttet mellom tennene, før det var slutt på det, ble Herrens vrede opptent mot folket. Og Herren slo folket med en svær sott. [34]Og de kalte dette stedet Kibrot-Hatta'ava, fordi der begravde de disse som hadde vært så lystne.»

(Keil: «… før det var tygget …»)

Mens kjøttet ennå var mellom tennene og før det var tygget, ble Herrens vrede opptent mot dem, og han slo folket med en svær ødeleggelse. Dette må ikke forklares som en naturlig følge av at de åt for mye vaktler – som om vaktlene hadde spist noe som er skadelig for mennesker. Det var en overordentlig dom fra Gud over det grådige folket, og ved den ble en stor mengde mennesker brått revet bort.

Etter denne dommen fikk leirplassen navnet Kibrot-Hatta'ava (*kivrot hatta'ava*, קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה, «begjærets graver»), for der fant folket sin grav mens de ga sitt grådige begjær fritt løp.

V. 35. Haserot

«[35]Fra Kibrot-Hatta'ava brøt folket opp og dro til Haserot, og de ble i Haserot.»

Fra begjærets graver dro folket til Haserot (*hatserot*, חֲצֵרוֹת, «innhegninger»), og der ble de. Hvor disse to leirplassene lå, er ennå helt ukjent. Mange har siden

Burckhardt ment at Haserot er det nåværende Hadhra, atten timer nordøst for Sinai, både fordi navnet ligner og fordi det er en kilde der.

Men navnet svarer ikke til det hebraiske ordet, og det finnes kilder mange andre steder i ørkenen et-Tih. Hadhra ligger dessuten bare to dagsreiser fra Sinai, mens israelittene brukte tre dager til begjærets graver og først derfra dro til Haserot. Den veien ville også ha ført dem mot havet og ikke til Kadesj.

Enda mindre holdbar er tanken at Kibrot-Hatta'ava er det samme som Di-Sahab (5 Mos 1,1) ved Akababukten, øst for Sinai. En slik omvei ville heller ha ført dem til Mekka enn til Kanaan.

Siden israelittene dro fra Haserot til Kadesj i Paran-ørkenen (13,3.26), må de ha gått den korteste veien fra Sinai til Kanaan, tvers gjennom den store ørkenen et-Tih, trolig langs ørkenveien som går fra Wadi esj-Sjeikh gjennom fjellene på sørgrensen av et-Tih og videre nordover mot Hebron-veien. Langs den veien kunne de nå fra Horeb til Kadesj-Barnea på elleve dager (5 Mos 1,2), og der må vi søke de to leirplassene. Haserot er trolig, som Fries og Kurtz mener, Bir et-Themmed, og Kibrot-Hatta'ava lå i nærheten av fjellene på sørgrensen av et-Tih.

Kapittel 12. Mirjam og Aron mot Moses

V. 1–3. Den etiopiske kvinnen

> «[1]En gang talte Mirjam og Aron ille om Moses på grunn av den etiopiske kvinnen som han hadde tatt til kone. For han hadde tatt til ekte en etiopisk kvinne.»

Alle folkets opprør til nå var kommet av misnøye med savnet på ørkenvandringen, og de var rettet mer mot Herren enn mot Moses. Ved det siste, i Kibrot-Hatta'ava, holdt riktignok Moses selv på å miste motet under embetets tunge byrde.

Men ved å gi ham støtte i de sytti eldste hadde den trofaste paktens Gud vist hele folket i gjerning at han ikke bare hadde lagt hele folkets byrde på sin tjener Moses, men også gitt ham den kraft av sin Ånd som trengtes for å bære den. Slik ble ikke bare hjertet hans fylt med nytt mot da han var nær ved å fortvile; hans stilling overfor hele Israel ble også sterkt opphøyet.

Denne opphøyelsen vakte misunnelse hos søsknene hans. Også dem hadde Gud gitt rike gaver og satt høyt: Mirjam var utmerket som profetinne fremfor alle kvinner i Israel, og Aron var ved innsettelsen til yppersteprest blitt hele folkets åndelige overhode. Men det naturlige hjertets stolthet lot seg ikke nøye med det. De ville strides med sin bror om fortrinnet ved hans særlige kall og hans enestående stilling – kanskje fordi de mente at de som søsken og nærmeste medhjelpere i kallet hans hadde rett til det.

Det var Mirjam som sto bak det åpne opprøret. Det ser vi både av at navnet hennes står foran Arons, og av at verbet i v. 1 står i hunkjønn. Aron fulgte henne. Han maktet like lite å stå imot søsterens tilskyndelser som han tidligere hadde maktet å stå imot folkets ønske om et gullbilde (2 Mos 32).

Anledningen til å vise misnøyen fant Mirjam i den kusjittiske kvinnen (*kusjit*, כֻּשִׁית NB: «etiopisk») som Moses hadde tatt til hustru. Dette kan ikke ha vært midjanittinnen Sippora. Selv om Mirjam kanskje kunne ha kalt henne kusjittisk – fordi kusjittiske stammer bodde i Arabia, eller nedsettende som «morinne» eller hamitt – ville ikke forfatteren ha bekreftet en betegnelse som i alle fall var unøyaktig, om ikke foraktelig, ved å føye til: «For han hadde tatt til ekte en kusjittisk kvinne.»

Det er heller ikke rimelig at Mirjam så mange år senere skulle bebreide broren et ekteskap han hadde inngått som flyktning i et fremmed land, lenge før Gud kalte ham.

Det blir noe ganske annet om han kort tid før, trolig etter Sipporas død, hadde giftet seg på ny med en kusjittisk kvinne. Hun kan ha stammet fra kusjittene i Arabia eller fra de fremmede som hadde fulgt israelittene ut av Egypt.

Et slikt ekteskap var ikke galt i seg selv, for Gud hadde bare forbudt israelittene å gifte seg med Kanaans døtre (2 Mos 34,16). Det gjelder selv om Moses ikke inngikk ekteskapet med den bevisste hensikt å vise fellesskapet mellom Israel og hedningene eller å forbilde Israels framtidige forening med de fjerneste hedningefolkene, slik Baumgarten, O. von Gerlach og mange av kirkefedrene har ment.

Men i søsknenes hån møter vi den kjødelige overvurderingen av det israelittiske som går igjen i dette folket, og som er desto mer klanderverdig jo mer den bygger på naturen og ikke på Israels åndelige kall (Kurtz).

V. 2–3. Den saktmodige Moses

> «[2]De sa: Er det bare Moses Herren har talt med? Har han ikke også talt med oss? – Og Herren hørte det. [3]Men Moses var en meget ydmyk mann, mer enn alle mennesker på jorden.»

Mirjam og Aron sa: Er ikke også vi redskaper og formidlere av Guds åpenbaring – ypperstepresten Aron, som bærer menighetens rett fram for Herren i urim og tummim (2 Mos 28,30), og profetinnen Mirjam (2 Mos 15,20)? Calvin sier: «De er stolte av den profetiske gaven, som heller burde ha gjort dem ydmyke. Men så forvendt er menneskenaturen at de ikke bare misbruker Guds gaver mot broren de forakter, men opphøyer gavene på en ugudelig måte, så Giveren blir skjult.»

«Og Herren hørte det.» Det står for å forberede at Gud griper inn som dommer. Når Gud hører noe galt, må han gripe inn og stanse det med straff.

Også Moses kan ha hørt hva de sa, men han var «en meget ydmyk mann, mer enn alle mennesker på jorden». Ordet betyr «saktmodig, mild» (Septuaginta *praÿs*), ikke «plaget», slik Luther oversatte. Ingen kom opp mot Moses i saktmodighet, for ingen var opphøyet så høyt av Gud som han. Jo høyere stilling et menneske har blant andre, desto vanskeligere er det for det naturlige mennesket å bære angrep med saktmodighet, særlig når de gjelder embetet og æren.

Merknaden om Moses' karakter viser hvem det var som ble angrepet, og hvorfor han ikke bare lot være å forsvare seg, men ikke engang ropte til Gud om hevn for urett. Fordi han var den mest saktmodige av alle mennesker, kunne han rolig overlate angrepet til den allvise og rettferdige Dommer, som både hadde kalt ham og utrustet ham til embetet.

«Dette er meningen med rosen av hans saktmodighet», sier Calvin. «Det er som om Moses sa at han i taushet hadde svelget uretten, fordi han i sin saktmodighet hadde pålagt seg tålmodighetens lov.»

Mange har sett selvros i denne beskrivelsen. Noen eldre utleggere holdt derfor verset for et senere tillegg, og nyere kritikere har brukt det mot at Moses skrev Mosebøkene.

Men her er ingen tom selvframstilling eller ros av egne gaver og fortrinn. Det er en opplysning som var nødvendig for å forstå hele saken rett, og den er gitt helt saklig. Den gjelder en karakter som Moses ikke hadde gitt seg selv, men fått ved Guds nåde, og som han aldri sviktet fra kallet til sin død, verken ved opprøret i Kibrot-Hatta'ava (kap. 11) eller ved Meribas vann i Kadesj (kap. 20).

Motløsheten under embetets byrde i kap. 11 taler heller for enn mot hans saktmodighet. Og synden i Kadesj besto bare i at han på grunn av folkets vantro lot seg bringe til å tvile på Guds allmakt eller på at Gud kunne hjelpe.[1]

Bare en mann som Moses kunne riktignok tale slik om seg selv – en mann som så helt hadde ofret seg for embetet Herren ga ham, at han når som helst var rede til å sette livet inn for Herrens sak og ære (jf. 11,15; 2 Mos 32,32). Calmet sier med like mye sannhet som kraft: «Slik han her roser seg selv uten stolthet, slik vil han andre steder klandre seg selv med ydmykhet.» Han var en Guds mann, og hans karakter kan ikke måles med vanlige menneskers mål.

V. 4–16. Herren dømmer mellom dem

> «[4]Og med ett sa Herren til Moses og til Aron og til Mirjam: Gå ut, alle tre, til sammenkomstens telt! Og de gikk dit ut alle tre. [5]Da kom Herren ned i en skystøtte og sto i inngangen til teltet. Og han kalte på Aron og Mirjam, og de gikk ut begge to. [6]Og han sa: Hør nå hva jeg har å si dere: Når det gjelder en profet som dere, så gir jeg, Herren, meg til kjenne for ham i syner og taler med ham i drømmer. [7]Men slik er det ikke med min tjener Moses. Han er tro i hele mitt hus. [8]Munn til munn taler jeg med ham, klart og ikke i gåter. Og han skuer Herrens skikkelse. Hvordan kunne dere da våge å tale ille om Moses, min tjener? [9]Og Herrens vrede var opptent mot dem, og han gikk bort. [10]Da skyen vek bort fra teltet, se, da var Mirjam spedalsk, hvit som snø. Da Aron vendte seg mot Mirjam, så han at hun var spedalsk.»

(Keil, v. 6: «Er det en Herrens profet blant dere, gir jeg meg til kjenne for ham i syn …»)

Herren kalte straks dem som sto hans tjener imot, fram for sin domstol. Han befalte Moses, Aron og Mirjam å gå ut av leiren (se 11,30) til sammenkomstens telt. Så steg han selv ned i en skystøtte til inngangen – det vil si inngangen til forgården, ikke til selve boligen – og kalte Aron og Mirjam fram, altså ut av forgården.[2]

Så talte Herren til dem: Har dere en profet, gir jeg meg til kjenne for ham i syn og taler med ham i drøm. En åpenbaring i drøm skjer inne i sjelelivet. Men slik er det ikke med min tjener Moses.

Ordet «Herren» hører trolig sammen med «profet» («en Herrens profet blant dere»), slik Septuaginta og Vulgata tar det, og ikke med det som følger. Det ville vært langt mer påfallende å sette «Herren» først uten et foranstilt «jeg», og det er heller ingen grunn til å legge slik vekt på at det var Herren som ga seg til kjenne.

---

[1] Verken 4 Mos 20,10 eller Sal 106,32 sier at misnøyen hans brøt ut i lidenskap. Gudsmannen Moses kan ikke tillegges den forfengelighet å ville vinne anerkjennelse for sin saktmodighet ved å rose den.

[2] Her står ikke et ord om at Mirjam gikk inn i helligdommen, selve boligen, like lite som i 2 Mos 33,11 om Josva. Kritikernes motsigelse på dette punktet bygger på en feiltolkning.

«Hele mitt hus» er ikke først og fremst boligen hans, det hellige teltet, for da ville «hele» være overflødig. Det er hele Israels hus, paktsfolket sett som et rike, som Moses var kalt til å forvalte og styre. I praksis er det altså hele den gammeltestamentlige ordningen, som hadde sitt midtpunkt i det hellige teltet, der Herren hadde latt bygge en bolig for sitt navn.

Men den gikk ikke opp i tjenesten ved helligdommen. Det ser vi av at Gud ikke gjorde prestene, som hadde tjenesten der, til redskaper for sin frelsesåpenbaring, men etter Moses reiste opp og kalte profeter til det. Jf. Hebr 3,6: «Hans hus er vi.»

Ordet som oversettes «tro»[3], betyr ikke at noe er betrodd en, men at en er fast og varig. Om en person betyr det å vise seg pålitelig, å bli funnet prøvd og tro (Sal 78,8; 1 Sam 3,20; 22,14; se Hebr 3,2). Som partisipp betyr det altså «prøvd, trofast», gresk *pistos*.

«Munn til munn» svarer til «ansikt til ansikt» i 2 Mos 33,11 (jf. 5 Mos 34,10), det vil si uten mellomledd og uten forbehold, med den samme nærhet og frihet som når venner taler sammen. Det styrkes av tillegget «klart og ikke i gåter», det vil si synlig, og ikke på en mørk, skjult og gåtefull måte. «Klart» betyr her ikke «syn» som i v. 6, men det å se med egne øyne; ordet står nettopp i motsetning til «i syner» i v. 6.

«Herrens skikkelse» var ikke Guds vesen, hans utilslørte herlighet, for den kan ikke noe dødelig menneske se (2 Mos 33,18 ff.). Det var en skikkelse som åpenbarte den usynlige Gud klart for menneskets øye. Den var vesensforskjellig både fra det å skue Gud i menneskeskikkelse i et syn (Esek 1,26; Dan 7,9.13) og fra Guds åpenbaringer i sanseverdenen i Herrens engels person og skikkelse.

Når det gjaldt umiddelbarhet og klarhet, forholdt den seg til disse to åpenbaringsformene som det å se et menneske i virkeligheten forholder seg til å se det i en drøm. Gud talte med Moses uten bilder, i en åndelig samtales klarhet, mens han bare åpenbarte seg for profetene i henrykkelse eller drøm.

Ved disse ordene fra Herren blir Moses satt over alle profetene, både i forhold til Gud og til hele folket. Guds åpenbaring til profetene er begrenset til de to formene for indre skuen, syn og drøm. Derfor hadde den alltid preg av syn, om enn med ulik styrke, og alltid en viss uklarhet. For både i drømmen og i synet viker den klare selvbevisstheten og den tydelige oppfatningen av omverdenen tilbake for den indre skuen.

Profetene var altså bare redskaper som Herren gjorde sitt råd og sin vilje kjent gjennom til bestemte tider og i bestemte sammenhenger i sitt rikes utvikling.

Slik var det ikke med Moses. Herren hadde satt ham over hele sitt hus og kalt ham til å grunnlegge og ordne det riket som ble opprettet i Israel ved hans mellommannstjeneste, og han hadde funnet ham tro i sin tjeneste.

Med denne sin tjener talte han munn til munn, uten bilde eller billedlig slør, så klart som mennesker utveksler tanker. Moses kunne når som helst spørre Gud og vente på hans svar. Derfor var ikke Moses en Herrens profet som mange andre, heller ikke bare den første og høyeste blant likemenn. Han sto over alle

[3] **«tro»** ne'eman, נֶאֱמָן

profetene som grunnleggeren av gudsstyret og mellommannen for den gamle pakt.

På dette enestående forholdet mellom Moses og Gud har rabbinerne med rette bygd sin lære om at Toraen har en høyere grad av inspirasjon. Det bekreftes fullt ut av historien til Guds rike i Det gamle testamente og av forholdet mellom profetenes skrifter og Moses' skrifter: Profetene etter Moses bygde bare videre på den grunnvollen han hadde lagt. Og når Moses sto i et slikt forhold til Herren, syndet Mirjam og Aron grovt mot ham da de talte slik.

Etter denne talen ble Herrens vrede opptent mot dem, «og han gikk bort». Som en dommer som forlater domstolen når han har avsagt dommen, gikk Herren bort ved at skyen han var kommet ned i, vek bort fra teltet og steg til værs. I samme øyeblikk ble Mirjam, som hadde stått bak opprøret mot broren, spedalsk, hvit som snø.

V. 11–12. Arons bønn

> «[11]Da sa Aron til Moses: Hør meg, herre! La oss ikke lide for en synd vi har gjort i vår dårskap! [12]La henne ikke være som et dødt foster, hvor kjøttet er halvt fortært når det kommer ut av morslivet!»

Da Aron så søsteren rammet slik, ba han Moses: «La oss ikke lide for en synd vi har gjort i vår dårskap», det vil si: la oss ikke bære straffen for den. «La henne ikke være som et dødt foster», et dødfødt barn som kommer til verden halvt oppløst. Han brukte dette bildet fordi spedalskheten bryter ned det levende legemet.

V. 13. Moses' forbønn

> «[13]Da ropte Moses til Herren og sa: Å Gud, helbred henne!»

I sin mildhet fikk Moses medlidenhet med søsteren som straffen hadde rammet, og ropte til Herren: «Å Gud, helbred henne!» Forbindelsen av bønneordet *na* (נָא) med gudsnavnet El er riktignok uvanlig, men har sidestykker i andre utrop, og forslaget om å endre teksten gir ingen god mening.

V. 14–15. Mirjam utestengt i sju dager

> «[14]Og Herren sa til Moses: Om hennes far hadde spyttet henne i ansiktet, skulle hun da ikke sitte med skammen i sju dager? La henne bli holdt utestengt fra leiren i sju dager, så kan hun komme tilbake igjen! [15]Og Mirjam ble holdt utestengt fra leiren i sju dager. Folket brøt ikke opp før Mirjam var kommet tilbake.»

Herren hørte sin tjeners bønn, men ikke uten å ydmyke Mirjam dypt. «Om hennes far hadde spyttet henne i ansiktet, skulle hun da ikke sitte med skammen i sju dager?» – det vil si holde seg skjult for meg av bare skam. Hun skulle stenges ute fra leiren og fra menigheten som spedalsk i sju dager, og så tas inn igjen. Slik ble hun lovt helbredelse og renselse fra spedalskheten når hun hadde båret straffen i sju dager.

Spedalskheten var den rettferdige straffen for synden hennes. I hovmodig overvurdering av sin egen profetiske gave hadde hun stilt seg likt med Moses, som Gud hadde satt til overhode for hele folket, og opphøyet seg over Herrens menighet. Derfor ble hun rammet av en sykdom som stengte henne ute fra Guds

folk og dermed bokstavelig talt fra leiren, så hun bare kunne tas inn igjen når hun var helbredet, og etter en formell renselse. Renselsen fulgte av seg selv etter 3 Mos 13–14 og trengte ikke å nevnes her.

V. 16. Til Kadesj i Paran-ørkenen

«[16]Deretter brøt folket opp fra Haserot og leiret seg i ørkenen Paran.»

Folket dro ikke videre før Mirjam var tatt inn igjen. Så brøt de opp fra Haserot og slo leir i Paran-ørkenen, nærmere bestemt i Kadesj, på Kanaans sørgrense. Det går fram av kap. 13, særlig v. 26, sammenholdt med 5 Mos 1,19 ff. Der står det ikke bare at speiderne kom tilbake til menigheten i Kadesj, men at de dro ut fra Kadesj-Barnea mot Kanaan, for der var israelittene kommet til amorittenes fjelland, som Gud hadde lovt dem til arv.

Hvor Kadesj lå, er allerede drøftet ved 1 Mos 14,7. Stedet er trolig å søke ved kilden Ain Kadis, som Rowland fant sør for Be'er-Sjeba, i nordvesthjørnet av fjellandet Azazimeh. Der åpner fjellene seg mot en slette som er stor nok til å romme leiren til et vandrende folk. I den nordøstre kanten av sletten reiser det seg en naken klippe, og ved foten av den springer en rik kilde fram og faller i små fosser ned i en bekkefar som forsvinner i sanden tre–fire hundre meter lenger vest. Stedet bærer ennå det gamle navnet Kudes.

Det kan ikke være tvil om at dette er det bibelske Kadesj. Beliggenheten stemmer med alt Bibelen sier om stedet: Israel var nå kommet til grensen for det lovede landet, og speiderne som ble sendt ut fra Kadesj, kom tilbake dit fra Hebron til Paran-ørkenen (13,26). Etter beduinene var stedet dessuten ti–elleve dagsreiser fra Sinai, helt i samsvar med 5 Mos 1,2, og det var forbundet med fjellet Hor gjennom farbare wadier.

Israelittene kom trolig gjennom Wadi Retemat, det vil si Ritma (se 33,18), inn på sletten ved Kadesj.[4]

[4]Om byen Kadesj, se ved 20,16. Kurtz har tilbakevist den vanlige oppfatningen at Kadesj lå på vestkanten av Araba, sør for Dødehavet.

Kapittel 13. Speiderne sendes ut

Speiderne, folkets knurr og straffen

Da israelittene var kommet til Kadesj i ørkenen Paran (13,26), sendte Moses ut speidere etter Guds befaling og etter folkets eget ønske. De skulle utforske veien inn i Kanaan og se hvordan landet, byene og folket var (13,1–20).

Mennene dro gjennom landet fra sør til nordgrensen. Da de kom tilbake, fortalte de at landet var usedvanlig godt, men at det var bebodd av et sterkt folk som hadde kjemper blant seg og store befestede byer (13,21–29). Kaleb sa at det var fullt mulig å innta landet, mens de andre ga opp håpet om å vinne over kanaaneerne og talte ille om landet blant folket (13,30–33).

Da brøt menigheten ut i høy klage. I sin knurring mot Moses og Aron gikk folket så langt at de åpent talte om å avsette Moses og vende tilbake til Egypt under en annen fører. De ville til og med steine Josva og Kaleb, som prøvde å berolige den opphissede mengden og formante dem til å stole på Herren.

Men da grep Herrens herlighet brått inn og viste seg til dom (14,1–10). Herren kunngjorde for Moses at han ville utrydde det opprørske folket, men lot seg bevege av Moses' forbønn og lovte å bevare folket. Likevel skulle den knurrende mengden ikke få komme inn i det lovede landet (14,11–25).

Så bød Herren Moses og Aron å kunngjøre for folket straffen for det stadig gjentatte opprøret: De skulle bære sin misgjerning i førti år i ørkenen, hele slekten som hadde dratt ut av Egypt, skulle dø der, bortsett fra Kaleb og Josva, og bare barna deres skulle komme inn i det lovede landet (14,26–39). Folket ble rystet over dette og bestemte seg for å trenge inn i Kanaan med makt. Men slik Moses hadde sagt, ble de slått av kanaaneerne og amalekittene og drevet tilbake til Horma (14,40–45).

Disse hendelsene er et stort vendepunkt i Israels historie, og i dem speiler hele paktsfolkets senere historie seg i forbildes form. Folkets stadig gjentatte utroskap kunne ikke oppheve Guds trofasthet eller endre hans frelsesråd. I vreden kom Herren miskunnheten i hu; gjennom dommen førte han sin frelsesplan fram, for at hele verden skulle kjenne at intet kjød er rettferdig for ham, og at menneskers vantro og utroskap ikke kan omstøte Guds sannhet.[1]

[1]Kritikerne har villet dele beretningen opp i to eller tre skrifter som motsier hverandre, ett der speiderne dro gjennom hele landet med Josva blant seg, og ett der de bare kom til Hebron og bare Kaleb viste mot. Men disse motsigelsene finnes ikke i teksten; de er skapt ved at stykker er revet ut av sammenhengen. Når speiderne sier: «Vi kom til det landet du sendte oss til» (13,27), betyr det ikke at de bare kom til den sørlige delen, like lite som

V. 1–21. Tolv menn sendes ut

«[1]Herren talte til Moses og sa: [2]Send noen menn av sted for å utspeide Kana'ans land, som jeg nå vil gi Israels barn! Én mann for hver fedrestamme skal dere sende. Hver av dem skal være en høvding blant folket. [3]Da sendte Moses dem fra ørkenen Paran etter Herrens ord. Alle var de overhoder for Israels barn. [4]Og dette var deres navn: For Rubens stamme Sjammua, Sakkurs sønn, [5]for Simeons stamme Safat, Horis sønn, [6]for Judas stamme Kaleb, Jefunnes sønn, [7]for Issakars stamme Jigeal, Josefs sønn, [8]for Efra'ims stamme Hosea, Nuns sønn, [9]for Benjamins stamme Palti, Rafus sønn, [10]for Sebulons stamme Gaddiel, Sodis sønn, [11]for Josefs stamme, Manasses stamme, Gaddi, Susis sønn, [12]for Dans stamme Ammiel, Gemallis sønn, [13]for Asjers stamme Setur, Mikaels sønn, [14]for Naftalis stamme Nahbi, Vofsis sønn, [15]for Gads stamme Ge'uel, Makis sønn. [16]Dette var navnene på de menn som Moses sendte for å utspeide landet. Men Moses ga Hosea, Nuns sønn, navnet Josva.»

Ifølge Moses' egen fremstilling i 5 Mos 1,22 ff. kom befalingen om å sende ut speidere etter et forslag fra menigheten. Moses syntes godt om det og la saken fram for Herren, som da bød ham sende ut én mann for hver fedrestamme, alle sammen høvdinger blant folket, det vil si fremstående menn av rang.

I v. 3 kalles de «overhoder for Israels barn». Det var ikke de tolv stammehøvdingene, men de av overhodene for stammer og slekter i Israel som egnet seg best til et slikt oppdrag. Likevel skulle de velges slik at hver stamme ble representert ved en av sine egne ledere.

At ingen av de tolv stammehøvdingene var med, ser vi når vi sammenligner navnene her med de helt andre navnene på stammehøvdingene (1,5 ff.; 7,12 ff.). Av speiderne er det bare Kaleb og Josva vi vet noe mer om.

Rekkefølgen av stammene er den samme som i 1,5–15, bortsett fra at Sebulon i v. 10 er skilt fra Leas andre sønner, og Manasse i v. 11 fra Efra'im. «Josefs stamme» i v. 11 står for «Josefs barn» i 1,10 og 34,23.

Til slutt heter det at Moses kalte Hosea (*hosjea*, הוֹשֵׁעַ, «hjelp»), Nuns sønn, Jehosjua, sammentrukket til Josva (*jehosjua*, יְהוֹשֻׁעַ, «Jehova er hjelp», det vil si: han som har Jehova til hjelp). Dette strider ikke mot at han allerede tidligere bærer navnet Josva som Moses' tjener (2 Mos 17,9.13; 24,13; 32,17; 33,11; 4 Mos 11,28), og det peker ikke på forskjellige forfattere.

Ingen av de stedene er slektslister, der vi skulle vente å finne slektsnavnet hans. Derfor kunne navnet han ble best kjent under i historien, brukes overalt, også om tiden før han fikk det.

Verset sier heller ikke uttrykkelig at det var nå Moses ga ham det nye navnet. Det kan godt forstås slik: Dette er navnene på stammeoverhodene slik de sto i slektsregistrene, men Hosea hadde fått navnet Josva av Moses.

Moses har trolig gitt ham det nye navnet før eller etter seieren over amalekittene (2 Mos 17,9 ff.), eller da han tok ham i sin tjeneste, selv om det ikke er nevnt før. Her krevde sammenhengen at det ble sagt at Hosea, som han het i den offisielle listen, hadde fått navnet Josva av Moses.

---

drueklasen fra Hebron-traktene viser at de ikke kom lenger enn Esjkol-dalen. Og at noe blir sagt to ganger (14,11–25 og 14,26–35), hører med til den hebraiske måten å fortelle på, som forklares under 13,22.

V. 17–20. Hva speiderne skulle se etter

«[17]Moses sendte dem for å utspeide Kana'ans land, og han sa til dem: Dra opp til sydlandet og stig opp på fjellene [18]og se hvordan landet er. Se om folket som bor der, er sterkt eller svakt, om det er lite eller stort. [19]Og se hvordan det landet er som de bor i, om det er godt eller dårlig, og se hvordan de byene er som de bor i, om de bor i leirer eller i befestede byer. [20]Se hvordan jorden er, om den er fruktbar eller mager, om det er trær der eller ikke. Vær ved godt mot og ta med dere av landets frukt! Det var nettopp på den tiden da de første druene ble modne.»

Her gir Moses speiderne de nødvendige instruksene og gjør nærmere rede for det formålet menigheten selv hadde satt for ferden: å utforske veien inn i landet og byene der (5 Mos 1,22).

«Sydlandet» er *negev* (נֶגֶב, «tørrhet»), av et ord som betyr «å være tørr». Det tørre landet, i motsetning til det vannrike (Jos 15,19; Dom 1,15), var navnet på Kanaans sørlige del. Det danner overgangen fra ørkenen til det egentlige dyrkede landet og er for det meste en steppe, der sand og lyng veksler med busker, gress og urter, og der det her og der også dyrkes korn. Det egnet seg altså bedre til beite enn til åkerbruk, selv om det fantes en rekke byer og landsbyer der (Jos 15,21–32).

«Fjellene» er Kanaans fjelland, der hetittene, jebusittene og amorittene bodde (v. 29). Det ble kalt amorittenes fjellbygd fordi amorittene var den sterkeste av de kanaaneiske stammene (5 Mos 1,7.19 f.). Det er ikke bare Juda-fjellene (Jos 15,48–62), men også Israels eller Efra'ims fjelland (Jos 11,21; 20,7), og ifølge 5 Mos 1,7 utgjorde det ryggraden i hele Kanaan helt opp til Libanon.

De skulle se hvordan landet var, og om folket som bodde der, var sterkt, det vil si modig og tapper, eller svakt og motløst, og om det var lite eller stort i tall. De skulle se om landet var godt eller dårlig med tanke på klima og dyrking, og om byene var leirer, det vil si åpne landsbyer, eller befestede steder. De skulle også se om jorden var fruktbar eller mager, og om det fantes trær der.

Alt dette skulle de utforske med frimodighet og ta med seg noe av landets frukt, for det var tiden da de første druene ble modne. I Israels land modner de første druene allerede i august, av og til i juli, mens vinhøsten faller i september og oktober.

V. 21. Ferden gjennom landet

«[21]Så dro de da opp og utspeidet landet fra ørkenen Sin til Rehob, bortimot Hamat.»

Slik de hadde fått beskjed om, dro mennene gjennom hele landet, fra ørkenen Sin til Rehob ved Hamat, altså fra sør til nord.[2]

Ørkenen Sin (også 20,1; 27,14; 33,36; 34,3 f.; 5 Mos 32,51; Jos 15,1.3) var navnet på nordkanten av den store ørkenen Paran, den brede dalen Wadi Murra, som skiller høysletta i sør fra de sørligste platåene i amorittenes fjelland eller Judafjellene. Den går fra øst og vestover til sletten ved Kadesj, som hørte med til

[2]Hebraisk har her *tsin* (צִן). Det er en annen ørken enn Sin-ørkenen mellom Elim og Sinai (2 Mos 16,1), som heter *sin* (סִין) på hebraisk. NB skriver begge «Sin».

ørkenen Sin (27,14; 33,36; 5 Mos 32,51). Kanaans sørgrense gikk gjennom denne dalen fra sørenden av Dødehavet til Wadi el-Arisj (34,3).

«Rehob, bortimot Hamat» lå der en kommer inn i landet Hamat ved Kanaans nordgrense. Det er knapt noen av de to stedene med navnet Rehob i Asjers stamme (Jos 19,28.30). Mest sannsynlig er det Bet-Rehob i Naftalis stamme, som lå i nærheten av Dan (Dom 18,28), ved den direkte veien nordover mot Hamat. Hamat er den senere byen Epifania ved elven Orontes, nå Hama (se 1 Mos 10,18).

V. 22–33. Hebron og Esjkol-dalen

> «[22]De dro opp til sydlandet og kom til Hebron. Der bodde Akiman, Sjesai og Talmai, Anaks barn. Hebron var bygd sju år før Soan i Egypt. [23]Så kom de til Esjkol-dalen, der skar de av en vinranke med en drueklase, og den bar to mann mellom seg på en stang. Likeså tok de granatepler og fikener. [24]Dette stedet ble kalt Esjkol-dalen, etter den drueklasen som Israels barn skar der.»

Etter den samlede opplysningen om at speiderne dro gjennom hele landet fra sør til nord, nevnes to ting som skjedde på ferden og fikk stor betydning for hele menigheten.

Det er helt hebraisk fortellemåte å knytte slike enkelthendelser til det foregående på denne måten. På samme måte begynner 1 Kong 6,9.15 den detaljerte beretningen om tempelbyggingen etter at det alt er sagt at Salomo bygde templet og fullførte det.[3]

Meningen er altså: De dro opp gjennom sydlandet og kom til Hebron, og der bodde Anaks barn, tre av dem nevnt ved navn. Disse tre ble senere drevet ut av Kaleb, da landet ble delt og Hebron gitt ham til arv (Jos 15,14; Dom 1,20). De var etterkommere av Arba, herskeren i Hebron, som byen hadde fått navnet Kirjat-Arba, «Arbas by», etter. I Jos 14,15 kalles han «den største mannen blant anakittene», og i Jos 15,13 «Anaks far», det vil si stamfaren til anakittslekten der.

«Anak» er altså ikke navnet på én mann, men på en slekt eller stamme. Det ser vi av at «Anaks barn» står uten artikkel i v. 33, der det tales generelt om dem, og at 5 Mos 1,28; 9,2 har «anakittenes barn» og andre steder bare «anakittene» (5 Mos 2,10; 11,21; Jos 14,12). Navnet *anak* (עֲנָק) skal visstnok bety «langhals», men det utelukker ikke at stamfaren kan ha båret det.

Anakittenes opphav er dunkelt. I 5 Mos 2,10 f. regnes de på grunn av sin kjempevekst sammen med emittene og refa'ittene, og de hørte trolig til de innbyggerne som bodde i landet før kanaaneerne. Om de var av semittisk opphav eller etterkommere av Kam, kan ikke avgjøres. Det er også uvisst om navnene her i v. 22 og i Jos 15,14 er navn på enkeltpersoner, høvdinger blant anakittene, eller navn på anakittiske ætter. Det siste støttes av at de samme navnene forekommer også da Kaleb inntok Hebron, minst femti år senere.

Om Hebron sies det videre at byen var bygd sju år før Soan i Egypt. Soan, som grekerne og romerne kalte Tanis, lå på østsiden av den tanittiske Nil-armen, ikke langt fra munningen, og var faraos residensby på Moses' tid. Når den ble

[3]De hebraiske historieskriverne setter gjerne utfallet først og forteller så de viktigste enkelthetene uten å bry seg om tidsfølgen eller om gjentakelser. Slik også Jos 4,11–13 og Dom 20,35–46. Det viser hvor grunnløst det er når kritikerne bruker slike steder som støtte for teoriene sine.

grunnlagt, vet vi ikke, men Hebron fantes allerede på Abrahams tid (1 Mos 13,18; 23,2 ff.).

Speiderne kom også til Esjkol-dalen. Der plukket de granatepler og fikener og skar av en vinranke med en drueklase, som to mann bar mellom seg på en stang, sikkert fordi den var så usedvanlig stor.

Ennå i dag finner en i dette landet drueklaser som veier fire–fem kilo, med druer så store som små plommer. Druene fra Hebron er særlig berømte. Nord for byen, på veien til Jerusalem, går en gjennom en dal med vingårder i liene på begge sider. Der vokser de største og fineste druene i landet, og granatepler, fikener og annen frukt i overflod.

Med god grunn regner en denne dalen som Esjkol-dalen i dette kapitlet. Ifølge v. 24 fikk den navnet *esjkol* (אֶשְׁכֹּל, «drueklase») etter den klasen speiderne skar der. Det gjelder naturligvis for israelittene, og det står fast selv om dalen opprinnelig skulle ha fått navnet etter den Esjkol som nevnes i 1 Mos 14,13.24, slik terebintlunden fikk navn etter Esjkols bror Mamre.

V. 25–29. Speidernes melding

> «[25]Da førti dager var til ende, vendte de tilbake etter å ha utspeidet landet. [26]De gikk av sted og fant Moses og Aron og hele Israels barns menighet i ørkenen Paran, i Kadesj. Og de ga dem og hele menigheten beskjed om hva de hadde sett, og viste dem landets frukt. [27]De fortalte ham og sa: Vi kom til det landet du sendte oss til. Det flyter virkelig med melk og honning, og her er dets frukt. [28]Men folket som bor i landet, er sterkt. Byene er som festninger og meget store. Der så vi også Anaks barn. [29]Amalekittene bor i sydlandet. Hetittene og jebusittene og amorittene bor i fjellbygdene. Kana'aneerne bor ute ved havet og langsmed Jordan.»

Etter førti dager kom speiderne tilbake til leiren i Kadesj. De fortalte at landet var svært fruktbart, at det fløt med melk og honning (se 2 Mos 3,8), og viste fram frukten de hadde med seg. «Men», la de til, «folket som bor i landet, er sterkt, byene er befestet og meget store, og der så vi også Anaks barn.»

Amalekittene bodde i sydlandet (se 1 Mos 36,12), hetittene, jebusittene og amorittene i fjellene (se 1 Mos 10,15 f.), og kanaaneerne ved Middelhavet og langs Jordan, det vil si i Jordan-dalen (se 1 Mos 13,7; 10,15–18).

V. 30–33. Kaleb og de andre speiderne

> «[30]Kaleb ba folket være stille og ikke sette seg opp mot Moses. Han sa: Vi vil dra opp og ta landet i eie! Vi skal nok få det i vår makt. [31]Men da sa de menn som hadde vært med ham dit opp: Vi makter ikke å dra opp mot dette folket, for det er sterkere enn vi. [32]Og de talte ille blant Israels barn om det landet de hadde utspeidet, og sa: Det landet vi dro igjennom for å utspeide, er et land som fortærer innbyggerne sine. Alle vi så der, var høyvokste folk. [33]Der så vi kjempene, Anaks barn av kjempeætten. Mot dem var vi i våre egne øyne som gresshopper, og det syntes også de at vi var.»

Det de fortalte om byene og innbyggerne i Kanaan, var egnet til å vekke uro i folket. Men Kaleb fikk folket til å tie foran Moses og sa: «Vi vil dra opp og ta landet i eie, for vi skal nok vinne over det.» At bare Kaleb nevnes, enda Josva

ifølge 14,6 også sto ved hans side, har en enkel forklaring: I begynnelsen var det bare Kaleb som talte og holdt fast på at Kanaan kunne vinnes.

Men de andre speiderne mente det motsatte: Folket i Kanaan var sterkere enn Israel, og derfor var det umulig å dra opp. Slik talte de ille om landet blant israelittene. I sin vantro motløshet overdrev de vanskelighetene og sa at Kanaan var et land som «fortærer innbyggerne sine».

De mente ikke, som Calvin sier, at innbyggerne ble utslitt av strevet med å dyrke jorden, eller at landet var usunt på grunn av klimaet. De ville bare framheve hvor vanskelig og farlig det var å erobre og holde landet på grunn av stammene som bodde i det og rundt det. Landet var et stridens eple fordi det var så fruktbart og lå så til, og når folkeslagene kjempet om det, gikk innbyggerne til grunne.

Folket, la de til, var *anshe middot* (אַנְשֵׁי מִדּוֹת, «menn av mål»), det vil si høyvokste (jf. Jes 45,14). «Der så vi *nefilim*», altså voldsmennene fra urtiden (se 1 Mos 6,4), «Anaks barn av kjempeætten, og vi var i våre egne og i deres øyne små som gresshopper.»

Kapittel 14. Opprøret i Kadesj

V. 1–10. Folket gjør opprør

«[1]Da tok hele menigheten til å rope og skrike, og folket gråt hele natten. [2]Og alle Israels barn knurret mot Moses og Aron, hele menigheten sa til dem: Gi at vi var døde i landet Egypt eller her i ørkenen! Å, om vi var døde! [3]Hvorfor fører Herren oss inn i dette landet, så vi må falle for sverdet? Våre koner og våre barn vil bli til rov. Var det ikke bedre for oss å vende tilbake til Egypt? [4]Og de sa til hverandre: La oss velge oss en høvding og vende tilbake til Egypt!»

Denne skremmende beskrivelsen av Kanaan tok motet fra hele menigheten. Speiderne «gjorde vårt hjerte motløst», sier 5 Mos 1,28; de kastet folket ut i den dypeste fortvilelse. Folket brøt ut i høye klagerop og gråt hele natten.

Hele folket knurret mot sine to ledere, Moses og Aron: «Om vi bare hadde dødd i Egypt eller i denne ørkenen! Hvorfor vil Herren føre oss inn i dette landet så vi faller for sverdet og våre hustruer og barn blir til rov» – det vil si blir gjort til treller av fienden (jf. 5 Mos 1,27 f.)? «La oss heller vende tilbake til Egypt!» Og de sa til hverandre: «La oss velge oss en fører og dra tilbake til Egypt.»

V. 5–10. Josva og Kaleb formaner folket

«[5]Da falt Moses og Aron ned på sitt ansikt foran hele den samlede menighet av Israels barn. [6]Og Josva, Nuns sønn, og Kaleb, Jefunnes sønn, som var blant dem som hadde utspeidet landet, flerret klærne sine. [7]Og de talte til hele Israels barns menighet og sa: Det landet som vi dro igjennom for å utspeide, er et overmåte godt land. [8]Dersom Herren har velbehag i oss, så fører han oss inn i dette landet og gir det til oss – et land som flyter med melk og honning. [9]Sett dere bare ikke opp mot Herren! Og vær ikke redd for folket i dette landet, for vi skal fortære dem som brød! Deres vern er veket fra dem, og Herren er med oss. Vær ikke redd for dem! [10]Da ville hele menigheten steine dem. Men Herrens herlighet åpenbarte seg i sammenkomstens telt for alle Israels barn.»

Knurringen holdt på å bli til åpent opprør. Da falt Moses og Aron ned på sitt ansikt foran hele den forsamlede menigheten for å klage sin nød for Herren og bevege ham til å gripe inn.

Ut fra 5 Mos 1,29–31 kan vi føye til at de først forgjeves hadde prøvd å gi folket mot ved å minne dem om den hjelpen de til nå hadde fått fra Gud. «I en slik nød var det ikke annet å gjøre enn å legge sine ønsker fram for Gud, men de ba offentlig og for øynene på hele folket, i håp om å vende deres sinn» (Calvin).

Josva og Kaleb, som hadde vært med de andre og utspeidet landet, flerret klærne sine som tegn på hvor dypt folkets opprør smertet dem (se 3 Mos 10,6). De prøvde å overbevise folket om hvor godt og herlig landet var, og å vekke dem til tillit til Herren.

«Dersom Herren har velbehag i oss, fører han oss inn i dette landet. Bare sett dere ikke opp mot Herren, og vær ikke redd for folket i landet, for de er brød for oss», det vil si: vi kan og skal sluke dem, gjøre lett ende på dem (jf. 22,4; 24,8; 5 Mos 7,16; Sal 14,4).

«Deres vern» heter ordrett «deres skygge», og det er Guds vern og beskyttelse (jf. Sal 91; 121,5). I det hete Østen var skyggen som verner mot solens brennende hete, et naturlig bilde på vern mot skade og tilflukt fra fare og undergang (Jes 30,2). Guds vern var veket fra kanaaneerne fordi Gud hadde besluttet å utrydde dem nå som deres misgjerning var full (1 Mos 15,16; jf. 2 Mos 34,24; 3 Mos 18,25; 20,23).

Men det opphissede folket ville steine dem. Da grep Herren inn med sin dom, og hans herlighet åpenbarte seg i sammenkomstens telt for alle israelittene: Guds majestet strålte fram for folkets øyne i et lys som plutselig brøt ut fra tabernaklet (se 2 Mos 16,10).

V. 11–25. Moses går i forbønn

> «[11]Og Herren sa til Moses: Hvor lenge skal dette folket forakte meg? Og hvor lenge vil de la være å tro på meg, enda jeg har gjort så mange tegn blant dem? [12]Jeg vil slå dem med pest og utrydde dem, og så vil jeg gjøre deg til et større og sterkere folk enn dette. [13]Da sa Moses til Herren: Egypterne har hørt at du med din kraft har ført dette folket ut fra dem, [14]og de har sagt det til dette landets innbyggere. De har hørt at du, Herre, er midt iblant dette folket, at du, Herre, har åpenbart deg for dem øye til øye, og at din sky står over dem – at du går foran dem i en skystøtte om dagen og i en ildstøtte om natten. [15]Men dreper du nå dette folket til siste mann, da kommer hedningene, som har hørt ditt ry, til å si: [16]Herren maktet ikke å føre dette folket inn i det landet han hadde lovt dem med ed, derfor har han slått dem ned i ørkenen. [17]Men la nå din kraft, Herre, vise seg stor, slik du har talt og sagt: [18]Herren er langmodig og rik på miskunnhet! Han forlater misgjerning og overtredelse. Men han lar ikke den skyldige være ustraffet, han hjemsøker fedrenes misgjerning på barn, på dem i tredje og på dem i fjerde ledd. [19]Tilgi da dette folket dets misgjerning etter din store miskunn, som du har tilgitt dem hele veien fra Egypt og hit!»

Herren så på folkets ferd som ussel forakt for hans guddom og full mistillit til ham, enda han hadde gjort så mange tegn midt iblant dem. Han kunngjorde at han ville slå det opprørske folket med pest og utrydde det, og gjøre Moses til et større og sterkere folk. Det samme hadde han sagt ved opprøret ved Sinai (2 Mos 32,10).

Men Moses var en tjener som var tro i hele Guds hus (12,7), og som derfor ikke søkte sin egen ære, men bare sin Guds ære. Også denne gangen sto han i gapet (Sal 106,23) med en forbønn lik den han hadde bedt ved Horeb. Men nå holdt han fram to grunner til å skåne det opprørske folket: Guds ære blant hedningene,

og den herlige åpenbaringen av Guds vesen som han hadde fått ved Sinai (v. 13–19; jf. 2 Mos 32,11–13; 34,6 f.).

Den første grunnen uttrykte han slik (v. 13 ff.): Ikke bare har egypterne hørt at du med din kraft har ført dette folket ut fra dem; de har også fortalt det til innbyggerne i dette landet. Både egypterne og de andre folkene har hørt at du, Herre, er midt iblant dette folket, at du viser deg for dem øye til øye, det vil si helt nær, at din sky står over dem, og at du går foran dem i sky- og ildstøtten (se 2 Mos 13,21 f.).

Dreper du nå dette folket som én mann, det vil si med ett slag (Dom 6,16), vil folkene som har hørt om deg, si at Herren ikke maktet å føre folket inn i landet han hadde lovt dem med ed, og at han derfor slo dem i hjel i ørkenen. Da ville hedningene holde Gud for maktesløs, og hans ære ville bli krenket (jf. 5 Mos 32,27; Jos 7,9). Det var også for sin egen æres skyld at Gud senere ikke lot Israel gå til grunne i landflyktigheten (jf. Jes 48,9.11; 52,5; Esek 36,22 f.).

«Dette landets innbyggere» (v. 14) er ifølge 2 Mos 15,14 ff. folkene i og omkring Arabia: filistrene, edomittene, moabittene og kanaaneerne, som hadde hørt om Guds under i Egypt og ved Rødehavet.

I v. 17 f. kommer den andre grunnen: det ordet der Gud selv hadde åpenbart sitt innerste vesen for Moses ved Sinai (2 Mos 34,6 f.). «La din kraft vise seg stor» hører sammen med det som følger, ikke med det som går foran: Vis deg mektig ved å stadfeste ditt ord: «Herren er langmodig og rik på miskunnhet …» Tilgi dette folket etter din store miskunn, slik du har tilgitt det fra Egypt og helt hit.

V. 20–23. Tilgivelse, men ikke for den onde slekten

> «[20]Da sa Herren: Jeg har tilgitt dem etter ditt ord. [21]Men så sant jeg lever og hele jorden er full av Herrens herlighet, [22]så skal alle de menn som har sett min herlighet og de tegn som jeg gjorde i Egypt og i ørkenen, og som nå har fristet meg ti ganger og ikke hørt på min røst, [23]sannelig, de skal ikke se det landet jeg har lovt deres fedre med ed. Ingen som har foraktet meg, skal få se det.»

Som svar på den inntrengende bønnen lovte Herren tilgivelse, det vil si at folket skulle bevares, men ikke at den velfortjente straffen skulle bortfalle. Ved opprøret ved Sinai hadde han utsatt straffen «på min hjemsøkelses dag» (2 Mos 32,34). Nå var den dagen kommet. Folket hadde drevet sitt stadige opprør mot Herren til det ytterste, så langt at de åpent kunngjorde at de ville avsette Moses og vende tilbake til Egypt under en annen fører. Slik hadde de fylt sitt syndemål.

«Men så sant jeg lever og hele jorden er full av Herrens herlighet», sa Herren (v. 21 f.), «skal ingen av de menn som har sett min herlighet og mine tegn, få se det landet jeg med ed har lovt deres fedre.»

Ordene om at hele jorden skal fylles av Herrens herlighet, står som en nærmere forklaring til «så sant jeg lever»: Herren viser at han er den levende, ved at hans herlighet fyller hele jorden. Det skal ikke skje ved at hele denne slekten blir utryddet og hele verden snakker om det, men ved at han, tross disse menneskenes synd og motstand, likevel fører sitt frelsesverk fram til en herlig seier.

«De har fristet meg ti ganger.» Ti er tallet for det fulle og fullendte målet. Det svarer også til det som faktisk skjedde, om vi med de jødiske lærerne regner med

knurringen ved Rødehavet (2 Mos 14,11 f.), ved Mara (15,23), i ørkenen Sin (16,2), i Refidim (17,1), ved Horeb (2 Mos 32), i Tabera (4 Mos 11,1), ved Kibrot-Hatta'ava (11,4 ff.) og nå i Kadesj, og dessuten de to gangene enkelte trosset Guds bud da mannaen ble gitt (2 Mos 16,20.27). Ingen av dem som foraktet Gud, skulle få se det lovede landet.

V. 24. Min tjener Kaleb

> «[24]Men min tjener Kaleb – fordi det var en annen ånd i ham, og han trofast fulgte meg, så vil jeg føre ham inn i det landet han har vært i, og hans ætt skal eie det.»

I Kaleb var det en annen ånd: ikke den vantro, motløse og likevel stolte og opprørske ånden som rådet i den store mengden, men lydighetens og den troende tillitens ånd. Derfor fulgte han Herren trofast – ordrett: «han fylte å gå etter Herren» – med urokkelig troskap. Ham ville Gud føre inn i det landet han hadde vært i, og hans ætt skulle eie det.

Etter sammenhengen er det ikke Hebron særskilt som menes, men Kanaan i det hele, det landet Gud hadde lovt fedrene med ed (v. 23; 5 Mos 1,35 f.). Da landet ble delt, fikk Kaleb riktignok Hebron, fordi Moses ifølge Kalebs egne ord i Jos 14,6 ff. hadde sverget å gi ham det. Men det nevnes ikke her.

Heller ikke Josva er nevnt her, slik han er i v. 30 og 38; bare Kaleb, han som fra første stund gikk mot de andre speidernes overdrivelser og prøvde å berolige folket ved å si at de godt kunne vinne over kanaaneerne (13,30). Denne første åpenbaringen til Moses holder seg til hovedsaken; enkelthetene kommer senere i den dommen som skulle kunngjøres for folket (v. 26–38).

V. 25. Vend om mot ørkenen

> «[25]Men amalekittene og kana'aneerne bor her i dalen. Vend derfor om i morgen og dra ut i ørkenen på veien til Rødehavet!»

Herrens svar på Moses' forbønn sluttet med en befaling til folket om å vende om neste dag og dra ut i ørkenen mot Rødehavet, fordi amalekittene og kanaaneerne bodde i dalen. Om amalekittene, se 1 Mos 36,12 og 2 Mos 17,8. «Kanaaneerne» er her en samlebetegnelse for innbyggerne i Kanaan og står for amorittene i 5 Mos 1,44, som holdt de sørlige fjellene. «Dalen» er uten tvil den brede Wadi Murra (se 13,21) med en del av sydlandet, der amalekittene streifet om som nomader, mens kanaaneerne bodde i fjellene (v. 45) like inntil.

V. 26–45. Dommen over den knurrende menigheten

> «[26]Og Herren talte til Moses og Aron og sa: [27]Hvor lenge skal denne onde menighet holde på å knurre mot meg? Jeg har hørt Israels barns knurr, hvordan de knurrer mot meg. [28]Si til dem: Så sant jeg lever, sier Herren: Som dere har talt for mine ører, slik vil jeg gjøre med dere: [29]I denne ørkenen skal deres døde kropper falle, alle de blant dere som ble mønstret, så mange som dere er, fra tjueårsalderen og oppover, dere som har knurret mot meg. [30]Sannelig, dere skal ikke komme inn i det landet som jeg med oppløftet hånd har sverget å ville la dere bo i. Ingen uten Kaleb, Jefunnes sønn, og Josva, Nuns sønn, skal komme dit inn. [31]Og barna, som dere sa ville bli til rov, dem vil jeg føre dit inn. De skal lære det landet å kjenne som dere har avskydd. [32]Men deres

> døde kropper skal falle i ørkenen. [33]Og deres barn skal flakke om som gjetere i ørkenen i førti år og bøte for den utroskap som dere har vist mot Herren, inntil dere alle er blitt til lik i ørkenen. [34]Som dere utspeidet landet i førti dager, slik skal dere lide for deres misgjerninger i førti år, ett år for hver dag. Og dere skal kjenne at jeg har vendt meg bort fra dere. [35]Jeg, Herren, har sagt: Sannelig, slik vil jeg gjøre med hele denne onde menighet, som har sammensverget seg mot meg. Her i ørkenen skal de gå til grunne, her skal de dø.»

Herren hadde nå sagt til Moses i store trekk at han ville straffe det uforbederlige folket og ikke la det komme inn i Kanaan. Så sa han hva Moses skulle kunngjøre for folket. Kunngjøringen begynner i vrede, med en setning som brytes av: «Hvor lenge denne onde menigheten …», det vil si: hvor lenge skal jeg bære over med den, «at de knurrer mot meg?»

Herren sverget at det skulle gå de knurrende slik de selv hadde sagt. Deres døde kropper skulle falle i ørkenen, alle som var mønstret, fra tjue år og oppover. De skulle ikke få se det landet som Herren med oppløftet hånd (se 2 Mos 6,8) hadde lovt å føre dem til; bare Kaleb og Josva var unntatt. Men barna deres, som de sa ville bli til rov (v. 3), dem ville Herren føre inn, og de skulle lære å kjenne det landet som de andre hadde foraktet.

Sønnene deres skulle flakke om i ørkenen som gjetere i førti år, det vil si leve et urolig gjeterliv, og bære deres hor, det vil si bøte for følgene av deres troløse frafall (se 2 Mos 34,16), inntil fedrenes døde kropper var gått til grunne i ørkenen og alle var borte.

Etter tallet på de førti dagene de hadde utspeidet landet, skulle de bære sin misgjerning, ett år for hver dag, og kjenne at Herren hadde vendt seg bort fra dem. Så sant Herren hadde talt, ville han gjøre det mot denne onde menigheten, mot dem som hadde sammensverget seg mot ham (jf. 16,11; 27,3).

Det er ingen grunn til å tvile på at speiderne brukte førti dager på ferden gjennom Kanaan, eller til å regne tallet som et rundt og dermed uhistorisk tall. Og står dette tallet fast, er det heller ingen grunn til å bestride at folket oppholdt seg førti år i ørkenen.

Riktignok gikk det i virkeligheten trettiåtte år før den opprørske slekten, de som var mønstret ved Sinai, var døde. Det tidsrommet varte fra høsten i det andre året etter utgangen fra Egypt til midten av det førtiende året, og endte med den nye mønstringen (kap. 26) etter Arons død, som var den første dagen i den femte måneden i det førtiende året (20,23 ff.; 33,38).

At de førti årene i ørkenen likevel settes i sammenheng med speidernes førti dager, kommer av at folket ofte hadde falt fra Gud og blitt straffet også i halvannet år før de ble forkastet. Slik kunne dette halvannet året og de trettiåtte årene som fulgte, regnes som ett sammenhengende tidsrom da de bar sin misgjerning.

Slik skulle det ulydige folket se klart forskjellen mellom den fredelige boligen i det lovede landet, som de hadde tapt, og den urolige vandringen i ørkenen, som var lagt på dem som straff. Og det skulle lære at synd og lidelse henger sammen. «Hvert år som gikk og ble trukket fra de førti straffeårene, var en ny og

alvorlig formaning til omvendelse, for det minnet dem om hvorfor de var blitt forkastet» (Kurtz).

Noen har ment det er helt usannsynlig at alle som var tjue år og eldre da de dro ut av Egypt, unntatt to, døde i ørkenen, så det ikke fantes en eneste mann over seksti år blant israelittene da de kom inn i Kanaan. Men teksten sier uttrykkelig at ved den andre mønstringen var det ikke én mann blant de mønstrede som hadde vært med i mønstringen ved Sinai, unntatt Josva og Kaleb (26,64 f.). Det er nok til å vise at innvendingen er grunnløs.

At Arons sønn Eleasar kom inn i Kanaan (Jos 14,1), enda han trolig var over tjue år da han ble innviet ved Sinai, endrer ikke dette, for Levi stamme var holdt utenfor mønstringen i kap. 1 og dermed også utenfor dommen. Og når Jos 24,7 og Dom 2,7 sier at mange som hadde sett Guds under i Egypt, ennå levde etter erobringen, kan det godt gjelde dem som var mellom ti og nitten år da de dro ut.

V. 36–38. Speiderne dør

> «[36]De menn som Moses hadde sendt for å utspeide landet, var kommet tilbake og hadde fått hele menigheten til å knurre mot ham ved å tale ille om landet. [37]Nå ble disse menn, som hadde talt ille om landet, slått ned for Herrens åsyn og døde. [38]Bare Josva, Nuns sønn, og Kaleb, Jefunnes sønn, ble i live av de menn som var gått av sted for å utspeide landet.»

For at hele menigheten skulle få se med egne øyne hvor alvorlig Guds trussel om straff var, ble speiderne slått ned «for Herrens åsyn» – de som ved sin onde tale om Kanaans innbyggere hadde forledet menigheten til opprør. Det var en brå død som synlig kom fra Herren selv. Josva og Kaleb ble derimot i live.

V. 39–45. Folket drar opp på egen hånd

> «[39]Og Moses bar disse ordene fram for alle Israels barn. Da sørget folket sårt. [40]Og de sto tidlig opp om morgenen og dro oppover mot fjellhøyden og sa: Se, her er vi! Vi vil dra opp til det stedet som Herren har talt om! For vi har syndet. [41]Men Moses sa: Hvorfor overtrer dere Herrens bud? Det vil ikke lykkes. [42]Dra ikke dit opp! For Herren er ikke blant dere, og dere kommer bare til å bli slått av deres fiender. [43]For amalekittene og kana'aneerne vil møte dere der, og dere skal falle for sverdet, fordi dere har vendt dere bort fra Herren, og Herren vil ikke være med dere. [44]Men de dro opp til fjellhøyden i overmodig tross. Men Herrens paktsark og Moses forlot ikke leiren. [45]Da kom amalekittene og kana'aneerne, som bodde der på fjellet, ned og slo dem sønder og sammen og forfulgte dem like til Horma.»

Dommen kastet folket ut i dyp sorg (jf. 5 Mos 1,41–44). Men i stedet for å bøye seg i anger under Guds dom ville de gjøre opp for feilen sin.

Neste morgen gjorde de seg klar til å dra opp på fjellhøyden og trenge inn i Kanaan. De lot seg ikke engang holde tilbake av Moses, som advarte dem og sa at dette var en overtredelse av Guds ord som ikke kunne lykkes, og at de ville bli slått av fiendene. I overmot dro de opp uten paktsarken og uten Moses, som ikke forlot leiren. Amalekittene og kanaaneerne slo dem og drev dem tilbake til Horma.

Først hadde de nektet å ta opp kampen mot kanaaneerne fordi de ikke trodde på kraften i Guds løfte. Nå, fordi de ikke trodde på alvoret i Guds dom, ville de

føre den samme kampen i egen kraft og uten Guds hjelp. Den gamle synden, den vantro motløsheten, ville de gjøre god igjen med en ny synd, overmodig selvtillit. Et slikt forsøk kunne aldri lykkes, men måtte styrte dem dypere og dypere i ulykke.

Hvor «fjellhøyden» lå, kan ikke bestemmes nøyaktig, fordi vi ikke har nærmere kunnskap om terrenget omkring Kadesj. Det må være et platå på nordsiden av dalen som er nevnt i v. 25, Wadi Murra, den sørligste utløperen av amorittenes fjelland. Derfra kom kanaaneerne og amalekittene mot dem og drev dem tilbake.

I 5 Mos 1,44 nevner Moses amorittene i stedet for amalekittene og kanaaneerne. Der bruker han navnet i videre forstand om alle kanaaneerne og nøyer seg med å nevne de viktigste fiendene. Til dem hadde amalekittene, de omstreifende beduinene i sydlandet, sluttet seg i håp om bytte.

Fiendene kom ned fra fjellets høyde til det lavere platået som israelittene hadde steget opp på, slo dem og knuste dem like til Horma. Eller, med Moses' ord i 5 Mos 1,44: De «forfulgte dere som en bisverm» – biene forfølger med stort raseri den som angriper eller forstyrrer dem – «slo dere sønder og sammen i Se'ir og drev dere like til Horma».

Det er ikke grunn nok til å endre «i Se'ir» til «fra Se'ir», slik de gamle oversettelsene har gjort. Uttrykket kan bety «inn i Se'ir, helt til Horma». Edomittene hadde den gang utvidet området sitt vestover over Araba-dalen (se 34,3), så israelittene lett kunne bli jaget inn på edomittisk område. Horma (*horma*, חָרְמָה, «bannlysingsstedet») brukes her om stedet med det navnet det fikk senere (se 21,3).

Kapittel 15. Offerlover, sabbatsbryteren og duskene

Hendelser i de trettisju årene i ørkenen

Etter det ulykkelige forsøket på å trenge inn i Kanaan – mot Guds vilje og Moses' råd – ble israelittene liggende lenge i Kadesj, for Herren ville ikke høre på klagene deres over nederlaget mot kanaaneerne og amalekittene (5 Mos 1,45–46). Så vendte de om og dro ut i ørkenen i retning av Rødehavet, slik Herren hadde befalt (14,25; 5 Mos 2,1). I den første måneden i det førtiende året kom de igjen til ørkenen Sin, til Kadesj (20,1).

Om vandringen i mellomtiden vet vi bare det som står i listen over leirplassene i 33,19–30. De fleste av disse stedene kjenner vi ikke, eller de er i hvert fall ikke påvist ennå, og derfor kan vi ikke stille opp noen sammenhengende beretning om Israels ferd i disse trettisju årene.

Den viktigste hendelsen fra denne tiden er Korahs opprør mot Moses og Aron, og at Herren som følge av det stadfestet det aronittiske prestedømmet og prestenes rettigheter på ny (kap. 16–18). Opprøret fant trolig sted i den første delen av tidsrommet. Ellers er bare noen få lover gjengitt. De ble gitt i denne lange straffetiden og var et levende bevis på at pakten Herren hadde sluttet med Israel ved Sinai, fortsatt sto ved lag.

Mer var det ikke å fortelle om disse trettisju årene, som var det andre trinnet i Guds ledelse av Israel gjennom ørkenen. For som Baumgarten har sagt så godt: «Israels stridsmenn var falt under Herrens dom, og den hellige historien hadde derfor ikke lenger noe med dem å gjøre, mens de unge, som bar Israels liv og håp, ennå ikke hadde noen historie.»

Vi har altså ingen grunn til å klage over at de førti årene står igjen som et stort tomrom, og enda mindre grunn til å tro at den siste historieskriveren har utelatt mye. «Tomrommet» ble fylt helt ut ved at den slekten Gud hadde forkastet, døde ut litt etter litt.

V. 1–36. Matoffer og drikkoffer til lammet

«[1]Og Herren talte til Moses og sa: [2]Tal til Israels barn og si til dem: Når dere kommer inn i det landet som dere skal bo i, det som jeg vil gi dere, [3]og dere ofrer Herren ildoffer – brennoffer eller slaktoffer av storfeet eller av småfeet til en velbehagelig duft for Herren – enten for å oppfylle et løfte eller som et frivil-

lig offer eller på høytidene, [4]da skal den som bærer sitt offer fram for Herren, som matoffer ofre tiendedelen av en efa fint mel blandet med fjerdedelen av en hin olje. [5]Som drikkoffer skal du ofre fjerdedelen av en hin vin sammen med brennofferet eller slaktofferet, hvis det er et lam.»

Mens dommen gikk sin gang over den forkastede slekten, var tiden tung og fattig. For å vekke håpet hos den nye slekten som vokste opp, og vende tankene deres mot det lovede landet, ga Herren gjennom Moses flere lover om hvordan de skulle ofre i det landet han ville gi dem (v. 1–2). Disse lovene utfyller og fullstendiggjør de tidligere offerlovene. Den første gjelder sammenhengen mellom matoffer og drikkoffer på den ene siden og brennoffer og slaktoffer på den andre.

I Kanaan skulle hvert brennoffer og slaktoffer – enten det ble ofret for å innfri et løfte, som en frivillig gave eller på høytidene (jf. 3 Mos 7,16; 22,18; 23,38) – følges av et matoffer av fint mel blandet med olje og et drikkoffer av vin. Mengden skulle rette seg etter hvilket dyr som ble ofret. Denne sammenhengen er nevnt allerede i 3 Mos 23,18, men der bare om høytidsofrene.

Til et lam – enten det var sau eller geit (jf. v. 11) – skulle de ta en tiendedel efa fint mel blandet med en fjerdedel hin olje, og en fjerdedel hin vin som drikkoffer.

V. 6–12. Til væren og oksen

«[6]Men hvis det er en vær, da skal du ofre som matoffer to tiendedeler av en efa fint mel blandet med tredjedelen av en hin olje, [7]og som drikkoffer tredjedelen av en hin vin. Du skal ofre det til en velbehagelig duft for Herren. [8]Ofrer du en ung okse til brennoffer eller slaktoffer for å oppfylle et løfte eller som fredsoffer til Herren, [9]da skal det sammen med den unge oksen ofres som matoffer tre tiendedeler av en efa fint mel blandet med en halv hin olje, [10]og som drikkoffer skal du ofre en halv hin vin. Det er et ildoffer til en velbehagelig duft for Herren. [11]Slik skal en gjøre det for hver okse og for hver vær og for hvert lam eller kje. [12]Etter tallet på de dyr dere ofrer, skal dere gjøre slik for hvert enkelt dyr, så mange som de er.»

Til en vær skulle de ta to tiendedeler fint mel med en tredjedel hin olje og en tredjedel hin vin, og til en okse tre tiendedeler fint mel med en halv hin olje og en halv hin vin. Mengdene gjaldt for hvert enkelt dyr, enten det var okse, vær eller lam av sau eller geit. Antallet matoffer og drikkoffer skulle altså svare til antallet offerdyr.

V. 13–16. Én lov for den innfødte og den fremmede

«[13]Hver innfødt skal gjøre slik når han ofrer et ildoffer til en velbehagelig duft for Herren. [14]Og hvis en fremmed som holder til blant dere, eller som for alltid bor blant dere, ofrer et ildoffer til en velbehagelig duft for Herren, skal han gjøre på samme måten som dere. [15]I menigheten skal det være samme lov for dere og for den fremmede som hører til hos dere – en evig lov, fra slekt til slekt. For Herrens åsyn gjelder det samme for den fremmede som for dere selv. [16]Det skal være én lov og én rett for dere og for den fremmede som holder til hos dere.»

Reglene gjaldt ikke bare ofrene til dem som var født i Israel, men også ofrene til de fremmede som bodde blant dem. Med «slik» i v. 13 menes matofrene og drikkofrene som nettopp er fastsatt. «Menigheten» i v. 15 står alene og viser til folket slik det er samlet for Herren, menigheten sett i sitt forhold til Gud. For den skal det være én lov for israelitten og den fremmede, «en evig lov … for Herrens åsyn».

V. 17–21. Kaken av den første deigen

> «[17]Og Herren talte til Moses og sa: [18]Tal til Israels barn og si til dem: Når dere kommer inn i det landet som jeg fører dere til, [19]og eter av landets brød, da skal dere komme med en offergave til Herren. [20]Av den første deigen dere lager, skal dere gi en kake som offergave. Dere skal gi den på samme måten som når dere kommer med gaven fra treskeplassen. [21]Fra slekt til slekt skal dere gi Herren en offergave av den første deigen.»

Den andre loven bygger på de alminnelige forskriftene i 2 Mos 22,29 og 23,19. Av brødet de skulle ete i Kanaan, skulle de gi en offergave: en førstegrøde av grovt malt korn, bakt som en kake (*challa*, חַלָּה). Ordet som NB gjengir med «deig», brukes bare om førstegrødegaven (her og i Esek 44,30; Neh 10,37) og betyr mest sannsynlig grove gryn eller grovknust mel.

Denne kaken skulle de gi «på samme måten som … gaven fra treskeplassen», altså i tillegg til og sammen med offergaven av det treskede kornet, og det «fra slekt til slekt» (jf. 2 Mos 12,14), det vil si for alltid. Slik skulle de vie Herren en førstegrøde ikke bare av kornet, men også av brødet som ble laget av det, «så velsignelse må komme over ditt hus» (Esek 44,30). Som alle førstegrødegaver tilfalt også denne kaken prestene (Esek 44,30; Neh 10,37).

V. 22–26. Når hele menigheten forsømmer budene

> «[22]Når dere uforvarende gjør en synd og ikke holder alle disse bud som Herren har forkynt Moses, [23]alt det som Herren har befalt dere ved Moses fra den dagen da Herren befalte det, og senere gjennom alle kommende slekter, [24]da skal hele menigheten, hvis det er gjort uten at den visste det og av vanvare, ofre en ung okse som brennoffer til en velbehagelig duft for Herren, med tilhørende matoffer og drikkoffer, slik det er foreskrevet, og en geitebukk som syndoffer. [25]Presten skal gjøre soning for hele Israels barns menighet, så får de tilgivelse. For det var gjort av vanvare, og de har båret sitt offer fram for Herrens åsyn, et ildoffer til Herren, og sitt syndoffer for den synden de har gjort av vanvare. [26]Hele Israels barns menighet og den fremmede som holder til hos dem, får forlatelse, fordi det var hendt hele folket av vanvare.»

Så følger lover om syndoffer (v. 22–31). Den første (v. 22–26) skiller seg fra tilfellet i 3 Mos 4,13–21. Der er synden beskrevet som å gjøre noe av det Herren har forbudt; her er den å *ikke* gjøre alt det Herren har talt gjennom Moses. Her gjelder det altså ikke overtredelsessynder, men unnlatelsessynder – at loven ikke blir fulgt, «alt det som Herren har befalt dere ved Moses fra den dagen da Herren befalte det, og senere gjennom alle kommende slekter», det vil si fra lovgivningens første begynnelse og i all tid som kom etter.

Ordene ser ut til å peke på at menigheten har falt helt bort fra hele loven. Men det lar seg vanskelig forene med tillegget i v. 24 om at det skjedde «uten at den

visste det og av vanvare», for et frafall fra hele loven kan neppe ha vært skjult for menigheten.

Denne unnlatelsen kan da bestå i at hele menigheten, av uaktsomhet eller forsømmelse, i enkelte tilfeller unnlot å holde bestemte bud, og dermed forsømte den sanne og rette oppfyllelsen av hele loven. Det kunne skje ved at de holdt fast ved gudstjenesten for den sanne Gud og likevel, forført av felles villfarelser, handlet mot loven uten å vite det.

Eller det kunne skje ved at de lot gudløse styresmenns onde eksempel lokke dem til å forsømme sine åndelige plikter, eller til å ta opp hedenske skikker som syntes forenlige med Herrens lov, men som i virkeligheten førte til at hans bud ble foraktet og forsømt.[1]

Fordi også forsømmelsen av Guds bud måtte sones, skulle det ofres et brennoffer i tillegg til syndofferet, så skillet som unnlatelsessynden hadde reist mellom menigheten og Herren, kunne bli helt fjernet. Brennofferet er nevnt først, som vanlig, fordi det var hovedofferet. Men det ble ofret etter syndofferet, for synden måtte sones før menigheten på ny kunne hellige sitt liv og strev for Herren i brennofferet.

«En geitebukk»: se 3 Mos 4,23. «Slik det er foreskrevet» viser til regelen i v. 8–9 om matoffer og drikkoffer til brennofferet; syndofferet skulle behandles etter 3 Mos 4,14 ff.

Loven gjaldt ikke bare Israels barn, men også den fremmede blant dem, «fordi det var hendt hele folket av vanvare». Synden omfattet hele folket, og de fremmede hørte med til det. Derfor skulle også soningen gjelde alle.

V. 27–29. Når den enkelte synder av vanvare

> «[27]Men når en enkelt mann synder av vanvare, skal han ofre en årsgammel geit til syndoffer. [28]Og presten skal gjøre soning for Herrens åsyn for den som har syndet av vanvare, så han kan få tilgivelse når soningen for ham er fullført. [29]For den innfødte blant Israels barn og for den fremmede som holder til hos dem, skal det være én lov. Den gjelder for dere alle når noen gjør noe av vanvare.»

Også for de enkeltes unnlatelsessynder skulle det være én lov for den innfødte og den fremmede. Loven som 3 Mos 5,6 (jf. 4,27 ff.) gir for israelittene, blir gjentatt i v. 27–28 og i v. 29 gjort gyldig også for de fremmede.

V. 30–31. Synd med oppløftet hånd

> «[30]Men den som gjør noe med oppløftet hånd, enten det er en innfødt eller en fremmed, han håner Herren, og han skal utryddes av sitt folk. [31]For han har foraktet Herrens ord og brutt hans bud. Den mannen skal utryddes, han skal lide for sin misgjerning.»

Bare synder som var gjort av vanvare (se 3 Mos 4,2), kunne sones med syndoffer. Den som syndet «med oppløftet hånd» – enten han var innfødt eller fremmed – løftet så å si hånden mot Herren og gjorde åpent opprør mot ham. Han hånet Gud og skulle utryddes (se 1 Mos 17,14). Han hadde foraktet Herrens ord og brutt

[1] Eldre jødiske og kristne utleggere har tenkt på tidene under de ugudelige kongene, da folket glemte fedrenes lov og falt inn i andre folks gudsdyrkelse. Til det har vi historisk grunnlag i 2 Krøn 29,21 ff. og Esra 8,35, men loven er ikke begrenset til slike tider.

hans bud, og det måtte han bøte for med livet: misgjerningen skulle komme over ham i den straffen han fikk.

V. 32–36. Sabbatsbryteren

> «[32]Mens Israels barn var i ørkenen, traff de på en mann som sanket ved på sabbatsdagen. [33]De som traff på ham da han sanket ved, førte ham fram for Moses og Aron og for hele menigheten. [34]Og de satte ham fast, for det var ikke gitt dem noe bud om hva en skulle gjøre med ham. [35]Da sa Herren til Moses: Mannen skal dø, hele menigheten skal steine ham utenfor leiren. [36]Så førte hele menigheten ham utenfor leiren og steinet ham så han døde, slik som Herren hadde befalt Moses.»

Beretningen om sabbatsbryteren er utvilsomt satt inn her som et eksempel fra livet på det å synde «med oppløftet hånd». Samtidig viser den hvor dypt folket som helhet var grepet av at Herrens dag var ukrenkelig hellig. Av innledningsordene, «mens Israels barn var i ørkenen», kan vi bare slutte at det hendte i den tiden Israel var dømt til å vandre omkring i ørkenen i førti år.

De fant en mann som sanket ved i ørkenen på sabbaten, og førte ham som en åpenbar overtreder av sabbatsloven fram for Moses og Aron og hele menigheten – det vil si de eldstes råd, som var menighetens domstol (2 Mos 18,25 ff.). Som gudsbespotteren i 3 Mos 24,12 ble han satt i forvaring, for det var ennå ikke avgjort hva som skulle gjøres med ham.

Riktignok var det allerede fastsatt i 2 Mos 31,14–15 og 35,2 at sabbatsbrudd skulle straffes med døden, men det var ikke bestemt hvordan. Det ble bestemt nå: Herren befalte steining (se 3 Mos 20,2), og dommen ble fullbyrdet straks.

V. 37–41. Duskene på klærne

> «[37]Og Herren sa til Moses: [38]Tal til Israels barn og si til dem at de skal gjøre seg dusker på kantene av sine klær, slekt etter slekt, og de skal sette en blå snor på hver enkelt dusk. [39]Slike dusker skal dere ha, for når dere ser på dem, skal dere komme i hu alle Herrens bud og holde dem og ikke fare hit og dit og følge etter deres eget hjerte og øye, som lokker dere til hor. [40]Slik skal dere huske på alle mine bud og holde dem og være hellige for deres Gud. [41]Jeg er Herren deres Gud, som førte dere ut av landet Egypt for å være deres Gud. Jeg er Herren deres Gud.»

Budet om dusker på kanten av ytterkappen (jf. 5 Mos 22,12) ser ut til å ha sin foranledning i hendelsen som nettopp er fortalt. Israelittene skulle bære dusker (*tsitsit*, צִיצִת) på fliken av ytterkappen, eller etter 5 Mos 22,12 på dens fire hjørner. Ytterkappen var et firkantet klede eller stoffstykke som en svøpte seg i utenpå kjortelen; de fattige brukte den også som teppe om natten (2 Mos 22,26–27). På dusken skulle de sette en blå snor, som festet dusken til kanten av kappen.

Ordet *tsitsit* kommer av et ord for «blomst» og betyr noe blomsterliknende. I Esek 8,3 brukes det om en hårlokk, her om en dusk av tvinnede tråder; i Matt 23,5 om fariseernes «minnedusker». Hvor store duskene skulle være, er ikke foreskrevet. Fariseerne gjorde dem gjerne store for å vise fram hvor nøye de oppfylte loven.

Duskene med den himmelblå snoren skulle være et minnetegn for israelittene. Når de så dem, skulle de komme i hu Guds bud, ha dem stadig for øye og følge dem, og ikke vende hjertet og øynene mot denne verdens ting, som drar bort fra Guds ord og lokker til avgudsdyrkelse (jf. Ordsp 4,25–26).

Etter v. 40 skulle de også minne Israel om alle Herrens bud, så de kunne holde dem og være hellige for sin Gud og hellige sitt daglige liv for ham som hadde ført dem ut av Egypt for å være deres Gud – det vil si for å vise seg som Gud for dem.

Kapittel 16. Korahs opprør

Korah og flokken hans gjorde opprør, og som følge av det stadfestet Gud på ny det aronittiske prestedømmet. Dette er den eneste viktige hendelsen som er fortalt fra de trettisju årene i ørkenen. Tid og sted er ikke oppgitt.

Etter 5 Mos 1,46 ble Israel lenge i Kadesj, og i kap. 14 er oppbruddet derfra ikke nevnt. Men det er ikke nok til å slutte at opprøret skjedde i Kadesj. Oppbruddet er heller ikke nevnt etter Korahs opprør, og likevel leser vi i 20,1 at hele menigheten kom til ørkenen Sin, til Kadesj, *igjen* i begynnelsen av det førtiende året – altså må de ha dratt derfra før. Det eneste vi kan si med en viss sannsynlighet, er at opprøret fant sted i et av de første straffeårene, men heller ikke denne gjetningen har sikker grunn.

V. 1–22. Opprørerne

> «[1]Korah, en sønn av Jishar, sønn av Kahat, Levis sønn, sammen med Datan og Abiram, sønner av Eliab, og On, en sønn av Pelet, av Rubens ætt, tok en flokk med seg. [2]De sto fram for Moses, og sammen med dem to hundre og femti menn av Israels barn, høvdinger i menigheten, kalte av forsamlingen, aktede menn.»

Opphavsmennene til opprøret var levitten Korah, en etterkommer av kahatitten Jishar, bror til Amram, som var stamfar (ikke far) til Aron og Moses (se 2 Mos 6,18). Med ham var tre rubenitter: Datan og Abiram, sønner av Eliab av Pallus ætt (26,8–9), og On, Pelets sønn, som ikke blir nevnt igjen. Enten spilte han en helt underordnet rolle, eller så trakk han seg før sammensvergelsen brøt ut.

Korah, Datan og Abiram «tok» med seg – det vil si vant for planen sin – 250 ansette menn fra de andre stammene og reiste seg sammen med dem mot Moses og Aron. «De sto fram for Moses» betyr at de gjorde opprør like for øynene hans.

At de 250 hørte til de andre stammene, går indirekte fram av 27,3, der manassitten Selofhad sies ikke å ha vært med i Korahs flokk. De var «høvdinger i menigheten», det vil si overhoder for stammene eller for store deler av dem, «kalte av forsamlingen», altså medlemmer av folkets råd som styrte menighetens saker (jf. 1,16), «aktede menn» (jf. 1 Mos 6,4).

Lederen var Korah, og opprørerne kalles derfor «Korahs flokk» (v. 5–6; 26,9; 27,3). Han gjorde krav på ypperstepresteembetet, eller i det minste på å stå likt med Aron (v. 17). Med seg hadde han rubenittene Datan og Abiram, som

utvilsomt ikke kunne komme over at stamfaren deres hadde mistet førstefødselsretten og med den lederstillingen i Israels hus, det vil si i hele folket.

Det de nå tok sikte på, var åpenbart å rive til seg styret over folket under en yppersteprest de selv hadde valgt, og drive Moses og Aron bort fra den stillingen Gud hadde gitt dem – med andre ord å velte den ordningen Gud hadde gitt sitt folk.

V. 3. «Hele menigheten er hellig»

> «[3]De flokket seg sammen mot Moses og Aron og sa til dem: Nå får det være nok! Hele menigheten er hellig, alle sammen, og Herren er midt iblant dem. Hvorfor skal da dere opphøye dere over Herrens menighet?»

«Nå får det være nok!»[1] sa de til Moses og Aron, det vil si: Dere har hatt prestedømmet og styret lenge nok. Nå må det være slutt, «for hele menigheten er hellig, alle sammen, og Herren er midt iblant dem».

Opprørerne viste til at hele Israel var kalt til å være Herrens hellige folk (2 Mos 19,5–6), og sluttet av det at alle hadde lik rett til prestedømmet. Slik blind egenkjærlighet pleier, så de helt bort fra at det allmenne prestedømmet i virkeligheten var gått over i Moses' og Arons særlige mellommannsembete og prestedømme, som Baumgarten sier. De overså helt at Gud selv hadde utvalgt Moses og Aron og satt dem som mellommenn mellom seg og menigheten for å oppdra det syndige folket til et hellig folk og føre det fram til dets rette kall.

Opprørerne mente tvert imot at de var hellige allerede fordi Gud hadde kalt dem til å være et hellig folk. I sin kjødelige selvrettferdighet glemte de vilkåret som var knyttet til kallet: «Dersom dere nå virkelig vil høre min røst og holde min pakt» (2 Mos 19,5).

V. 4–5. Herren skal vise hvem som er hans

> «[4]Da Moses hørte disse ordene, falt han på sitt ansikt. [5]Og han talte til Korah og hele flokken hans og sa: I morgen skal Herren åpenbare hvem som tilhører ham, og hvem som er hellig, så han lar ham komme nær til seg. Den som han utvelger, vil han la komme nær til seg.»

Moses falt på sitt ansikt for å legge saken fram for Herren, som i 14,5. Hva det vil si å «tilhøre ham», forklares av «den som han utvelger»: Den som Gud utvelger, er hans, slik at han hører Gud til med hele sitt liv.

Det er tale om prestestanden. Til den hadde Gud utvalgt Aron og sønnene hans blant hele folket og helliget dem ved en særskilt innvielse (2 Mos 28,1; 29,1; 3 Mos 8,12.30). Slik var de blitt de som «kommer nær» til ham (3 Mos 10,3), og fikk rett til å tre fram for ham i helligdommen og bære fram folkets offer for ham.

V. 6–7. Røkelsesprøven

> «[6]Gjør nå dette: Ta dere ildkar, både Korah og hele hans flokk, [7]og ha ild i dem og legg røkelse på dem for Herrens åsyn i morgen. Og den mann som Herren utvelger, han skal være den hellige. Nå får det være nok, dere Levis barn!»

Avgjørelsen skulle overlates til Herren, og med den fikk opprørerne nøye seg. Med «Nå får det være nok» gir Moses opprørerne deres egne ord fra v. 3 tilbake.

[1] **«Nå får det være nok!»** rav lakhem, רַב־לָכֶם, «nok for dere!»

Guds avgjørelse ble knyttet til røkelsesofferet fordi det var den helligste delen av prestetjenesten og førte presten helt inn for Guds åsyn. Og nettopp ved røkelsesofferet hadde Herren allerede vist hele menigheten hvordan han helliger seg, da han slo dem som tok på seg dette embetet uten kall fra ham (3 Mos 10,1–3).

V. 8–11. Moses taler til Korah

> «[8]Og Moses sa til Korah: Hør nå, dere Levis barn! [9]Er det for lite for dere at Israels Gud har utskilt dere fra Israels menighet for å la dere komme nær til seg, så dere skal utføre tjenesten ved Herrens tabernakel og stå for menighetens åsyn for å tjene den? [10]Han har latt deg komme nær til, og med deg alle dine brødre, Levis barn. Og nå vil dere også ha prestedømmet! [11]Det er mot Herren du og hele flokken din gjør opprør. For hva er Aron, siden dere knurrer mot ham?»

Så holdt Moses fram for dem hvor ond deres plan var, for å få dem til å ransake seg selv og avverge dommen som truet. Han skilte da mellom levitten Korah og rubenittene Datan og Abiram etter hva som drev dem til opprøret, og hva de gjorde krav på. Først (v. 8–11) minnet han levitten Korah om hvordan Gud hadde utmerket stammen hans ved å skille levittene ut fra den øvrige menigheten til tjenesten ved helligdommen (3,5 ff.; 8,6 ff.). «Israels Gud» står med ettertrykk for Herren.

De siste ordene er sagt i vrede og bryter av midt i tanken. Meningen er: Når Herren har utmerket dere slik, hva er det da dere vil? Det er mot Herren dere gjør opprør! Hvorfor knurrer dere mot Aron? Han har ikke grepet prestedømmet på egen hånd. Herren har kalt ham til det, og selv er han bare en svak tjener for Gud (jf. 2 Mos 16,7).

V. 12–14. Datan og Abiram vil ikke komme

> «[12]Så sendte Moses bud etter Datan og Abiram, Eliabs sønner. Men de sa: Vi kommer ikke. [13]Er det ikke nok at du har ført oss opp fra et land som flyter med melk og honning, for å la oss dø i ørkenen, siden du til og med vil gjøre deg til hersker over oss? [14]Du har slett ikke ført oss inn i et land som flyter med melk og honning, eller gitt oss åkrer og vingårder i eie. Vil du stikke ut øynene på dette folket? Vi kommer ikke.»

Deretter sendte Moses bud etter Datan og Abiram, som etter alt å dømme hadde gått tilbake til teltene sine mens Korah ble advart. Men de svarte: «Vi kommer ikke» – ordrett: «Vi går ikke opp», enten opp til tabernaklet, som i åndelig forstand var leirens høydepunkt, eller fram for Moses, folkets overhode og fører. Med bitter ironi kaller de Egypt et land som flyter med melk og honning, og de anklager Moses for at han hele tiden vil spille herre over dem.

De kaster også i ansiktet på ham at han ikke har ført dem inn i det landet han lovte – han har altså ikke holdt ord (2 Mos 3,7–8; 4,30). «Vil du stikke ut øynene på dette folket?» betyr: Vil du gjøre dem blinde, så de ikke ser hva du gjør og har i sinne?

V. 15. Moses' vrede

> «[15]Da ble Moses meget vred og sa til Herren: Vend deg ikke til deres offer! Ikke så mye som et esel har jeg tatt fra dem! Ikke en eneste blant dem har jeg gjort noe ondt.»

Moses ble så opprørt over disse hånlige bebreidelsene at han ba Herren om ikke å se til gaven deres, det vil si ikke å ta imot det offeret de ville bære fram (jf. 1 Mos 4,4). Samtidig viste han til at han aldri hadde søkt sin egen vinning. «Ikke så mye som et esel har jeg tatt fra dem»: Jeg har ikke behandlet dem som en hersker som krever skatt av sine undersåtter og undertrykker dem (jf. 1 Sam 12,3).

V. 16–17. Stevnet for Herren

> «[16]Så sa Moses til Korah: I morgen skal du og hele flokken din stille dere fram for Herrens åsyn, både du og de andre og Aron. [17]Og dere skal ta hver sitt ildkar og legge røkelse på dem, og dere skal bære hver sitt ildkar fram for Herrens åsyn, to hundre og femti ildkar. Du og Aron skal også ta hver sitt ildkar.»

Til slutt kalte Moses Korah og hans tilhengere fram enda en gang: Neste dag skulle de stille seg for Herrens åsyn med ildkar og røkelse.

V. 18–22. Moses og Aron går i forbønn

> «[18]Så tok de hver sitt ildkar og hadde ild i dem og la røkelse på dem. Og de stilte seg ved inngangen til sammenkomstens telt. Det samme gjorde Moses og Aron. [19]Og Korah samlet hele menigheten mot dem ved inngangen til sammenkomstens telt. Da åpenbarte Herrens herlighet seg for hele menigheten. [20]Og Herren talte til Moses og Aron og sa: [21]Skill dere ut fra denne menigheten, så vil jeg gjøre ende på dem i et øyeblikk. [22]Men de falt ned på sitt ansikt og sa: Gud, du Gud som råder over livsens ånde i alt kjød! Blir du vred på hele menigheten fordi om én mann synder?»

Neste dag samlet hele menigheten seg også foran tabernaklet på Korahs oppfordring. Da grep Herren inn med dom og åpenbarte seg i sin herlighet, som i 14,10. Ved å samle seg foran tabernaklet hadde hele menigheten gjort felles sak med opprørerne, og derfor truet Gud dem med brå undergang.

Men de to gudsmennene som opprørerne foraktet slik, falt ned på sitt ansikt og ba for menigheten. Den «ene mannen» er Korah, som sto bak sammensvergelsen. Skaperen og Oppholderen av alle skapninger, som har gitt og fremdeles gir liv og ånde til alt kjød, er Gud over alt kjøds ånder. Som opphavet til livsånden i alt forgjengelig kjød kan ikke Gud ødelegge sine egne skapninger i vrede; det ville stride mot hans egen farskjærlighet og miskunn.

Med denne betegnelsen på Gud viser Moses altså, som Calvin sier, «til den allmenne velsignelsen i skapelsen. Det betyr lite om ordene skal forstås om alle levende skapninger eller bare om menneskeslekten. For Moses ba ganske enkelt om at Gud, som er verdens skaper og byggmester, ikke måtte ødelegge de menneskene han selv hadde skapt, men heller forbarme seg over sine egne henders verk.» Profeten Jesajas forbønn i Jes 64,7 er av samme slag, men den bygger på Guds særlige forhold til Israel.

V. 23–50. Bort fra de ugudeliges telt

> «[23]Da talte Herren til Moses og sa: [24]Tal til menigheten og si: Gå bort fra hele plassen rundt omkring Korahs, Datans og Abirams bolig! [25]Så sto Moses opp og gikk til Datan og Abiram, og de eldste i Israel fulgte ham. [26]Han talte til menigheten og sa: Gå bort fra disse ugudelige menns telt! Rør ikke ved noe av

> det som hører dem til, for at dere ikke skal bli revet bort for alle deres synders skyld! [27]Da gikk de bort fra Korahs, Datans og Abirams bolig. Men Datan og Abiram var gått ut og sto i inngangen til teltene sine med sine koner og sine barn, både store og små.»

Av sammenhengen kan vi fylle ut at menigheten trakk seg tilbake fra Korahs telt, mens Datan og Abiram – kanskje straks Guds herlighet viste seg – hadde trukket seg inn i teltene sine. Derfor gikk Moses til teltene deres, fulgt av de eldste, og ga også der menigheten samme befaling. Menigheten lystret, men Datan og Abiram kom ut og stilte seg foran teltene sammen med sine hustruer og barn for å se hva Moses ville gjøre.

V. 28–30. Tegnet

> «[28]Og Moses sa: På dette skal dere kjenne at det er Herren som har sendt meg til å gjøre alle disse gjerninger, og at jeg ikke gjør dem av egen drift: [29]Dersom disse menneskene dør på samme måte som alle andre mennesker, eller om de blir hjemsøkt på samme måte som alle andre mennesker, da har Herren ikke sendt meg. [30]Men dersom Herren gjør noe som ikke har hendt før – dersom jorden lukker opp sitt gap og sluker dem og alle deres, så de farer levende ned i dødsriket, da vet dere at disse mennene har foraktet Herren.»

Så kunngjorde Moses dommen. Dør disse ugudelige mennene en naturlig død som andre mennesker, og våker det samme forsynet over dem som over alle andre og bevarer dem fra brå død, da har Herren ikke sendt ham. Men gjør Herren «noe som ikke har hendt før» – ordrett: «skaper Herren en skapning»[2], det vil si gjør et uvanlig under – da skal de forstå at disse mennene har foraktet Herren.

V. 31–33. Jorden sluker dem

> «[31]Med det samme han hadde talt disse ordene, revnet jorden under dem. [32]Jorden åpnet sitt gap og slukte dem og deres boliger og alt det folk som tilhørte Korah, og alt det de eide. [33]De for levende ned i dødsriket med alle sine. Jorden skjulte dem, og de omkom og ble utryddet av menigheten.»

Jorden lukket seg over dem, så de forsvant sporløst fra menigheten. «Dem» er de tre lederne. «Deres boliger» er familiene deres, som i 18,31 og 2 Mos 12,3, ikke teltene. «Alt det folk som tilhørte Korah», var tjenerne hans. For etter 26,11 omkom ikke sønnene hans med ham. De førte slekten videre (26,58), og til den hørte de kjente korahittiske sangerne på Davids tid (1 Krøn 6,33–37; 9,19).

V. 34. Folket flykter

> «[34]Hele Israel som sto rundt omkring dem, flyktet da de hørte deres skrik. De sa: Jorden kunne sluke oss også!»

Ved denne forferdelige undergangen for anstifterne hadde Herren på ny og på underfullt vis æret Moses som sin tjener. Alle israelittene rundt omkring ble så slått av redsel at de flyktet ved larmen da de ugudelige gikk ned i avgrunnen under føttene sine.

V. 35. Ild fra Herren

[2] **«skaper Herren en skapning»** bara beria, בְּרִיאָה בָּרָא

«[35]Og det for ild ut fra Herren og fortærte de to hundre og femti menn som hadde båret fram røkelsen.»

De 250 andre opprørerne, som trolig ennå sto foran tabernaklet, ble så fortært av ild som gikk ut fra Herren, slik Nadab og Abihu var blitt det før (3 Mos 10,2).

V. 36–40. Ildkarene blir plater på alteret

«[36]Da talte Herren til Moses og sa: [37]Si til Eleasar, Arons sønn, presten, at han skal ta ildkarene ut av brannen, men strø glørne langt bort, for ildkarene er blitt hellige. [38]De ildkarene som tilhørte disse mennene som ved sin synd har forbrutt sitt liv, skal det gjøres tynne plater av til å kle alteret med. For de bar dem fram for Herrens åsyn, og derfor er de hellige. De skal være til et tegn for Israels barn. [39]Så tok presten Eleasar de ildkarene av kobber som de hadde båret fram, disse menn som var brent opp, og lot dem hamre ut til plater til å kle alteret med, [40]for at Israels barn skulle huske at ingen fremmed mann – ingen som ikke var av Arons ætt – skulle komme nær og brenne røkelse for Herrens åsyn, så det ikke skulle gå ham som det gikk Korah og flokken hans – slik som Herren hadde talt til ham ved Moses.»

Eleasar skulle ta ildkarene ut «av brannen», det vil si fra stedet der mennene var brent, og strø glørne langt bort, så de ikke kunne brukes mer. «For ildkarene er blitt hellige»: De var blitt hellige ved at de var båret fram for Herren (v. 38). Da de som bar dem, ble drept, tilfalt karene Herren som bannlyst gods (3 Mos 27,28).

«De ildkarene som tilhørte disse mennene som ved sin synd har forbrutt sitt liv» (jf. Ordsp 20,2; Hab 2,10), skulle hamres ut til plater og kle brennofferalteret. Slik ble de et tegn, eller etter v. 40 et minne, for alle som nærmet seg helligdommen. De skulle stadig minne dem om denne Guds dom og advare menigheten mot å gripe etter presteembetets rettigheter.

V. 41. Menigheten knurrer

«[41]Men dagen etter knurret hele Israels barns menighet mot Moses og Aron og sa: Det er dere som har slått Herrens folk i hjel!»

Dommen over Korahs flokk hadde fylt folket rundt omkring med redsel og forferdelse, men den hadde ikke ført til noen omvendelse i menigheten som hadde reist seg mot sine ledere. Med «Herrens folk» tenkte de på Korah og flokken hans, men særlig på de 250 ansette høvdingene, som de så på som kjernen i folket og kalte «Herrens folk».

De ville gjøre Moses og Aron ansvarlige for deres død, fordi det etter deres mening var de som hadde ført dommen over lederne. Men i virkeligheten var det Moses' forbønn (v. 22) som hadde berget hele menigheten fra undergangen som truet den. Så langt går dårskapen i menneskets stolte hjerte, og forherdelsen hos en slekt som allerede står under Guds dom.

V. 42. Herrens herlighet

«[42]Da menigheten samlet seg mot Moses og Aron, vendte de seg begge til sammenkomstens telt, og se, skyen dekket det, og Herrens herlighet åpenbarte seg.»

Skyen hvilte stadig over tabernaklet så lenge de lå i leir (9,18 ff.; 2 Mos 40,38). Vi må derfor tenke oss at den denne gangen dekket det på en fyldigere og langt

tydeligere måte, slik som da tabernaklet ble reist (9,15; 2 Mos 40,34), og at Guds herlighet samtidig brøt fram fra den mørke skyen i underfull glans.

V. 43–50. Aron står mellom de døde og de levende

> «[43]Og Moses og Aron gikk fram foran sammenkomstens telt, [44]og Herren talte til Moses og sa: [45]Gå bort fra denne menigheten, så vil jeg gjøre ende på den i et øyeblikk. Da falt de ned på sitt ansikt, [46]og Moses sa til Aron: Ta ildkaret og ha ild fra alteret i det og legg røkelse på og skynd deg så bort til menigheten med det og gjør soning for dem! For vreden er gått ut fra Herrens åsyn, straffedommen er begynt. [47]Og Aron gjorde som Moses hadde sagt. Han tok ildkaret og løp midt inn i flokken. Og se, straffedommen var alt begynt blant folket. Så la han røkelsen på og gjorde soning for folket, [48]mens han sto der mellom de døde og de levende. Da stanset straffedommen. [49]Men det var fjorten tusen sju hundre mann som døde under pesten, i tillegg til dem som døde for Korahs skyld. [50]Aron vendte tilbake til Moses ved inngangen til sammenkomstens telt. Og straffedommen var stanset.»

Moses og Aron gikk inn i forgården foran tabernaklet og falt ned på sitt ansikt i bønn, som i v. 21–22. Denne gangen kunne de likevel ikke hindre at vredesdommen brøt løs, slik de hadde gjort dagen før (v. 22).

Straffedommen var allerede begynt da Moses ba Aron skynde seg midt inn i menigheten med ildkaret, glør og røkelse for å gjøre soning for den med et røkelsesoffer. Da Aron stilte seg mellom de døde og de levende, stanset straffedommen, som allerede hadde rammet 14 700 mann. Den var tydeligvis en brå død som ved en voldsomt herjende pest, men vi kan ikke regne den for en egentlig pest.

Måten Moses stanset straffedommen på, viste på ny hvordan den trofaste gudsmannen bar sitt folks frelse på hjertet. Alle de grunnene han hittil hadde ført fram når han gang på gang ba om skånsel for denne onde menigheten, var nå brukt opp. Han kunne ikke sette livet sitt inn for folket, som ved Horeb (2 Mos 32,32), for folket hadde forkastet ham.

Han kunne ikke lenger vise til Herrens ære blant hedningene, for selv da Herren dømte den gjenstridige slekten til å falle i ørkenen, hadde han forsikret Moses om at hele jorden skulle fylles av hans herlighet (14,20 ff.). Enda mindre kunne han be Gud om ikke å vredes på alle for én eller noen få synderes skyld, som i v. 22, for hele menigheten hadde tatt parti med opprørerne.

Da var det bare én vei igjen til å avverge den undergangen som truet hele folket: å gripe til det middelet Herren selv hadde gitt sin menighet i ypperstepresteembetet for å utslette dens synder og vinne tilbake den nåden den hadde forspilt ved synden. Det var røkelsesofferet, som var ypperstepresteskapets bønn i synlig form. Kraften og virkningen i det var ikke avhengig av hvor oppriktig og alvorlig den enkeltes tro var, men hadde en fast og urokkelig grunn i Guds egen innstiftelse. Dette middelet grep Herrens trofaste tjener til, og vredesdommen ble stanset midt i sitt løp.

At yppersteprestens røkelsesoffer virket, ga også folket et levende bevis på kraften i det sanne prestedømmet som Gud hadde innstiftet. Som Kurtz sier: «Det prestedømmet som Korahs flokk så ugudelig hadde tilranet seg, førte død

og undergang over Korah selv ved hans røkelsesoffer. Men Arons prestedømme, som Gud hadde innstiftet, avverget død og undergang fra hele menigheten da han bar fram røkelsen, og stanset den velfortjente dommen som hadde brutt løs over den.»

Kapittel 17. Arons stav blomstrer

Herren hadde latt Arons røkelsesoffer sone hans vrede og stanse straffedommen, og slik hadde han vist folket i gjerning at Aron var den ypperstepresten han hadde innsatt for sin menighet. Nå ga han dem en ytterligere stadfestelse av prestedømmet hans ved et under som var godt egnet til å stoppe munnen på all knurring i menigheten.

V. 1–13. Tolv staver for vitnesbyrdet

> «[1]Herren talte til Moses og sa: [2]Tal til Israels barn, og få tolv staver av dem, en stav for hver stamme. Av hver stammehøvding skal du få en stav, og på den skal du skrive hans navn. [3]Og Arons navn skal du skrive på Levis stav. Det skal være én stav for hvert overhode over deres stammer. [4]Og du skal legge dem i sammenkomstens telt foran vitnesbyrdet, der hvor jeg kommer sammen med dere. [5]Da skal det skje at staven til den mann som jeg utvelger, skal spire. Så får jeg vel fred for Israels barns knurr, som de plager dere med.»

Herren bød Moses ta tolv staver av Israels stammehøvdinger, én for hver stamme, og skrive stammens navn på hver stav. På Levis stav skulle han skrive Arons navn, for hver stav skulle stå for stammens overhode, og i Levis stamme var Aron overhodet. Siden det bare ble tatt tolv staver for alle Israels stammer, og Levi var regnet med, må Efraim og Manasse ha vært regnet som én stamme, Josefs, som i 5 Mos 27,12.

Moses skulle legge stavene i tabernaklet foran vitnesbyrdet, det vil si foran paktens ark (2 Mos 25,21; 29,42). Der skulle staven til den mannen Herren utvalgte – det vil si betrodde prestedømmet (se 16,5) – skyte spirer, så folkets knurring ble stilnet.

V. 6–9. Arons stav har spirt

> «[6]Så talte Moses til Israels barn, og alle høvdingene ga ham hver sin stav. Det var én stav for hver stamme, i alt tolv staver. Og Arons stav var mellom de andres. [7]Moses la så stavene ned for Herrens åsyn i vitnesbyrdets telt. [8]Da Moses dagen etter kom inn i vitnesbyrdets telt, fikk han se at Arons stav, den som var for Levis hus, hadde spirt. Den hadde både skutt spirer og satt blomster og fått modne mandler. [9]Da bar Moses alle stavene ut fra Herrens åsyn og viste dem til alle Israels barn. Og de så dem og tok hver sin stav.»

Moses bar alle stavene ut fra helligdommen og ga hver mann sin. De andre stavene var, som vi kan slutte av sammenhengen, helt uforandret, så hele folket

kunne overbevise seg om at Gud hadde utvalgt Aron. Slik ble det ordet oppfylt som Moses hadde sagt da opprøret begynte (16,5), og det på en måte som måtte stadfeste ham for hele menigheten som sendt av Gud.

Forsøket på å forklare hendelsen naturlig – at Moses skulle ha lagt flere nyskårne mandelgreiner i helligdommen for å se hvilken av dem som blomstret best i løpet av natten – strider direkte mot ordlyden. Dessuten kan en stav, selv om den er nyskåret, ikke bære modne frukter på én natt når den ligger på et tørt sted.

Underet som Gud gjorde her som naturens Skaper, var samtidig et talende bilde på hva prestedømmet er og betyr. Også at det nettopp var staver, hadde betydning. En manns stav var tegnet på hans stilling som leder i hus og menighet; hos en fyrste blir staven til et septer, herskerens tegn (1 Mos 49,10).

Som en avskåret gren kunne staven ikke spire og blomstre på naturlig vis, men Gud kunne gi ny livskraft også til den tørre staven. Av naturen hadde Aron heller ikke noe fortrinn framfor de andre stammeoverhodene. Men prestedømmet bygde ikke på naturlige evner og gaver. Det bygde på Åndens kraft, som Gud gir etter sin visdoms valg, og som han hadde gitt Aron da han ble innviet med den hellige salvingsoljen.

Dette ville Herren vise folket da han ved et under av sin allmakt lot Arons stav skyte skudd, blomstre og bære frukt, mens de andre stammeoverhodenes staver forble like golde som før.

Det var derfor ikke uten dyp mening at Arons stav ikke bare skjøt spirer, som Guds utvelgelse kunne kjennes på, men også bar blomster og modne frukter. Det viste at Aron ikke bare var skikket til sitt kall, men forvaltet embetet sitt i Åndens fulle kraft og bar den frukten som ble ventet av ham. Mandelstaven var særlig egnet til å vise dette. Mandeltreet blomstrer og bærer frukt tidligst av alle trær, og det er nettopp derfor det har fått navnet *sjaked* (שָׁקֵד, «den våkne»; jf. Jer 1,11).

V. 10–11. Staven gjemmes som et tegn

> «[10]Og Herren sa til Moses: Bær Arons stav inn igjen foran vitnesbyrdet så den kan gjemmes som et tegn for de gjenstridige. Du skal gjøre ende på deres knurr, så jeg slipper å høre på det. Ellers skal de dø. [11]Og Moses gjorde så, han gjorde som Herren hadde befalt ham.»

Så befalte Gud at Arons stav skulle bæres inn i helligdommen igjen og gjemmes foran vitnesbyrdet «som et tegn for de gjenstridige», så Moses kunne gjøre ende på knurringen deres og de ikke skulle dø. At staven ble gjemt foran paktens ark, like for Herrens åsyn, var en pant for Aron på at hans utvelgelse sto fast og hans prestedømme skulle vare. Vi behøver likevel ikke tenke oss at staven ved et vedvarende under holdt seg grønn og blomstrende. På denne måten ble staven et tegn for de gjenstridige som måtte få knurringen deres til å tie.

V. 12–13. «Vi omkommer!»

> «[12]Men Israels barn sa til Moses: Se, vi omkommer! Vi er fortapt, vi er fortapt alle sammen! [13]Enhver som kommer nær – som kommer nær til Herrens tabernakel, han må dø. Skal vi da omkomme alle sammen?»

Dette underet vakte en sunn redsel i hele folket, så de ropte til Moses i dødsangst. Selv om denne dødsangsten ikke var en frukt av tro, var den likevel egnet til å hindre nye utbrudd av opprør i den forkastede slekten.

Kapittel 18. Prestenes tjeneste og inntekter

Gud hadde nå i gjerning stadfestet at prestedømmet tilhørte Aron og hans slekt. Derfor passer det godt at det her følger lovbestemmelser om hva prestene og levittene skulle gjøre i sin tjeneste (v. 1–7), og hvilke inntekter de skulle ha for den (v. 8–32). De lovene som var gitt om dette tidligere, inneholdt riktignok mange enkeltbestemmelser, men ingen samlet og fullstendig ordning.

Herren talte disse forskriftene direkte til Aron (v. 1 og 8), helt fram til loven om at levittene skulle gi prestene en tiendedel av den tienden de fikk av folket. Den ble gitt til Moses (v. 25), fordi han var overhode for hele Israel.

V. 1–20. Å bære skylden for helligdommen

> «[1]Da sa Herren til Aron: Du og dine sønner og hele din fars hus skal bære skylden for overtredelser mot helligdommen. Og du og dine sønner skal bære skylden for overtredelser mot prestetjenesten.»

For å prege prestene og levittene med hvor hellig og ansvarsfullt embetet deres var, beskrives tjenesten til Aron, hans sønner og hans fars hus – det vil si kahatittenes slekt – som det å «bære skylden for overtredelser mot helligdommen». Den tjenesten som var særegen for Arons etterkommere, kalles å «bære skylden for overtredelser mot prestetjenesten».

Skylden mot helligdommen er ikke bare at noen krenket prestenes lover og de hellige tingene. Det er all den synd som urenset helligdommen fordi syndige mennesker kom nær til den – ikke bare prestene og levittene, men hele folket. Folket urenset helligdommen som sto midt iblant dem, ikke bare med sine synder (3 Mos 16,6), men også med sine hellige gaver (2 Mos 28,38), og slik kom det skyld over hele menigheten. Denne skylden skulle prestene bære, det vil si ta på seg og utslette, i kraft av den hellighet og helliggjørende makt som var gitt embetet deres.

Skylden mot prestetjenesten omfattet enhver krenkelse av prestedømmet og enhver forsømmelse av den samvittighetsfulle troskap embetet krevde. Men den gikk lenger: Den gjaldt også all den synd som hang ved prestenes embetshandlinger fordi de selv hadde en syndig natur. Det var for å utslette disse syndene og urenhetene at helligdommen hvert år skulle sones på den store forsoningsdagen (3 Mos 16,16 ff.). Arons fars hus, den levittiske slekten Kahat,

skulle også være med og bære skylden for helligdommen, fordi den hadde ansvaret for helligdommens hellige redskaper (4,4 ff.).

V. 2–4. Levittene som hjelpere

> «[2]Også dine brødre, Levis stamme, din fars stamme, skal du la komme nær til sammen med deg. De skal holde seg til deg og tjene deg. Men du og dine sønner, dere skal stå foran vitnesbyrdets telt. [3]De skal ta seg av dine oppgaver, og det som er å gjøre ved hele teltet. Men helligdommens redskaper og alteret må de ikke komme nær, for at de ikke skal dø, både de og dere. [4]De skal holde seg til deg og utføre det som er å gjøre ved sammenkomstens telt, hele arbeidet ved teltet. Men ingen fremmed må komme nær til dere.»

Aron skulle også la sine andre brødre av Levis stamme, gersjonittene og merariteне, komme nær til helligdommen. De skulle slutte seg til ham og tjene både ham og hans sønner foran vitnesbyrdets telt og utføre de oppgavene som var lagt på dem (4,24 ff.31 ff.; jf. 3,6–7; 8,26). Men de hellige redskapene og alteret måtte de ikke komme nær, for det ville føre døden over både dem og prestene (se 4,15). Til v. 4 se 1,53 og 3,7.

V. 5–7. Prestetjenesten som gave

> «[5]Men dere skal utføre det som skal gjøres ved helligdommen, og det som er å utføre ved alteret, for at det ikke mer skal komme vrede over Israels barn. [6]For det er jeg som har tatt deres brødre levittene ut blant Israels barn som en gave til dere, overgitt til Herren for å utføre tjenesten ved sammenkomstens telt. [7]Men du og dine sønner skal ta dere av prestetjenesten i alt som vedkommer alteret og gjerningen innenfor forhenget, og utføre tjenesten. Prestetjenesten gir jeg dere som en gave. Men den fremmede som kommer nær, han skal dø.»

Ansvaret for helligdommen, det vil si selve boligen, og for brennofferalteret lå på Aron og hans sønner. Slik skulle Guds vrede ikke igjen komme over Israels barn (jf. 8,19) gjennom lovstridige handlinger som dem Nadab og Abihu (3 Mos 10,2) og Korahs flokk (16,35) hadde gjort seg skyldige i. Til hjelp for dem hadde Gud gitt dem levittene som gave (3,9; 8,16.19).

Men prestetjenesten «i alt som vedkommer alteret og gjerningen innenfor forhenget», det vil si i Det aller helligste (3 Mos 16,12), skulle Aron og hans sønner ivareta selv. Dette omfatter alle prestelige plikter, fra brennofferalteret til Det aller helligste, også i Det hellige, som lå imellom. Dette embetet førte dem inn i det nærmeste samfunn med Herren, og det var en gunst Guds nåde viste dem. Det sier ordene: «Prestetjenesten gir jeg dere som en gave» – en tjeneste som jeg skjenker dere.

Slutten av v. 7 lyder som 1,51, og «den fremmede» (*zar*) brukes som i 3 Mos 22,10, om den som ikke er prest.

V. 8–10. Prestenes del av det høyhellige

> «[8]Og Herren talte til Aron: Se, jeg har gitt deg det som skal gjemmes av gavene til meg. Alt det som Israels barn helliger, har jeg gitt deg og dine sønner som deres del og som en evig rettighet. [9]Dette skal høre deg til av det høyhellige og unntas fra ilden: alle deres offer, både matoffer og syndoffer og skyldoffer, som de gir meg til gjengjeld. De er høyhellige og skal høre deg og dine sønner til.

> [10]På det høyhellige sted skal du ete det. Alt mannkjønn kan ete av det. Hellig skal det være for deg.»

V. 8 sammenfatter prestenes inntekter: Herren gir dem å ta vare på sine offergaver av alle de hellige gavene, «som deres del» og som en evig rettighet. Prestene skulle altså ta vare på alle gavene som deres egen del av det Israels barn bar fram for Herren. Ordet for gavene, *teruma* (תְּרוּמָה, «det som løftes av»), brukes her i videste forstand om alle de hellige gavene israelittene skilte ut av det de eide, og ga til Herren (som i 5,9).

Først hører de høyhellige gavene hit: matofrene, syndofrene og skyldofrene (v. 9–10; se 3 Mos 2,3). Brennofrene nevnes ikke, for der ble alt kjøttet brent på alteret, og bare huden tilfalt presten (3 Mos 7,8). «Fra ilden» betyr fra alterilden. Disse gavene skulle prestene ete som høyhellige på et høyhellig sted, det vil si i forgården ved tabernaklet (3 Mos 6,9.19; 7,6). Stedet kalles her «høyhellig» for å gi forskriften større ettertrykk.

V. 11–13. Svingegavene og førstegrøden

> «[11]Videre skal dette høre deg til som de gaver de skal avgi: Alle Israels barns svingegaver, dem har jeg gitt deg og dine sønner og dine døtre som en evig rettighet. Enhver i ditt hus som er ren, kan ete av det. [12]Alt det beste av olje og alt det beste av most og korn, førstegrøden av dette, som de skal gi Herren, har jeg gitt deg. [13]Førstegrøden av alt det som er i deres land, som de kommer til Herren med, skal høre deg til. Enhver i ditt hus som er ren, kan ete av det.»

Dernest kom de hellige gavene. Til dem hørte for det første svingegavene (v. 11): svingebrystet og løftelåret av fredsofrene og alt annet som ble svinget ved ofrene (3 Mos 7,30–34). Disse kunne både menn og kvinner i presteslektene ete, så sant de var rene etter loven (3 Mos 22,3 ff.).

For det andre hørte førstegrøden hit (v. 12–13): «det beste» – egentlig «alt fettet», som i 1 Mos 45,18 – av olje, most og korn, og de første modne fruktene av alt landet bar (5 Mos 26,2.10; Ordsp 3,9; Esek 44,30). Det var korn, vin, olje, honning og frukt av trærne (5 Mos 8,8; jf. 3 Mos 19,23–24), og ifølge 2 Krøn 31,5 og Neh 10,35.37 ble dette båret fram som førstegrøde hvert år. Loven sa ikke noe om hvor mye det skulle være, men overlot det helt til giveren selv.

V. 14–18. Det bannlyste og det førstefødte

> «[14]Alt bannlyst i Israel skal høre deg til. [15]Alt som åpner morsliv, alt levende som de kommer til Herren med, enten det er mennesker eller dyr, skal høre deg til. Men du skal la dem løse det som er førstefødt av mennesker. Likeså skal du la dem løse det som er førstefødt av de urene dyr. [16]Fra de er en måned gamle, skal løsepengene utredes etter det verd du setter: fem sekel sølv etter helligdommens vekt; sekelen regnet til tjue gera. [17]Men det førstefødte av kyr eller av sauer eller av geiter skal ikke løses. De er hellige, deres blod skal du stenke på alteret, og fettet skal du brenne som ildoffer til en velbehagelig duft for Herren. [18]Men kjøttet skal høre deg til. Likesom svingebrystet og det høyre låret, skal det høre deg til.»

For det tredje tilfalt alt bannlyst prestene (v. 14; se 3 Mos 27,28), og for det fjerde det førstefødte av mennesker og dyr (v. 15–18). De førstefødte av mennesker og av urene dyr skulle løses ut (3,47; 2 Mos 13,12–13; 3 Mos 27,6.27). De førstefødte

av dyr som kunne ofres, ble derimot virkelig ofret: Blodet ble stenket på alteret og fettet brent der, mens hele kjøttet tilfalt prestene. Barna skulle løses «fra de er en måned gamle», det vil si så snart den førstefødte var en måned.

V. 19. En evig saltpakt

> «[19]Alle hellige gaver som Israels barn skal gi til Herren, har jeg gitt deg og dine sønner og dine døtre som en evig rettighet. Dette er en evig saltpakt for Herrens åsyn for deg og dine etterkommere.»

«Alle hellige gaver» er ikke bare takkofrene, men, som i v. 8, alle de hellige gavene som er regnet opp i v. 9–18. Herren gir dem til prestene som en evig rett. Dette er «en evig saltpakt for Herrens åsyn» for Aron og hans etterkommere. En saltpakt er en pakt som ikke kan oppløses, en avtale som ikke kan brytes (se 3 Mos 2,13).

V. 20. Herren er deres del og arv

> «[20]Og Herren sa til Aron: Du skal ikke ha noen arv i deres land, og det skal ikke tilfalle deg noen del iblant dem. Jeg er din del og din arv blant Israels barn.»

Derfor skulle Aron ikke få noen arv i landet blant Israels barn. Aron står her som prestenes overhode og representerer hele prestedømmet, og når det gjelder eiendom, stilles hele Levis stamme likt med prestene i v. 23. Levittene skulle ikke få noen del av Kanaan til arv (26,62; 5 Mos 12,12; 14,27; Jos 14,3). Herren var del og arv ikke bare for Aron og hans sønner, men for hele Levis stamme (5 Mos 10,9; 18,2; Jos 13,33), eller som det heter i Jos 18,7: «Herrens prestedømme er deres arv.»

Det betyr ikke prestedømmet med de inntektene som fulgte med, som om «Herren, Israels Gud» (Jos 13,33) bare var en omskrivning for offergaver, førstegrøde og tiende. Prestenes og levittenes eiendom besto ikke i inntektene Gud tildelte dem, men i at de eide Herren, Israels Gud, selv. På samme måte som Levis stamme var Herrens særlige eiendom ut av hele hans eiendomsfolk, var Herren Levis særlige eiendom. Og slik de andre stammene skulle leve av det landet de fikk, skulle Levi leve av det Herren ga.

Ikke bare hele landet som Herren ga de tolv stammene til len, men hele jorden tilhørte Herren (2 Mos 19,5). Derfor måtte han være den største eiendom av alle – noe større kan ikke tenkes, og alt annet er intet ved siden av ham. Å ha ham til del og eiendom var derfor tydelig det største privilegium og den høyeste ære.

«For sannelig», skriver en eldre utlegger, «den som eier Gud, eier alt. Og å dyrke ham er uendelig mye rikere på glede og bærer langt mer frukt enn å dyrke noen jord.» (*På latin spiller han på ordet* cultus, *som betyr både gudsdyrkelse og jorddyrking*.)

V. 21–32. Tienden til levittene

> «[21]Men all tiende i Israel har jeg gitt Levis barn til arv, som lønn for den tjenesten de utfører, tjenesten ved sammenkomstens telt. [22]Israels barn skal ikke mer komme nær til sammenkomstens telt, for da fører de synd over seg og må dø. [23]Men levittene skal utføre tjenesten ved sammenkomstens telt. De skal bære skylden for folkets overtredelser. Det skal være en evig lov, fra slekt

til slekt. Men noen arvedel skal de ikke ha blant Israels barn. [24]For tienden som Israels barn skal avgi til Herren, har jeg gitt levittene til arv. Derfor har jeg sagt til dem at de ikke skal ha noen arv blant Israels barn.»

Som lønn for tjenesten ved tabernaklet gir Gud levittene «all tiende i Israel til arv». Om tienden, se 3 Mos 27,30–33. Det v. 22–23 sier om hvordan tjenesten deres ble innstiftet og hva den gikk ut på, er det samme som i 1,53 og 8,19. Til «fører synd over seg», se 3 Mos 19,17.

V. 25–28. Tiende av tienden

«[25]Herren talte til Moses og sa: [26]Du skal tale til levittene og si til dem: Når dere tar imot den tienden av Israels barn som jeg har sagt dere skal få av dem, som den arv dere skal ha, da skal dere gi Herren en gave av den – tiendedelen av tienden. [27]Denne deres gave skal regnes som jevngod med kornet fra treskeplassen og med vinen fra pressen. [28]Slik skal også dere gi en gave til Herren av all den tiende som dere får av Israels barn. Denne gaven til Herren av deres tiende skal dere gi til Aron, presten.»

Når levittene tok imot den tienden Herren hadde gitt dem av folket, skulle de skille ut en gave av den til Herren, en tiendedel av tienden, til Aron, presten – det vil si til prestene (jf. v. 20). Denne gaven skulle regnes for dem som korn fra treskeplassen og vin fra pressen, det vil si etter v. 30 som avlingen fra treskeplassen og vinpressen. Det var altså som om det var korn og vin de hadde høstet selv.

V. 29–32. Det beste skal gis

«[29]Av alle de gaver dere får, skal dere gi til Herren hele den gaven som tilkommer ham. Det beste av enhver gave skal være den delen som helliges til ham. [30]Og du skal si til dem: Når dere har gitt den beste delen av det, da skal det for levittenes del bli regnet likt med det som kommer inn fra treskeplassen og fra vinpressen. [31]Dere kan ete det hvor dere vil, dere og deres husfolk. For det er den lønn dere får for tjenesten ved sammenkomstens telt. [32]Når dere slik gir det beste av det, kommer dere ikke til å føre synd over dere. Da vanhelliger dere ikke Israels barns hellige gaver og skal ikke dø.»

Hele denne gaven til Herren, tienden av tienden, skulle levittene ta av alle de gavene de fikk, av hele folkets tiende. Av det beste skulle de skille ut den hellige delen som skulle vies til Herren. Resten av tienden, når prestenes del var tatt fra, kunne de ete hvor de ville, sammen med familiene sine, for det var lønnen for tjenesten deres ved tabernaklet.

De førte ingen synd over seg ved det (3 Mos 19,17), så sant de ga det beste som tiende til presten og ikke vanhelliget de hellige gavene – for eksempel ved å ete dem hvor som helst, noe som etter v. 10 ikke var tillatt med de høyhellige gavene.

Disse forskriftene om prestenes og levittenes inntekter svarte helt til det Guds rike i Israel var i sitt vesen. I hedenske stater med en arvelig prestekaste var denne kasten som regel rik og hadde fast eiendom i jorden, slik som i Egypt (1 Mos 47,22).

Men levittene fikk ingen arvelig jordeiendom i Israels land, bare byer å bo i blant de andre stammene med beitemark for buskapen sin (kap. 35), fordi

Herren, Israels Gud, skulle være deres arv. Slik var deres jordiske tilværelse grunnet på troens åndelige grunn, i samsvar med kallet deres som voktere og fremmere av Herrens bud, forskrifter og rettigheter. Deres anseelse og innflytelse i folket var knyttet til at de overga seg helt til Herren og stolte fast på at de eide sin Gud.

Denne stillingen skulle stadig drive levittene til å overgi seg helt til Herren og hans tjeneste. Men den skulle også være en stadig formaning til hele folket – for det var en forrett Herren hadde gitt dem – om å søke det høyeste gode i å eie Herren som sin del og arv.

Selve inntektene Herren ga levittene og prestene som sine tjenere – tiende og førstegrøde og visse deler av offergavene – ser likevel ut til å ha vært svært store, særlig hvis vi godtar J. D. Michaelis' beregning av tienden: «En stamme som bare hadde 22 000 av mannkjønn (senere 23 000), og derfor neppe kan ha talt mer enn 12 000 voksne menn, fikk tiende av 600 000 israelitter. Dermed høstet eller fikk én levitt like mye av avlingen og buskapen som fem andre israelitter, uten å trenge å så og uten noen av jordbrukets utgifter.»

Men da ser han bort fra at tiende aldri blir betalt så nøyaktig. Det var nok like lite samvittighetsfullhet med den saken den gang som i dag, når de som har rett på en tiendedel, ofte får mindre enn en tjuendedel.

Dessuten var det ikke meningen at den stammen Herren hadde valgt til sin særlige eiendom, skulle ha en ussel og fattigslig inntekt. Likevel nådde den neppe noen gang opp til det prestekastene i andre folk hadde av sine eiendommer. Levittene måtte også gi prestene tiendedelen av all tiende de fikk, og prestene skulle bære fram for Herren på alteret en del av den førstegrøden og de løfte- og svingegavene de fikk.

Hele folket skulle altså i gjerning erkjenne, når det bar fram tiende og førstegrøde, at det hadde fått sin arvelige eiendom til len av Herren sin Gud. På samme måte skulle levittene ved tienden til prestene, og prestene ved å bære en del av inntektene sine fram på alteret, i gjerning bekjenne at de hadde fått alt de levde av, fra Herren sin Gud, og skyldte ham lov og tilbedelse til gjengjeld.

Kapittel 19. Den røde kvigen

Etter Korahs opprør hadde Herren rammet hele folket hardt, og den slekten som var falt under Guds dom, skulle nå dø ut i ørkenen. Mens det skjedde, skulle folket ikke miste vissheten om at pakten fortsatt sto ved lag. Derfor ga Herren loven om renselse fra den urenhet døden fører med seg. Først befales det å lage et renselsesvann som skal ta bort denne urenheten (v. 1–10), og så gis det som en evig lov hvordan vannet skal brukes (v. 10–22).

Fra urtiden var det overlevert et syn på syndefallet og følgene av det: Døden og dødens forråtnelse er syndens legemliggjøring, og de gjør mennesket urent og utelukker det fra samfunnet med den hellige Gud. Israelittene delte det med mange av oldtidens folk, og lovene fra Sinai forutsatte det som en kjent sannhet i Israel. Samtidig stadfestet de det, både ved at prestene ble forbudt å gjøre seg urene ved døde, unntatt sine nærmeste slektninger (3 Mos 21,1–6.10–12), og ved budet om at enhver som var blitt uren ved et lik, skulle sendes ut av leiren (5,2–4).

Så lenge dødsfallene i menigheten ikke gikk ut over de naturlige grensene, var de overleverte renselsesmåtene nok. Men nå rådet døden i et omfang som aldri før, som følge av Guds dom. Da måtte urenhetene hope seg slik opp at hele menigheten sto i fare for å bli smittet av dødens urenhet og miste sitt kall til å være Herrens hellige folk – hvis ikke Gud ga den et middel til å rense seg fra denne urenheten uten å miste samfunnet i hans nådepakt. Det middelet ga loven som nå følger.

I v. 2 kalles den *chukkat hattora* (חֻקַּת הַתּוֹרָה, «lovens forskrift»). Denne sammenstillingen av de to vanlige ordene for lov og forskrift finnes ellers bare i 31,21, og der som her i en regel om renselse fra dødens urenhet. Trolig skal den understreke hva loven tar sikte på, og vise at den er særlig viktig – ikke at den er et bud uten noen grunn, slik rabbinerne mener.

V. 1–16. En rød kvige uten lyte

> «[1]Herren talte til Moses og Aron og sa: [2]Dette er et lovbud som Herren har kunngjort: Si til Israels barn at de skal komme til deg med en rød kvige som ikke har lyte eller feil, og som det ikke er kommet åk på.»

Vann er det vanlige middelet til å ta bort all slags urenhet, og det skulle også brukes mot dødens urenhet. Men denne urenheten var den sterkeste av alle, og derfor var ikke rent vann alene nok til å fjerne den. Herren fastsatte et eget ren-

selsesvann, forsterket med asken av et syndoffer, så det ble et hellig lutmiddel. Hovedsaken i loven er altså hvordan denne asken skulle lages, og den skulle fås ved å ofre en rød kvige.

Israels barn skulle føre en rød kvige uten lyte til Moses og gi den til Eleasar, presten, så han kunne la den slakte for sine øyne utenfor leiren. *Para* (פָּרָה) er ikke en hvilken som helst ku, men en ung ku, en kvige, mellomtinget mellom kalven og den fullvoksne kua. «Uten lyte» (*temima*) skal ikke knyttes til «rød», slik at det betyr «helt rød», som rabbinerne forklarer. Det står for seg selv, og ordene «som ikke har feil» bestemmer det nærmere (jf. 3 Mos 22,19–20).

Slaktingen av kvigen kalles et syndoffer i v. 9 og 17. For å minne menigheten om at døden er syndens lønn, skulle motgiften mot dødens urenhet tas fra et syndoffer. Men her gjaldt det ikke å ta bort og utslette synden som sådan, bare å rense menigheten for den urenhet som kom av døden, syndens forbannelse. Derfor måtte syndofferet formes på en særegen måte som svarte til dette formålet.

Offerdyret skulle ikke være en okse, som ved de vanlige syndofrene for menigheten (3 Mos 4,14), men et hunndyr, fordi kvinnekjønnet er livets bærer (1 Mos 3,20). Ordet *para* betyr egentlig «den som bærer frukt».

Det skulle være rødt, men ikke fordi den blodrøde fargen peker på synden, slik Hengstenberg mener etter rabbinerne og eldre teologer. Rødt er fargen på det mest intense livet, som har sitt sete i blodet og viser seg i den røde fargen i ansiktet, på kinn og lepper. Og det skulle være et dyr «som det ikke er kommet åk på», det vil si et dyr der livskraften ennå ikke var svekket av arbeid under åket.

Til slutt skulle den, som alle offerdyr, være uskadd og uten feil. Tanken om stedfortredelse, som lå til grunn for alle ofrene og særlig for syndofrene, krevde naturlig syndfrihet og opprinnelig renhet like mye som tilregnet synd og overført urenhet. At dyret var uten feil, viste at det var skikket til å bære synd.

De andre kjennetegnene pekte på livets fylde og kraft i deres høyeste form og gjorde det skikket til å være en kraftig motgift mot døden. Fordi offerdyret skulle gi et motmiddel mot døden og dødens forråtnelse, måtte det i alt – i farge, kjønn og kropp – ha livets fylde i sin største friskhet og kraft.

V. 3–4. Blodet stenkes mot teltet

> «[3]Den skal dere gi til Eleasar, presten. Han skal føre den utenfor leiren, og de skal slakte den for hans åsyn. [4]Og Eleasar, presten, skal ta noe av blodet på fingeren, og han skal stenke med blodet sju ganger bort imot forsiden av sammenkomstens telt.»

Selve ofringen skulle ledes av Eleasar, presten, ypperstepresten Arons eldste sønn og hans ventede etterfølger i embetet. Det var ypperstepresten som skulle bære fram syndofrene for menigheten (3 Mos 4,16), men embetet hans krevde at han skulle holde seg borte fra all dødens urenhet (3 Mos 21,11–12). Derfor kunne han ikke utføre en handling som denne, som sto i nærmeste forbindelse med døden og dødens urenhet, og som nettopp derfor måtte skje utenfor leiren.

Hvem som skulle føre kvigen ut og slakte den, sies ikke. Det var ikke prestens oppgave å slakte offerdyret, men den som bar fram offeret – i dette tilfellet

menigheten, som ville sette en av sine egne til det. Presten skulle bare stenke blodet, men slaktingen skulle skje for hans øyne.

Eleasar skulle stenke noe av blodet sju ganger mot forsiden av tabernaklet (sju ganger som i 3 Mos 4,17). Ved dette blodstenket ble slaktingen et offer, fordi den da ble satt i forbindelse med Herren og helligdommen. Livet som ble ofret for menighetens synd, ble overgitt til Herren på den eneste måten et offer som ble ofret slik, utenfor helligdommen, overhodet kunne bæres fram.

V. 5–6. Kvigen brennes med sedertre, isop og karmosinrød ull

> «[5]Så skal de brenne kvigen for hans øyne. Både huden og kjøttet og blodet, og mageinnholdet med, skal de brenne. [6]Og presten skal ta sedertre og isop og karmosinrød ull og kaste det i ilden, der hvor kvigen brennes.»

Deretter skulle kvigen brennes for Eleasars øyne med hud, kjøtt, blod og mageinnhold, og han skulle kaste sedertre, isop og karmosinrød ull i ilden. Ved alle syndoffer for hele menigheten ble offerdyret brent utenfor leiren, av de grunnene som er forklart ved 3 Mos 4,11–12. Men her måtte hele offerhandlingen skje utenfor leiren, det vil si utenfor gudsrikets område.

Grunnen var at dette syndofferet ikke skulle sone menighetens synd og slik føre den inn i samfunnet med Herren, han som var nærværende ved alteret og i helligdommen. Det skulle bare gi menigheten en motgift mot dødens smitte, siden den var blitt smittet ved samfunnet med døden. Offerdyret sto derfor ikke for den levende menigheten, som fortsatt var knyttet til Gud, han som var nærværende i sitt jordiske rike. Det sto for de medlemmene av menigheten som var falt for den timelige døden, syndens lønn, og som derfor var skilt ut fra gudsriket på jorden.

Ved dette offeret ble blodet, som ellers ble helt ut ved foten av alteret, brent sammen med resten, og asken fikk slik blodets kraft i seg. Asken var allerede vel egnet som en sterk motgift mot dødens forråtnelse, for den var den uforgjengelige resten av syndofferet, det ilden ikke hadde ødelagt.

For å gjøre den enda sterkere kastet presten sedertre i ilden, som bilde på livet som består uforgjengelig, og isop, som bilde på renselse fra dødens forråtnelse, og karmosinrød ull, der den dype røde fargen var et bilde på den sterkeste livskraft (se 3 Mos 14,6). Slik kunne asken regnes, som en utlegger sier, «som kjernen av alt som renser og styrker livet, foredlet og lutret av ilden».

V. 7–9. De som tar del, blir urene

> «[7]Deretter skal presten vaske sine klær og bade sitt legeme i vann. Så kan han komme inn i leiren. Men han skal være uren til om kvelden. [8]Den mannen som brenner kvigen, skal også vaske sine klær i vann og bade sitt legeme i vann. Men han skal være uren til om kvelden. [9]En mann som er ren, skal sanke sammen asken av kvigen og legge den utenfor leiren på et rent sted. Den skal gjemmes for Israels barns menighet og brukes til renselsesvann. Det er et syndoffer.»

De som tok del i dette – presten, mannen som brente kvigen, og den rene mannen som sanket asken og la den på et rent sted til senere bruk – ble urene til kvelden. Det var ikke fordi de hadde gjort tjeneste for urene og på en måte fått

del i urenheten deres. Det var fordi syndens og dødens urenhet var gått over på syndofferet.

Slik ble også mannen som førte bukken ut i ørkenen, uren, fordi synden var lagt på den og hadde gjort den uren (3 Mos 16,26). Ja, selv renselsesvannet som ble laget av asken, gjorde den uren som rørte ved det (v. 21).

Men sett i lys av hva asken skulle brukes til – som renselsesmiddel – skulle den behandles som ren. Den skulle sankes av en ren mann og gjemmes på et rent sted, slik som asken av ofrene som ble tatt fra alteret, skulle bæres til et rent sted utenfor leiren (3 Mos 6,4). Disse urenhetene skulle tas bort ved vask, som alle andre urenheter som bare varte til kvelden.

Asken skulle gjemmes for menigheten til *me nidda* (מֵי נִדָּה), ordrett «urenhetsvann», det vil si vann som tar bort urenhet. Uttrykket svarer til «syndevann» i 8,7, der NB har «renselsesvann».

V. 10. En evig lov

> «[10]Og den som sanker sammen asken av kvigen, skal vaske sine klær og være uren til om kvelden. Dette skal være en evig lov for Israels barn og for den fremmede som bor blant dem.»

Ordene «Dette skal være en evig lov for Israels barn og for den fremmede som bor blant dem» gjelder både hvordan renselsesvannet skal lages og hvordan det skal brukes, og de binder forskriftene foran sammen med dem som følger. V. 11–13 gir de alminnelige reglene for bruken av vannet, og v. 14–22 beskriver mer i detalj hvordan de skal følges.

V. 11–13. Den som rører ved et lik

> «[11]Den som rører ved en død, ved liket av et menneske, han skal være uren i sju dager. [12]Den tredje og den sjuende dagen skal han rense seg med vannet, så blir han ren. Men renser han seg ikke den tredje dagen og den sjuende dagen, da blir han ikke ren. [13]Hver den som rører ved en død, ved liket av et menneske som er dødt, og ikke renser seg, han gjør Herrens tabernakel urent, og han skal utryddes av Israel. Fordi det ikke er stenket renselsesvann på ham, er han uren, urenheten henger fremdeles ved ham.»

Den som rørte ved liket av et menneske, uansett alder eller kjønn, var uren i sju dager. Den tredje og den sjuende dagen skulle han rense seg med vannet (jf. 8,21). Forsømte han denne renselsen, ble han ikke ren, og han gjorde Herrens bolig uren (se 3 Mos 15,31). En slik mann skulle utryddes av Israel (se 1 Mos 17,14).

V. 14–16. Død i et telt og på marken

> «[14]Dette er loven: Når et menneske dør i et telt, skal hver den som kommer inn i teltet, og alt det som er i teltet, være urent i sju dager. [15]Og hvert åpent kar som det ikke er bundet dekke over, er urent. [16]Hver den som ute på marken rører ved en som er drept med sverd, eller ved et annet lik eller ved et menneskeben eller ved en grav, skal være uren i sju dager.»

Så kommer de nærmere bestemmelsene om urenheten. Døde noen i et telt, ble alle som gikk inn i det, eller som var der, urene i sju dager. Det samme gjaldt hvert åpent kar som ikke hadde et dekke bundet fast med en snor, slik at liklukten ikke kunne trenge inn. Det samme gjaldt også den som ute på marken

rørte ved en som var drept med sverd eller var død en naturlig død, eller ved et menneskeben eller en grav.

V. 17–22. Renselsen

> «[17]For å rense den som slik er blitt uren, skal de ta noe av asken etter det brente syndofferet og helle rennende vann på det i et kar. [18]Og en mann som er ren, skal ta isop og dyppe i vannet og stenke på teltet og på alle de ting og alle de folk som var der, og på den som har rørt ved menneskeben eller ved en som er drept, eller ved et annet lik eller ved en grav. [19]Den tredje dagen og den sjuende dagen skal den som er ren, stenke noe av vannet på den som er blitt uren. Når hans renselse er fullført på den sjuende dagen, skal han vaske sine klær og bade seg i vann, så blir han ren om kvelden. [20]Men den som blir uren og ikke renser seg, han skal utryddes av menigheten. For han har gjort Herrens helligdom uren. Det er ikke stenket renselsesvann på ham, han er uren.»

For den urene skulle de ta noe av asken fra brenningen av kvigen og helle «rennende», det vil si friskt, vann på den i et kar (se 3 Mos 14,5).

En ren mann skulle så ta en isopkvast (se 2 Mos 12,22), fordi isopen har renselseskraft i seg, dyppe den i vannet den tredje og den sjuende dagen etter at urenheten hadde rammet, og stenke på teltet, på tingene og menneskene der, og på enhver som hadde rørt ved et lik – en som var drept eller død en naturlig død – eller ved en grav. Deretter skulle de vaske klærne og bade seg, så de var rene om kvelden.

Denne urenheten skulle vare i sju dager, en hel uke, og slik framstilles den som den høyeste grad av urenhet. På samme måte viser den dobbelte renselsen med renselsesvannet hvor sterk den urenheten var som skulle tas bort. At det skulle skje den tredje og den sjuende dagen, kom bare av hva tallene selv betyr. I v. 20 gjentas straffetrusselen fra v. 13 mot den som forsømte renselsen, for å gi den det sterkeste ettertrykk.

V. 21–22. Den som stenker, blir uren

> «[21]Dette skal være en evig lov for dem. Den som stenker med renselsesvannet, skal vaske sine klær, og den som rører ved renselsesvannet, skal være uren til om kvelden. [22]Alt det den urene rører ved, skal være urent. Og den som rører ved ham, skal være uren til om kvelden.»

Dette skulle også være en evig lov: Den som stenket med renselsesvannet eller bare rørte ved det (se v. 7 ff.), den som en uren (ved et lik) rørte ved, og den som rørte ved den urene, skulle være uren til kvelden. Denne regelen gjaldt også andre former for urenhet.

Kapittel 20. Vannet fra klippen og Arons død

Israels siste vandring fra Kadesj til Pisga-høydene

I den første måneden i det førtiende året samlet hele Israels menighet seg på ny i Kadesj i ørkenen Sin for å begynne vandringen til Kanaan. I Kadesj døde Mirjam (20,1), og folket knurret mot Moses og Aron fordi det ikke var vann. Herren hjalp dem i nøden og lot vannet strømme fram fra klippen, men ved den anledningen syndet Moses, så han ikke fikk komme inn i Kanaan (20,2–13). Fra Kadesj sendte Moses bud til Edoms konge og ba om å få dra fredelig gjennom landet hans, men kongen nektet (20,14–21).

Imens dro israelittene fra Kadesj til fjellet Hor ved grensen til Edoms land. Der døde Aron, og Eleasar ble innsatt som yppersteprest i hans sted (20,22–29). Underveis ble de angrepet av den kanaaneiske kongen i Arad, men de vant en full seier og lyste byene hans i bann (21,1–3).

Siden Edoms konge ikke ville la dem dra gjennom landet sitt, måtte de gå fra fjellet Hor ned mot Rødehavet og rundt Edoms land. På veien ble det knurrende folket bitt av giftige slanger, men de som angret, ble helbredet for slangebittet ved å se på kobberslangen som Moses satte opp etter Guds befaling (21,4–9).

Da de var kommet rundt Moabs fjell, bøyde de mot nord og dro langs østsiden av Edoms og Moabs land helt til Arnon, på grensen til amorittkongen Sihons rike. Derfra ville de dra videre til Jordan og så inn i Kanaan (21,10–20).

Men Sihon nektet dem å dra gjennom landet sitt og rykket ut mot dem. Da slo de ham og inntok landet hans, og likeså det nordlige amorittriket til Og, kongen i Basan (21,21–35). Slik banet de seg vei gjennom amorittenes land til Pisga-høydene, for derfra å dra ned på Moabs ødemarker ved Jordan (22,1). Disse vandringene var den tredje etappen på Israels vei gjennom ørkenen til Kanaan.

Mirjams død, vannet fra klippen, Edoms avslag, Arons død og seieren over kongen i AradDet som skjedde i Kadesj og på veien derfra til fjellet Hor, er samlet i 20,1–21,3 mer etter emne enn i streng tidsrekkefølge. Mirjam døde mens folket var samlet i Kadesj-Barnea i ørkenen Sin (20,1). Men da hele folket var samlet i denne ørkenen, ble det mangel på vann, og folket knurret mot Moses til Gud hjalp dem ved et under (20,2–13).

Det var fra Kadesj budbærerne ble sendt til Edoms konge (20,14 ff.), men Moses ventet trolig ikke i Kadesj til de kom tilbake. Han ser ut til å ha dratt videre

med folket ned i Araba-dalen imens. Når og hvor budbærerne kom tilbake til ham, får vi ikke vite.

Så mye er likevel sikkert: Edomittene rykket ikke ut med en hær mot Israel (20,20–21) før israelittene nærmet seg landet deres for å dra gjennom det. For det var i Araba, ved fjellet Hor, at Israel først bøyde av for å gå rundt Edoms land (21,4).

Angrepet fra kanaaneerne i Arad (21,1–3), som ville hindre Israel i å rykke inn i ørkenen Sin, kom mellom oppbruddet fra Kadesj og ankomsten til fjellet Hor. Ordnet etter tiden skulle det altså ha stått i 20,22, mellom første og andre del av verset. Ordene «kom til fjellet Hor» (v. 22) foregriper dermed det som skjedde senere, og leder inn til den viktigste hendelsen i hele denne tiden, Arons død på fjellet Hor (v. 23–29).

1

V. 1–13. Menigheten samles i Kadesj

«[1]I den første måneden kom Israels barn, hele menigheten, til ørkenen Sin. Og folket ble noen tid i Kadesj. Der døde Mirjam, og der ble hun begravet.»

I den første måneden – det vil si i det førtiende året av vandringen – kom Israels barn til ørkenen Sin. Ved begynnelsen av dette året samlet «hele menigheten» seg igjen på det samme stedet der dommen var falt trettisju og et halvt år tidligere: De skulle bli i ørkenen i førti år, til den opprørske slekten var død ut. Året er ikke nevnt i v. 1, men etter 14,32 ff. kan det bare være det året da de førti årene i dommen var omme, altså det førtiende året av vandringen.

Det som følger, gjør dette helt sikkert. Hele menigheten drar nemlig fra Kadesj i ørkenen Sin til fjellet Hor, der Aron døde, og ifølge 33,38 skjedde det i den femte måneden i det førtiende året etter utgangen fra Egypt. Mirjam døde mens folket oppholdt seg i Kadesj, og der ble hun begravet.

V. 2–6. Folket kiver om vann

«[2]Men folket hadde ikke vann. Da samlet de seg mot Moses og Aron. [3]Og folket trettet med Moses og sa: Å, om vi var omkommet den gang brødrene våre omkom for Herrens åsyn! [4]Hvorfor har dere ført Herrens menighet inn i denne ørkenen, så vi må dø her, både vi og buskapen vår? [5]Hvorfor har dere ført oss opp fra Egypt, så vi er kommet til dette onde stedet, hvor det verken vokser korn eller fiken eller vintrær eller granatepler, og hvor det ikke finnes vann å drikke? [6]Men Moses og Aron gikk bort fra folket, til inngangen til sammenkomstens telt, og de falt på sitt ansikt. Da åpenbarte Herrens herlighet seg for dem.»

Her begynner beretningen om Moses' og Arons synd ved Meribas vann i Kadesj. I den tørre ørkenen manglet menigheten vann, og derfor kivet folket med Moses. Under det første oppholdet i Kadesj sies det ikke noe om vannmangel. Men navnet Kadesj gjelder et stort område av ørkenen Sin og ikke ett bestemt sted, så det kunne lett bli mangel på vann her eller der.

[1]Keil avviser her en annen rekonstruksjon av ruten, der Israel skulle ha vendt mot sørvest fra Kadesj før de kom til Hor. Den stemmer ikke med 21,1, der kongen i Arad hører at Israel kommer «på veien til Atarim» (Keil: «speidernes vei»), for den veien gikk nordover fra Kadesj mot Kanaan. Kritikernes oppdeling av kapitlene i en «grunnskrift» og «jehovistiske» tillegg bygger på en feiltolkning av stedene og forutsetter det den skulle bevise.

I sin vantro misnøye ønsket folket at de hadde dødd da brødrene deres døde for Herrens åsyn. Det sikter ikke til Korahs flokk; ordet *gava* (גוע, «oppgi ånden») passer slett ikke på hvordan de omkom. Det gjelder dem som hadde dødd én etter én i løpet av de trettisju årene.

Igjen knurret de mot Moses og Aron: Hvorfor hadde de ført Guds menighet ut i denne ørkenen for at den skulle gå til grunne der sammen med buskapen? Hvorfor hadde de ført dem ut av Egypt til dette onde landet, der det verken var korn, fiken, granatepler, vintrær eller vann å drikke?

Da vendte Moses og Aron seg til tabernaklet for å be Herren om hjelp, og straks åpenbarte Herrens herlighet seg (se 16,42 og 14,10).

V. 7–11. Vannet fra klippen

> «[7]Og Herren talte til Moses og sa: [8]Ta staven og kall menigheten sammen, du og Aron, din bror. Og dere skal tale til klippen midt for deres øyne, så skal den gi vann fra seg. Slik skal du la vannet strømme ut fra klippen for dem og gi både folket og buskapen å drikke. [9]Da tok Moses staven som lå foran Herrens åsyn, slik som Herren hadde befalt ham. [10]Og Moses og Aron kalte menigheten sammen foran klippen, og han sa til dem: Nå, dere opprørere! Mon vi kan la vann strømme fram for dere av denne klippen? [11]Så løftet Moses hånden og slo to ganger på klippen med staven. Da strømmet det mye vann ut, så både folket og buskapen fikk drikke.»

Herren hjalp dem i vannmangelen. Moses skulle ta staven, samle menigheten sammen med Aron og tale til klippen for øynene deres. Da skulle den gi vann, så menigheten og buskapen fikk drikke.

Moses tok staven «foran Herrens åsyn». Det var staven han hadde gjort undrene med i Egypt (2 Mos 17,5), og som nå lå i helligdommen – ikke Arons stav som hadde blomstret (17,10). Han samlet menigheten foran klippen og sa til dem: «Nå, dere opprørere! Mon vi kan la vann strømme fram for dere av denne klippen?» Så slo han to ganger på klippen med staven, og det strømmet ut mye vann, så både menigheten og buskapen fikk drikke.

V. 12–13. Moses' og Arons synd

> «[12]Men Herren sa til Moses og Aron: Fordi dere ikke trodde på meg og ikke helliget meg for Israels barns øyne, derfor skal dere ikke føre dette folk inn i det landet jeg har gitt dem. [13]Dette var Meribas vann, hvor Israels barn trettet med Herren, og han helliget seg på dem.»

(Keil: «Fordi dere ikke har stolt fast på meg, så dere helliget meg for Israels barns øyne …»)

Så sa Herren til dem begge, både Moses og Aron, at fordi de ikke hadde stolt fast på ham og helliget ham for Israels barns øyne, skulle de ikke føre menigheten inn i det landet han hadde gitt dem.

Den mangelen på tro og fast tillit som begge hadde syndet ved, var ikke virkelig vantro eller mistillit til Guds allmakt og nåde, som om Gud ikke kunne hjelpe mot vannmangelen eller ikke ville hjelpe det knurrende folket. Herren hadde jo lovt Moses sin hjelp, og Moses gjorde det Herren hadde befalt. Det var bare mangel på full troende tillit – en kortvarig vakling i den urokkelige vissheten som de to lederne for folket burde ha vist menigheten, men ikke viste.

Moses gjorde til og med mer enn Gud hadde befalt. I stedet for å tale til klippen med Guds stav i hånden, slik Gud hadde sagt, talte han til menigheten, og med de ubetenksomme ordene: «Mon vi kan la vann strømme fram for dere av denne klippen?» Selv om ordene ikke uttrykte tvil på Herrens hjelp, var de i alle fall egnet til å styrke folket i vantroen. Derfor sier Sal 106,33 at han «talte tankeløst med sine lepper» (jf. 3 Mos 5,4).

Så slo han to ganger på klippen med staven, «som om det kom an på menneskelig anstrengelse og ikke på Guds kraft alene», eller som om Guds løfte ikke ville blitt oppfylt uten at han slo.

I den uviljen som disse ordene røpet, kom troens svakhet fram. Den trofaste Guds tjener var slitt ut av de mange fristelsene og lot seg overvinne, så han snublet og ikke helliget Herren for folkets øyne, slik han burde. Aron vaklet sammen med Moses, for han gjorde ingenting for å hindre Moses' fall.

Men synden ble tung fordi de handlet på en måte som var embetet deres uverdig. Derfor straffet Gud dem ved å ta embetet fra dem før de hadde fullført det verket de var betrodd. De skulle ikke føre menigheten inn i det lovede landet og skulle derfor heller ikke selv komme inn dit (jf. 27,12–13; 5 Mos 32,48 ff.).

Klippen som vannet strømmet fra, har bestemt artikkel på hebraisk, ikke fordi den var kjent eller nevnt før, men fordi det var en bestemt klippe der i nærheten. Hvor den lå, sies ikke, så vi kan ikke lete den opp i dag.
2

Beretningen slutter med ordene: «Dette var Meribas vann», det vil si «trettevannet», «hvor Israels barn trettet med Herren, og han helliget seg på dem.» Det betyr ikke at stedet fikk navnet «trettevann», men at vannet Gud lot strømme ut av klippen for Israel, fikk dette navnet. Gud helliget seg på dem ved at han på den ene siden gjorde deres vantro til skamme med den underfulle gaven av vann, og på den andre siden straffet Moses og Aron for deres svake tro.
3

V. 14–29. Bud til Edoms konge

«[14]Fra Kadesj sendte Moses bud til Edoms konge og lot si: Så sier din bror Israel: Du vet hvor mye ondt vi har lidd. [15]Våre fedre dro ned til Egypt, og vi bodde i Egypt i lang tid. Egypterne for ille med oss og våre fedre. [16]Da ropte vi til Herren, og han hørte vår bønn og sendte en engel og førte oss ut av Egypt. Nå er vi her i byen Kadesj like ved grensen til ditt land. [17]Kjære, la oss få dra

[2]Allerede den jødiske utleggeren Nachmanides forsto «tal til klippen midt for deres øyne» riktig: den første klippen foran dem, som de kunne se. Fabelen som tillegges rabbinerne, at klippen fra Refidim fulgte israelittene rundt i ørkenen og ga dem vann, kan ikke påvises i deres skrifter. Den bygger på en bokstavelig lesning av utsagn som var ment billedlig, slik Abarbanel sier: Vannet ved Horeb var en Guds gave som fulgte Israel gjennom hele ørkenen, slik som mannaen, for hvor de kom, åpnet det seg kilder med levende vann når det trengtes, og derfor var klippen i Kadesj den samme som klippen på Horeb. Enda mindre grunn er det til å tro at Paulus hentydet til en slik fabel da han skrev at de «drakk av den åndelige klippen som fulgte dem», og ga ordene en åndelig mening: «og klippen var Kristus» (1 Kor 10,4).

[3]At dette skulle være samme hendelse som i Refidim (2 Mos 17), bare i en annen fortellerversjon, har ingen fast grunn. Vannmangelen i den tørre ørkenen er så godt kjent fra reisende at det ville vært underlig om Israel bare hadde opplevd den, og kivet med sin Gud og sine ledere, én gang på førti år. Allerede i 2 Mos 15,22 ff. knurret folket over mangel på drikkevann, og det beske vannet ble gjort søtt. Like etter hendelsen her klager de igjen: «Her er verken brød eller vann» (21,5). Var nøden den samme, måtte også hjelpen bli gitt på samme eller lignende måte. Dessuten er de to hendelsene helt forskjellige. I Refidim ga Gud folket vann av klippen, og knurringen stilnet. I Kadesj hjalp Gud på samme måte, men redskapene for hans miskunn, Moses og Aron, syndet, så Gud helliget seg på dem ved en dom fordi de ikke hadde helliget ham for menigheten.

> gjennom ditt land! Vi skal verken gå gjennom åker eller vingård, heller ikke drikke vann av noen brønn. Etter kongeveien vil vi dra og ikke bøye av verken til høyre eller til venstre, før vi er kommet gjennom ditt land.»

Israel skulle nå bryte opp fra Kadesj og dra til Kanaan. Men de ville komme inn i landet fra øst, over Jordan, og ikke fra sør, der de bratte og høye fjellkjedene var vanskelige, kanskje umulige, å komme over. Derfor sendte Moses bud fra Kadesj til Edoms konge og ba det beslektede folket om å få dra vennskapelig og uhindret gjennom landet.

Han minnet kongen om slektskapet med Israel, om hvordan de var kommet ned til Egypt, om undertrykkelsen der og om utfrielsen. Og han lovte at de ikke skulle gå gjennom åker og vingård eller drikke av brønnene, men holde seg til kongeveien uten å bøye av til høyre eller venstre, så de ikke gjorde noen skade på landet.

4

«Engelen» som førte Israel ut av Egypt, er ikke sky- og ildstøtten, men Herrens engel, han som synlig åpenbarer den usynlige Gud. Overfor edomittene omtaler budbærerne ham bare ubestemt som «en engel».

I v. 16 kalles Kadesj en by ved grensen til Edoms område. Det er Kadesj-Barnea (32,8; 34,4; 5 Mos 1,2.19; 2,14; 9,23; Jos 10,41; 14,6–7; 15,3), som utvilsomt lå nær Ain Kudes, «Kadesj-kilden», som Rowland fant. På Abrahams tid het kilden En-Misjpat, «dommens kilde» (1 Mos 14,7).

Navnet Kadesj dukker først opp da Israel kom dit første gang, i beretningen om det som skjedde der, som midtpunktet for leirplassen i «ørkenen Paran» eller «ørkenen Sin» (jf. 13,26 med 13,21 og 12,16). Også da menigheten kom dit andre gang, nevnes det først etter ørkenen Sin (20,1). Det fulle navnet Kadesj-Barnea bruker Moses første gang i 32,8, der han minner folket om de sørgelige hendelsene i Kadesj i kap. 13–14.

Det ligger derfor nær å tro at stedet fikk navnet Kadesj, «hellig», på grunn av den skjebnesvangre hendelsen i kap. 14, eller kanskje på grunn av knurringen over vannmangelen, som fikk Moses og Aron til å synde, så Herren helliget seg (*jikkadesj*, יִקָּדֵשׁ) på dem ved en dom fordi de ikke hadde helliget ham for Israels barn (20,12–13). Barnea var i så fall det eldre, opprinnelige navnet på byen ved «trettevannet», og senere ble det knyttet sammen med Kadesj til ett navn.

Stemmer dette, er navnet Kadesj brukt om stedet før det fikk det, ikke bare i 1 Mos 14,7, der det forklarer En-Misjpat nærmere, men også i 1 Mos 16,14; 20,1 og 4 Mos 13,26 og 20,1; og til det er det nok av paralleller.

Her finner vi trolig også grunnen til at listen over leirplasser i kap. 33 ikke nevner Kadesj ved det første oppholdet i ørkenen Sin, bare ved det andre (33,36). Leirplassen ved det første oppholdet kalles Ritma, ikke Barnea, fordi hovedleiren lå i Wadi Retemat og ikke ved byen Barnea, som lå lenger inne i ørkenen Sin.

«Byen ved grensen til ditt land» betyr ikke at byen tilhørte edomittene, bare at den lå ved grensen til deres område. At Barnea skulle være en edomittisk by, strider mot at den regnes til Kanaans land i 4 Mos 34,4 og Jos 15,3, at den

[4] Av Dom 11,17 vet vi at Israel også sendte bud fra Kadesj til Moabs konge med samme bønn, og at han også nektet. Det nevnes ikke her fordi moabittenes avslag ikke fikk noen betydning for den videre vandringen. Som Hengstenberg sier: Kom de ikke gjennom Edom, hadde moabittenes tillatelse ikke hjulpet dem.

i Jos 10,41 nevnes som den sørligste byen der Josva slo kanaaneerne og inntok landet deres, og at den i Jos 15,23 trolig regnes blant Judas byer. Av dette synes det å følge at den hørte til amorittene.

«Grensen» til Edoms konges område skal skilles fra «grensen til Edoms land» i v. 23. Selve Edoms land gikk mot vest bare til Araba, lavsletten fra sørspissen av Dødehavet til bunnen av Akababukta. Men på denne tiden hadde edomittene bredt seg ut vest for Araba og tatt en del av ørkenen Paran på Sinaihalvøya, som i nord grenset mot ørkenen Sin (se 34,3).

At de ikke skulle drikke vann av brønnene (v. 17), betyr etter v. 19 at de ikke skulle bruke edomittenes brønner med makt eller uten å betale. «Kongeveien» er den offentlige hovedveien, trolig anlagt på statens bekostning og holdt ved like for kongen og hærene hans. Den svarer til «sultanveien» (*Derb es-Sultan*), som de brede, gamle hærveiene fremdeles kalles i Østen.

Denne hærveien gikk utvilsomt gjennom den brede Wadi el-Ghuweir, som både gir en direkte og lett passasje gjennom de bratte fjellene ned mot Araba og en god vei gjennom Edoms land, og som er kjent for sine frodige enger og mange kilder. Den brede Wadi Murreh fører nemlig fra nordgrensen av fjellandet Asasime helt ned til Araba. Trolig er det dette beduinene som fulgte Rowland, kalte «den store ruten gjennom brede daler», som førte rett til fjellet Hor. Den munner sannsynligvis ut i Araba ved Wadi el-Weibe, rett overfor Wadi el-Ghuweir.

V. 18–21. Edom nekter Israel å dra gjennom

> «[18]Men Edom svarte: Du får ikke dra gjennom landet mitt, ellers drar jeg ut mot deg med sverd. [19]Da sa Israels barn til ham: Vi skal følge landeveien, og dersom vi eller buskapen vår drikker av ditt vann, så vil vi gi deg vederlag for det. Det er ikke stort jeg ber om! Jeg vil bare dra igjennom til fots. [20]Men han sa: Du får ikke dra igjennom her! Og Edom dro ut mot ham med en mengde folk og med våpen i hånd. [21]Slik nektet Edom Israel å dra gjennom sitt land. Og Israel bøyde til side for ham.»

Edomittene avviste israelittene på en svært ubroderlig måte og truet med å dra ut mot dem med sverd. De tok ikke det minste hensyn til at budbærerne gang på gang forsikret at de bare ville gå på hovedveien og betale for vannet til seg selv og buskapen. «Det er ikke stort jeg ber om» betyr: Vi ber ikke om noe stort, vi vil bare bruke hovedveien.

For å gi avslaget ettertrykk dro Edom ut mot Israel «med en mengde folk og med våpen i hånd», det vil si da Israel nærmet seg grensen. Både dette og det som sies i v. 21, at Israel bøyde av for Edom, foregriper det som skjedde senere. Edomittene kan selvsagt ikke straks ha fulgt i hælene på budbærerne med en hær for å sperre veien gjennom Wadi Murreh, som går langs grensen av deres område vest for Araba.

V. 22–26. Fjellet Hor

> «[22]Så brøt de opp fra Kadesj, og Israels barn, hele menigheten, kom til fjellet Hor. [23]Herren sa til Moses og Aron ved fjellet Hor, på grensen til Edoms land: [24]Aron skal samles til sine fedre. Han skal ikke komme inn i det landet jeg har gitt Israels barn, fordi dere var ulydige mot mitt ord ved Meribas vann. [25]Ta

> Aron og Eleasar, hans sønn, og før dem opp på fjellet Hor. [26]Ta av Aron hans klær og la Eleasar, hans sønn, ta dem på. Så skal Aron samles til sine fedre og dø der.»

Israelittene brøt opp fra Kadesj og dro langs den veien vi nettopp har nevnt, til fjellet Hor. Etter 33,37 lå fjellet på grensen til Edoms land, og Josefus, Evsebios og Hieronymus plasserer det nær Petra. Ifølge nyere reisende er det Jebel Harun nordvest for Wadi Musa (Petra). Robinson beskriver det som en uregelmessig avkuttet kjegle med tre takkete topper. På den høyeste, i nordøst, står en muslimsk helgengrav, «Arons grav», og etter den har fjellet fått navnet Harun, det vil si Aron.

At denne overleveringen i hovedsak er riktig, kan det ikke være tvil om. Selv om den muslimske overleveringen om Arons grav ikke er godt underbygd, stemmer fjellets beliggenhet helt med det som sies i v. 23 og 33,37: Israelittene var nå kommet til grensen av Edoms land.

5

Leirplassen kalles Mosera i 5 Mos 10,6 og Moserot i listen over leirplasser (33,30). Den må i alle fall søkes i Araba nær fjellet Hor, men er ellers helt ukjent for oss. En leir med 600 000 menn og deres hustruer, barn og buskap trengte nok et område mange kilometer bredt og kunne godt strekke seg fra munningen av Wadi el-Weibe og Wadi el-Ghuweir i Araba til nærheten av Jebel Harun. Både her og i 33,37 ff. kalles leirplassen etter fjellet Hor fordi Aron døde og ble begravet der.

Herren varslet Moses om Arons død og ba ham ta prestedrakten av Aron og la Eleasar, sønnen hans, ta den på. Aron skulle ikke komme inn i det lovede landet, fordi de – Aron og Moses – hadde vært ulydige mot Herrens ord ved trettevannet (se v. 12). «Samles til sine fedre», som patriarkene (1 Mos 25,8.17; 35,29; 49,33).

V. 27–29. Arons død

> «[27]Og Moses gjorde som Herren hadde befalt. De gikk opp på fjellet Hor for hele menighetens øyne, [28]og Moses tok av Aron klærne hans og lot Eleasar, sønnen hans, ta dem på. Og Aron døde der på toppen av fjellet. Men Moses og Eleasar steg ned fra fjellet. [29]Da hele menigheten så at Aron var død, gråt hele Israels hus over Aron i tretti dager.»

Moses gjorde som Herren hadde befalt, og Aron døde på toppen av fjellet. Ifølge 33,37–38 skjedde det på den første dagen i den femte måneden i det førtiende året etter utgangen fra Egypt, da han var 123 år gammel, noe som stemmer med 2 Mos 7,7. Hele Israel sørget over ham i tretti dager.

[5]Innvendingene mot dette holder ikke. Teksten sier ikke at Israel nådde Hor fra Kadesj i én dagsmarsj; den historiske beretningen nevner bare de leirplassene der det skjedde noe som var verdt å fortelle (jf. 21,10 med 33,41 ff. og 2 Mos 17,1 med 4 Mos 33,12 ff.), og av 10,33 ser vi at Israel noen ganger marsjerte flere dager før de slo leir igjen. Heller ikke kongen i Arad er noen hindring, for angrepet hans kom før Arons død, selv om det fortelles etterpå. Og at ruten fra Hor gikk sørover, sier 21,4 uttrykkelig: «på veien til Rødehavet».

Kapittel 21. Kobberslangen, Sihon og Og

V. 1–9. Seieren over kongen i Arad

> «[1]Da den kana'aneiske kongen i Arad, som bodde i sydlandet, hørte at Israel dro fram på veien til Atarim, ga han seg i strid med Israel og førte noen av dem bort som fanger. [2]Da ga Israel et løfte til Herren og sa: Gir du dette folk i min hånd, så vil jeg slå deres byer med bann. [3]Og Herren hørte Israels bønn og overga kana'aneerne til dem. De slo dem og deres byer med bann. Og de kalte stedet Horma.»

Kongen i Arad bodde i Negev, sydlandet, den sørligste delen av Kanaan (13,17). Arad nevnes som sete for en kanaaneisk konge både her, i parallellstedet 33,40 og ved siden av Horma i Jos 12,14 (jf. Dom 1,16–17). Etter Eusebius og Hieronymus lå byen tjue romerske mil sør for Hebron, og navnet lever ennå i ruinhaugen Tell Arad, sørøst for Karmel i Juda, på en bølgende slette uten trær og busker.

Hva «veien til Atarim» betyr, er usikkert. Septuaginta og andre har tatt Atarim som navnet på et sted som ikke nevnes igjen. Langt mer sannsynlig forstår de arameiske, samaritanske og syriske oversettelsene ordet som «speiderne», det samme som *hatarim* (הַתָּרִים) i 14,6. «Speidernes vei» var da veien gjennom ørkenen Sin, den veien speiderne hadde tatt til Kanaan (13,21). Arad-kongens område nådde helt ned til Kanaans sørgrense ved ørkenen Sin, og gjennom den ørkenen gikk Israel fra Kadesj til fjellet Hor. Der angrep kanaaneerne dem mens de var på vandring, og tok noen av dem til fange.

Da lovte israelittene Herren at de ville slå byene med bann hvis han ga dette folket i deres hånd (om bannet, se 3 Mos 27,28). Herren hørte bønnen og overga kanaaneerne til dem, og de slo dem og byene deres med bann. «Og de kalte stedet Horma», det vil si «bann» eller «bannlyst sted»[1]. «Stedet» kan bare være det stedet der kanaaneerne ble slått. Hadde byen Sefat eller Arad-kongens hovedstad vært ment, ville den sikkert ha blitt nevnt, slik som i Dom 1,17.

Moses hadde ikke tenkt å trenge inn i Kanaan sørfra, over de bratte og vanskelige fjellene. Derfor kunne Israel foreløpig godt nøye seg med seieren over kanaaneerne og vente med å oppfylle løftet helt til de hadde fått fast fot i landet.

[1] **«bannlyst sted»** horma, חָרְמָה

Skulle Arads kanaaneere og byene deres slås med bann fullt ut, måtte de nemlig straks erobre hele området og legge alle byene i aske.

At en konge i Horma, det vil si Sefat, står blant kongene Josva slo (Jos 12,14), beviser heller ikke at Sefat ble inntatt og kalt Horma på Moses' tid. Byen kan være kalt Horma på forhånd, både der og i Jos 19,4, fordi den var den sørligste grensebyen i Arad-riket, som Moses hadde lyst i bann, og den kan ha fått navnet først da Juda og Simeon inntok den (Dom 1,16–17).

Det er også tenkelig at Sefat ble inntatt sammen med de andre byene i sør på Josvas tid og da kalt Horma, men at Israel ikke kunne holde den. Da hæren dro videre, beholdt kanaaneerne det gamle navnet, helt til israelittene etter Josvas død tok byen igjen for godt og ga den det nye navnet en gang for alle. At Horma nevnes her og i 14,45, gir i alle fall ingen grunn til å mene at krigen mot kanaaneerne i Arad først fant sted etter Moses' død og erobringen under Josva.

V. 4–9. Slangeplagen og kobberslangen

> «[4]Så brøt de opp fra fjellet Hor og tok veien til Rødehavet for å dra utenom Edoms land. Men på veien ble folket utålmodig. [5]De talte mot Gud og mot Moses og sa: Hvorfor har dere ført oss opp fra Egypt, så vi må dø her i ørkenen? For her er verken brød eller vann, og vi er inderlig lei av denne usle maten! [6]Da sendte Herren serafslanger inn blant folket. De bet folket, og mye folk av Israel døde. [7]Så kom folket til Moses og sa: Vi har syndet, fordi vi har talt mot Herren og mot deg. Be til Herren at han vil ta slangene bort fra oss! Og Moses ba for folket. [8]Da sa Herren til Moses: Lag deg en serafslange og sett den på en merkestang. Så skal hver den som er bitt og ser på den, få leve. [9]Så laget Moses en kobberslange og satte den på en merkestang. Og når en slange hadde bitt noen, og han så på kobberslangen, ble han i live.»

Edomittene hadde nektet Israel å dra gjennom landet sitt. Da folket brøt opp fra fjellet Hor, måtte de derfor ta veien mot Rødehavet for å gå utenom Edom, det vil si dra ned gjennom Araba til nordenden av Akababukta.

På denne veien ble folket utålmodig (jf. 2 Mos 6,9). Igjen begynte de å knurre mot Gud og Moses fordi de verken hadde brød eller vann (jf. 20,4–5), og de var lei av mannaen, den «usle maten»[2].

Lavsletta Araba, som går mellom bratte fjellvegger fra Dødehavet til Rødehavet, hadde trolig svært lite mat å by på utenom den mannaen Gud ga dem. Den er ikke helt uten vekster, særlig der dalene og vinterbekkene fra fjellene munner ut, men i det store og hele er den en forferdelig ørken med løs sand og ras av granitt og annen stein, og fra Rødehavet kan det blåse opp voldsomme sandstormer. Og mangelen på mat kunne ofte følges av mangel på drikkevann.

Folket gjorde opprør, og Herren straffet dem med serafslanger, som bet dem så mange døde. *Nechasjim serafim* (נְחָשִׁים שְׂרָפִים) betyr «brennende slanger». Navnet har de av det brennende, betente bittet, som fylte kroppen med hete og gift – også grekerne kalte mange slanger slik – og ikke av den ildrøde, flekkete huden til de svært giftige slangene som ofte finnes i Araba.

[2]**«usle maten»** kelokel, קְלֹקֵל

3

Straffen fikk folket til å tenke seg om. De bekjente synden sin for Moses og ba ham gå i forbønn for dem hos Herren, så plagen kunne bli tatt bort. Herren hjalp dem, men slik at hjelpen ble avhengig av folkets tro. Etter Guds befaling laget Moses en kobberslange og satte den på en merkestang. Den som var bitt av giftslangene og så på kobberslangen i tro på Guds løfte, fikk leve, det vil si: han ble frisk av bittet.

Slangen skulle lages av kobber eller bronse fordi fargen på dette metallet, når solen skinte på det, lignet mest på de brennende slangene; slik skulle bildet ligne mest mulig på det det sto for.

Allerede Visdommens bok kaller kobberslangen «et frelsestegn», «for den som vendte seg mot det, ble ikke frelst ved det han så, men ved deg, du alles frelser» (Visd 16,6–7). Men den var ikke bare et billedlig tegn på at alle som så på den i tro på Herrens frelsende kraft, var trygge for det onde – omtrent som bildet av Sankt Georg og dragen hos oss, slik noen har ment. Da ville det ikke være noen indre sammenheng mellom de brennende slangene og slangebildet av kobber.

Kobberslangen var et bilde av giftslangene, gjort uskadelige ved Guds nåde. Gud lot jo ikke Moses ta en virkelig slange, men et slangebilde, der den brennende slangen så å si var stivnet til dødt metall, som tegn på at den dødelige giften i serafslangene var overvunnet i denne kobberslangen.

Den skal heller ikke forstås som et symbol på Guds helbredende kraft. Noen har villet forklare valget av dette bildet ut fra den hedenske oldtidens tro på slangen som en velsignende og legende makt, et symbol på helbredelsen og på legegudene.

Men denne hedenske tanken er fremmed for Det gamle testamente, og den har ingen støtte i at folket på Hiskias tid dyrket kobberslangen i overtro (2 Kong 18,4). Den står i uforsonlig strid med Bibelens syn på slangen som bilde på det onde, et syn som bygger på 1 Mos 3,15, og den stammer fra slangetemmernes magiske kunst, som Det gamle testamente avskyr som avguderisk styggedom.

Dessuten har tanken bak denne forklaringen, at gift skal leges med gift, ingen støtte i Hos 13,14; den er helt fremmed for Skriften. Riktignok straffer Gud synd med synd, men han leger verken synd med synd eller død med død. For å overvinne synden måtte Forløseren tvert imot være uten synd, og for å ta makten fra døden måtte Kristus, livets Fyrste, som hadde livet i seg selv, stå opp fra døden og graven (Joh 5,26; 11,25; Apg 3,15; 2 Tim 1,10).

Kobberslangen ble et frelsestegn ved tre ting som Luther allerede så klart: «For det første skal slangen som Moses etter Guds befaling skal lage, være av kobber, det vil si rødlig, og (riktignok uten gift) lik dem som var bitt av de brennende slangene og var røde og brant av hete. For det andre skal kobberslangen reises opp på en stang til et tegn. For det tredje må de som vil bli friske av bittet

[3] En reisende i Araba, G. H. von Schubert, forteller at de fikk brakt en stor, broket slange med ildrøde flekker og bølgete striper; tennene viste at den hørte til de giftigste artene, og beduinene sa at slike slanger, som de fryktet sterkt, var svært vanlige i den egnen.

og leve, se på kobberslangen som er reist opp på stangen; ellers kan de verken bli friske eller leve» (Luthers preken over Joh 3,1–15).

I disse tre tingene ligger også, som Luther har vist godt, det forbildet Kristus viser til i samtalen med Nikodemus: «Og likesom Moses opphøyet slangen i ørkenen, slik må Menneskesønnen bli opphøyet, for at hver den som tror på ham, skal ha evig liv» (Joh 3,14–15). For det første hadde kobberslangen en virkelig slanges skikkelse, men var «uten gift og helt uskadelig». Slik sendte også Gud sin Sønn i syndig kjøtts lignelse, og likevel uten synd (Rom 8,3; 2 Kor 5,21; 1 Pet 2,22–24).

For det andre ble slangen reist opp som et merke. Det var en åpen fremvisning, et seierstog, der giftslangene ble stilt fram som drept i slangebildet av kobber – slik Kristi opphøyelse på korset var en offentlig triumf over de onde maktene og myndighetene under himmelen, som han «stilte åpenlyst til skue» (Kol 2,14–15).

For det tredje ble de helbredet ved å se på slangebildet. Israelittene måtte vende blikket mot kobberslangen i troende lydighet mot Herrens ord for å bli helbredet for giftslangenes bitt. Slik må også vi se i tro på Menneskesønnen, opphøyet på korset, om vi vil bli fridd fra bittet av den gamle slangen – fra synd, død, djevel og helvete. Hengstenberg sier det slik: «Kristus er det slangen var et forbilde på, fordi han tok på seg den mest fordervelige av alle fordervelige makter, synden, og sonet for den i vårt sted.»

Kobberslangen tok israelittene med seg til Kanaan, og den ble tatt vare på helt til Hiskias tid. Han lot den slå i stykker fordi det avgudsdyrkende folket brente røkelse for denne hellige minnegjenstanden (2 Kong 18,4).

V. 10–15. Rundt Edom og langs Moab

> «[10]Siden brøt Israels barn opp og slo leir i Obot. [11]Så brøt de opp fra Obot og slo leir ved Ije-Ha'abarim i ørkenen rett øst for Moab. [12]Derfra brøt de opp og slo leir i Sered-dalen.»

Nå følger Israels vandring rundt Edom og Moab til Pisga-høydene på Moabsletten (jf. 33,41–47). Fra leiren i Araba, der folket ble straffet med slangene, dro Israel til Obot. Etter fortegnelsen i 33,41–43 gikk veien fra Hor til Salmona, som ingen har kunnet stedfeste, så til Punon og først deretter til Obot.

Punon er sikkert det samme som Pinon, sete for en edomittisk stammehøvding (1 Mos 36,41). Hieronymus kaller det «en liten landsby i ørkenen, der dødsdømte forbrytere gravde etter kobber, mellom Petra og Soar». Det passer godt hvis vi tenker oss at Punon lå lenger øst, i fjellene ved ørkenkanten.

Fra sørenden av Araba gikk Israel nemlig uten tvil opp til østsiden av Edom gjennom Wadi el-Ithm, som munner ut i Araba fra øst noen timer nord for Akaba og det gamle Esjon-Geber. Dermed var de kommet rundt Edoms fjell og hadde vendt seg «mot nord» (5 Mos 2,3). Nå dro de nordover på østsiden av fjellene, gjennom «det landet som tilhører deres brødre Esaus barn» (5 Mos 2,4), sikkert langs den samme veien som karavanene fra Gaza til Ma'an følger i dag, på en gressrygg mellom den arabiske ørkenen og det dyrkede landet.

På vestsiden hadde edomittene nektet Israel å dra gjennom (20,18–21). Der faller Se'ir-fjellene bratt og høyt ned mot Araba, og bare to–tre trange daler skjærer gjennom dem fra vest mot øst. Den eneste av dem en hær kan bruke, kunne en liten styrke holde så sikkert at ingen fiende kom inn i landet.

På østsiden er det annerledes. Der heller fjellene slakt ned mot en vid høyslette som ligger bare litt høyere enn den arabiske ørkenen. Her, på den svake siden av grensen, mistet edomittene motet til å angripe Israel, som nå kunne ha gjengjeldt fiendskapet deres.

Men Herren hadde befalt Israel ikke å føre krig mot Esaus barn, men kjøpe mat og vann av dem for penger når de dro gjennom landet (5 Mos 2,4–6). Edomittene bøyde seg for nødvendigheten og prøvde å tjene på den ved å selge forsyninger, slik folket i fjellene langs pilegrimsveien i dag forsyner karavanen fra Mekka. Hvor Obot lå, kan ikke fastslås.

Neste leirsted var Ije-Ha'abarim, «i ørkenen rett øst for Moab», altså ved Moabs østgrense (33,44). Navnet betyr «ruinene ved overgangene»[4]. Edom og Moab skilles av Wadi el-Ahsa, som går i et dypt og trangt fjelleie fra sørøst ned til Dødehavet. Ije-Ha'abarim må derfor søkes ved Moabs grense nord for denne dalen, trolig i nærheten av Kal'at el-Hasa, ved kilden til el-Ahsa, en rasteplass for pilegrimskaravanene.

Israel skulle heller ikke angripe moabittene (5 Mos 2,9). Derfor dro de langs Moabs østgrense fram til Sered-dalen (v. 12). Den kan neppe være Wadi el-Ahsa, for den hadde de alt krysset da de kom til Moabs grense (v. 11). Trolig er det Wadi Kerak i det øvre løpet, ikke langt fra Katrane ved pilegrimsveien.

V. 13–15. Ved Arnon. Boken om Herrens kriger

> «[13]Derfra brøt de opp og slo leir på den andre siden av Arnon, som går gjennom ørkenen og kommer fra amorittenes land. For Arnon er grensen mellom Moab og amorittene. [14]Derfor sies det i boken om Herrens kriger: Vaheb tok de med storm, og bekkene, Arnons bekker, [15]og bekkelien som strekker seg bort til Ar-bygden og støter til grensen av Moab.»

(Keil: «Vaheb [tok han] i storm, og Arnons bekker, og bekkelien som bøyer av mot Ar-bygden og heller mot Moabs grense.»)

Neste leirsted var «på den andre siden av Arnon», det vil si ved Arnon, «som går gjennom ørkenen og kommer fra amorittenes land».

Arnon, i dag Wadi Mojib, blir til der bekken Seil Sade fra sørøst og Lejum fra nordøst renner sammen. Så går elven mot Dødehavet i en dyp og trang dal mellom bratte, høye klipper, full av steinblokker som er ført ned fra høyden. Bare noen få steder kan den passeres, og et vandrende folk som Israel kunne ikke ha gått over selve Mojib for å trenge inn i de fiendtlige amorittenes land.[5]

Arnon var nemlig grensen mellom Moab og amorittene. Leirstedet må derfor søkes i det øvre løpet, der elven ennå renner «gjennom ørkenen», nærmere bestemt ved Balua, som renner ut i Lejum. Israel lå altså i nærheten av Kal'at

[4] **«ruinene ved overgangene»** ijje ha'abarim, עִיֵּי הָעֲבָרִים

[5] Det er helt utenkelig, sier geografen Carl Ritter, at et helt folk med all sin eiendom og sin buskap uten nød skulle utsette seg for farene og de enorme vanskelighetene ved å krysse en så vill og dyp dal, bare for å trenge inn i et fiendeland.

Balua, på sørsiden av elven. Disse bekkene, blant dem Lejum, som kom nordfra, har trolig alt båret navnet Arnon; det viser uttrykket «som kommer fra amorittenes land».

At Israel lå sør for Arnon, ser vi klart av 5 Mos 2,24.26–37: Der går israelittene inn i amorittkongen Sihons land først når de krysser Arnon, etter at de har sendt bud med en fredelig bønn om å få dra gjennom (jf. v. 21–22).

Budet ble riktignok sendt «fra ørkenen Kedemot» (5 Mos 2,26). Men det betyr ikke at Israel alt var kommet over Arnon og inn i amorittenes land, bare at de sto ved grensen, i ørkenen som hadde navn etter Kedemot. Den byen lå lengst øst i amorittenes land, slik navnet («de østlige») synes å antyde. Etter erobringen fikk Rubens stamme Kedemot, og den ble en levittby (Jos 13,18; 21,37; 1 Krøn 6,79).

Nå fikk Israel befaling fra Herren om å gå over Arnon, føre krig mot amorittkongen Sihon i Hesjbon og ta landet hans. Herren hadde gitt Sihon i deres hånd, og han ville fylle folkene med frykt og skjelving for dem (5 Mos 2,24–25). Denne befalingen og løftene som fulgte den, ga ikke bare israelittene mot og kraft til å ta opp kampen med den mektigste av de kanaaneiske stammene. De fikk også sangere blant dem til å prise Herrens kriger og hans seire over fiendene i kvad.

Her siteres noen linjer fra et slikt kvad (v. 14–15). Det skjer ikke for å bevise at Arnon grenset til Moab, men som vitnesbyrd om at israelittene der, ved Moabs grense, hadde fått den faste vissheten ved Guds løfter at de skulle vinne amorittenes land, som lå foran dem.

«Derfor» betyr altså: fordi Herren slik hadde gitt kong Sihon og hele landet hans i Israels hånd. Boken om Herrens kriger var verken en amorittisk sangbok om Ba'als kamper eller et langt senere historieverk, slik noen har ment, men en samling sanger fra Moses' egen tid, som priste Herrens herlige gjerninger for Israel. Som Hengstenberg sier, forholder sitatet seg til selve historien slik vers av Theodor Körner, sangeren fra frihetskrigene mot Napoleon, ville gjøre i verket til en historiker som selv hadde kjempet i de samme krigene.[6]

Linjene som er tatt med, har verken subjekt eller verb. Sangen var godt kjent på den tiden, og det som må tenkes til, gikk lett fram av tittelen «Herrens kriger». Vaheb var sikkert navnet på en amorittisk festning. «I storm» kan forklares ut fra Nah 1,3: «I virvelvind og storm går hans vei.» Meningen er: Han kom fram i storm og tok Vaheb og Arnons bekker, det vil si de ulike bekkedalene som munner ut i Arnon.

«Bekkelien» heter på hebraisk *esjed hannechalim* (אֶשֶׁד הַנְּחָלִים), egentlig «der bekkene strømmer ned», altså fjellsiden eller skråningen. I flertall brukes ordet om skråningene ved Pisga (5 Mos 3,17; 4,49; Jos 12,3; 13,20) og om lavlandsåsene der fjellene går over i sletten (Jos 10,40; 12,8).

Ar er en gammel form av *ir* (עִיר, «by») og er det samme som Ar i Moab (v. 28; Jes 15,1), «den byen i Moab som ligger på grensen ved Arnon, ved den ytterste grensen» (22,36). Grekerne kalte den Areopolis. Den lå nær Aroer (5 Mos 2,36;

[6] Det er slett ikke underlig at en slik bok ble til i Moses' siste dager, da den unge slekten for første gang kjente seg og viste seg som Herrens hær – en bedre tid for et slikt verk kan vi knapt tenke oss. Den taler heller ikke mot at Moses skrev Mosebøkene, for han skrev sikkert ikke ned historien om vandringen fra Kadesj før de to amorittkongene var slått og landet øst for Jordan erobret.

Jos 13,9), trolig der Lejum og Mojib renner sammen, på en fin, grønn beitemark med en haug og noen ruiner.

Den må ikke forveksles med det senere Rabba midt i Moab. Dit ble navnet Areopolis flyttet i oldkirkens tid, trolig etter at det gamle Ar var ødelagt av et jordskjelv som Hieronymus forteller om fra sin barndom, kanskje det i år 342 e.Kr., som la mange byer i Østen i ruiner.

V. 16–26. Brønnen og veien til Pisga

> «[16]Derfra dro de til Be'er. Det er den brønnen som Herren talte om da han sa til Moses: Kall folket sammen, så vil jeg gi dem vann. [17]Da sang Israel denne sangen: Vell opp, du brønn! Hils den med sang! [18]Du brønn som høvdinger har gravd, som folkets fremste menn har boret med herskerstav, med sine kongespir! – Fra ørkenen dro de til Mattana, [19]og fra Mattana dro de til Nahaliel og fra Nahaliel til Bamot [20]og fra Bamot til den dalen som ligger på Moab-sletten, tett ved toppen av Pisga, der en skuer ut over ørkenen.»

Derfra gikk de videre til Be'er («brønn»). Leirstedet fikk navnet fordi Gud her ga folket vann, ikke som før ved et under fra klippen, men ved å befale dem å grave brønner. Det ser vi av sangen menigheten sang til minne om denne nådegaven fra Gud. Høvdingene gravde brønnen med herskerstaven (*mechokek*, מְחֹקֵק jf. 1 Mos 49,10). Be'er er trolig det samme som Be'er-Elim (Jes 15,8), nordøst i Moab, og lå i ørkenen, for derfra dro israelittene «fra ørkenen til Mattana» (v. 18), så til Nahaliel og videre til Bamot.

Etter Eusebius lå Mattana ved Arnon-dalen, tolv romerske mil sørøst for Medba, og stedet er trolig ruinene Tedun ved kilden til Lejum. Navnet Nahaliel lever ennå i Encheileh, det navnet Lejum har fra der Balua renner inn i den, til den møter Sade. Fra Be'er i ørkenen gikk Israel altså nordvestover til Tedun, så vestover til nordbredden av Encheileh og derfra videre mot nordvest og nord til Bamot.

Bamot er uten tvil det samme som Bamot-Ba'al, «Ba'als høyder» (22,41). Etter Jos 13,17 (jf. Jes 15,2) lå Bamot nær Dibon og Bet-Ba'al-Meon, og etter 22,41 kunne en se Bamot-Ba'al fra ytterkanten av Israels leir på Moabs ødemarker. Bamot må derfor være en høyde på den lange fjellryggen Attarus, som følger sørsiden av Zerka Ma'in, kanskje selve toppen av Jebel Attarus, «det høyeste punktet i egnen», der det ligger en steinrøys i skyggen av et svært stort pistasjtre. Litt lenger ned mot sørvest ligger ruinene av Kerijot (Jer 48,24; Amos 2,2).

Fra Bamot dro de «til den dalen som ligger på Moab-sletten, tett ved toppen av Pisga». «Moab-sletten» (egentlig «Moabs mark») var en del av høysletten fra Rabbat-Ammon til Arnon. Enkelte steder er den helt uten trær, men full av ruiner etter ødelagte byer; mot øst strekker den seg til den arabiske ørkenen, og mot vest skrår den ned mot Jordan og Dødehavet. Den er det samme som «hele sletten fra Medba til Dibon» (Jos 13,9.16), der Hesjbon og byene omkring lå (Jos 13,17.21; 5 Mos 3,10). Dalen på denne høysletten lå oppe på Pisga, den nordlige delen av Abarim-fjellene, og så ut over ørkenen.

«Ørkenen» heter på hebraisk *Jesjimon*. Det er sletten Ghor el-Belka på nordøstsiden av Dødehavet, et «ødets dalføre» med karrig, salt og steinet jord.

Nordover går den over i Jordan-sletten, der det bare vokser bitre, salte urter for kamelene. Også den ble trolig regnet med til Jesjimon, for Bet-Jesjimot lå der (se 23,28). Dalen der Israel slo leir på Moab-sletten, oppe på Pisga, må derfor søkes vest for Hesjbon på Abarim-fjellene, som skrår ned mot Ghor el-Belka. Derfra dro israelittene ned på Moabs ødemarker (se 22,1).

Sammenligner vi leirstedene i v. 11–20 med fortegnelsen i 33,41–49, finner vi at der står bare tre steder mellom Ije-Ha'abarim og Moabs ødemarker, der vårt kapittel har sju: Dibon-Gad, Almon-Diblatajim og Abarim-fjellene foran Nebo. Det siste er bare et annet navn for dalen oppe på Pisga, for Nebo var en av Pisgas topper (5 Mos 34,1; jf. 3,27) og lå på Abarim-fjellene (5 Mos 32,49); Pisga var altså den nordlige delen av Abarim, midt imot Jeriko (se 27,12).

De to andre navnene kan forklares slik: Israel var en hær på 600 000 menn med kvinner, barn og buskap. Da de nådde bebodd land med byer og landsbyer, der hver flekk hadde sitt faste navn, må leiren ha strukket seg over flere steder og kunne kalles etter hvilket som helst av dem.

Dibon-Gad er Dibon, som gadittene bygde opp igjen etter erobringen (32,34) og Rubens stamme fikk (Jos 13,9.17); ruinene Diban ligger en time nord for Arnon. Leirstedet Nahaliel var da det samme som Dibon-Gad, fordi leiren langs nordbredden av elven nådde helt til Dibon. Slik forholder også Almon-Diblatajim seg til Bamot. Det er trolig det samme som Bet-Diblatajim, som Jer 48,22 nevner sammen med Dibon og Nebo, og som må søkes nord eller nordvest for Dibon; leiren kan lett ha strukket seg derfra til Bamot.

Forskjellen mellom de to listene gir heller ingen grunn til å tro at kapitlet bygger på en annen kilde enn kap. 33. Den kommer av at de to kapitlene er ulike av art.

Kap. 33 er en ren fortegnelse over alle de egentlige leirstedene, der Israel ble lenger og både slo opp en ordnet leir og reiste tabernaklet. Fortellingen nevner bare de stedene som hadde betydning for historien. Derfor står det færre steder mellom fjellet Hor og Ije-Ha'abarim, der ingenting av betydning skjedde, men flere mellom Ije-Ha'abarim og Moabs ødemarker, fordi noen av dem ble husket som utgangspunkt for felttogene inn i de to amorittiske rikene.

V. 21–23. Sihon nekter Israel å dra gjennom

> «[21]Så sendte Israel bud til Sihon, amorittenes konge, og lot si: [22]La meg få dra gjennom ditt land! Vi skal ikke komme inn på åkrene eller i vingårdene, heller ikke drikke vann av noen brønn. Etter kongeveien vil vi dra, til vi er kommet gjennom ditt land. [23]Men Sihon ga ikke Israel lov til å dra gjennom sitt land. Han samlet alt sitt folk og dro ut i ørkenen mot Israel, og han kom til Jahas og kjempet mot Israel.»

Nå følger seieren over amorittkongene Sihon i Hesjbon og Og i Basan og erobringen av rikene deres. Da israelittene nådde østgrensen av Sihons rike (se v. 13), sendte de bud til ham, slik de før hadde gjort til kongen i Edom, og ba om å få dra fredelig gjennom landet hans på kongeveien (jf. 20,17). Sihon nektet, slik Edoms konge hadde gjort, og dro ut mot Israel med alt sitt folk.

Men mens Herren hadde forbudt Israel å føre krig mot sine frender edomittene, befalte han dem nå å kjempe mot amorittkongen og ta landet hans

(5 Mos 2,24–25). For amorittene hørte til de kanaaneiske stammene som var modne for utryddelsens dom (1 Mos 15,16).

Når Israel likevel sendte ham ord om fred (5 Mos 2,26), var det bare for å legge avgjørelsen om hans skjebne i hans egen hånd. Sihon dro ut i ørkenen til Jahas, og der ble han slått. Etter Eusebius og Hieronymus lå Jahas mellom Medba og Dibon. Det kan forenes med at byen lå i ørkenen hvis den lå lenger øst, ved ørkenkanten nær begynnelsen av Wadi el-Wale. Dit peker også at Jahas og Mefa'at nevnes sammen (Jos 13,18; 21,36–37; Jer 48,21).

V. 24–26. Sihons land blir Israels

> «[24]Men Israel slo ham med sverdets egg og tok hans land fra Arnon til Jabbok, til Ammons barns land. For Ammons barns grense var befestet. [25]Israel tok alle disse byene. Og Israel bosatte seg i alle amorittenes byer, i Hesjbon og i alle byene som hørte under det. [26]Hesjbon var amorittkongen Sihons by. Han hadde ført krig mot Moabs forrige konge og hadde tatt alt hans land fra ham like til Arnon.»

Israel slo Sihon «med sverdets egg», det vil si uten nåde (se 1 Mos 34,26), og tok landet hans «fra Arnon til Jabbok, til Ammons barns land», altså til det øvre Jabbok. Jabbok heter nå Zerka, «den blå». Kildeløpet er Nahr Amman, som rant ned fra ammonittenes gamle hovedstad og ble kalt det øvre Jabbok. Det dannet ammonittenes vestgrense mot Sihons rike og senere mot Gad (5 Mos 2,37; 3,16; Jos 12,2).

«For Ammons barns grense var befestet» forklarer hvorfor Sihon bare hadde kunnet trenge fram til det øvre Jabbok, ikke inn i ammonittenes land. Det forklarer ikke hvorfor Israel stanset der, for grunnen til at Israel ikke gikk inn i Ammon, var ikke de sterke grensene, men Herrens ord: «Du må ikke angripe dem eller gi deg i strid med dem. Jeg vil ikke gi deg noe av Ammons barns land til eiendom» (5 Mos 2,19).

Gud hadde bare lovt patriarkene å gi deres etterkommere Kanaans land, som mot øst var avgrenset av Jordan (34,2–12; jf. 1 Mos 10,19; 15,19–21). Israel ville ikke ha fått noe land øst for Jordan om ikke den kanaaneiske grenen av amorittene på Moses' tid hadde bredt seg dit. De hadde erobret en stor del av moabittenes land og, etter Jos 13,25 sammenholdt med Dom 11,13, også av ammonittenes, og drevet moabittene tilbake til Arnon og ammonittene bak Nahr Amman. Da amorittene ble slått, gikk alt landet de hadde erobret, over til Israel (jf. 5 Mos 2,34–36).

Når v. 25 sier at Israel bosatte seg i alle amorittenes byer, foregriper det historien litt, for de bosatte seg der først da Moses ga det erobrede landet til Ruben og Gad (kap. 32). Bare Hesjbon og «byene som hørte under det» – på hebraisk «hennes døtre», de mindre byene omkring (jf. Jos 13,17) – nevnes her; de regnes opp hver for seg i 32,34–38 og Jos 13,15–28.

For å forklare uttrykket «Hesjbon og byene som hørte under det» føyer v. 26 til at Hesjbon var hovedstaden til amorittkongen Sihon, som hadde ført krig mot Moabs forrige konge og tatt hele landet hans like til Arnon.

Landet nord for Arnon hadde altså hørt Moab til helt fram til forgjengeren til Balak, som nå var Moabs konge – trolig like til nedre Jabbok, der Sihons rike

endte (5 Mos 3,12–13; Jos 12,5). Derfor regnes landet der Israel slo leir midt imot Jeriko før de gikk over Jordan, til Moabs land (5 Mos 1,5; 29,1; 32,49; 34,5–6) og kalles Moabs ødemarker (se 22,1), og kvinnene som forførte israelittene til å dyrke Ba'al-Peor, kalles Moabs døtre (25,1).

V. 27–35. Sangen om Hesjbons fall

> «[27]Derfor sier skaldene: Kom til Hesjbon! Bygges og grunnfestes skal Sihons by! [28]For ild for ut fra Hesjbon, en lue fra Sihons by. Den fortærte Ar i Moab, dem som bodde på høydene ved Arnon. [29]Ve deg, Moab! Fortapt er du, Kamosj' folk! Han har sendt sine sønner som flyktninger og sine døtre som fanger til amorittenes konge Sihon. [30]Vi skjøt dem ned. Ødelagt er Hesjbon, like til Dibon! Vi herjet til Nofah, med ild helt til Medba.»

I Herrens, deres Guds, kraft hadde Israel på strålende vis erobret og ødelagt den mektige amorittkongens hovedstad, og det fikk noen av skaldene til å skrive sanger til minne om seieren. Ordet *mosjlim* (מֹשְׁלִים) betegner dem som laget *masjal*, ordtak og kvad. Tre vers fra en slik sang blir sitert her, innledet med «derfor», det vil si: fordi Hesjbon falt på denne måten.

Det første verset (v. 27–28) lyder: «Kom til Hesjbon! Bygges og grunnfestes skal Sihons by! For ild for ut fra Hesjbon, en lue fra Sihons by. Den fortærte Ar i Moab, herrene over høydene ved Arnon.»

Oppfordringen om å komme til Hesjbon og bygge opp igjen den ødelagte byen gjelder ikke israelittene, men de beseirede amorittene, og den er ment ironisk: «Kom til Hesjbon, dere seierrike amoritter, og bygg opp igjen kongsbyen deres, som vi har lagt i ruiner! En ild gikk ut fra den og fortærte Ar i Moab og herrene over Arnons høyder.»

Ilden er krigsbrannen som de seierrike amorittene tente fra Hesjbon i Moab under Moabs forrige konge, krigen der de la under seg Ar i Moab og dem som eide høydene ved Arnon.

Ar i Moab (se v. 15) ser ut til å ha vært hovedstaden i hele Moab, eller i det minste i den delen som lå nord for Arnon. Det stemmer med at byen trer så sterkt fram i 5 Mos 2,9.18.29. Høydene ved Arnon nevnes som grensen for Sihons herredømme over Moab, og «herrene» over disse høydene er moabittene.

Det andre verset (v. 29) lyder: «Ve deg, Moab! Fortapt er du, Kamosj' folk! Han har gitt sine sønner som flyktninger og sine døtre som fanger – til amorittenes konge Sihon.» Her vender sangeren seg til Moab og forkynner at det er gått under.

Kamosj var hovedguden både for moabittene (Jer 48,7) og for ammonittene (Dom 11,24), og navnet betyr «betvingeren». Han var i slekt både med ammonittenes gud Milkom og med de gamle kanaaneiske gudene Ba'al og Molok. Etter Hieronymus var Kamosj bare et annet navn for Ba'al-Peor. Han var trolig en solgud, dyrket som folkets konge og krigsgud. På mynter fra Areopolis står han på en søyle med sverd i høyre hånd, lanse og skjold i venstre og to fakler ved siden av seg, og i stor nød ble han blidgjort med barneoffer (2 Kong 3,27).

Den som «har gitt» sønnene og døtrene, er verken Moab eller Herren, men Kamosj. Tanken er denne: Kamosj, Moabs gud, kunne ikke frelse sitt folk fra

amorittkongen, og nå som Israel har beseiret ham, er Moab helt fortapt. I triumfen Israel feiret over Moab ved å beseire dem som hadde beseiret Moab, ligger et forvarsel om at Moab til slutt skal komme under Israels kongestav.

Det tredje verset (v. 30) begrunner veropet over Moab: «Vi skjøt dem ned. Ødelagt er Hesjbon, like til Dibon! Vi herjet til Nofah, med ild helt til Medba.» «Skjøt dem ned» kommer av *jarah* (יָרָה), som betyr å skyte piler (2 Mos 19,13) og billedlig å kaste til jorden (2 Mos 15,4). «Dem» er moabittene, innbyggerne i byene som nevnes; derfor står også Hesjbon for innbyggerne, ikke for byen som sådan.

Hesjbon, kong Sihons residens, lå omtrent midt mellom Arnon og Jabbok, og byen finnes ennå som store ruiner med dype, murte brønner under det gamle navnet Hesban. Dibon lå i sør, ikke mer enn en time fra Arnon.

Nofah er trolig det samme som Nobah ved Jogbea i Dom 8,11, ikke langt fra den østlige ørkenen, men ikke den Kenat som fikk navnet Nobah (32,42). Trolig er det ruinstedet Nowakis nordvest for Amman (Rabbat-Ammon). Nofah nevnes altså som en by eller festning i nordøst, i motsetning til Dibon i sør.

Ordene etter gir på hebraisk ingen mening: «som til Medba». Septuaginta har «ild over Medba» og har trolig lest *esj* (אֵשׁ, «ild») i stedet for *asjer* (אֲשֶׁר, «som»); også masoretene har merket bokstaven r som mistenkelig. *Asjer* er altså trolig en gammel avskriverfeil for *esj*, og vi får: «med ild helt til Medba», slik NB har det. Medba lå omtrent to timer sørøst for Hesjbon, og ruinene, som ennå heter Madaba, ligger på toppen av en høyde.

Sangen ble altså til da Israel slo amorittene og inntok hovedstaden Hesjbon, for den skildrer Hesjbons fall svært levende. Like etter ble byen bygd opp igjen av rubenittene, og den var siden alltid en by av en viss betydning. Den er ikke, som enkelte har ment, en amorittisk sang om at Sihon erobret og befestet Hesjbon.

V. 31–32. Jaser

> «[31]Så ble Israel boende i amorittenes land. [32]Og Moses sendte folk for å utspeide Jaser, og de tok de byene som hørte under det, og han drev ut amorittene som bodde der.»

Mens Israel lå i leir i amorittenes land, lot Moses Jaser utspeide. Deretter tok israelittene «dens døtre», det vil si de mindre stedene som hørte under Jaser, og drev ut amorittene som bodde der. Av 32,35 går det fram at Jaser ikke bare ble inntatt, men også ødelagt. Etter Eusebius lå byen ti romerske mil vest for Rabbat-Ammon og femten nord for Hesjbon. Den må trolig søkes i ruinene es-Sir ved kilden til Nahr Sir, der det finnes noen dammer som kan være restene av «Jasers sjø» (Jer 48,32).

V. 33–35. Seieren over Og i Basan

> «[33]Så vendte de seg til en annen kant og dro oppover til Basan. Men Og, kongen i Basan, dro ut mot dem til Edre'i med alt sitt folk for å kjempe mot dem. [34]Da sa Herren til Moses: Frykt ikke for ham! Jeg har gitt ham og alt hans folk og hans land i din hånd. Du skal gjøre med ham som du gjorde med Sihon, amorittenes konge, som bodde i Hesjbon. [35]Så slo de ham og sønnene hans og alt folket hans, så ingen ble tilbake eller slapp unna. Og de tok hans land i eie.»

Så vendte israelittene seg nordover og tok veien til Basan, der kong Og møtte dem med sitt folk til strid ved Edre'i. Fra hvilket sted de dro ut mot Basan, sies verken her eller i 5 Mos 3,1–17, der Moses gjentar disse hendelsene og forteller mer utførlig om erobringene. Det hadde ingen betydning for historiens hovedsak.

Trolig må vi tenke oss erobringen av Sihons og Ogs riker slik: Etter at Sihon var slått ved Jahas og hovedstaden hans raskt var falt, sendte Moses avdelinger av hæren fra leirstedene som nevnes i v. 16 og 18–20, ut i de ulike delene av riket for å ta byene. Da hele Sihons land var erobret, rykket hovedhæren fram mot Basan og slo kong Og i et stort slag ved Edre'i. Så ble avdelinger igjen sendt ut under modige førere for å sikre erobringen av de ulike delene av riket hans (jf. 32,39.41–42).

Ogs rike omfattet den nordlige halvdelen av Gilead, landet mellom Jabbok og Mandhur, det vil si Jarmuk (5 Mos 3,13; Jos 12,5), og «hele Basan» eller «hele Argob-landet» (5 Mos 3,4.13–14), det vil si slettene Jaulan og Hauran, som strakte seg østover til Salka, nordøstover til Edre'i (5 Mos 3,10) og nordover til Gesjur og Ma'akat (Jos 12,5).

Det fantes to byer i Basan som het Edre'i. Den ene nevnes sammen med Asjtarot som Ogs andre kongsby (5 Mos 1,4; Jos 12,4). Den lå to gode timer fra Asjtarot og er dagens Der'a, en landsby med noen fattige hus, for det meste av basalt, på en liten høyde i et treløst, kupert landskap, med ruinene av en gammel kirke fra den tiden byen var bispesete.

Den andre Edre'i, som 5 Mos 3,10 nevner som grensebyen i nordvest, lå lenger nord. Her er det den sørlige byen som er ment, ikke langt fra Basans sørvestgrense, for Og lot sikkert ikke israelittene rykke fram til nordgrensen av riket sitt før han gikk til kamp mot dem.

Slik Herren hadde lovt Israel seier over Sihon, lovte han dem også seier over Og og ga ham i deres makt. De slo ham, sønnene hans og hele folket hans uten å la noen bli igjen, og fullbyrdet bannet over begge kongene (5 Mos 2,34; 3,6; se mer ved 5 Mos 3).

Kapittel 22. Bileam og eselet

III. Hendelsene på Moabs ødemarker

På Moabs ødemarker slo israelittene leir ved grensen til det lovede landet, og bare Jordan skilte dem fra det. Men før de kunne gå over grenseelven, var det mye som måtte gjøres i stand. For det første skulle hele menigheten gjennom en prøve som fikk stor betydning for alle kommende slekter, fordi den gjaldt Israels forhold til hedningeverdenen. For det andre skulle Moses, som ikke fikk komme inn i Kanaan på grunn av sin synd ved Meribas vann, her fullføre lovgivningen før han døde.

Han skulle ikke bare gi de forskriftene som trengtes om erobringen av arvelandet og fordelingen av det mellom Israels stammer. Han skulle også en gang til prente inn i hjertet på hele menigheten det vesentlige innholdet i loven og alt det Herren hadde gjort for Israel, så folket kunne bli styrket i troskapen mot Herren og bevart fra å falle fra. Dette siste verket til Guds trofaste tjener, som avsluttet hans gjerning som mellommann, skildres i 5. Mosebok. Lovene om erobringen og delingen av Kanaan og det Israel opplevde på Moabs ødemarker, fyller den siste delen av 4. Mosebok.

V. 1. Leiren på Moabs ødemarker

> «[1]Så brøt Israels barn opp og slo leir på Moabs ødemarker på den andre siden av Jordan midt imot Jeriko.»

Etter at de to amorittkongene Sihon og Og var slått og rikene deres i Gilead og Basan erobret, brøt israelittene opp fra Pisga-høyden i Abarim-fjellene midt imot Nebo (se 21,20). De slo leir på «Moabs ødemarker»[1] på den andre siden av Jordan ved Jeriko, altså ved den delen av elven som gikk langs Jeriko-distriktet.

Moabs ødemarker var den delen av Araba, den store Jordan-sletten (se 5 Mos 1,1), som hadde hørt til moabittenes land før amorittene under Sihon bredte seg ut øst for Jordan. Den strakte seg trolig fra Dødehavet til munningen av Jabbok, og derfor blir leirplassen bestemt nærmere med ordene «midt imot Jeriko».

Leirplassen nevnes mange ganger (26,3.63; 31,12; 33,48.50; 35,1; 36,13; Jos 13,32), og etter 33,49 strakte den seg fra Bet-Jesjimot til Abel-Sjittim. Bet-Jesjimot («ødemarkenes hus») lå i ørkenkanten nordøst ved Dødehavet og ble gitt

[1] **«Moabs ødemarker»** arvot moav, עַרְבֹת מוֹאָב, «Moabs stepper»

til Rubens stamme (Jos 12,3; 13,20); etter den gamle kirkelige stedsfortegnelsen lå byen ti romerske mil, fire timers vei, sørøst for Jeriko.

Abel-Sjittim («akasieengen»), eller kortere Sjittim (25,1), lå etter Josefus der den senere byen Abila lå, i et strøk rikt på daddelpalmer, seksti stadier fra Jordan. Fra Sjittim rykket israelittene under Josva fram til Jordan for å erobre Kanaan (Jos 3,1).

Bileam, Beors sønn

Den raske seieren over de to mektige amorittkongene fylte moabittene med slik redsel for Israels uovervinnelige makt at kongen deres, Balak, sammen med Midians fyrster ville sette den hedenske trolldomsmakten inn mot Guds folk. Han sendte bud med gaver til den berømte spåmannen Bileam i Mesopotamia, som hadde ry for å kunne både velsigne og forbanne med stor virkning. Bileam skulle komme og svekke israelittene med sine forbannelser, så Balak kunne slå dem og drive dem ut av landet (22,1–7).

Først sa Bileam nei, fordi Gud hadde befalt ham det (22,8–14). Men da det kom et nytt og enda gjevere sendebud av moabittiske høvdinger, ga Gud ham lov til å dra, på det vilkåret at han ikke gjorde noe annet enn det Herren sa til ham (22,15–21). Underveis ble han på ny advart, ved at Herrens engel på underfullt vis sto ham imot: Han måtte ikke si noe annet enn det Gud sa til ham (22,22–35). Da Balak kom ham i møte ved grensen og tok imot ham med stor ære, forklarte Bileam at han bare kunne tale det ordet Herren la i hans munn (22,36–40).

Deretter forkynte han i fire utsagn det Gud ga ham å si. Først sto han på Bamot Ba'al, der han kunne se utkanten av Israels leir, og sa at han umulig kunne forbanne dette makeløse, tallrike og rettferdige folket, siden dets Gud ikke hadde forbannet det (22,41–23,10).

Så gikk han opp på Pisga-toppen, der han kunne se hele Israel, og kunngjorde at Herren ville velsigne dette folket fordi han ikke så urett i det. Han ville bo hos dem som deres konge, gjøre sitt ord kjent for dem og gi dem løvens kraft til å handle (23,11–24).

Til sist sto han på Peors topp, der han så Israel i leir etter sine stammer. I to nye utsagn forutsa han hvordan Israel under Guds velsignelse skulle bre seg ut og vokse seg mektig i arvelandet (23,25–24,9), og at det i en fjern framtid skulle gå opp en stjerne fra Jakob og stå fram en hersker i Israel som skulle knuse alle dets fiender (24,10–24). Så sendte Balak ham bort (24,25).

Helt fra de eldste tider har meningene vært delt om hva slags mann Bileam var. Noen, som Filon, Ambrosius og Augustin, har sett ham som en trollmann og falsk profet, hengitt til avgudsdyrkelse og uten noen mottakelighet for den sanne gudsdyrkelsen, en mann som mot sin vilje ble tvunget av Gud til å velsigne Israel i stedet for å forbanne. Andre, som Tertullian og Hieronymus, har ment at han var en ekte og sann profet som bare falt på grunn av gjerrighet og ærgjerrighet. Men ingen av disse synene holder når de blir stående alene. Det har Witsius, Hengstenberg og Kurtz vist klart.

Navnet *bil'am* (בִּלְעָם) kommer enten av ordene for «oppsluke» og «folk», så det betyr «folkets oppsluker», eller, mer trolig, av verbet *bala'* (בָּלַע, «oppsluke»)

med en endelse, så det betyr «oppsluker, ødelegger». Han bar altså navnet som en fryktet trollmann og besverger. Kanskje fikk han det ved fødselen, i en slekt der denne kunsten gikk i arv, og ble siden i folks øyne det navnet uttrykte som forventning og ønske. Eller han fikk navnet senere, etter østerlandsk skikk, da det navnet sa, var blitt virkelighet (Hengstenberg).

Farens navn, Beor (*be'or*, בְּעוֹר, av *ba'ar*, «brenne, fortære, ødelegge»), har samme slags betydning; han ble trolig kalt slik på grunn av den ødeleggende kraften man tilla hans forbannelser. Det er derfor svært sannsynlig at Bileam hørte til en slekt der spådomskunsten gikk i arv.[2]

Allerede navnene gir grunn til å tro at Bileam var en hedensk besverger og spåmann. Dessuten kalles han aldri *navi* (נָבִיא, «profet») eller *chozeh* (חֹזֶה, «seer»), men *hakkosem* (הַקֹּסֵם, «spåmannen», Jos 13,22), et navn som aldri brukes om de sanne profetene. Spådom (*kesem*) er forbudt for israelittene som en vederstyggelighet for Herren (5 Mos 18,10 ff.), og overalt i Skriften regnes det ikke bare som en alvorlig synd (1 Sam 15,23; 2 Kong 17,17; Esek 13,23), men også som kjennetegnet på en falsk profet (Esek 13,9; 22,28; Jer 14,14; jf. Jes 3,2, der spåmannen står i motsetning til profeten).

Bileam søker også tegn, slik en hedensk spåmann gjør, for å få åpenbaringer (24,1 sammenholdt med 23,3.15), og det viser at dette var hans vanlige måte å spå på.[3]

På den andre siden var Bileam ikke uten et visst mål av sann gudskunnskap, og heller ikke uten mottakelighet for de åpenbaringene han faktisk fikk fra den sanne Gud. Uten å være en virkelig profet kunne han derfor uttale sanne profetier fra Herren.

Han kjente ikke bare Jehova, han bekjente ham også, både for Balak og for de moabittiske sendebudene. Han spurte etter Herrens vilje og fulgte den (22,8.13.18–19.38; 23,12), og derfor ville han ikke dra med Balaks sendebud før Gud hadde gitt ham lov (22,20). Hadde han vært helt uten gudsfrykt, ville han straks ha gjort det Balak ba om.

I begynnelsen er det bare Elohim, «Gud», som gjør sin vilje kjent for ham (22,9.20), og også første gang han går ut for å søke tegn, er det Elohim som kommer til ham (23,4). Men likevel er det Herrens engel som møter ham på veien (22,22 ff.), og det er Herren som legger ordene i hans munn, de ordene han kunngjør for Moabs konge (23,5.12.16).

Alle hans spådommer kommer altså fra et sinn som er grepet og ledet av Guds Ånd, og ikke ved at Gud tvinger ham med makt. Han går inn i dem av hele sitt hjerte og ønsker inderlig å dø de rettferdiges død, det vil si Israels død (23,10). Når han ser at det er Herrens vilje å velsigne Israel, slutter han å søke tegn (24,1), og til sist sier han rett ut til den rasende kongen at han ikke kan bryte Herrens bud, om kongen så ga ham sitt hus fullt av sølv og gull (24,13).

[2]Grunnteksten i 2 Pet 2,15 har formen Bosor for Beor, trolig en egen uttale av strupelyden. Vitringa mente at Peter selv laget formen for å spille på det hebraiske ordet for «kjøtt», fordi Bileam forførte til kjødelig lyst.

[3]Hengstenberg: At han brukte en så usikker metode som tegntydning, som selv hedningene innrømmet var utilstrekkelig, og som ingen sann profet i Israel noen gang brukte, kommer av at Guds Ånd virket så svakt i ham. Når Ånden virket med kraft, trengte ingen å se seg om i naturen for å finne Guds vilje.

Vekslingen mellom gudsnavnene er talende. Bileam taler helt fra begynnelsen om Jehova (22,8.13.18–19), mens det etter fortelleren bare er Elohim som åpenbarer seg for ham (22,9–10.12). Dette betyr ikke at Bileam stilltiende anklages for hykleri, og heller ikke at hedningen først ikke hadde noen forbindelse med Israels sanne Gud. Det ville rive en kløft mellom Elohim og Jehova, og det stemmer ikke med at Elohims vrede over Bileams reise viser seg ved at Herrens engel kommer til syne (22,22).

Gudsåpenbaringen i Herrens engel var bare et høyere trinn av de tidligere åpenbaringene av Elohim. Det vekslingen viser, er at Bileams forhold til Jehova i begynnelsen var svært ufullkomment og ennå ikke svarte til hvem Israels Gud virkelig er.

Under navnet Jehova dyrket Bileam bare Elohim, det vil si et guddommelig vesen, men ikke Israels Gud. Israels Gud åpenbarte seg først for ham slik han virkelig er, da Herrens engel kom til syne, og enda klarere i de ordene han la i hans munn. Det er dette Elohim i 22,9–10.12 antyder. Der Elohim ellers står, krever sammenhengen det: I 22,22 viser navnet at Elohim og Herrens engel er én og den samme, og i 22,38; 23,27 og 24,2 viser det at Bileam ikke talte ut fra seg selv, men ved Guds Ånds inngivelse.

Denne tvetydigheten i Bileams åndelige og profetiske karakter kan forklares slik: Han hadde medfødte anlegg for å spå og profetere og drev spådomskunsten som et levebrød. For å bli så dyktig som mulig i denne kunsten studerte han både de forskjellige folkenes overleveringer og alt som skjedde i hans egen tid. På den måten kan han ha fått de første grunntrekkene av den sanne gudskunnskapen fra ekkoer av overleveringen fra urtiden, som ennå ikke var helt utdødd. Kanskje hørte han også i hjemlandet sitt noen toner fra åpenbaringene til patriarkene, for derfra kom Israels stamfedre.

Men disse overleveringene er ikke nok til å forklare hans holdning til Jehova og det han sier om Israel. I spådommene hans slår det oss at han kjente Jehova, Israels Gud, og alt han hadde gjort for sitt folk, og at han var fortrolig med løftene til patriarkene (jf. 23,10 med 1 Mos 13,16; 28,14; 24,9 med 1 Mos 49,9; og 24,17 med 1 Mos 49,10).

Det kan bare forklares ved at ryktet om de store gjerningene Gud hadde gjort mot og for Israel i Egypt og ved Sivsjøen, ikke bare hadde spredt seg blant alle nabofolkene, slik det var forutsagt i 2 Mos 15,14 og slik Jetro (2 Mos 18,1 ff.) og kanaaneerkvinnen Rahab (Jos 2,9 ff.) vitner om. Det hadde også nådd helt til Mesopotamia, for landene ved Eufrat hadde fra de eldste tider drevet jevn handel med Forasia og Egypt.

Disse budskapene fikk nok Bileam til å skaffe seg nærmere kunnskap om hendelsene for å kunne bruke dem i sitt eget yrke. Men de fikk ham også til å vie seg til Jehovas tjeneste, «i håp om å få del i de nye kreftene som var gitt menneskeslekten, så han fra da av kalte Jehova sin Gud og sto fram som profet i hans navn» (Hengstenberg).

I dette ligner Bileam de jødiske åndeutdriverne som drev ut onde ånder i Jesu navn uten å følge Kristus (Mark 9,38–39; Luk 9,49). Men først og fremst ligner han Simon Trollmann, hans motstykke i Det nye testamente, som også ble så

sterkt dratt mot kristendommens nye guddommelige krefter at han kom til tro og lot seg døpe, fordi han så de tegnene og store kraftgjerningene som skjedde (Apg 8,13).

Fra den tiden Bileam søkte Jehova, ser det ut til at ryktet om hans profetiske kunst bredte seg. Det var nok ryktet om at han sto i nær forbindelse med Israels Gud, som fikk Balak til å leie ham mot israelittene (22,6). Den hedenske kongen delte den troen alle hedninger hadde, at Bileam kunne påvirke den Gud han tjente, og bestemme og styre hans vilje.

Gud hadde trolig gitt spåmannen noen få, men minneverdige glimt inn i den usynlige verden for å gjøre ham i stand til å tjene hans rike. Men Bileams hjerte var ikke rett for Gud, og han elsket urettferdighets lønn (Apg 8,21; 2 Pet 2,15). Åpenbaringene fra den sanne Gud overvant ikke hans tørst etter ære og rikdom så fullt at han kunne gi opp spådomskunsten og tjene den levende Gud med et udelt hjerte.

Slik gikk det til at Balaks bud førte ham inn i en situasjon der han riktignok ikke våget å gjøre noe mot Herrens vilje, men der hjertet hans aldri ble grunnleggende forvandlet. Han avslo den æren og lønnen Balak lovet ham, og han velsignet Israel i kraft av Guds Ånd, som kom over ham.

Men like etter ble han overvunnet av syndens makt i sitt eget ubrutte hjerte og falt tilbake i den gamle hedenske ånden. Han ga midianittene råd om å lokke israelittene med i den utuktige dyrkelsen av Ba'al-Peor (31,16), og til slutt ble han drept av israelittene da de seiret over disse fiendene (31,8).[4]

V. 2–17. Moab og Midians eldste

> «[2]Da Balak, Sippors sønn, så alt det Israel hadde gjort mot amorittene, [3]ble Moab meget redd for dette folket, fordi det var så tallrikt. De gruet seg for Israels barn. [4]Og Moab sa til de eldste i Midian: Nå vil denne store flokken ete opp alt det som er her rundt omkring oss, slik som oksen eter opp markens grønne urter. – På den tiden var Balak, Sippors sønn, konge i Moab.»

Da israelittene dro forbi østgrensen av Moab, våget ikke moabittene å angripe dem, men solgte dem tvert imot brød og vann for penger (5 Mos 2,29). Den gangen håpet de nok at Sihon, deres egen fryktede erobrer, uten videre ville utslette den nye fienden eller drive den tilbake til ørkenen den kom fra.

Men det håpet slo feil. Israelittene slo de to amorittkongene med seierrik kraft, erobret rikene deres og trengte gjennom det som før hadde vært moabittisk land, helt fram til Jordan. Da fylte nærheten av et så mektig folk kong Balak med skrekk, og han begynte å tenke ut hvordan han best kunne gjøre ende på dem.

Det var ingen grunn til denne frykten. På Guds befaling (5 Mos 2,9) hadde israelittene ikke gått til angrep på moabittene, men samvittighetsfullt spart både landet og eiendommen deres. Heller ikke etter seieren over amorittene vendte de våpnene mot dem, men rykket fram til Jordan for å ta Kanaan i eie. Men Guds

[4]Kritikere har påstått at det 31,8.16 og Jos 13,22 forteller om spåmannen Bileam og hans råd til midianittene, ikke kan forenes med kap. 22–24, og at disse kapitlene derfor er føyd inn i en eldre kilde. Men det viser bare at de ikke er i stand til å forstå en åndelig karakter som Bileams.

folks overnaturlige makt uroet Moabs konge så sterkt at han ble grepet av gru for israelittene.

Han følte seg for svak til å angripe dem med våpen og rådførte seg derfor med de eldste i Midian. Med ordene «Nå vil denne store flokken ete opp alt det som er her rundt omkring oss, slik som oksen eter opp markens grønne urter» – altså fortære alt vi eier – viste han dem hvilken fare Israels nærhet var for ham og landet hans. Han ville få dem med på felles tiltak mot den farlige fienden. Det ligger i ordene hans og går klart fram av det som følger.

Etter v. 7 dro Midians eldste til Bileam sammen med Moabs eldste, og det var utvilsomt de som rådet Balak til å sende bud etter Bileam for å forbanne israelittene. Ham hadde de lært å kjenne på handelsreisene sine (jf. 1 Mos 37). At Bileam sto midianittene nær, ser vi også av det han gjorde etter at han mot sitt eget naturlige hjertes lyst hadde måttet velsigne Israel: Han gikk til midianittene og ga dem råd om å gjøre israelittene uskadelige ved å forføre dem til avgudsdyrkelse (31,16).

Disse midianittene må holdes atskilt fra den grenen av samme stamme som bodde på Sinai-halvøya (10,29–30; 2 Mos 2,15–16; 3,1). De hadde lenge bodd (jf. 1 Mos 36,35) ved østgrensen av moabittenes og amorittenes land, i et gressrikt, men treløst steppeland der en ennå finner mange ruiner og brønner fra svært gammel tid. De levde av husdyrhold (31,32 ff.) og karavanehandel.

De var ikke særlig krigerske; de ble slått av edomittene (1 Mos 36,35) og ble også underkuet og gjort skattskyldige av amorittkongen Sihon (se 31,8). I dommertiden falt de riktignok inn i Israels land sammen med amalekittene og Østens sønner, men Gideon slo dem og drev dem helt tilbake (Dom 6–7), og etter det forsvinner de helt fra historien.

«De eldste i Midian» er stammehøvdinger som styrte folkets felles saker, for midianittene levde, som israelittene, under en patriarkalsk ordning. De mektigste av dem ble kalt «konger» (31,8) eller «fyrster» (Jos 13,21). Setningen «På den tiden var Balak, Sippors sønn, konge i Moab» er føyd til for å forklare hvem Balak var.

V. 5–6. Bud til Bileam i Petor

> «[5]Han sendte bud til Bileam, Beors sønn, i Petor, som ligger ved den store elven, i det landet hvor han bodde blant folket sitt. De skulle be ham komme, og de skulle si til ham: Se, her er kommet et folk fra Egypt. Det fyller hele landet, og har slått leir rett imot meg. [6]Så kom nå og forbann dette folket for meg. Det er for mektig for meg! Kanskje jeg da kunne slå det og drive det ut av landet. For jeg vet at den du velsigner, er velsignet, og den du forbanner, er forbannet.»

Balak sendte bud til Bileam i Petor i Mesopotamia. Hvor byen Petor lå, vet vi ikke. Forsøkene på å finne den igjen i senere stedsnavn er usikre, og det er også mer enn tvilsomt at navnet kommer av *patar* (פָּתַר, «tyde drømmer», 1 Mos 41,8), som om stedet var et sete for dem som kjente de hemmelige kunstene. Men Petor kan godt ha vært et kjent sete for babylonske vismenn, for de pleide å samle seg på bestemte steder.

Bileam skulle komme og forbanne Israels folk, som var kommet fra Egypt og var så tallrikt at det dekket «landets øye» (se 2 Mos 10,5), det vil si hele landet, og som hadde slått leir rett imot ham. Kanskje kunne Balak da slå det og drive det ut av landet.

«For jeg vet at den du velsigner, er velsignet, og den du forbanner, er forbannet.» Balak trodde, som hele den gamle verden, at forbannelser, bannstråler og besvergelser fra prester, spåmenn og trollmenn hadde virkelig makt og virkning. Og bak denne troen lå det en sannhet, hvor mye hedenskapet enn hadde forvrengt den til innbilning og overtro.

Når Gud gir et menneske overnaturlige krefter ved sitt ord og sin Ånd, gir han det også makt til å virke på andre på en overnaturlig måte. Fordi menneskets ånd virkelig står i forbindelse med den høyere åndeverdenen, kan mennesket også tilegne seg overnaturlige krefter og sette dem i syndens og ondskapens tjeneste, så det driver trolldom og hekseri med dem.

Slik trolldom kan vi ikke avfeie som bare innbilning eller ren overtro, for både Det gamle og Det nye testamente taler om trolldom og fordømmer den som en virkelig makt som hører ondskapen og mørkets rike til. Også i selve fortellingen blir det forutsatt at Bileam hadde makt til å velsigne og forbanne. Dessuten blir det mange ganger prist som en stor nåde mot Israel at Herren ikke ville høre på Bileam, men vendte forbannelsen til velsignelse (5 Mos 23,5; Jos 24,10; Mika 6,5; Neh 13,2).

Bileams makt føres riktignok ikke tilbake til hedenske guders makt, men til makten hos Herren, som Bileam bekjente seg til. Likevel regnes det som mulig at forbannelsen hans kunne gjøre israelittene virkelig, og ikke bare innbilt, skade. Fortellingen viser dessuten at Bileam i sitt hjerte hadde stor lyst til å gjøre det Moabs konge ønsket, og at denne lysten hos ham ble overvunnet av Herrens Ånds makt.

V. 7–11. Spåmannslønnen

> «[7]Og Moabs eldste dro av sted sammen med Midians eldste og hadde spåmannslønn med seg. Da de kom til Bileam, la de fram Balaks ord til ham. [8]Da sa han til dem: Bli her i natt, så vil jeg gi dere svar etter som Herren taler til meg. Og Moabs høvdinger ble hos Bileam. [9]Da kom Gud til Bileam og sa: Hva er det for folk som er hos deg? [10]Bileam svarte Gud: Balak, Sippors sønn, kongen i Moab, har sendt dette bud til meg: [11]Se, det er kommet et folk fra Egypt, og det fyller hele landet. Kom nå og forbann det for meg! Kanskje jeg da blir i stand til å kjempe mot dette folket og drive det ut.»

Da Moabs og Midians eldste kom til ham med spåmannslønn i hånden, sendte han dem ikke bort, men ba dem overnatte hos ham, så han kunne gi dem svar etter det Herren sa til ham. Ordet for «spåmannslønn», *kesamim* (קְסָמִים), betyr egentlig «spådommer», men her det man vinner ved å spå. På samme måte brukes ordet for «godt budskap» i 2 Sam 4,10 om lønnen for et godt budskap.

Hadde Bileam vært en sann profet og en trofast tjener for Herren, ville han straks ha sendt sendebudene bort og avslått det de ba om, for da måtte han ha visst at Gud ikke ville forbanne sitt utvalgte folk. Men Bileam elsket urettferdighets lønn. Denne fordervelsen i hjertet formørket forstanden hans, så han

vendte seg til Gud, ikke bare for formens skyld, men fordi han ville og håpet å få Guds samtykke til det han hadde fore.

Gud kom til ham om natten og gjorde sin vilje kjent. Om det skjedde i en drøm eller i et syn, sies ikke, for det hadde ingen betydning for saken. Guds spørsmål i v. 9, «Hva er det for folk som er hos deg?», var ikke bare en innledning til samtalen. Det skulle vekke «Bileams sovende samvittighet, få ham til å tenke over det mennene hadde foreslått, og bryte kraften i hans syndige lyst» (Hengstenberg).

V. 12–14. Gud forbyr reisen

> «[12]Da sa Gud til Bileam: Du skal ikke gå med dem. Du skal ikke forbanne folket, for det er velsignet. [13]Om morgenen, da Bileam var stått opp, sa han til Balaks høvdinger: Dra hjem til deres land! For Herren vil ikke gi meg lov til å følge med dere. [14]Da tok Moabs høvdinger av sted, og da de kom tilbake til Balak, sa de: Bileam ville ikke følge med oss.»

Gud forbød ham uttrykkelig å dra med sendebudene for å forbanne israelittene, fordi folket var velsignet. Bileam måtte sende sendebudene tilbake med uforrettet sak, fordi Herren ikke ville gi ham lov til å følge med dem.

V. 15–17. Det andre sendebudet

> «[15]Da sendte Balak andre høvdinger, flere og gjevere enn de første. [16]De kom til Bileam og sa til ham: Så sier Balak, Sippors sønn: Kjære, la deg ikke hindre fra å komme til meg! [17]Jeg vil vise deg stor ære, og alt du sier til meg, vil jeg gjøre. Så kom da og forbann dette folket for meg!»

Svaret Bileam hadde sendt de moabittiske sendebudene hjem med, ga Balak mot til å håpe at han likevel kunne vinne den berømte spåmannen for sin sak. Han sendte høvdinger, «flere og gjevere enn de første», og prøvde å overvinne motstanden med enda større løfter. Det er svært sannsynlig at han så motstanden «som en rest av svakelig gudsfrykt, eller bare som et knep for å oppnå bedre vilkår» (Hengstenberg).

Som en ekte hedning så han ikke annet i Israels Gud enn en folkegud, og han trodde at både mennesker og guder kunne vinnes for hans sak med stor ære og rik lønn.[5]

V. 18–27. Gud gir Bileam lov

> «[18]Da svarte Bileam og sa til Balaks tjenere: Om Balak ga meg hele sitt hus fullt av sølv og gull, kunne jeg ikke gjøre noe mot Herrens, min Guds ord, verken i smått eller stort. [19]Men bli nå her i natt, for at jeg kan få vite hva mer Herren har å si meg. [20]Og Gud kom til Bileam om natten og sa til ham: Dersom disse mennene er kommet for å hente deg, så gjør deg ferdig og dra med dem! Men gjør ikke annet enn det jeg sier til deg! [21]Om morgenen sto Bileam opp og salte sin eselhoppe og dro med Moabs høvdinger.»

Men Bileam svarte sendebudene at han ikke kunne gå mot Herrens, sin Guds ord, «verken i smått eller stort», altså ikke foreta seg noe som helst mot Herrens vilje (jf. 1 Sam 20,2; 22,15; 25,36). Han kunne ikke, fordi han i sin samvittighet fryktet Gud og var redd for hans straff.

[5]Romerne hadde samme tro: Når de beleiret en by, kalte prestene først ut den guden som byen sto under, og lovet ham like god eller bedre dyrkelse i Roma. Derfor holdt de det hemmelig hvilken gud Roma selv sto under.

Fra først til sist sto det fast for Bileam at han i det verket Balak kalte ham til, ikke kunne gjøre noe uten ved Herren. Det visste han ut fra sine naturlige seergaver og det han hadde erfart tidligere. Men denne klare kunnskapen om Herren ble helt formørket igjen av kjærligheten til lønnen, som rådet i hjertet hans.

Han elsket Balak, Israels fiende, for lønnens skyld, mens Herren elsket Israel for sitt eget navns skyld. Derfor sto Bileam i sitt innerste vesen og sin vilje i strid med Herren, selv om han visste at han i kraft av sine naturlige gaver sto i samklang med ham. Slik falt han i den samme blinde selvmotsigelsen som holdt Balak fanget.

I denne blindheten håpet han å kunne vende Herren mot Israel og få ham til å gå inn for det han selv og Balak ønsket i hjertet. Derfor ba han sendebudene vente igjen, så han kunne spørre Herren en gang til (v. 19). Denne gangen ga Gud ham lov til å dra med dem (v. 20), men bare på det vilkåret at han ikke gjorde annet enn det Gud sa til ham.

Først forbyr Gud Bileam å dra (v. 12), så gir han ham lov (v. 20), og da Bileam drar av sted på grunn av denne tillatelsen, blir Guds vrede opptent mot ham (v. 22). Denne tilsynelatende motsigelsen viser ingen ustadighet i Guds råd. Den forsvinner straks når vi ser hvilken oppdragende hensikt Gud hadde med samtykket.

Da de første sendebudene kom og Bileam spurte Gud om han kunne dra med dem og forbanne Israel, forbød Gud ham å dra og forbanne. Men Bileam adlød dette budet med indre motvilje. Da han spurte på ny etter at det andre sendebudet var kommet, ga Gud ham derfor lov til å dra, men på det nevnte vilkåret: Han fikk ikke forbanne.

Dette gjorde Gud ikke bare fordi han selv ville legge velsignelse i stedet for forbannelse i profetens munn, og fordi den berømte profetens velsignelser kunne oppmuntre Israel og ta motet fra fiendene, selv om Gud ikke trengte dem. Det gjorde han først og fremst for Bileams egen skyld. Gud ville vise denne spåmannen, som var så lite mottakelig for høyere påvirkning, både sin allmakt og sin sanne guddom og at han hadde utvalgt Israel – og det så kraftig at Bileam måtte ta stilling for eller mot Israels Gud og hans frelse.

Derfor lot Gud ham dra til Balak, men ikke uten å advare ham på ny, så kraftig som mulig, underveis mot den faren hans gjerrighet og ærgjerrighet utsatte ham for. Gjennom denne ledelsen ville Gud om mulig berge ham fra fortapelsens vei, som synden i hans hjerte hadde ført ham inn på. Men det utelukker slett ikke Guds langt videre plan, som kom til syne i Bileams velsignelser: å forherlige sitt navn blant hedningene og i Israel gjennom denne vidkjente spåmannen.

V. 22–23. Herrens engel på veien

> «[22]Men Guds vrede ble opptent fordi han reiste. Herrens engel stilte seg på veien for å stå ham imot da han kom ridende på eselet sitt og hadde sine to tjenere med seg. [23]Eselet så Herrens engel, som sto på veien med et løftet sverd i sin hånd. Da tok det av veien og ut på marken. Men Bileam slo eselet for å få det inn på veien igjen.»

(Keil: «Og Guds vrede ble opptent over at han var på vei.»)

Grunnteksten bruker her presens partisipp, «at han var på vei», og ikke den vanlige fortidsformen. Det viser for det første at Guds vrede ikke ble vakt av at Bileam dro med Moabs eldste, men av hvordan han oppførte seg da han dro, eller underveis. For det andre viser det at det som skjedde, ikke hendte i begynnelsen, men heller mot slutten av reisen.[6]

Det var lysten på lønn og ære som hadde fått spåmannen til å legge ut på reisen. Jo nærmere han kom målet, ledsaget av de fornemme moabittiske sendebudene, desto mer var tankene hans opptatt av den æren og rikdommen som ventet. De tok så helt makten over hjertet hans at han sto i fare for å kaste til side det vilkåret Gud hadde satt. Da ble Guds vrede opptent mot denne farlige fienden av hans sjel.

Mens han red på eselet sitt med to tjenere, stilte Herrens engel seg i veien for ham «som en motstander», altså for å hindre ham i å gå videre på en vei som uten tvil ville føre ham rett i undergangen (jf. v. 32).

Eselet så denne synlige gudsåpenbaringen, men seeren Bileam var så forblindet at den var helt skjult for hans øye, formørket som det var av syndig lyst. Dette skjedde tre ganger før Herren fikk ham til å besinne seg ved at det stumme dyret talte, og slik åpnet øynene hans.[7]

Det «løftede sverdet» i engelens hånd var et tegn på Guds vrede. Eselet tok av veien og ut på marken for det truende synet, og derfor slo Bileam det for å få det inn på veien igjen.

V. 24–27. Mellom vingårdsmurene

> «[24]Siden stilte Herrens engel seg på en smal vei mellom vingårdene, hvor det var steingjerde på begge sider. [25]Da eselet så Herrens engel, trykte det seg inn til muren og klemte Bileams fot mot muren. Da slo han det igjen. [26]Så gikk Herrens engel lenger fram og stilte seg på et trangt sted, hvor det ikke var mulig å bøye av, verken til høyre eller til venstre. [27]Da eselet så Herrens engel, la det seg ned under Bileam. Da ble Bileams vrede opptent, og han slo eselet med kjeppen sin.»

Så stilte engelen seg i en smal vei mellom vingårdene, med vingårdsmurer på begge sider (jf. Jes 5,5). Eselet ble skremt av engelen, trykte seg inn til muren og klemte Bileams fot mot den, og da slo Bileam det igjen. Engelen gikk enda lenger fram og stilte seg foran ham på et så trangt sted at det ikke var rom til å bøye av, verken til høyre eller til venstre. Denne gangen kunne eselet verken bøye av eller komme forbi, og det la seg ned. Da ble Bileam enda mer rasende og slo det med kjeppen han bar (jf. 1 Mos 38,18).

---

[6]Kritikerne har ment at fortellingen om eselet motsier det som står foran, og at stykket må være føyd inn senere, eller omvendt. Men de har oversett partisippet og misforstått engelens ord i v. 32: Engelen ville ikke forby seeren å dra, bare advare ham mot den undergangen han gikk mot. Det er bare en motsigelse hvis en mener at engelen kom til syne bare for å forby reisen på ny og deretter gi lov med en begrensning.

[7]Calvin: «Til stor skam for profeten var det eselet som først så engelens herlighet … Før hadde han skrytt av usedvanlige syner, og nå var det som var synlig for øynene til et dyr, usynlig for ham. Hvor kom denne blindheten fra, om ikke fra gjerrigheten? Den hadde gjort ham så sløv at han satte skammelig vinning over Guds hellige kall.»

V. 28–35. Eselet taler

> «[28]Men Herren åpnet munnen på eselet, og det sa til Bileam: Hva har jeg gjort deg, siden du nå har slått meg tre ganger? [29]Bileam svarte eselet: Du har holdt meg for narr! Hadde jeg bare et sverd i hånden, så ville jeg nå slå deg i hjel. [30]Da sa eselet til Bileam: Er ikke jeg ditt esel, som du har ridd på all din tid like til denne dag? Har jeg noen gang hatt for vane å gjøre slik mot deg? Han sa: Nei! [31]Da åpnet Herren Bileams øyne, så han kunne se Herrens engel, som sto på veien med et løftet sverd i sin hånd. Da bøyde han seg og falt ned på sitt ansikt.»

Da åpnet Herren munnen på eselet, og det spurte Bileam hva det hadde gjort ham, siden han nå hadde slått det tre ganger. Men Bileam var rasende over at eselet var så gjenstridig, og svarte: «Du har holdt meg for narr! Hadde jeg bare et sverd i hånden, så ville jeg nå slå deg i hjel.»

Eselet svarte at han hadde ridd på det helt fra gammel tid, og at det aldri hadde hatt for vane å gjøre slik mot ham. Bileam måtte innrømme at det var sant, og disse ordene fra det umælende dyret gjorde inntrykk på ham og vekket ham av blindheten, så Gud nå kunne åpne øynene hans, og han fikk se Herrens engel.

Bibelspottere trekker stadig fram denne underfulle hendelsen som et våpen mot sannheten i Guds ord. At eselet merket at Herrens engel kom til syne før Bileam gjorde det, byr ikke på den minste vanskelighet.

Det er velkjent at dyrene har en langt skarpere instinktiv fornemmelse av mange naturhendelser, som jordskjelv og uvær, enn mennesket har med sine sanser. Like sikkert er det at mange dyr, for eksempel hester og kyr, ser det som kalles det annet syn, og blir skremt av det.[8]

Anstøtsteinen i fortellingen er at et umælende dyr uten forstand taler med forstandige ord. I selve innholdet sier eselet riktignok ikke annet enn de fornemmelsene og følelsene dyr hele tiden gir uttrykk for med fakter og lyder når de blir mishandlet. Men her ble følelsene uttrykt med forstandige ord i menneskelig språk, som dyret ikke har. Derfor melder spørsmålet seg: Skal vi forstå dette underet som en rent indre hendelse, noe Bileam opplevde i henrykkelse, eller som noe som virkelig ble sanset med de ytre sansene?

Hengstenberg har gått inn for det første, Kurtz for det siste. Kurtz mener at eselets tale må ha vært hørbar for det ytre øret, siden eselet var synlig for de ytre øynene. Men det gir ikke noe avgjørende bevis at fortellingen ikke sier noe om at Bileam var i henrykkelse, og heller ikke ordene «Herren åpnet munnen på eselet» eller 2 Pet 2,16 («Et umælende trelldyr talte med et menneskes røst og hindret profetens dårskap»).

De to skriftstedene sier bare at eselet talte på en måte Bileam kunne oppfatte, og at Herren fikk dette i stand som noe helt usedvanlig. Om Bileam hørte dyrets ord med det ytre, legemlige øret eller med et indre, åndelig øre, avgjør de ikke.

På den andre siden følger det heller ikke med sikkerhet at det hele var en rent indre opplevelse, selv om Bileam ikke ble forundret over at eselet talte, og selv om de som var med ham – de to tjenerne (v. 22) og etter v. 35 også de moabittiske

[8] Det fortelles at hester fnyser voldsomt når rytteren har sett et slikt syn, og at de nekter å gå videre samme vei før de har tatt en omvei, og da er de likevel dyvåte av svette.

sendebudene – ikke så engelen eller hørte eselet tale. Et argument ut fra det som ikke står, beviser som kjent svært lite.

Om Bileam kan vi si med Augustin: «Han var så revet med av sin begjærlighet at han ikke ble skremt av dette forunderlige underet, men svarte som om han talte med et menneske. Gud forvandlet ikke eselets natur til et fornuftig vesen, men lot det si det han ville, for å stanse hans vanvidd.»

Om de moabittiske sendebudene er det svært tvilsomt om de så og hørte det som skjedde. De kan godt ha vært et stykke foran eller bak da Bileam fikk synet. Og det var ingen grunn til å nevne at de så engelen og hørte dyret tale, for det hadde ingen betydning for fortellingens hovedformål.

Enda mindre kan en si at eselets tale, om den hørte den ytre virkeligheten til, ville bryte den evige grensen mellom menneskene og dyrene som er satt i 1 Mos 1. Grensen ville bare bli brutt hvis eselets ord gikk ut over et dyrs følelser og fornemmelser, altså hvis eselet hadde uttalt sannheter som er vesentlig menneskelige og bare kan forstås med menneskelig fornuft. Det var ikke tilfellet. Alt eselet sa, lå helt innenfor dyrets sjeleliv.

Den riktige forklaringen ligger mellom to ytterpunkter: på den ene siden at det hele var en rent indre opplevelse, noe Gud lot Bileam oppleve i henrykkelse, og på den andre siden at alt skjedde grovt sanselig i den ytre, stofflige verden.

Engelen viste seg virkelig på veien, i den ytre verden som sansene oppfatter. Han møtte spåmannen mens han red på eselet sitt, og eselet så ham med en gang, men Bileam først da Herren åpnet øynene hans.

Likevel var skikkelsen hans ikke grovt sanselig eller stofflig, som kroppen til et vanlig synlig vesen. Da ville Bileam uten tvil ha sett ham når dyret gang på gang ble skremt og urolig og nektet å gå videre, for det står ingen steder at Gud hadde slått ham med blindhet, slik som mennene i Sodoma (1 Mos 19,11) eller folket i 2 Kong 6,18.

Skikkelsen lignet heller en åndeskikkelse, som ikke kan ses av alle som har friske kroppslige øyne, men bare av dem som har sansen vakt for syn fra åndeverdenen. Slik så mennene som var med Paulus til Damaskus, ingen da Herren viste seg for ham i et underfullt lys fra himmelen og talte til ham, selv om de også hørte røsten (Apg 9,7).[9]

Bileam manglet den åndelige sansen som kunne se Herrens engel, fordi hans åndelige øye var blindet av tørsten etter rikdom og ære. Blindheten vokste med den indre opphisselsen over at dyret gang på gang var ulydig, til han mistet all selvbeherskelse. Eselet hadde aldri før vært så gjenstridig.

Hadde han bare selv vært rolig og ettertenksom, ville han ha sett seg om etter årsaken til denne merkelige forandringen, og da ville han nok ha oppdaget engelen. Men fordi han mistet all besinnelse, måtte Gud åpne munnen på det stumme dyret uten forstand for å vise en seer av yrke hans egen blindhet. «Han kunne ha irettesatt ham ved engelens ord, men fordi irettesettelsen ikke ville vært skarp nok uten en dyp ydmykelse, gjorde han dyret til hans lærer» (Calvin).

[9]Den engelske oversetteren av Keil presiserer: De så lyset (Apg 22,9), men ingen person (Apg 9,7), og de hørte lyden, men ikke ordene.

Det var Guds allmakt som fikk eselet til å tale. Men vi kan ikke avgjøre om dyrets røst på underfullt vis ble formet slik at den virkelig uttalte de menneskelige ordene som nådde Bileams øre (Kurtz), eller om dyrets lyder ved Guds direkte virkning ble formet til forstandig tale i Bileams sjel, så han alene hørte og forsto det dyret sa, mens tjenerne som var til stede, ikke hørte annet enn uforståelige lyder.[10]

I begge tilfeller fikk Bileam en dypt ydmykende formaning fra munnen til det umælende dyret. Den skulle ikke bare gjøre ham til skamme, men også få ham til å besinne seg og gjøre ham i stand til å høre Guds røst. Seeren som var stolt av å ha øyne for guddommelige åpenbaringer, var så blind at han ikke kunne se engelen, som selv det umælende dyret hadde sett.[11]

Slik lærte han at selv et dyr ser tingene i den høyere verden bedre enn et menneske som er blindet av syndig lyst. Først etter denne ydmykelsen åpnet Gud øynene hans, så han så Herrens engel stå på veien med et løftet sverd i hånden, og han falt ned på sitt ansikt for det fryktelige synet.

V. 32–35. Engelens ord

> «[32]Herrens engel sa til ham: Hvorfor har du nå tre ganger slått eselet ditt? Se, jeg er gått ut for å stå deg imot, for jeg ser at veien du går, fører til undergang. [33]Eselet så meg og har nå tre ganger bøyd av fra veien for meg. Hvis det ikke hadde bøyd av fra veien for meg, så hadde jeg nå slått deg i hjel, men latt eselet leve. [34]Da sa Bileam til Herrens engel: Jeg har syndet, fordi jeg ikke skjønte at du sto imot meg på veien. Men hvis dette er deg imot, så vil jeg vende tilbake. [35]Herrens engel sa til Bileam: Følg med mennene! Men tal ikke annet enn det jeg sier til deg! Så fulgte Bileam med Balaks høvdinger.»

(Keil, v. 33: «Kanskje bøyde det av for meg; for ellers hadde jeg nå slått deg i hjel og latt det leve.»)

For å ydmyke ham dypt og inderlig holdt Herren fram for ham hvor urettferdig og grusomt han hadde behandlet eselet, og sa samtidig at det hadde reddet livet hans ved å ta av veien. «Jeg er gått ut som en motstander, for veien styrter deg i undergang for mitt åsyn», det vil si: Slik jeg ser det, fører veien du går, deg rett i undergangen. Verbet *jarat* (יָרַט) betyr «styrte» og står bare her og i Job 16,11.

Herrens engel ville berge Bileam fra den undergangen som truet ham, ved å stille seg i veien for ham. Men Bileam så ham ikke; det var eselet som så ham.

Den første setningen i v. 33 er, som Hengstenberg mener, en ufullført setning der det viktigste blir usagt. Engelen sier ikke rett ut hvorfor eselet kanskje bøyde av fra veien. Han antyder det bare lett og overlater til Bileam å forstå at det trofaste dyret hadde tatt av veien av hengivenhet for sin herre, i en dunkel forutanelse om faren som truet ham, og at det nettopp derfor, som lønn for sin tjeneste i kjærlighet, var blitt mishandlet av ham.

Den vanlige gjengivelsen, «Hvis det ikke hadde bøyd av …», lar seg ikke forsvare etter språkreglene, og det er ikke grunn nok til å endre teksten.

[10] Jf. røsten fra himmelen til Jesus i Joh 12,28–29: Noen av dem som sto der, sa at det tordnet, andre at en engel hadde talt til ham.

[11] Gud brukte et esels røst fordi det passet at et dyrisk sinn ble undervist av et dyr, og, som Gregor av Nyssa sier, for å tukte forfengeligheten hos tegntyderen Bileam, som pleide å tolke eselets skryt og fuglenes kvitter.

Ordene gjorde inntrykk, og Bileam erkjente: «Jeg har syndet, fordi jeg ikke skjønte at du sto imot meg på veien. Men hvis dette er deg imot, så vil jeg vende tilbake» (v. 34). Men Herrens engel svarte: «Følg med mennene! Men tal ikke annet enn det jeg sier til deg!» (v. 35). Det var nok til å vise ham at det ikke var reisen i seg selv som mishaget Gud, men de følelsene og hensiktene han hadde lagt ut på den med. Alt dette skulle skjerpe samvittigheten hans og gjøre ham edru i sinnet, så han ville gi akt på det ordet Herren skulle tale til ham.

Likevel gjorde engelens tilsynekomst og ord ikke noe dypt inntrykk på hjertet hans, som fortsatt var innhyllet i tåken av tørsten etter gull og ære, og de førte ham ikke til å kjenne sitt eget hjerte grundig. Ellers ville han aldri ha fortsatt reisen etter en slik advarsel.

V. 36–41. Balak tar imot Bileam

> «[36]Da Balak hørte at Bileam kom, dro han ham i møte til den byen i Moab som ligger på grensen ved Arnon, ved den ytterste grensen. [37]Og Balak sa til Bileam: Sendte jeg ikke bud til deg og ba deg komme hit? Hvorfor kom du ikke til meg? Mener du jeg ikke skulle kunne vise deg ære nok?»

Så snart Balak hørte at Bileam var på vei, dro han ham i møte til en by på grensen ved Arnon, som rant langs den ytterste (nordlige) grensen av Moabs land. Det var Ar (se 21,15), som en gang trolig hadde vært rikets hovedstad, men nå var blitt en grenseby, siden amoritten Sihon hadde tatt hele landet fram til Arnon. Kongen bodde nå i Rabba, lenger sør.

Ved å reise helt til grensen av sitt rike for å møte den berømte spåmannen ville Balak vise ham særlig ære. Men han kunne ikke la være å ta imot ham med en mild bebreidelse fordi han ikke hadde kommet første gang han ble bedt, som om ikke kongen var i stand til å gi ham den æren han fortjente.

V. 38. Ordet Gud legger i munnen

> «[38]Bileam svarte: Nå ser du jeg er kommet til deg! Men står det vel i min makt å tale noe? Det ordet Gud legger i min munn, det må jeg tale.»

Bileam husket ennå advarselen han nettopp hadde fått fra Gud, og svarte: «Nå ser du jeg er kommet til deg! Men står det vel i min makt å tale noe», nemlig av meg selv? «Det ordet Gud legger i min munn, det må jeg tale.» Med dette svaret ville han helt fra begynnelsen dempe Balaks forventninger, for kongen sluttet straks at Bileams komme viste at han var villig til å forbanne (Hengstenberg).

Bileam sa egentlig ikke noe annet til kongen enn det han hadde sagt til sendebudene helt fra først (jf. v. 18). Men han hadde ikke sagt dem hele sannheten; han hadde skjult for dem at Herren, hans Gud, først hadde forbudt reisen fordi han ikke måtte forbanne det folket som var velsignet (v. 12). Like lite kunne han nå tale åpent og utvetydig til kongen.

V. 39–40. Offermåltidet i Kirjat-Husot

> «[39]Så dro Bileam med Balak, og de kom til Kirjat-Husot. [40]Og Balak ofret storfe og småfe, og han sendte av det til Bileam og de høvdingene som var med ham.»

Så dro Bileam med Balak til Kirjat-Husot. Der lot kongen storfe og småfe slakte som offer og sendte kjøtt til Bileam og høvdingene som var med ham, til et offermåltid for å hedre spåmannen.

Ofrene var ikke så mye takkoffer for at Bileam var kommet vel fram, som bønneoffer for at det foretakendet som lå foran dem, skulle lykkes. «Det går fram», sier Hengstenberg med rette, «av stedet og tiden for ofrene. Stedet var ikke der Balak først møtte Bileam, og ofrene ble først båret fram kvelden før den store hendelsen.» Ofrene ble heller ikke båret fram for Moabs avguder, som Balak ikke ventet noen hjelp fra, men utvilsomt for Herren. Ham ville Balak sammen med Bileam trekke bort fra hans eget folk Israel for å sikre moabittene hans gunst.

Hvor Kirjat-Husot lå, kan ikke bestemmes med full sikkerhet; byen nevnes bare her. Morgenen etter offermåltidet dro Balak med Bileam til Bamot Ba'al, så stedet kan ikke ha ligget langt unna. Det kan med en viss sannsynlighet ha vært det samme som Kerijot (Jer 48,24), ved foten av fjellet Attarus, der Bamot Ba'al lå på toppen (se 21,19).

V. 41. Bamot Ba'al

> «[41]Morgenen etter tok Balak med seg Bileam og førte ham opp på Bamot Ba'al. Derfra så han utkanten av folket.»

Balak førte spåmannen til Bamot Ba'al, ikke fordi stedet var viet til Ba'al, men fordi det var den første høyden på veien til Moabs ødemarker der en kunne se Israels leir, eller i det minste «utkanten av folket», det vil si den ytterste delen av leiren. For «Balak gikk ut fra at Bileam måtte ha israelittene for øye om forbannelsen hans skulle virke» (Hengstenberg).

Kapittel 23. Bileams to første spådommer

V. 1–6. Sju altere og sju offer

> «[1]Da sa Bileam til Balak: Bygg sju altere for meg her, og la meg få hit sju okser og sju værer! [2]Balak gjorde som Bileam sa, og Balak og Bileam ofret en okse og en vær på hvert alter.»

Nå følger forberedelsene til den første handlingen, som foregikk på Bamot Ba'al. Etter Bileams ord bygde Balak sju altere og valgte ut sju okser og sju værer, og de ofret dem straks, en okse og en vær på hvert alter. Oldtidens folk pleide å innlede alle større foretak med offer for å sikre seg gudenes vern og hjelp, og særlig gjaldt det når de skulle mane fram forbannelse eller velsignelse.

Bileam gjorde altså alt som etter hans egne åndelige forestillinger syntes nødvendig for at Balaks foretak skulle lykkes og gi det ønskede utfallet. At det ble bygd sju altere og ofret sju dyr av hvert slag, kommer av at tallet sju var blitt hellig fordi verden ble skapt på sju dager; det var blitt kjennemerket på et verk som var Gud til behag. Ofrene var brennoffer, og de ble ofret alene til Herren, som Bileam bekjente som sin Gud.

V. 3. Bileam går ut for å møte Herren

> «[3]Så sa Bileam til Balak: Bli stående her ved ditt brennoffer, så vil jeg gå bort en stund. Kanskje Herren kommer meg i møte. Det som han lar meg skue, det skal jeg la deg få vite. Så gikk han opp på en bar høyde.»

Da ofrene var båret fram, ba Bileam kongen bli stående ved sitt brennoffer, det vil si ved de ofrene som var ofret for ham på de sju alterne, mens han selv gikk ut for å søke varsler. Hva han mente med «kanskje Herren kommer meg i møte», ser vi av 24,1: «Han gikk ikke lenger ut for å søke varsler» (*nechasjim*, נְחָשִׁים, jf. 3 Mos 19,26). Bileam gikk ut for å se etter en åpenbaring fra Herren i tegn og hendelser i naturen, og det ordet Herren lot ham se, ville han melde til Balak.

Her ser vi noe som er like betegnende for Bileams åndelige ståsted som det taler for at beretningen er historisk ekte: en blanding av Israels og hedningenes forestillinger om Gud. Bileam ventet å få en åpenbaring fra Herren, men han ventet å finne den i naturens tegn.

Hedenskapet hadde ikke «det profetiske ord» som står fast (2 Pet 1,19). Derfor søkte det å finne Guds vilje og råd, slik de viser seg i menneskenes historie, gjennom ulike tegn som kunne leses i naturen.[1]

For å søke et ord fra Herren på denne måten gikk Bileam opp på en «bar høyde». Det er den eneste betydningen av *sjefi* (שְׁפִי) som språkbruken gir grunnlag for. Den passer også helt til sammenhengen, for hedenske varselstydere valgte alltid høye steder med vid utsikt til å søke varsler, helst nakne fjelltopper der det sjelden kom folk.

V. 4–6. Herren legger et ord i Bileams munn

> «[4]Der kom Gud Bileam i møte, og Bileam sa til ham: Nå har jeg gjort i stand sju altere og ofret en okse og en vær på hvert alter. [5]Da la Herren et ord i Bileams munn og sa: Vend tilbake til Balak og tal som jeg har sagt deg! [6]Da han kom tilbake, så han Balak stå ved sitt brennoffer sammen med alle Moabs høvdinger.»

«Der kom Gud Bileam i møte.» Som en ekte hedensk spåmann mente Bileam at han måtte gjøre Gud oppmerksom på de alterne som var bygd for ham, og de ofrene som var båret fram på dem. Gud gjorde da sin vilje kjent for ham, men ikke gjennom et tvetydig tegn i naturen. Han la et klart og umiskjennelig ord i munnen hans og bød ham kunngjøre det for kongen.

V. 7–17. Den første spådommen: et folk som bor for seg selv

> «[7]Da stemte han i med sitt kvad og sa: Balak henter meg fra Aram, fra Østens fjell Moabs konge: Kom og forbann Jakob for meg! Kom og tal ondt over Israel! [8]Hvordan kan jeg forbanne den Gud ikke forbanner? Hvordan skal jeg fordømme den Herren ikke fordømmer? [9]Fra fjellets tinde ser jeg ham, fra høydene skuer jeg ham: Se, det er et folk som bor for seg selv, og blant hedningefolkene regner det seg ikke. [10]Hvem kan telle Jakobs ætt, talløs som støvet, eller bare fjerdedelen av Israel? – Må min sjel dø de oppriktiges død, må min siste slutt bli som deres!»

Da Bileam var kommet tilbake til brennofferet, begynte han å tale foran kongen og de høvdingene som var samlet. Ordet for «kvad», *masjal* (מָשָׁל), betyr egentlig en lignelse, så et ordtak, fordi ordtaket bygger på sammenligninger og bilder, og til slutt et utsagn eller en tale. Det brukes om Bileams utsagn (23,7.18; 24,3.15.20), men aldri om de sanne Herrens profeters spådommer, bare om enkelte sanger og bilder som er satt inn i dem (Jes 14,4; Esek 17,2; 24,3; Mika 2,4).

At ordet brukes slik om Bileams utsagn, kommer ikke bare av den poetiske formen – de mange bildene, den gjennomførte parallelliteten og de korte, slagkraftige setningene. Det peker også på en virkelig forskjell mellom disse utsagnene og de sanne profetenes spådommer.

Profetenes taler er rettet til menigheten. Ut fra Israels forhold til Herren og hans lov viser de hvordan Herren vil handle med sitt folk i deres egen tid eller i

[1]Hedningene tenkte seg at gudene ikke levde utenfor verden, men at alt i tid og rom var fylt av deres vesen. Derfor søkte de tegn på deres nærvær i alt som kunne ses og høres i naturen – lyder og bevegelser, dyr og elementer. Men et tegn var til ingen nytte om det ikke ble lagt merke til; Gud og menneske måtte så å si gå hverandre i møte.

framtiden, og de forkynner dom over de ugudelige og frelse for de rettferdige. Men Bileams åndelige øye, sier Hengstenberg, «var bare festet på det han så, og dette gjenga han uten hensyn til hvilket inntrykk det skulle gjøre på dem som hørte det». Allerede det første utsagnet var slik at det tok fra Balak ethvert håp om å få ønsket sitt oppfylt.

«Balak henter meg fra Aram, fra Østens fjell», det vil si fra Mesopotamia, som allerede i 1 Mos 29,1 kalles Østens folks land (jf. 22,5). Bileam nevner fjellene i sitt hjemland som en motsetning til Moabs fjell, der han nå sto. «Kom og forbann Jakob for meg! Kom og tal ondt over Israel!» Det var for dette Balak hadde sendt bud etter ham (22,11.17). Verbet *za'am* (זָעַם) betyr «være vred», og her: å uttale Guds vrede over noen, altså det samme som å forbanne. «Jakob» er et poetisk navn på folket, det samme som Israel.

«Hvordan kan jeg forbanne den Gud ikke forbanner?» Balak trodde, som alle hedninger, at Bileam som trollmann og spåmann kunne dele ut velsignelser og forbannelser etter eget forgodtbefinnende, og at han kunne tvinge sin Gud til å bøye seg for hans vilje (jf. 22,6). Mot denne villfarelsen setter seeren: Israels Gud forbanner ikke sitt folk, og derfor kan hans tjener ikke forbanne det.

V. 9–10 gir grunnen. Det var to ting som gjorde det umulig for Bileam å forbanne Israel: Folket var annerledes enn de andre folkene, både i det ytre og i det indre, og det var et folk som var rikt velsignet og høyt begunstiget av Gud. Fra fjelltoppen så Bileam ned på Israels folk. Den ytre, jordiske høyden han sto på, var underlaget for den åndelige høyden som Guds Ånd hadde satt ham på. Ånden hadde så opplyst hans indre syn at han kunne skjelne Israels særpreg og egentlige vesen.

Det første han da fikk øye på, var at dette folket bor for seg selv. Det betyr ikke at det bor i ro og trygghet i avsondrethet, slik mange har sluttet av 5 Mos 33,28, Jer 49,31 og Mika 7,14. Den parallelle linjen, «blant hedningefolkene regner det seg ikke», viser at det gjelder Israels atskillelse fra de andre folkene. For seerens øye viste denne atskillelsen seg i det ytre ved at Israels hær lå for seg selv i en egen leir på sletten, og i dette skjelnet hans ånd den indre og vesentlige atskillelsen fra alle hedninger.

Denne ytre avsondretheten var et bilde på at Israel innvortes var skilt fra hedningeverdenen. I kraft av den ble Israel ikke bare spart for hedningefolkenes skjebne, men kunne heller ikke overvinnes av hedningene – vel å merke bare så lenge folket selv innvortes holdt fast ved denne atskillelsen og ble trofast i pakten med Herren sin Gud, som hadde skilt det ut fra folkene til sin eiendom. Så snart Israel gikk opp i hedenske skikker, mistet det også sin ytre selvstendighet. Denne regelen gjelder det nytestamentlige Israel like så vel som det gammeltestamentlige, ja, Guds menighet til alle tider.

«Blant hedningefolkene regner det seg ikke», det vil si at det ikke deler de andre folkenes lodd, fordi det har en annen Gud og beskytter enn hedningene (5 Mos 4,8; 33,29). Hvor sant dette er, har Israels historie vist på underfullt vis, enda folket har kommet til kort overfor sitt guddommelige kall.

Hengstenberg sier: «Alle de mektigere rikene i oldtiden – Egypt, Assyria, Babel og andre – er gått under uten spor. Men Israel, som i den gamle pakt ble

reddet ut av så mange farer som truet med full undergang, blomstrer fremdeles i Det nye testamentes kirke. Og det lever også videre i den delen som nå er forkastet, men som en dag skal gjenopprettes.»

Slik atskilt fra de andre folkene gledet Israel seg over sin Guds velsignelse, og den kunne allerede ses i den tallløse mengden folket var vokst til. «Hvem kan telle Jakobs ætt, talløs som støvet?» Like lite som støvet kan telles, kan Israels mengde telles. Ordene peker tilbake på løftet i 1 Mos 13,16 og gjaldt Israels nåtid like mye som dets framtid. Begynnelsen på den underfulle oppfyllelsen av løftet til patriarkene om en tallløs ætt sto allerede for øynene deres (jf. 5 Mos 10,22).

Ikke engang fjerdedelen av Israel kan telles. Bileam taler om fjerdedelen fordi folket var delt i fire leirer (kap. 2), og fra der han sto, kunne han bare se én av dem (22,41), altså bare en fjerdedel av folket.

Israel var ikke bare synlig velsignet av Gud med en tallløs vekst. Det var også innvortes opphøyd til et folk av *jesjarim* (יְשָׁרִים), «oppriktige» eller rettskafne. Dette navnet får Israel på grunn av sitt guddommelige kall: Det hadde en Gud som var rettferdig og rett, en trofast Gud uten svik (5 Mos 32,4), en hellig Gud som helliget sitt folk (3 Mos 20,7–8; 2 Mos 31,13) og gjorde det til en Jesjurun (5 Mos 32,15; 33,5.26).

Rettferdighet og oppriktighet er dette folkets bestemmelse. Det har aldri helt mistet den, men heller aldri fullt ut virkeliggjort den. Selv i tider da folket allment falt fra Herren, fantes det alltid en utvalgt rest som virkelig kunne kalles oppriktige og rettferdige (jf. 1 Kong 19,18).

Israelittenes rettferdighet var, som Hengstenberg sier, «frukten av de ordningene Gud hadde innstiftet blant dem: av åpenbaringen av hans hellige vilje, som han hadde gitt dem i loven, av syndenes forlatelse, som han hadde knyttet til offerne, og av hans Ånd, som han meddelte, og som alltid var levende og virksom i hans menighet, og bare der». Et slikt folk kunne Bileam ikke forbanne. Han kunne bare ønske at slutten på hans eget liv måtte bli som disse rettferdiges endelikt.

Døden nevnes her som livets avslutning og fullendelse. «Bileam ønsker for seg selv israelittens hele, fulle, uforgjengelige og umistelige salighet, og døden er både dens avslutning og fullendelse, dens segl og stadfestelse» (Kurtz). Ønsket innebar ikke det sikre håpet om et salig liv på den andre siden av graven, for det hadde ikke israelittene selv den gang. Det uttrykte bare at en from israelitts død var et gode å ønske seg.

Og det var den, enten en så på fortiden, nåtiden eller framtiden. I dødsstunden kunne den fromme israelitten med salig tilfredshet se tilbake på et langt liv, rikt på spor av Guds godgjørende, tilgivende, utfriende og frelsende nåde. Han kunne trøste seg med det gode håpet at han skulle leve videre i sine barn og barnebarn, og gjennom dem få del i den framtidige oppfyllelsen av Guds nådeløfter. Og når han døde i Guds kjærlighet og nåde, kunne han gå herfra i glad tillit til at han skulle bli samlet til sine fedre i dødsriket (1 Mos 25,8).

V. 11–13. Balak vil prøve et annet sted

«[11]Da sa Balak til Bileam: Hva har du gjort mot meg? Jeg hentet deg for at du skulle forbanne fiendene mine, og se, du har velsignet! [12]Men han svarte:

> Skulle jeg ikke akte på det Herren legger i min munn, og tale det? [13]Da sa Balak til ham: Kjære, kom og vær med meg til et annet sted, hvor du kan se dem. Du vil bare få se utkanten av folket, hele folket får du ikke se. Derfra skal du forbanne dem for meg!»

(Keil, v. 13: «… hvor du kan se det. Du ser bare utkanten av det, hele folket ser du ikke» – det vil si her på Bamot Ba'al.)

Balak bebreidet Bileam at han hadde lovt israelittene velsignelse i stedet for forbannelse. Den hebraiske formen sier at Bileam ikke hadde gjort annet enn å velsigne. Men Bileam svarte at han var bundet av Herrens befaling. Balak mente da at grunnen kunne ligge i at stedet var ugunstig. Derfor førte han seeren til «speiderhaugen på toppen av Pisga», der han kunne se hele Israels folk.

At ordene «du ser bare utkanten» gjelder Bamot Ba'al, viser 22,41: Der står det helt utvetydig at Bileam fra den toppen bare så «utkanten av folket». Derfor syntes Balak at stedet var ugunstig, og han ville føre seeren dit han kunne se hele folket. Enda ordet «for» mangler, begrunner altså ordene hvorfor Balak mente det første utsagnet hadde falt ugunstig ut. «Utkanten av det» kan ikke bety hele folket, «fra den ene enden til den andre», slik noen har ment.

«Speiderhaugen», eller vaktmennenes mark (*sofim*), «på toppen av Pisga» svarer uten tvil til «Moabs mark … på toppen av Pisga» vest for Hesjbon (se 21,20). Nebo-fjellet, der Moses så ut over Kanaans land i hele dets lengde og bredde, var én av toppene, kanskje den høyeste toppen, på Pisga (5 Mos 3,27; 34,1).

Speiderhaugen var trolig en høyslette på Nebo. Den fikk kanskje navnet fordi det i urolige tider sto vaktposter der for å holde utkikk til alle kanter, eller kanskje fordi varselstydere iakttok himmelen og fuglene der. Derfra må en ha kunnet se ut over en svært stor del av Moabs ødemarker. Enda lenger mot nord, nærmere Israels leir, lå toppen av Peor. Dit førte Balak senere Bileam (v. 28), og derfra så han ikke bare hele folket, men kunne tydelig skjelne leirene til de ulike stammene (24,2).

V. 14–17. De samme forberedelsene på Pisga

> «[14]Så tok han ham med seg til speiderhaugen på toppen av Pisga-fjellet. Der bygde han sju altere og ofret en okse og en vær på hvert alter. [15]Og Bileam sa til Balak: Bli stående her ved ditt brennoffer. Jeg går dit bort for å møte Gud. [16]Og Herren kom Bileam i møte og la et ord i hans munn og sa: Vend tilbake til Balak og tal det som jeg har sagt deg! [17]Da Bileam kom tilbake til ham, så han Balak stå ved sitt brennoffer sammen med Moabs høvdinger. Og Balak sa til ham: Hva har Herren talt?»

(Keil, v. 15: «Bli stående her ved ditt brennoffer, så vil jeg gå og møte på denne måten.»)

På Pisga gjorde Balak og Bileam de samme forberedelsene til en ny åpenbaring fra Gud som på Bamot Ba'al (v. 1–6). Ordet *ko* (כֹּה) i v. 15 betyr ikke «her» eller «der borte», men «slik», som overalt ellers. Tanken er: «Bli du stående (slik du står), så vil jeg gå og møte på denne måten» – det vil si på den måten som kreves. Uttrykket «gå og møte» er her et fast uttrykk for å gå ut og søke varsler (24,1) eller en åpenbaring fra Gud.

V. 18–30. Den andre spådommen: Gud lyver ikke

> «[18]Da stemte han i sitt kvad og sa: Stå opp, Balak, og hør! Lytt til meg, du Sippors sønn! [19]Gud er ikke et menneske så han skulle lyve, heller ikke et menneskebarn så han skulle angre. Skulle han si noe og ikke gjøre det? Skulle han tale og ikke sette det i verk? [20]Se, jeg fikk bud om å velsigne! Han har velsignet, og jeg kan ikke omstøte det.»

«Stå opp, Balak» er en oppfordring til å løfte sinnet og ta imot Guds ord, for Balak sto allerede ved sitt offer (v. 17). «Lytt til meg» betyr å lytte slik at en så å si trenger seg fram mot den som taler, altså med spent og nøye oppmerksomhet (jf. Job 32,11).

Balak ventet at Bileam skulle ta tilbake den velsignelsen han hadde uttalt. Men Bileam svarer at Gud ikke endrer sine planer slik ustadige og vinglete mennesker gjør. Han holder sitt ord uforanderlig og setter det i verk. At Guds råd er uforanderlige, følger med nødvendighet av at hans vesen er uforanderlig. Gud angrer ingenting av det han har besluttet. Men det hindrer ikke at Skriften kan tale om at Gud angrer, som et menneskelig uttrykk for den smerten Guds kjærlighet kjenner når dens skapninger går til grunne (se 1 Mos 6,6; 2 Mos 32,14).

Tatt for seg selv gjelder de to spørsmålene i v. 19, «Skulle han si noe …», helt allment. Men i sammenhengen gjelder de særlig det Gud hadde talt om Israel gjennom Bileam i det første utsagnet. Det ser vi av den nærmere forklaringen i v. 20: «Se, jeg fikk bud om å velsigne», egentlig: Jeg har tatt imot å velsigne. «Omstøte» betyr å vende noe tilbake, gjøre det ugjort (jf. Jes 43,13). Med de samme ordene (v. 19) avviste Samuel senere Saul, da Saul ba ham ta tilbake Guds dom om at han var forkastet (1 Sam 15,29).

V. 21–22. Herren er med Israel

> «[21]Han skuer ingen urett i Jakob. Han ser ingen elendighet i Israel. Herren hans Gud er med ham, og kongejubel lyder der. [22]Gud førte dem ut av Egypt, styrke har de som en villokse.»

(Keil, v. 22: «Gud fører dem ut av Egypt, hans styrke er som villoksens.»)

Etter at Bileam så bestemt hadde gjort Balaks forventning til skamme, utfoldet han enda fyldigere den velsignelsen som bare var antydet kort i det første utsagnet. Subjektet i første setning er Gud (jf. Hab 1,3.13). Gud ser ikke *aven* (אָוֶן), «urett», ondskap, og ikke *amal* (עָמָל), «elendighet», nød som følge av synden. Derfor finner han ingen grunn til å forbanne folket.

At dette gjaldt folket bare i kraft av dets kall som Herrens hellige folk, og at den enkeltes synd altså ikke blir nektet, går fram av andre halvdel av verset, som sier det samme som første halvdel, men positivt. «Herren hans Gud er med ham» svarer til «han skuer ingen urett», og «kongejubel lyder der» svarer til at han ikke ser elendighet. Israel gledet seg altså over Guds velsignelse bare så lenge det var tro mot sitt guddommelige kall og ble i paktsfellesskapet med Herren. Så lenge kunne verdens makt ikke skade det.

«Kongejubelen» i Israel er Israels jubel over at Herren bor og hersker som konge midt iblant dem (2 Mos 15,18; 5 Mos 33,5). Som konge hadde Herren åpenbart seg da han førte dem ut av Egypt.

«Gud» er her El (אֵל), Gud som den sterke, den mektige. Formen sier ikke bare at han førte dem ut en gang, men at han fortsatt fører dem ut, helt til han bringer dem inn i Kanaan. Fordi Gud leder dem, går de fram med villoksens styrke, full kraft til å yte og tåle store anstrengelser. *Re'em* (רְאֵם) er villoksen, et utemmelig dyr som særlig er fryktet for hornene sine (Job 39,12–14; 5 Mos 33,17; Sal 22,22).

V. 23–24. Ingen trolldom i Jakob

> «[23]For det finnes ikke trolldom i Jakob, ikke spådomskunster i Israel. Når tiden er inne, blir det sagt til Jakob og til Israel hva Gud vil gjøre. [24]Se, et folk reiser seg som en løvinne, springer opp som en løve! Det legger seg ikke til ro før det har mettet seg med rov og drukket blodet av de drepte.»

(Keil, v. 23b: «I rett tid blir det sagt til Jakob og til Israel hva Gud gjør.»)

Israel gledet seg over fellesskapet med sin Gud og hadde sin styrke av det, og dette fellesskapet var en virkelighet. «For» innleder en begrunnelse. Israel var ikke henvist til trolldommens og spådommens usikre og svikefulle midler, slik andre folk var. I alt som angikk det, hadde det sin Guds umiddelbare åpenbaring. Det var beviset på at det hadde sin Gud midt iblant seg og ble ledet og utrustet med kraft av Gud selv.

Nachasj (נַחַשׁ, «trolldom», varsler) og *kesem* (קֶסֶם, «spådom») var de to midlene hedningene brukte for å skue inn i framtiden. Det første var å tyde framtiden av tegn i naturen og av uforklarlige hendelser i dyrs og menneskers liv (jf. 3 Mos 19,26). Det andre var å spå ut fra en påstått eller innbilt åpenbaring fra guddommen i menneskets indre.

«Når tiden er inne», det vil si i rett tid, åpenbarte Gud sine gjerninger, sitt råd og sin vilje for Israel i sitt ord, som han først hadde talt til patriarkene og siden gjennom Moses og profetene. Der åpenbarte han for sitt folk i sannhet, og på en måte som ikke kunne bedra, det hedningene forgjeves prøvde å finne ut ved trolldom og spådom (jf. 5 Mos 18,14–19).[2]

Ved sin Guds kraft var Israel uovervinnelig og skulle knuse alle sine fiender. Det patriarken Jakob hadde spådd om Juda, høvdingen blant brødrene (1 Mos 49,9), overfører Bileam her til hele folket. Slik gjør han til skamme alt Moab-kongen håpet om å seire over Israel og utrydde det.

V. 25–30. Et nytt forsøk på Peors topp

> «[25]Da sa Balak til Bileam: Du skal verken forbanne eller velsigne det! [26]Men Bileam svarte Balak: Har jeg ikke alt sagt deg at jeg i ett og alt må gjøre som Herren sier? [27]Da sa Balak til Bileam: Kjære, kom med meg, så vil jeg ta deg til et annet sted. Kanskje det vil være rett i Guds øyne at du forbanner dem for meg derfra. [28]Så tok Balak med seg Bileam opp på toppen av Peor, der en kan se ut over hele ørkenlandet. [29]Da sa Bileam til Balak: Bygg sju altere for meg her og la meg få sju okser og sju værer! [30]Og Balak gjorde som Bileam sa, han ofret en okse og en vær på hvert alter.»

Med dette begynner Bileams siste ord (23,25–24,25). Balak lot seg likevel ikke skremme fra å gjøre et nytt forsøk. Først ropte han riktignok i harme over

[2]Hengstenberg sier: «Det som her sies om Israel, gjelder Guds menighet til alle tider og hver enkelt troende. Guds menighet vet av hans ord hva Gud gjør, og hva den selv skal gjøre. Denne verdens visdom ligner trolldom og spådom. Guds menighet, som har hans ord, trenger den ikke; den fører bare sine tilhengere i fordervelse, fordi den ikke kan skjelne Guds vilje. Å kjenne den med visshet er Guds menighets store forrett.»

Bileams andre utsagn: «Du skal verken forbanne eller velsigne det!» Ergrelsen over det andre nederlaget gjorde at han ikke ville høre mer fra Bileam.

Men da Bileam igjen svarte at han helt fra begynnelsen hadde sagt at han ikke kunne gjøre annet enn det Gud sa til ham (jf. 22,38), skiftet Balak mening. Han bestemte seg for å føre Bileam til et annet sted, i håp om at det kanskje kunne «være rett i Guds øyne» at han forbannet dem derfra. Hedningene mente at det en ikke oppnådde med det første, andre eller tredje offeret, likevel kunne vinnes med det fjerde.

Balak førte seeren «opp på toppen av Peor, der en kan se ut over hele ørkenlandet» (*jesjimon*, se 21,20), og dette stedet lå nærmere Israels leir. Peor var en topp i den nordlige delen av Abarim-fjellene ved byen Bet-Peor, som senere tilhørte rubenittene (Jos 13,20), og som Israel lå leiret rett overfor på Moabs ødemarker (5 Mos 3,29; 4,46). Etter Evsebios lå Peor ovenfor Bet-Haram i Jordandalen, rett overfor Jeriko, ved veien opp til Hesjbon.

Ofrene som ble båret fram til forberedelse for dette nye forsøket, var de samme som før (v. 1–2.14).

Kapittel 24. Stjernen fra Jakob

Bileam har nå uttalt to velsignelser over Israel. I dette kapitlet følger det tredje kvadet, der Guds Ånd kommer over ham og han i et syn ser Israels herlige framtid og kongerike, og deretter det fjerde og siste, der han skuer stjernen som skal stige opp av Jakob, kongen som skal knuse alle Israels fiender, og hvordan verdensmaktene faller den ene etter den andre.

V. 1–4. Guds Ånd kommer over Bileam

> «[1]Da Bileam så at det var Herrens vilje at han skulle velsigne Israel, gikk han ikke bort for å søke tegn, slik han hadde gjort de to første gangene, men han vendte seg mot ørkenen. [2]Og Bileam løftet sine øyne og så Israel leiret etter sine stammer. Da kom Guds Ånd over ham»

Av de to åpenbaringene han allerede hadde fått, skjønte Bileam at det var Herrens vilje å velsigne Israel. Derfor gikk han ikke denne gangen bort for å søke varsler, slik han hadde gjort de to første gangene (23,3.15). I stedet vendte han ansiktet mot ørkenen, det vil si mot Moabs ødemarker, der Israel lå i leir (22,1). Da han løftet blikket og så Israel leiret etter sine stammer, kom Guds Ånd over ham. Synet av Israels stammer gjorde inntrykk på ham, og det ble den indre forberedelsen til at Guds Ånd kunne gripe ham.

Om de to første utsagnene står det at «Herren la et ord i hans munn» (23,5.16). Om det tredje heter det derimot at «Guds Ånd kom over ham». De første ordene fikk han da han gikk ut for å søke en åpenbaring, uten at han ble henrykt i Ånden: Han hørte Guds røst inne i seg som sa ham hva han skulle tale.

Denne gangen ble han, som profetene når de profeterte, henrykt i Ånden og satt i en tilstand der han så. Med lukkede øyne skuet han innholdet i Guds åpenbaring med sitt indre øye, som Guds Ånd hadde åpnet. Slik beskriver han selv tilstanden sin i v. 3–4, og slik passer det også med selve budskapet, som både i form og innhold tydelig springer ut av det synet Guds Ånd virket i ham.

V. 3–4. Mannen med lukket øye

> «[3]og han stemte i sitt kvad: Så sier Bileam, Beors sønn, så sier mannen med lukket øye, [4]så sier han som hører ord fra Gud, som skuer syner fra Den Allmektige – sunket til jorden med opplatt øye:»

Disse to versene er innledningen til spådommen. Ordet som gjengis «så sier», er *ne'um* (נְאֻם, «utsagn»), og det betyr et guddommelig utsagn. Det viser det faste

uttrykket «sier Herren» (*ne'um Jehova*), som vi finner i 14,28 og 1 Mos 22,16, og som stadig går igjen hos profetene. Det gjelder også de få stedene der en menneskelig taler nevnes i stedet for Herren, som her og i v. 15–16, i 2 Sam 23,1 og Ordsp 30,1. Når Bileam kaller spådommen sin en *ne'um*, vil han altså si at den er en guddommelig åpenbaring han har fått fra Guds Ånd.

Han hadde fått den og forkynte den nå som «mannen med lukket øye»[1]. Ordet betyr ikke «åpnet», men «lukket». «Bileam kaller seg mannen med lukket øye med tanke på den henrykte tilstanden han var i, der de ytre sansene ble lukket samtidig som de indre ble åpnet» (Hengstenberg). At den bevisste sansningen gjennom de ytre sansene stanset, var felles for synet og drømmen, de to formene profetgaven viste seg i (12,6), og det fulgte av selve det indre synets natur.

Hos profeter som var kommet langt i det åndelige livet, kunne inspirasjonen skje uten at de ytre sansene ble lukket. Men på et menneske som Bileam, hvis indre liv med Gud ennå var svært urent og uutviklet, kunne Guds Ånd bare virke ved å lukke sansene hans for inntrykkene fra den lavere, jordiske verden og løfte ham opp til å se den høyere, åndelige verden.[2]

Det Bileam hørte i denne tilstanden, var «ord fra Gud», og det han så, var «syner fra Den Allmektige». Guds Ånd kom over ham med en slik kraft at han sank til jorden, slik Saul gjorde i 1 Sam 19,24. Han kastet seg ikke bare ned i ærefrykt for det han så og hørte, men ble slått til jorden av Guds Ånd, som kom over seeren som en væpnet mann, og samtidig som han falt, ble øynene hans – åndens øyne – åpnet.

Denne innledningen er ikke tomt skryt. Som Calvin med rette sier: «Hele innledningen har ikke noe annet formål enn å vise at han var en sann Guds profet, og at han hadde fått velsignelsen han uttalte, fra et himmelsk orakel.»

Selve velsignelsen fra v. 5 rommer to tanker: først Israels herlige framgang og kongerikets opphøyelse (v. 5–7), dernest den forferdelige kraften hos det folket som er satt til forbannelse eller velsignelse for alle folkene – en kraft som blir alle fiendene til undergang (v. 8–9).

V. 5–17. Israels boliger og kongerike

> «[5]Hvor fagre er dine telt, Jakob, dine boliger, Israel! [6]Som vide daler, som hager ved en elv, som aloëtrær Herren har plantet, som sedrer ved vannet! [7]Vann tømmes ut av hans kar, hans utsæd får rikelig vann. Mektigere enn Agag skal hans konge være, opphøyet skal hans kongerike være!»

Det Bileam hadde sett med sine legemlige øyne før han ble henrykt, ble grunnlaget for det indre synet. Der sto Israels boliger for hans indre øye, smykket med Herrens rikeste velsignelse. Skildringen tar utgangspunkt i nåtiden, men den favner hele Israels framtid. I det velsignede Kanaans land skal Israels boliger bre seg ut som daler. Ordet betyr ikke bekker her, men daler som vannes av bekker. Ja, de skal være «som hager ved en elv», som er enda vakrere enn de gressrike og blomstrende bekkedalene.

---

[1] **«mannen med lukket øye»** sjetum ha'ajin, שְׁתֻם הָעַיִן

[2] Bileam må altså ha uttalt spådommene med lukkede legemlige øyne, sier Hengstenberg; men av det kan vi ikke slutte at en Jesaja var i nøyaktig samme tilstand.

Tanken føres videre i de to neste bildene. Aloëtrærne vokser i Østindia og på Molukkene, og av dem fikk man aloëtre, som ble satt høyt i tilberedningen av røkelse på grunn av den gode duften. Slik aloëtrærne ble verdsatt for duften, ble sedrene verdsatt for sin høye og frodige vekst og for treets varighet. «Som Herren har plantet» svarer i mening til «ved vannet», for det var, som Calvin sier, et uttrykk for trær som var finere enn vanlige trær (jf. Sal 104,16).

Ikke bare boligene, men Israel selv skulle ha stor framgang. Folket skulle ha vann i overflod, og i det brennende hete Østen er vann kilden til all velsignelse og velstand. Folket er framstilt som en mann som bærer to bøtter som renner over av vann. «Hans utsæd» er hans etterkommere, ikke kornet han sår; det ville vært et svært svakt bilde i denne sammenhengen. Hans etterkommere vokser opp ved mange vann, det vil si at de får den rikeste velsignelse (jf. 5 Mos 8,7; 11,10 med Jes 44,4; 65,23).

«Hans konge skal være høyere enn Agag.» Agag (*agag*, עֲגַג, «den brennende») er ikke navnet på den amalekittkongen Saul slo (1 Sam 15,8), men tittelen for amalekittenes konger generelt, slik alle Egypts konger ble kalt farao og filisterkongene Abimelek.[3]

Amalekittenes konge nevnes fordi han er valgt ut som bildet på verdens fiendskap mot Guds rike, som nådde sitt høydepunkt i hedningenes konger. Amalekittene var nemlig det første hedningefolket som angrep israelittene på veien til Kanaan (2 Mos 17,8). Å trekke inn én bestemt konge ville verken passe til sammenhengen eller til det samlede preget i Bileams spådommer.

Både før og etter skildrer Bileam i store, brede drag det gode som skal komme Israel. Hvorfor skulle han da plutselig sammenligne Israels kongerike med storheten til én bestemt amalekittkonge?

Også det fjerde og siste kvadet forkynner bare i store trekk at de ulike folkene som reiste seg mot Israel, skal gå til grunne. Det går ikke inn på enkeltheter som Sauls seier over amalekittene, som ikke fikk noen varig betydning for hedningenes holdning til Guds folk. Etter Sauls nederlag falt de nemlig snart inn i Israels land igjen og plyndret og herjet som før (jf. 1 Sam 27,8; 30,1 ff.; 2 Sam 8,12).[4]

«Hans konge» er ikke én bestemt konge i Israel, men helt generelt den kongen israelittene senere skulle få. «Hans konge» betyr i grunnen det samme som «hans kongerike» i neste ledd: Israels kongerike, som allerede var lovt patriarkene (1 Mos 17,6; 35,11). I det skulle Israel først nå den fulle kraften som svarte til Guds bestemmelse med folket, slik et folks utvikling generelt når sitt høydepunkt i et ordnet kongerike.

Israels konge, hvis storhet Bileam priser, er derfor verken bare Messias eller det jordiske kongedømmet uten Messias. Det er Israels kongedømme slik David grunnla det, og slik det i Messias ble opphøyet til et evig rike, der alle fiendene skal legges som skammel for hans føtter (Sal 2 og 110).

V. 8–9. Løven som ingen våger å vekke

[3] Allerede Gesenius tvilte på at spådommen kunne vise til hendelsen i 1 Sam 15,8, med mindre Agag var et felles navn for amalekittkongene, slik Abimelek var for kongene i filisterlandet og farao for Egypts konger.

[4] Amalekittene spilte heller ingen framtredende rolle blant Israels fiender på Sauls tid. Saul fikk befalingen om å utrydde dem, ikke for noe de da hadde gjort mot Israel, men for det de hadde gjort mot folket på veien ut av Egypt, jf. 1 Sam 15,2 med 2 Mos 17,8.

> «[8]Gud førte ham ut fra Egypt, styrke har han som en villokse. Han skal fortære hedningefolk som står ham imot, knuse deres ben og gjennombore dem med sine piler. [9]Han legger seg, han hviler som en løve, som en løvinne. Hvem våger å vekke ham? Velsignet være den som velsigner deg, og forbannet den som forbanner deg!»

Den kraften som bodde i Israels folk, viste seg i den kraft og styrke som deres Gud førte dem ut av Egypt med. Dette gjentar Bileam fra forrige kvad (23,22) for å knytte til det et nytt varsel om hvordan folkets kraft skulle vise seg mot fiendene i tiden som kom. Ordene «han skal fortære hedningefolk» kaller fram bildet av en løve, og det bildet bruker v. 9 for å skildre Israels uovervinnelige heltekraft, med ord fra Jakobs velsignelse i 1 Mos 49,9. Pilene er ikke det som knuses: Det er Israels piler, som her står for våpnene generelt.

Som i forrige kvad slutter Bileam med et sitat fra Jakobs velsignelse. Med det vil han vise Balak at Herren, gjennom deres egen stamfar, hadde sagt til israelittene at de skulle overvinne fiendene sine så fullstendig at ingen av dem skulle våge å reise seg mot dem igjen. Til det føyer han ordene som Isak brukte da han overførte Abrahams velsignelse fra 1 Mos 12,3 til Jakob i 1 Mos 27,29. Slik advarer han Balak om å holde opp med fiendskapet mot Guds utvalgte folk.

V. 10–14. Balaks vrede

> «[10]Da ble Balaks vrede opptent mot Bileam, og han slo hendene sammen. Og Balak sa til Bileam: Jeg kalte deg hit for å forbanne fiendene mine, og nå har du velsignet tre ganger! [11]Far nå hjem så fort du kan! Jeg hadde tenkt å vise deg ære, men du ser at Herren har nektet deg den. [12]Bileam svarte Balak: Sa jeg ikke allerede til dine sendebud: [13]Om Balak ga meg sitt hus fullt av sølv og gull, kunne jeg ikke gjøre noe mot Herrens ord og handle etter mitt eget hjerte, verken godt eller ondt. Jeg kan ikke tale annet enn det Herren sier. [14]Se, jeg vender nå hjem til folket mitt. Men la meg først varsle deg om hva dette folket skal gjøre med ditt folk i de siste dager.»

Da Israel ble velsignet enda en gang, ble Balak så rasende at han slo hendene sammen og ba Bileam skynde seg hjem. Han hadde tenkt å vise ham stor ære (jf. 22,17.37), men nå hadde Herren nektet ham den. Å slå hendene sammen var enten et tegn på redsel (Klag 2,15) eller på voldsomt sinne, og det er i den siste betydningen det står her og i Job 27,23. I ordene «Herren har nektet deg den» er det tydelig at Balak spotter Bileams tillit til Herren.

Men Bileam minner ham om det han sa til sendebudene helt fra begynnelsen (22,18): Han kunne på ingen måte tale mot Herrens befaling. Så legger han til at han nå drar hjem til folket sitt, men først vil varsle Balak om hva Israel skal gjøre med hans folk i de siste dager.

Ordet for «varsle» betyr egentlig «gi råd», og her er det et varsel som samtidig rommer et råd. Når Bileam forkynner hva Israel skal gjøre med moabittene i framtiden, gir han Balak råd om hvilken holdning han bør ta overfor Israel hvis dette folket skal bli til velsignelse og ikke til forbannelse for hans eget folk. Om «de siste dager», se ved 1 Mos 49,1.

V. 15–16. Det fjerde kvadet

> «[15]Og han stemte i sitt kvad og sa: Så sier Bileam, Beors sønn. Så sier mannen med lukket øye. [16]Så sier han som hører ord fra Gud og har fått kunnskap fra Den Høyeste. Han som skuer syner fra Den Allmektige, sunket til jorden med opplatt øye:»

Bileams fjerde og siste spådom skiller seg fra de forrige ved at den, slik han varslet i v. 14, bare handler om framtiden. Den forkynner at Israel skal seire over alle sine fiender, og at alle verdensmaktene skal gå til grunne.

Fire ganger heter det «han stemte i sitt kvad» (v. 15, 20, 21 og 23), og dermed deles spådommen i fire. Den første delen gjelder de to folkene som var i slekt med Israel, Edom og Moab (v. 17–19), den andre Amalek, Israels erkefiende (v. 20), den tredje kenittene, som var forbundet med Israel (v. 21–22), og den fjerde forkynner at de store verdensmaktene skal styrtes (v. 23–24).

Innledningen er den samme som i det forrige kvadet (v. 3–4), bare med tillegget «og har fått kunnskap fra Den Høyeste». Det viser at Bileam allerede hadde kunnskap fra Den Høyeste, det vil si at Guds ord som nå skal forkynnes, allerede var gitt ham og ikke ble kjent for ham først nå. Det betyr likevel ikke at han hadde fått denne åpenbaringen samtidig med dem han hadde uttalt før.

V. 17. Stjernen og spiret

> «[17]Jeg ser ham, men ikke nå. Jeg skuer ham, men ikke nær. En stjerne stiger opp av Jakob, et spir løfter seg fra Israel. Han knuste Moabs tinninger og utryddet ufredsætten.»

(Keil: «Jeg ser ham, men ikke nå; jeg skuer ham, men ikke nær. En stjerne går fram av Jakob, og et spir reiser seg fra Israel og knuser Moab på begge sider og ødelegger alle ufredens sønner.»)

Selve spådommen begynner med et bilde fra «de siste dager», som stiger fram for seerens indre øye. «Ham» i «jeg ser ham» og «jeg skuer ham» viser til stjernen som nevnes etterpå. Bileam ser den i ånden, men «ikke nå», det vil si ikke som om den alt var kommet til syne, og «ikke nær», det vil si at den ikke skal stige opp straks, men gå fram av Israel i en fjern framtid.

«En stjerne er et så naturlig bilde og sinnbilde på kongelig storhet og glans at den er brukt slik hos nesten alle folk. At bildet er så naturlig, kan også forklare troen i oldtiden på at store kongers fødsel og tronbestigelse ble varslet ved at det viste seg stjerner» (Hengstenberg, som viser til romerske historieskrivere).

Skulle noen tvile på at stjernen som stiger opp, betyr at en herlig hersker eller konge trer fram, fjernes tvilen helt av parallelleddet: «et spir løfter seg fra Israel». Spiret, som allerede i Jakobs velsignelse var et sinnbilde på herredømme (1 Mos 49,10), står her som bilde og tegn på den kommende herskeren i Israel.

Denne herskeren skal ødelegge alle Israels fiender. Først nevnes Moab og (v. 18) Edom, de to folkene som var i slekt med Israel, men som nå hadde reist seg mot det. Moab står først, ikke bare fordi Bileam skulle forkynne Moabs konge hva Israel skulle gjøre med hans folk i framtiden, men også fordi hedningenes fiendskap mot Guds folk hadde vist seg sterkest i Balaks ønske om å forbanne Israel.

«Moabs tinninger», egentlig «Moabs to sider», betyr Moab på begge sider, fra den ene enden til den andre. At verbet i siste ledd betyr «ødelegge», er sikkert ut fra parallellen med «knuse» og ut fra Jes 22,5. Verken den samaritanske teksten eller Jer 48,45, som bygger på denne spådommen, gir grunn til å endre ordet til «isse»; Jeremia gjengir gjerne eldre skrifter fritt og bytter uvanlige ord med vanligere eller likelydende.

«Ufredsætten», ordrett *bene-sjet* (בְּנֵי־שֵׁת), betyr ikke «alle Sets sønner», det vil si alle mennesker. Menneskeslekten kalles aldri etter Set, og tanken om at herskeren fra Israel skulle ødelegge alle mennesker, ville være helt malplassert. Det betyr «ufredens sønner». Etter mønster av parene Jakob og Israel (v. 17) og Edom og Se'ir (v. 18) skal vi forstå det om moabittene, som et folk preget av vill, krigersk larm.

Sjet er en sammentrekning av *sje't* (שְׁאֵת, «larm, ødeleggelse»), og Jer 48,45 gjengir det med rette som *bene sja'on* (בְּנֵי שְׁאוֹן, «larmens sønner»).[5]

V. 18–20. Edom blir underlagt

> «[18]Edom blir ham underlagt, Se'ir, hans fiende, blir ham underlagt. Stort velde vinner Israel. [19]En hersker går ut fra Jakob, han utrydder dem som har reddet seg inn i byene.»

I varselet om undergangen som skal ramme Israels fiender gjennom stjernen og spiret fra Israels midte, følger Moabs nabo i sør, Edom. «Edom blir en eiendom, Se'ir blir en eiendom – hans fiender», gjengir Keil. Det sies ikke uttrykkelig hvem Edom og Se'ir skal bli eiendommen til, men det framgår av sammenhengen og av ordet «hans fiender», som står som tillegg til Edom og Se'ir. De var Israels fiender, og derfor skulle de bli tatt av herskeren som skulle stå fram fra Israel. Edom er navnet på folket, Se'ir på landet, slik som i 1 Mos 32,3.

På Moses' tid fikk ikke israelittene lov til å kjempe mot edomittene, selv da de nektet dem å dra fredelig gjennom landet sitt (20,21). De skulle la dem beholde det de eide, som et brorfolk (5 Mos 2,4–5). Men i framtiden skulle forholdet bli et helt annet. Edoms fiendskap, som alt var til stede, vokste seg stadig sterkere til et hardnakket og frekt hat. Det rev over alle de båndene av kjærlighet som Israel skulle holde hellige, og slik førte det til at edomittene gikk til grunne.

Oppfyllelsen begynte da David la edomittene under seg (2 Sam 8,14; 1 Kong 11,15–16; 1 Krøn 18,12–13), men den skal ikke være fullført før i «de siste dager», når alle Guds og hans menighets fiender er lagt som skammel for Kristi føtter (Sal 110,1).

At David ikke fullførte undertvingelsen av Edom, ser vi av at edomittene gjorde opprør igjen under Salomo, riktignok uten hell (1 Kong 11,14 ff.), og at de rystet av seg åket under Joram (2 Kong 8,20). Til tross for nederlagene mot Amasja (2 Kong 14,7; 2 Krøn 25,11) og Ussia (2 Kong 14,22; 2 Krøn 26,2) falt de inn i Juda igjen under Akas (2 Krøn 28,17).

[5]Forslaget «alle drankerens sønner», det vil si Lots, holder ikke. Lot fikk aldri tilnavnet «dranker» – 1 Mos 19,32 ff. gir ikke grunnlag for det – og et ledd om alle Lots sønner, moabittene og ammonittene, passer verken til den gjennomførte parallellen eller til spådommene ellers. De varsler undergang bare for de folkene som hadde reist seg mot Israel – Moab, Edom og Amalek – mens ammonittene ennå ikke hadde vist seg som verken fiender eller venner. Alle folkene som dømmes til undergang, nevnes dessuten med navn.

Senere brukte de enhver anledning til å vise sitt fiendskap mot Juda og jødene, som da kaldeerne inntok Jerusalem (Esek 35,15; 36,5; Obad 10.13) og i makkabeernes kriger mot syrerne. Til slutt ble de beseiret av Johannes Hyrkanos i år 129 f.Kr., tvunget til å la seg omskjære og innlemmet i den jødiske staten (Josefus). Likevel fikk de makten over jødene i sine hender gjennom Antipater og Herodes, og de forsvant først fra historien da romerne ødela den jødiske staten.

Profetordene viser enda tydeligere at Edom, som Guds rikes fremste fiende, først skal bli fullstendig ødelagt når Guds rike endelig og helt har vunnet over verdensmakten som står det imot. Det gjelder Amos 9,12 og Obad 17 ff., som med en klar hentydning til denne spådommen varsler at Israels rike skal ta det som er igjen av Edom i eie, og videre Jes 34; 63,1–6, Jer 49,7 ff., Esek 25,12 ff. og 35, jf. Sal 137,7 og Klag 4,21–22.

Mens Edom faller, vinner Israel «stort velde». Uttrykket *asa chajil* (עָשָׂה חַיִל) betyr å vinne evne eller makt (5 Mos 8,17–18; Rut 4,11), ikke bare å vise seg modig eller sterk. Targumene gjengir det riktig med at Israel skal ha framgang i rikdom og makt.

Keil gjengir v. 19: «Og en hersker skal gå ut fra Jakob og ødelegge det som er igjen i byene.» Herskeren det tenkes på, er han som er varslet som stjernen og spiret. Formen uttrykker et ønske eller en befaling: Én fra Jakob skal herske.

«Byene» er brukt samlende og generelt, som i Sal 72,16: Fra hver by der det er en rest igjen av Edom, skal den utryddes. «Det som er igjen», er det samme som «resten av Edom» i Amos 9,12. Forklaringen «han skal utrydde resten fra byen, det vil si fra den hellige byen Jerusalem» er tvungen og kan ikke støttes av parallelleddene.

V. 20. Amalek

> «[20]Så fikk han se amalekittene. Da begynte han å fremsi sitt kvad: Det første blant hedningefolkene er Amalek, men til sist skal han gå til grunne.»

Det andre utsagnet i denne spådommen gjelder amalekittene. Bileam ser dem ikke med legemlige øyne, men henrykt i Ånden, slik han så stjernen fra Jakob.

Amalek kalles det første blant folkene, men ikke fordi det skulle høre til de fremste folkene i alder, makt og ry. På alle disse områdene ble denne beduinstammen, som stammet fra en sønnesønn av Esau, overgått av mange andre folk. Det kalles det første fordi det var det første hedningefolket som åpnet hedningefolkenes kamp mot Israel som Guds folk (se ved 2 Mos 17,8 ff.).

Slik begynnelsen hadde vært fiendskap mot Israel, skulle enden bli «like til undergang»: Amalek skulle havne blant dem som går til grunne. Denne undergangen begynte under Saul og ble fullført under Hiskia.

V. 21–24. Kenittene

> «[21]Så fikk han se kenittene, og han sa fram sitt kvad: Fast er din bolig, på berget har du bygd ditt rede, [22]men likevel skal Ka'in bli ødelagt når Assur fører deg bort i fangenskap.»

(Keil: «Varig er din bolig, og ditt rede er lagt på berget; for skal vel Ka'in bli utryddet før Assur fører deg bort i fangenskap?»)

Det tredje utsagnet gjelder kenittene. Hvor de stammet fra, er uklart (se ved 1 Mos 15,19). Bortsett fra 1 Mos 15,19 nevner Det gamle testamente ingen andre kenitter enn dem som dro til Kanaan med Hobab, Moses' svoger (10,29 ff.; se Dom 1,16; 4,11; 1 Sam 15,6; 27,10; 30,29). Det er derfor ikke grunnlag for å skille mellom kanaaneiske og midjanittiske kenitter, slik Michaelis, Hengstenberg og andre gjør. Like grunnløst er det å mene at Bileam taler om kanaaneiske kenitter, at kenittene står for kanaaneerne, at kenittene er midjanittene, eller at de er en gren av en antatt urbefolkning av amalekitter.

Dette utsagnet «gjelder venner og ikke fiender av Israel» (v. Hofmann), og passer derfor fullt ut på kenittene, som var vennlig stilt mot Israel. At amalekittene og kenittene settes opp mot hverandre, svarer helt til hvordan de stilte seg til Israel ved Horeb: amalekittene på den ene siden, og kenittene, i skikkelse av stammehøvdingen Jetro, på den andre (2 Mos 17,8 ff.; 18).

Kenittenes bolig var varig fordi redet deres var lagt på berget. Skildringen kan ikke tas bokstavelig, for det kan ikke vises at verken kenittene eller midjanittene bodde i utilgjengelige fjell, slik det sies om edomittene i Obad 3–4 og Jer 49,16. Ordene må forstås billedlig, og etter all sannsynlighet er bildet hentet fra Horebs klippefjell, der kenittene førte et nomadeliv før de sluttet seg til Israel (se ved 2 Mos 3,1).

Som v. Hofmann med rette sier: «Ka'in, som hadde forlatt sitt utilgjengelige fjellhjem ved Horeb, omsluttet av ørkenen, for å slutte seg til et folk som ennå vandret omkring for å finne et hjem, hadde nettopp med det lagt sitt hvilested på en enda tryggere klippe.»

Dette stadfestes i v. 22: Ka'in skal ikke gis til undergang før Assur fører ham bort i fangenskap. Keil leser verset som et spørsmål med nektende mening: «For skal vel Ka'in bli utryddet før …?» Det betyr: Ka'in skal ikke utryddes før Assur fører ham bort; først den assyriske verdensmakten skal styrte ham. Ka'in, stamfaren, står i kvadet for kenittene, stammen han grunnla.

Oppfyllelsen skal vi ikke bare søke i at en gren av kenittene, som ifølge Dom 4,11 hadde skilt lag med de andre i Sør-Juda og slått seg ned i Naftali ved Kedesj, trolig ble ført i fangenskap av Tiglat-Pileser sammen med befolkningen i Galilea (2 Kong 15,29). Men navnet Assur, det første store verdensriket som reiste seg i øst mot Guds rike, står her – som vi tydelig ser av v. 24 – for alle de verdensmaktene som fikk sitt utspring i Assur og gikk ut fra det (se også Esra 6,22, der perserkongen fortsatt kalles kongen av Assur).

Bileam varslet ikke at denne verdensmakten også skulle undertrykke Israel og føre det i fangenskap. Undertrykkelsen av Israel var bare en forbigående dom, som skulle rense Guds folk og ikke ødelegge det, og etter Guds råd skulle den til og med åpne og berede veien for at Guds rike skulle vinne over verdensrikene.

Bare for kenittene ble fangenskapet en dom til undergang. Selv om de var venner av Israel og utvortes knyttet til folket, gikk de aldri inn i et indre samfunn med Israel og Herrens nådepakt, slik 1 Sam 15,6 tydelig viser. De søkte å bevare sin egen selvstendighet ved siden av Israel, og dermed gikk de glipp av

Guds velsignelse, som hvilte over Israel. (*Dermed faller også innvendingen om at Bileam like lite kunne varsle undergang for Israels venner som for Israel selv.*)

V. 23–24. Skip fra Kittim

> «[23]Så stemte han igjen i med sitt kvad og sa: Ve! Hvem skal bli i live når Gud lar dette skje? [24]En flåte av skip kommer fra Kittims kyst. De underkuer Assur. De underkuer Eber. Men også de skal gå til grunne.»

(Keil: «Ve! Hvem skal bli i live når Gud fastsetter dette! Og skip kommer fra Kittims side og trenger Assur og trenger Eber, og også han går til grunne.»)

Det fjerde utsagnet gjelder Assur og innledes med et verop. «Ve! Hvem skal bli i live?» peker på hvor forferdelig den dommen er som følger. Den gikk seeren til hjertet fordi den skulle ramme hans egne landsmenn (se ved 22,5). Meningen er: «Hvem skal berge livet i den altomfattende katastrofen som kommer?» (Hengstenberg).

«Når Gud lar dette skje» kan forstås enten «fra den tid Gud fastsetter dette» eller «fordi Gud fastsetter dette». «Dette» viser ikke til Assur, for spådommen handler ikke om Assur som den veldige makten som knuser alt, men om en makt som skal komme fra det fjerne vesten og knuse Assur selv. Det viser til innholdet i spådommen som følger. «Gud» er her gudsnavnet El (אֵל) og ikke en forkortet form av ordet for «disse».

Ordet for skip er det samme som i Dan 11,30, som bygger på denne spådommen. Kittim er Kypros, med hovedstaden Kition (se ved 1 Mos 10,4). Øya lå mellom Hellas og Fønikia og var hovedstasjonen for Fønikias sjøhandel, slik at alle flåter som seilte fra vest mot øst, måtte gå om Kypros (Jes 23,1).

Folkene som skulle komme over havet fra Kypros' side for å ydmyke Assur, nevnes ikke med navn, for det lå utenfor Bileams synsfelt. Han sier bare: «En makt kommer fra Kittim over havet, og for den skal både Assur og Eber, det østlige og det vestlige Sem, bukke under» (v. Hofmann).

Eber betyr ikke bare israelittene som hebreere, og heller ikke folkene hinsides Eufrat. Som «alle Ebers sønner» i 1 Mos 10,21 omfatter det både Abrahams etterkommere, som stammet fra Eber gjennom Peleg, og Ebers etterkommere gjennom Joktan. Assur, som representant for semittene langt i øst, omfattet også Elam, mens Eber sto for de vestlige semittene, folkene som stammet fra Arpaksad, Lud og Aram (1 Mos 10,22).

«Og også han skal gå til grunne» kan ikke gjelde Assur og Eber, for deres skjebne er alt uttalt med ordet «underkue». Det gjelder bare den nye makten fra vest som skulle komme over havet, og som de andre skulle bukke under for.

«Hvilke makter som enn måtte stå fram i folkeverdenen, ser Herrens hedenske profet dem alle falle, den ene ved den andre og den ene etter den andre; for til sist mister han i det fjerne evnen til å skjelne hvorfra den siste han ser reise seg, skal få sitt banesår» (v. Hofmann). Denne siste verdensmakten – profeten Daniel var den første som fikk og forkynte nye åpenbaringer om den – skal falle i «de siste dager», når stjernen fra Jakob skal stige opp over Israel som «den klare morgenstjerne» (Åp 22,16).

Stjernen fra Jakob er Messias

Det står altså fast at denne siste spådommen til Bileam forkynner «historiens dom også over verdensmaktene i vest og den endelige seieren for kongen i Guds rike, om enn i bleknende omriss, mer enn tusen år før det skjedde», som Tholuck har uttrykt det. Da kan heller ikke varselet om stjernen fra Jakob og spiret fra Israel – det vil si om kongen og herskeren i Guds rike, som skulle knuse Moab og ta Edom i eie – ha fått sin fulle oppfyllelse i Davids seire over disse fiendene. Det skal først fullbyrdes helt når alle Guds rikes fiender blir styrtet i framtiden.

Med «de siste dager» skal vi her, som overalt ellers, forstå den messianske tiden, og ikke bare dens begynnelse, men hele dens utvikling fram til Guds rike fullendes når vår Herre kommer igjen til dom.

I «stjernen fra Jakob» ser Bileam ikke David som Israels ene konge, men Messias. I ham når Israels kongedømme, som var lovt patriarkene (1 Mos 17,6.16; 35,11), sin fulle virkeliggjørelse. Stjernen og spiret er ikke sinnbilder på «Israels kongedømme framstilt som en person» (Hengstenberg), men på den virkelige kongen, slik han en dag skulle stå fram fra Israel.

Riktignok fikk Israel den lovede kongen i David, som beseiret og la under seg moabittene, edomittene og de andre fiendtlige nabofolkene. Men i Davids person og regjering ble Israels kongedømme bare virkeliggjort i sin første og ufullkomne begynnelse. Det ble ikke fullendt før den andre David kom (Hos 3,5; Jer 30,9; Esek 34,24; 37,24–25), Messias selv, som knuser alle Israels fiender og grunnlegger et evig rike som alle denne verdens riker og makter skal legges under (2 Sam 7,12–16; Sal 2; 72; 110).[6]

Når stjernen fra Jakob først gikk opp over verden i Kristus, står stjernen som viste vismennene fra Østen veien til den nyfødte «jødenes konge», og som gikk foran dem til den ble stående over stedet i Betlehem der barnet var (Matt 2,1–11), i nær sammenheng med vår spådom. Vi må bare ikke forstå sammenhengen så direkte at Bileam så den samme stjernen som viste seg for vismennene og kunngjorde dem at verdens Frelser var født.

Vismennenes stjerne var heller en synlig skikkelse av stjernen Bileam så, og den kunngjorde dem at Bileams spådom var oppfylt. Den var et synlig tegn som Gud åpenbarte for dem med: Stjernen som Bileam hadde sett i den fjerne framtid, var nå gått opp i Betlehem da Kristus, jødenes konge, ble født.

Vismennene fra Østen hadde lært Guds åpenbaringer til Israel å kjenne gjennom jødene i adspredelsen. I sin søken etter verdens frelse kunne de føle seg særlig dratt mot Bileams spådommer fordi denne seeren var fra deres eget land og kom «fra fjellene i øst» (23,7). Slik ble hans ord midtpunktet i deres forventning om frelse, og gjennom dem ble de også ført til Frelseren for alle folk ved et overnaturlig lys.

[6] Allerede Onkelos-targumen tolker stjernen fra Jakob om Messias, og denne tolkningen var så utbredt blant jødene at den falske messias under keiser Hadrian, som selv rabbi Akiba anerkjente, tok navnet Bar Kokhba, «stjernesønnen», ut fra denne spådommen. Siden ble navnet forvandlet til Bar Koziba, «løgnens sønn». Også i den kristne kirken var den messianske tolkningen den rådende fra Justin og Ireneus av. Da Grotius og andre hevdet at stedet bare gjaldt David, oppga en tid også Hengstenberg og Tholuck den messianske tolkningen, men de vendte begge tilbake til den.

«Gud lot dem, som alt lengtet etter "stjernen fra Jakob" som Bileam hadde forutsagt, forstå hva stjernen betydde som forkynte at Bileams spådom var oppfylt: Han åpenbarte for dem at den kunngjorde at "jødenes konge" var født. Og slik Bileam jublende hadde ropt: "Jeg ser ham" og "Jeg skuer ham", kunne også de si: "Vi har sett hans stjerne"» (Hengstenberg).

Bileam og Jakobs velsignelseSammenligner vi til slutt Bileams spådom om stjernen fra Jakob og spiret fra Israel med patriarken Jakobs spådom om spiret som ikke skal vike fra Juda før Sjilo kommer, han som folkene skal lyde (1 Mos 49,10), er det lett å se forskjellen. Bileam forutsa klarere Israels stilling til verdens folk og Guds rikes seier over hvert verdensrike som står det imot. Men han forkynte også at den fredsbringeren Jakob ventet ved enden av dagene, skulle være en veldig hersker, hvis spir skal knuse og ødelegge alle fiendene til Guds folk.

For patriarkens indre øye sto Israels stammer i sin fulle utvikling til det folket som alle jordens slekter skulle velsignes i. Fra det ståstedet nådde den frelsen som skulle blomstre for Israels barn i framtiden, sitt høydepunkt i Sjilos fredsrike, for i Sjilo skulle den seirende Juda-løvens herredømme nå sin høyeste fullkommenhet.

Men seeren Bileams øye, som Guds Ånd hadde åpnet, så Israels folk leiret etter sine stammer, ansikt til ansikt med fiendene, denne verdens folk. De ville ødelegge Israel, men etter den allmektige Guds, hele verdens Herres, råd skulle de i kampen mot det folket Herren hadde velsignet, bukke under den ene etter den andre og bli ødelagt av kongen som skulle stå fram fra Israel.

Dette faste rådet fra den levende Gud skulle forkynnes av Bileam, den hedenske seeren fra Mesopotamia, midtpunktet i oldtidens folkeliv. Først skulle det forkynnes for dem som da sto for de folkene i verden som var fiendtlige mot Israel, så de kunne se det som tjente til deres fred: at de i sitt fiendskap mot Israel gjorde opprør mot himmelens og jordens allmektige Gud, og at de helt sikkert ville gå til grunne i kampen, for liv og frelse var bare å finne hos Israels folk, som Gud hadde velsignet.

Bileam måtte forkynne Herrens råd om hans folk først og fremst, ja, bare, for moabittene og deres likesinnede naboer. Men budskapet var også ment for Israel selv. Det skulle være et pant for Israels menighet til alle tider om at Guds løfter helt sikkert skulle bli oppfylt. Slik skulle det fylle dem med kraft og mot, så de i alle sine kamper mot denne verdens makter skulle stole på Herren sin Gud i troens fasteste tillit, trofast strekke seg mot målet for sitt guddommelige kall og bygge Guds rike på jorden, som skal vare lenger enn alle verdens riker.

V. 25. Bileam og Balak skilles

«[25]Så sto Bileam opp og vendte hjem igjen. Og Balak dro også sin vei.»

(Keil: «Og Bileam sto opp og gikk og vendte seg mot sitt sted.»)

Etter dette varselet skilte Bileam og Balak lag. Bileam sto opp og gikk og vendte seg mot sitt sted, det vil si at han la i vei mot hjemmet, og kong Balak dro også sin vei. Ordene betyr ikke at han kom hjem til landet sitt på den andre siden av Eufrat, men bare at han vendte seg i retning av hjemmet (som i 1 Mos 18,33).

At han virkelig kom hjem, ligger ikke i ordene; det må avgjøres ut fra andre opplysninger.

Hvordan israelittene fikk kjennskap til Bileams spådommer, slik at Moses kunne ta dem inn i loven, blir heller ikke fortalt noe sted, men det kan vi slutte med temmelig stor sikkerhet av det som senere skjedde med Bileam.

Senere i beretningen får vi vite at Bileam dro til midjanittene og rådet dem til å forføre israelittene til troløshet mot Herren ved å lokke dem med i dyrkelsen av Peor (31,16). Han var fortsatt hos dem da israelittene førte hevnkrigen mot dette folket, og han ble drept av israelittene sammen med de fem midjanittiske fyrstene (31,8; Jos 13,22).

Da han falt i israelittenes hender, har han nok gitt den israelittiske hærføreren, eller Pinehas, som fulgte hæren som prest, full beskjed om sine velsignelser og spådommer, trolig i håp om å berge livet, men han nådde ikke målet.[7]

[7]Det er likevel mulig, som Hengstenberg mener, at Bileam etter avskjeden med Balak gikk inn i Israels leir og kunngjorde spådommene sine for Moses eller de eldste i håp om å få den lønnen Balak hadde holdt tilbake. Først da han ikke fikk sin ærgjerrighet og griskhet tilfredsstilt der, gikk han til midjanittene for å hevne seg på Israel med rådene han ga dem. Innvendingene mot denne formodningen er ikke sterke nok til å vise at den er umulig, men at den er mulig, gjør den verken sannsynlig eller sikker.

Kapittel 25. Ba'al-Peor og Pinehas

Herren hadde vernet sitt folk mot Bileams forbannelse. Men i stedet for å holde fast ved pakten med sin Gud gikk israelittene selv i den snaren som hedningene la ut for dem. Mens de lå i leir ved Sjittim på Moabs ødemarker, begynte de å drive hor med Moabs døtre. De tok imot innbydelsen til offerfest for moabittenes guder, spiste av offermåltidene, tilba gudene og ga seg hen til den utuktige dyrkelsen av Ba'al-Peor.

Midians høvdinger, som var forbundet med Moab, hadde vært moabkongens rådgivere og hjelpere da han ville ødelegge Israel ved en forbannelse fra Gud. Nå, da den planen var slått feil, var de sjelen i et nytt forsøk på å svekke Israel og gjøre det ufarlig: de ville lokke folket til avgudsdyrkelse og slik få det til å falle fra sin Gud.

Men det var Bileam som først ga dette rådet, slik det blir nevnt i forbifarten i 31,16. Her går fortellingen forbi det, for det som betydde mest, var ikke Bileams del i planen, men at den ble satt ut i livet.

Moabs døtre tok også del i dette: de knyttet vennskap med israelittene og innbød dem så til offerfesten. Derfor er det bare de, landets egne døtre, som nevnes i v. 1–2.

Midianittenes del kommer først fram i den skamløse utukten til Kosbi, datter av en midianittisk høvding. Den viser at Midians høvdinger gjorde sitt, og forklarer samtidig hvorfor dommen over dem som listig ville ødelegge Israel, skulle ramme nettopp midianittene.[1]

V. 1–18. Forførelsen i Sjittim

> «[1]Mens Israel oppholdt seg i Sjittim, begynte folket å drive hor med Moabs
> døtre, [2]som innbød folket til offermåltidene for gudene sine. Og folket åt og
> tilba deres guder.»

Sjittim er en kortform av Abel-Sjittim (se 22,1), det nordligste punktet som Israels leir på Moabs ødemarker nådde fram til (33,49). Stedet nevnes her fordi det var ved denne nordre delen av leiren at israelittene kom i berøring med moabittene. I Jos 2,1 og 3,1 nevnes det fordi Israel brøt opp mot Kanaan herfra, nærmest stedet der folket skulle gå over Jordan.

[1]Derfor er det ingen motsigelse mellom v. 1–5 og v. 6–18 som kunne gi grunn til å dele kapitlet i to ulike beretninger.

«Drive hor med» betyr å slutte seg til en annen så en begår utukt, og ordet brukes både om kjødelig og åndelig hor. Kjødets lyst fikk israelittene til å søke seg til Moabs døtre og bli kjent og venner med dem. Så ble de innbudt «til offermåltidene for gudene deres», det vil si til offerfestene, og der «tilba de gudene deres» – de tok del i den avgudsdyrkelsen som hørte festen til.

Offermåltidene ble holdt til ære for Ba'al-Peor, Ba'al på Peor, som ble dyrket i byen Bet-Peor (5 Mos 3,29; 4,46; se 23,28). Han var en moabittisk fruktbarhetsgud, og til hans ære ga kvinner og jomfruer seg til utukt. Som krigsgud ble han kalt Kamosj (se 21,29). Slik «holdt Israel seg til» ham, det vil si bandt seg til ham.

V. 3–5. Herrens vrede og dommen over de skyldige

> «[3]Israel holdt seg til Ba'al-Peor. Da ble Herrens vrede opptent mot Israel. [4]Og Herren sa til Moses: Ta alle lederne i folket og la dem nagle til pælen under solen for Herren, for at Herrens brennende vrede kan vendes bort fra Israel. [5]Og Moses sa til Israels dommere: Hver av dere skal slå i hjel dem av sine folk som har holdt seg til Ba'al-Peor!»

Herrens vrede ble opptent mot folket, og han befalte Moses å ta lederne i folket, det vil si kalle dem sammen, og la dem som hadde holdt seg til Ba'al-Peor, nagle til pælen «under solen for Herren», så Guds vrede kunne vende seg bort fra Israel. Som vi ser av v. 8–9, viste Guds brennende vrede seg i en sott som rammet folket og rev bort svært mange – en brå død, som i 14,37 og 16,46. Den skulle vendes bort ved at de skyldige ble straffet.

Det hebraiske ordet for «nagle til pælen»[2] viser til en straff som de fleste folk i oldtiden brukte: Den dømte ble spiddet på en pæl, slik assyrerne og perserne gjorde, eller festet eller naglet til en pæl eller et kors.

Men her ble avgudsdyrkerne ikke naglet levende fast. Som ordet «slå i hjel» i v. 5 viser, ble de først drept og så hengt opp på pælen. Det var en skjerpelse av dødsstraffen, på samme måte som brenningen i 3 Mos 20,14 og hengingen i 5 Mos 21,22. «For Herren» betyr: til soning for ham, for å stille hans vrede.

«Dem» viser ikke til lederne, men til de skyldige, som lederne skulle felle dom over. Dommerne skulle hver drepe «sine folk», det vil si de av de skyldige som hørte under deres domstol etter den ordningen som var innført i 2 Mos 18. Men Moses' befaling til dommerne ble ikke satt ut i livet, for saken tok en annen vending.

V. 6–9. Pinehas' nidkjærhet

> «[6]Da kom en mann av Israels barn med en midianittisk kvinne. Han førte henne inn blant sine brødre, like for øynene på Moses og hele Israels menighet, mens de satt og gråt ved inngangen til sammenkomstens telt. [7]Da Pinehas, sønn av Eleasar og sønnesønn av Aron, presten, så det, steg han fram av menigheten. Han tok et spyd i hånden. [8]Så gikk han etter den israelittiske mannen inn i det innerste rommet i teltet. Der stakk han spydet gjennom dem begge, både den israelittiske mannen og kvinnen, så det gikk inn i hennes liv. Da stanset sotten og vek fra Israels barn. [9]De som døde i sotten, var tjuefire tusen.»

[2] **«nagle til pælen»** hoki'a, הוֹקִיעַ

Mens folkets ledere rådslo om saken, og hele menigheten var samlet foran tabernaklet og gråt over Guds vrede, kom en israelitt, en høvding i Simeons stamme. Han hadde med seg en midianittisk kvinne, datter av en midianittisk høvding (v. 14), og førte henne inn blant sine brødre, det vil si inn i Israels leir, like for øynene på Moses og hele menigheten, for å drive hor med henne i teltet sitt.

Denne skamløse ugudeligheten viste hvor dypt fordervelsen hadde trengt inn i menigheten. Den tente slik nidkjærhet i Pinehas, sønn av ypperstepresten Eleasar, at han grep et spyd, sprang inn i teltet til horkaren og stakk dem begge gjennom på fersk gjerning.

«Det innerste rommet»[3] er den indre, bakre delen av teltet, sove- og kvinnerommet i de større teltene til de fornemme.

Ved denne dommen, som Pinehas i hellig nidkjærhet fullbyrdet på de frekke synderne, ble sotten stanset, så den tok slutt.

Straffen Pinehas lot ramme dem, var en forbønnshandling. Ved den stilte han som yppersteprest Guds vrede og vendte dommen til undergang bort fra hele menigheten – «han var nidkjær for sin Gud og gjorde soning» (v. 13).[4]

Tanken bak dette uttrykket er at straffen, som ble fullbyrdet som en rensende tukt, ble et dekke mot den dommen som ellers ville ha utryddet folket.[5]

Tjuefire tusen mann ble drept av sotten. Apostelen Paulus avviker fra dette i 1 Kor 10,8 og sier at tjuetre tusen falt. Trolig følger han en tolkning fra de skriftlærdes skoler, der en trakk tusen fra de tjuefire tusen, fordi så mange skulle ha blitt hengt av dommerne. Da ble det bare tjuetre tusen som ble drept av sotten, og det er dem alene Paulus taler om.

V. 10–15. Fredspakten med Pinehas

> «[10]Og Herren talte til Moses og sa: [11]Pinehas, sønn av Eleasar og sønnesønn av Aron, presten, har vendt min vrede bort fra Israels barn. For han brant av min nidkjærhet blant dem, så jeg ikke gjorde ende på Israels barn i min nidkjærhet. [12]Derfor skal du si: Se, jeg gjør min pakt med ham at det skal gå ham vel. [13]Med ham og hans etterkommere gjør jeg en pakt at de skal ha et evig prestedømme, fordi han var nidkjær for sin Gud og gjorde soning for Israels barn. [14]Men navnet på den drepte israelittiske mannen, han som ble drept sammen med den midianittiske kvinnen, var Simri, sønn av Salu, høvding for en familie blant simeonittene. [15]Og den drepte midianittiske kvinnens navn var Kosbi, datter av Sur. Han var høvding for en stammefamilie blant midianittene.»

(Keil, v. 12: «Se, jeg gir ham min fredspakt.»)

For denne handlingen i guddommelig nidkjærhet ble prestedømmet lovt Pinehas og hans etterkommere til evig eie, som Herrens fredspakt. «Min nidkjærhet» er ikke nidkjærhet *for meg*, men Herrens egen nidkjærhet, som fylte Pinehas og drev ham til å drepe de frekke synderne. Ved det hadde han vendt

[3] **«Det innerste rommet»** kubba, קֻבָּה, egentlig «hvelvingen»

[4] Keil kaller Pinehas her yppersteprest. Eleasar hadde ennå embetet; Pinehas overtok det etter ham (Dom 20,28).

[5] På denne handlingen, sammen med lignende eksempler hos Samuel (1 Sam 15,33) og Mattatias (1 Makk 2,24), bygde senere jøder den såkalte «nidkjærhetsretten». Etter den skulle hvem som helst, også den som ikke hadde noe embete, ha rett til å straffe synderne når noen frekt foraktet de ordningene Gud hadde gitt, eller frekt krenket Guds ære. Steiningen av Stefanus er et eksempel på dette.

ødeleggelsen bort fra Israel og stanset den nidkjærheten fra Herren som hadde vist seg i sotten.

«Jeg gir ham min fredspakt» betyr, som i 1 Mos 17,2, at Gud oppfyller pakten og gir det som var lovt i den. Pakten med Pinehas gikk ut på at et «evig prestedømme» – det vil si prestedømmet som evig eie – ble sikret både ham og hans etterkommere. Det ble gitt som en pakt, altså ugjenkallelig, for Gud bryter aldri en pakt han har gjort.

Etter dette løftet gikk ypperstepresteembetet fra Eleasar over til Pinehas (Dom 20,28) og ble værende i hans ætt – bortsett fra et kort avbrudd på Elis tid (se 1 Sam 1–3; 14,3) – helt til den jødiske staten gradvis gikk i oppløsning under Herodes' og hans etterfølgeres tyranni.

V. 14–15 nevner navnene på de to frekke synderne. Kosbis far, den midianittiske høvdingen, het Sur. Her kalles han høvding for en stammefamilie i Midian, altså overhode for flere midianittiske stammer som stammet fra én stamfar. I 31,8 kalles han konge og regnes blant de fem kongene i Midian som israelittene drepte.

V. 16–18. Befalingen om å angripe midianittene

> «[16]Og Herren talte til Moses og sa: [17]Angrip midianittene og slå dem! [18]For de angrep dere og la svikefulle planer mot dere, da dette hendte med Peor og med Kosbi, deres søster, den midianittiske fyrstens datter, hun som ble drept den gang sotten kom over dere for Peors skyld.»

Nå befalte Herren Moses å angripe midianittene og slå dem for den listen de hadde brukt da de lokket Israel til avgudsdyrkelse. Slik skulle hele folket ta opp Pinehas' nidkjærhet mot synden – den som hadde sonet skylden – og gjøre den til sin. «Da dette hendte med Peor og med Kosbi» – det vil si for Peors skyld og særlig for Kosbis skyld. Gjentakelsen gir ettertrykk, for midianittenes ondskap nådde toppen i den skamløse frekkheten til Kosbi, den midianittiske fyrstedatteren. «Deres søster» betyr en av deres egen stamme.

Kapittel 26. Den nye folketellingen

Før israelittene tok hevn over midianittene, slik de hadde fått befaling om, skulle de mønstres på ny som Herrens hær. Den slekten som ble mønstret ved Sinai (kap. 1–4), var død i ørkenen, bortsett fra Kaleb og Josva (v. 64–65). Derfor kom Guds befaling om en ny telling og mønstring «da sotten var forbi». Med sotten var de siste av dem som dro ut av Egypt og ikke skulle komme inn i Kanaan, revet bort, og dommen var fullbyrdet helt og fullt.

Den nye tellingen skulle mønstre Israel til krigen mot midianittene, og når det lovede landet skulle erobres, også mot kanaaneerne. Men den skulle samtidig forberede bosettingen i Kanaan, det vil si fordelingen av det erobrede landet mellom Israels stammer og ætter. Derfor regnes ættene i hver stamme opp her, noe som ikke skjedde i kap. 1, og v. 52–56 gir forskrifter for hvordan Kanaan skulle deles.

Som før ble bare menn fra tjue år og oppover talt. Uten tvil ble tellingen ledet av Moses og ypperstepresten Eleasar med hjelp av stammehøvdingene, slik som tellingen ved Sinai, selv om høvdingene ikke nevnes her. Navnene på ættene svarer, med svært få unntak, til de barnebarna og oldebarna av Jakob som nevnes i 1 Mos 46. Om det samlede folketallet og tallene for de enkelte stammene, se merknadene til kap. 1–4.

V. 1–65. Befalingen om tellingen

> «[1]Da sotten var forbi, sa Herren til Moses og til Eleasar, sønn av Aron, presten:
> [2]Ta opp manntall over hele Israels barns menighet fra tjueårsalderen og oppover, etter deres familier. Tell alle dem i Israel som kan dra ut i strid. [3]Moses og Eleasar, presten, talte med dem på Moabs ødemarker ved Jordan, midt imot Jeriko, og sa: [4]Fra tjueårsalderen og oppover skal de mønstres – slik som Herren hadde befalt Moses og Israels barn, de som var dratt ut av Egypt.»

Guds befaling til Moses og Eleasar er den samme som i kap. 1–3, bare uten så mange enkeltheter. «Moses og Eleasar talte med dem», det vil si med Israels barn, eller rettere med folkets overhoder, som representerte menigheten og skulle gjennomføre tellingen. Av det de sa, nevnes bare hovedsaken: «fra tjueårsalderen og oppover» skal dere telle Israels barn. Ordene «ta opp manntall» var lette å fylle inn fra v. 2.

Ordene «Israels barn, de som var dratt ut av Egypt» i v. 4 innleder egentlig oppregningen av stammene fra v. 5, og en må tenke seg et «var» til: «Og Israels barn som dro ut av Egypt, var: Ruben …»

V. 5–51. De tolv stammene

> «[5]Ruben var Israels førstefødte. Rubens barn var: Fra Hanok hanokittenes ætt, fra Pallu pallu'ittenes ætt, [6]fra Hesron hesronittenes ætt, fra Karmi karmittenes ætt. [7]Dette var rubenittenes ætter, og de som ble mønstret av dem, var førtitre tusen sju hundre og tretti. [8]Pallus sønn var Eliab, [9]og Eliabs barn var Nemuel og Datan og Abiram. Det var den Datan og den Abiram som var utvalgt av forsamlingen, og som yppet strid mot Moses og Aron den gang Korahs flokk satte seg opp mot Herren, [10]og jorden åpnet sitt gap og slukte både dem og Korah. Hele flokken omkom da ilden fortærte de to hundre og femti menn, og de ble til et advarende tegn. [11]Men Korahs barn omkom ikke.»

V. 12–51 regner opp de andre stammene på samme måte, med ættene og tallet på de mønstrede:

StammeÆtterMønstretRuben443 730Simeon522 200Gad740 500Juda576 500Issakar464 300Sebulon360 500Manasse852 700Efra'im432 500Benjamin745 600Dan164 400Asjer553 400Naftali445 400**Til sammen601 730**Rubens ætter stemmer med 1 Mos 46,9, 2 Mos 6,14 og 1 Krøn 5,3. Om Datan og Abiram, se 16,1 og 16,32. Her blir det lagt til at de som omkom med Korahs flokk, ble til et advarende tegn, men at Korahs sønner ikke omkom sammen med sin far (v. 10–11).

Simeon hadde bare fem ætter, for Ohad (1 Mos 46,10) etterlot seg ingen ætt. Nemuel heter Jemuel der, for *j* og *n* bytter ofte plass. Serah er et annet navn med samme betydning som Sohar: Serah betyr «soloppgang», Sohar «glans».

Gads ætter er de samme som i 1 Mos 46,16, bare at Osni der kalles Esbon. Judas sønner og ætter stemmer med 1 Mos 46,12 (jf. 1 Mos 38,6 ff.) og med 1 Krøn 2,3–5. Issakars ætter svarer til sønnene i 1 Mos 46,13, bare at navnet Job står der i stedet for Jasjub. Begge navnene betyr det samme, for Job kommer av et arabisk ord som betyr «vende tilbake». Sebulons ætter svarer til sønnene i 1 Mos 46,14.

Josefs etterkommere ble delt i to hovedætter etter hans to sønner Manasse og Efra'im. De ble født før Israel flyttet til Egypt, og ble stamfedre for hver sin stamme fordi patriarken Israel tok dem til seg som sine egne sønner (1 Mos 48). Manasse fikk åtte ætter: én etter sønnen Makir, én etter Makirs sønn Gilead og seks etter Gileads seks sønner. Ættelistene i 27,1, 36,1 og Jos 17,1 ff. stemmer helt med dette, bare at Jeser (v. 30) kalles Abieser i Jos 17,2.

Hefers sønn Selofhad hadde ingen sønner, bare døtre, og navnene deres nevnes her for å forberede lovene som dette ga støtet til (kap. 27 og 36). Efra'im hadde fire ætter, tre etter sønnene og én etter en sønnesønn.

Benjamins barn utgjorde sju ætter. Fem ble grunnlagt av sønner og to av sønnesønner. Dans etterkommere utgjorde bare én ætt, oppkalt etter Dans sønn, som her heter Sjuham, men i 1 Mos 46,23 Husim. Denne ætten delte seg nok i flere mindre, men de nevnes ikke, for lista tar bare med hovedættene som stammene var delt i.

Asjers ætter stemmer med sønnene i 1 Mos 46,17 og 1 Krøn 7,30, men Jisjva er utelatt her fordi han ikke grunnla noen ætt. Naftalis ætter stemmer med sønnene i 1 Mos 46,24 og 1 Krøn 7,13. Til sammen ble 601 730 menn mønstret.

V. 52–56. Hvordan landet skulle deles

> «[52]Og Herren talte til Moses og sa: [53]Mellom disse skal landet skiftes ut til arv etter folketallet. [54]Den stammen som er stor, skal du gi en stor arv, den som er liten, skal du gi en liten arv. Hver stamme skal få sin arv etter tallet på dem som ble mønstret der. [55]Ved loddkasting skal landet skiftes ut. Etter navnene på sine fedrestammer skal de ta arv. [56]Etter som loddet faller, skal hver stamme, stor eller liten, få sin arv.»

Landet skulle deles ut til arv mellom de tolv stammene «etter folketallet», egentlig «etter tallet på navnene» (1,2–18): de stammene og ættene som var store, skulle få en stor arv, og de som var små, en liten, hver etter tallet på sine mønstrede. Dessuten skulle landet deles ved loddkasting. «Etter navnene på sine fedrestammer skal de ta arv» kan bare bety at hver stamme skulle få sitt eget landområde til arv, som for alltid skulle bære dens navn.

Det andre leddet i v. 56 må uten tvil forstås slik at når stammeområdene ble delt etter stammenes størrelse, skulle en holde seg til den delen av landet som loddet ga hver stamme. Loddet kunne ikke avgjøre hvor stort hvert område skulle være, eller hvor grensene skulle gå – det fulgte av stammens størrelse. Det loddet kunne avgjøre, var hvor stammen skulle bo.

Allerede en gammel jødisk utlegger sa med rette at det ble kastet lodd for at de bedre og dårligere landområdene skulle fordeles uten strid og misunnelse. Men det er en for snever begrunnelse. Loddet skulle avgjøre hver stammes del, ikke bare for å hindre misnøye og klage, men for at hver stamme skulle ta imot den eiendommen loddet ga den, med takk, som den arven Gud hadde tildelt den.

Nesten alle folk har sett utfallet av loddet som avgjort av Gud selv (jf. Ord 16,33; 18,18). Også grekerne og romerne brukte lodd når de delte erobret land. (*Se mer om dette ved Jos 14,1.*)

V. 57–62. Levittene

> «[57]Dette var de av levittene som ble mønstret, etter sine ætter: Fra Gersjon gersjonittenes ætt, fra Kahat kahatittenes ætt, fra Merari merarittenes ætt. [58]Dette var levittenes ætter: libnittenes ætt, hebronittenes ætt, mahlittenes ætt, musjittenes ætt, korahittenes ætt. Kahat var far til Amram, [59]og Amrams kone hette Jokebed. Hun var datter av Levi og født i Egypt. Med henne fikk Amram Aron og Moses og deres søster Mirjam. [60]Og Aron fikk sønnene Nadab og Abihu, Eleasar og Itamar. [61]Men Nadab og Abihu døde den gang de bar fremmed ild inn for Herrens åsyn. [62]Og de av levittene som ble mønstret, var tjuetre tusen. Det var alt som var av mannkjønn blant dem, medregnet den som var en måned gammel og oppover. De ble ikke mønstret sammen med de andre Israels barn, fordi det ikke var gitt dem arv blant Israels barn.»

Levittenes tre hovedætter, etter Levis sønner Gersjon, Kahat og Merari, var delt i mindre ætter, men oppregningen av dem er ikke fullstendig. Den bryter av i v. 58 etter fem ætter for å følge Moses' og Arons ættelinje enda en gang – de var overhoder ikke bare for denne stammen, men for hele folket – og for å nevne

Arons sønner (v. 59–61). Til slutt kommer det samlede tallet på de mønstrede av Levis stamme (v. 62).

Av de ættene som nevnes, hørte Libni til Gersjon (jf. 3,21), Hebron til Kahat (3,27), Mahli og Musji til Merari (3,33), og korahittene, Korahs ætt (16,1; jf. 2 Mos 6,21.24), til Kahat. Moses og Aron stammet fra Kahat (se 2 Mos 6,20; 2,1).

Det volder noe vanske at v. 59 egentlig sier at Jokebed var den «som (en) fødte til Levi i Egypt», uten å nevne hvem som fødte henne.

Den som fødte, kan ikke være Levis hustru, slik noen jødiske utleggere mener. For Jokebed, Moses' mor, var ikke Levis datter i streng forstand, men en levittkvinne, en etterkommer av Levi som levde omkring tre hundre år etter ham – på samme måte som hennes mann Amram ikke var Kahats sønn med dette navnet (2 Mos 6,18), men en senere etterkommer av denne eldre Amram.

Det subjektet som mangler, må hentes fra selve verbet: «den som fødte», eller «hennes mor», slik som i 1 Kong 1,6, der «hans mor» også må tenkes til.

Om Arons sønner, jf. 3,2–4; 2 Mos 6,23; 3 Mos 10,1–2. Levittene ble ikke mønstret sammen med de andre stammene, fordi mønstringen særlig gjaldt erobringen av Kanaan, og levittene ikke skulle få noe landområde som stamme (se 18,20).

V. 63–65. Ingen igjen av den gamle slekten

> «[63]Dette var de som ble mønstret av Moses og Eleasar, presten, da de mønstret Israels barn på Moabs ødemarker ved Jordan midt imot Jeriko. [64]Blant disse var det ikke noen av dem som ble mønstret av Moses og Aron, presten, den gang de mønstret Israels barn i Sinai ørken. [65]For Herren hadde sagt at de skulle dø i ørkenen. Og det var ingen tilbake av dem uten Kaleb, Jefunnes sønn, og Josva, Nuns sønn.»

Avslutningen slår fast at den straffedommen Gud hadde uttalt over slekten som dro ut av Egypt (14,29.38), var fullbyrdet helt og fullt.

Kapittel 27. Selofhads døtre og Josva

> «[1]Selofhad var sønn av Hefer, Gileads sønn, som igjen var sønn av Makir, Manasses sønn. Han var av Manasses, Josefs sønns ætt, og døtrene hans hette Mahla, Noa og Hogla og Milka og Tirsa. [2]De gikk fram for Moses og Eleasar, presten, og høvdingene og hele menigheten ved inngangen til sammenkomstens telt og sa: [3]Vår far døde i ørkenen. Han var ikke med i den flokken som satte seg opp mot Herren, i Korahs flokk, men han døde for sin egen synds skyld. Og han hadde ingen sønner. [4]Hvorfor skal vår fars navn gå ut av hans ætt, bare fordi han ikke hadde noen sønn? Gi oss eiendom blant vår fars brødre!»

Ved mønstringen hadde Gud bestemt at landet skulle deles mellom stammene etter hvor mange de var (26,52–56). Det fikk døtrene til Selofhad – en manassitt av ætten etter Gilead, Makirs sønn – til å gå fram for menighetens høvdinger, som var samlet med Moses og Eleasar ved tabernaklet.

De ba om å få arv i sin fars ætt, for han var død i ørkenen uten å etterlate seg sønner. Han hadde heller ikke vært med i Korahs opprør, noe som kunne ha utelukket ham fra å få del i det lovede landet. Han var bare død «for sin egen synds skyld», det vil si for en slik synd som alle begår, og som alle som døde i ørkenen, hadde begått like så vel som han.

«Hvorfor skal vår fars navn gå ut av hans ætt?» Det ville skje hvis han ikke fikk noen arv i landet fordi han ikke hadde sønner. Da ville ætten hans dø ut når døtrene giftet seg inn i andre ætter eller stammer. Men fikk døtrene en eiendom blant sin fars brødre, ville farens navn bli bevart. De kunne da gifte seg med menn som overtok jordeiendommen, og gjennom barna deres ville farens navn og eiendom leve videre.

Ønsket bygde utvilsomt på en gammel skikk. Når en hustru hadde ført med seg jord som medgift, ble sønnene som arvet morens eiendom, gjennom denne arven tatt opp i morens ætt, altså i ætten til morfaren. Et eksempel på dette er Jarha fra tiden før Moses (1 Krøn 2,34–35). Etter all sannsynlighet skjedde det hver gang døtre fikk en del av farens eiendom som medgift, selv om det fantes sønner.

Slik kan vi forklare hvordan Ja'ir ble regnet blant manassittene (32,41; 5 Mos 3,14): faren Segub var sønn av Hesron av Judas stamme, men moren var datter av manassitten Makir (1 Krøn 2,21–22). Et lignende eksempel finner vi i

Esra 2,61 og Neh 7,63, der sønnene til en prest som hadde giftet seg med en av døtrene til den rike gileaditten Barsillai, kalles Barsillais sønner.

V. 5–7. Herrens svar

> «[5]Og Moses førte deres sak fram for Herrens åsyn. [6]Da sa Herren til Moses: [7]Selofhads døtre har rett i det de sier. Du skal gi dem eiendom til arv blant deres fars brødre og la farsarven gå over til dem.»

Dette rettsspørsmålet førte Moses fram for Gud, og han fikk svar om å gi Selofhads døtre en arv blant deres fars brødre, for de hadde talt rett. Senere ble det i 36,1–13 gitt flere forskrifter om ekteskapet til slike arvedøtre.

V. 8–11. Loven om arv

> «[8]Og til Israels barn skal du tale slik: Når en mann dør, og han ikke har noen sønn, skal dere la hans arv gå over til hans datter. [9]Men dersom han ikke har noen datter, skal dere gi arven til brødrene hans. [10]Dersom han ikke har noen brødre, skal dere gi arven til hans fars brødre. [11]Men dersom hans far ikke har noen brødre, skal dere gi hans arv til den nærmeste slektning i ætten, han skal arve den. Dette skal gjelde som rett blant Israels barn, slik som Herren har befalt Moses.»

Ved denne anledningen ga Gud en alminnelig arvelov, som skulle gjelde i alle tilfeller som en «rett», en forskrift som slo fast hva som var rett. Døde noen uten å etterlate seg en sønn, skulle jordeiendommen gå over til datteren eller døtrene. Fantes det ingen døtre, skulle den gå til brødrene hans, fantes det ingen brødre, til farbrødrene, og fantes det heller ingen av dem, til den nærmeste slektningen.

V. 12–14. Moses skal se landet og dø

> «[12]Siden sa Herren til Moses: Stig opp på Abarim-fjellet her og se ut over det landet som jeg har gitt Israels barn! [13]Og når du har sett det, da skal også du samles til dine fedre likesom din bror Aron ble samlet til sine fedre, [14]fordi dere var ulydige mot mitt ord i ørkenen Sin, den gang menigheten trettet med meg. Da skulle dere helliget meg ved å la vann strømme fram for deres øyne. Det er Meribas vann ved Kadesj i ørkenen Sin.»

Etter disse forskriftene om delingen av landet kunngjorde Herren for Moses at hans endelikt var nær. Fra Abarim-fjellene skulle han se det landet Israel skulle få, og så samles til sitt folk som Aron, fordi han i likhet med ham hadde syndet ved trettens vann i Kadesj. Dette ble kunngjort for at Moses skulle gå døden i møte med full bevissthet og beskikke sitt hus: Mens han ennå levde, skulle han fullføre så mye han kunne, og så langt det var mulig sørge for det som etter hans død kunne erstatte hans egen person, som hele Israels hus nå var så avhengig av.

Hvordan dette gikk i oppfyllelse, fortelles i 5 Mos 32,48–52. Der beskrives også nøyaktig det stedet i Abarim-fjellene der Moses så Kanaans land: Nebo-fjellet, der han også døde.

Abarim-fjellene (jf. 33,47) er den fjellkjeden som danner kanten av Moabs høyslette og faller ned mot Moabs ødemarker. Den nordlige delen, rett overfor Jeriko, het Pisga, og her må vi søke Nebo, som både kalles et av Abarim-fjellene (5 Mos 32,49) og Pisgas topp (5 Mos 3,27; 34,1; se 21,20). Nebo må søkes langt

lenger nord enn Jebel Attarus, for ifølge Eusebius lå det rett overfor Jeriko, mellom Livias i Jordandalen og Hesjbon.

Utsikten fra Nebo-høydene må ha vært svært vid. Allerede fra Hesjbon kunne en ifølge en reisende se minst fem mil i alle retninger, og mot sør trolig dobbelt så langt.

Om uttrykket «samles til sitt folk», se 1 Mos 25,8, og om Arons død 20,28. Ordet «fordi» (egentlig «slik som») knytter både Arons og Moses' død til synden som disse to overhodene i Israel hadde gjort: Slik de begge hadde syndet mot Herrens bud i Kadesj, skulle de begge dø uten å komme inn i Kanaans land. Om synden, se 20,12–13, og om ørkenen Sin, 13,21.

V. 15–17. Moses ber om en hyrde for folket

> «[15]Da talte Moses til Herren og sa: [16]Måtte Herren, han som er Gud over ånden i alt kjød, sette en mann over menigheten, [17]en som kan gå ut og inn foran dem, og som kan føre dem ut og føre dem inn, så Herrens menighet ikke skal være som får uten hyrde!»

Da Moses fikk høre dette, ba han Herren sette en leder over sitt folk, så menigheten ikke skulle bli som en flokk uten hyrde. Han vender seg til ham som «Gud over ånden i alt kjød», det vil si han som gir liv og ånde til alle skapninger (se 16,22).

Lederen skulle «gå ut og inn foran dem» og «føre dem ut og føre dem inn», det vil si stå i spissen for dem og lede dem i alle deres saker. «Gå ut og gå inn» beskriver menneskenes ferd i det daglige livet (5 Mos 28,6; 31,2; Jos 14,11). «Føre ut og føre inn» betegner ledelsen av folkets saker og bygger på bildet av en hyrde.

V. 18–21. Josva skal innsettes

> «[18]Og Herren sa til Moses: Ta Josva, Nuns sønn. Han er en mann som det er ånd i. Legg din hånd på ham, [19]og still ham fram for Eleasar, presten, og for hele menigheten og innsett ham i hans tjeneste for deres øyne. [20]Legg noe av din verdighet på ham, så hele Israels barns menighet må lyde ham! [21]Han skal stå fram for Eleasar, presten, og Eleasar skal for Herrens åsyn søke urims dom for ham. Etter hans ord skal de gå ut, og etter hans ord skal de gå inn, han selv med alle Israels barn og hele menigheten.»

Herren utpekte da Josva til dette embetet som en mann «som det er ånd i». «Ånd» betyr ikke innsikt og visdom, men den høyere kraft som Gud blåser inn i sjelen, som vekker det moralske og åndelige livet og bestemmer hvordan det utvikler seg. Her er det altså den åndelige utrustningen som trengtes til det embetet han ble kalt til.

Moses skulle innvie ham til embetet ved håndspåleggelse. Som v. 19–20 forklarer nærmere, skulle han stille ham fram for ypperstepresten Eleasar og menigheten, innsette ham, det vil si gi ham hans oppdrag for deres øyne, og legge noe av sin verdighet (*hod*, הוֹד, «glans, majestet») på ham. Ved håndspåleggelsen skulle han overføre en del av sin egen verdighet og myndighet, så hele menigheten skulle lyde ham og stole på hans ledelse (jf. 5 Mos 34,9).

Moses' verdighet og myndighet skulle ikke gå over til Josva i sin helhet, for den var knyttet til hans egen person alene (jf. 12,6–8). Josva skulle bare få så mye

av den som han trengte for å utføre sitt embete. Han skulle verken være lovgiver eller enehersker i Israel.

I de avgjørelsene som var de øverste i Israels saker, skulle han stå under urims dom, som var betrodd Eleasar. Det er meningen med v. 21: «Eleasar skal for Herrens åsyn søke urims dom for ham.» Urim er en kortform for urim og tummim (2 Mos 28,30) og betegner det middelet ypperstepresten hadde fått til å utforske Guds vilje og råd i alle viktige saker i menigheten.

«Etter hans ord» – det vil si etter yppersteprestens avgjørelse, i kraft av retten til urim og tummim – skulle Josva og hele menigheten gå ut og inn, altså innrette seg og avgjøre hva de skulle foreta seg. «Hele menigheten» er her, til forskjell fra «alle Israels barn», folkets overhoder eller de eldstes råd, som representerte menigheten og styrte dens saker.

V. 22–23. Josva blir innsatt

> «[22]Så gjorde Moses som Herren hadde befalt ham. Han tok Josva og stilte ham fram for Eleasar, presten, og for hele menigheten, [23]og han la hendene på ham og innsatte ham i tjenesten, slik som Herren hadde talt ved Moses.»

Moses utførte Guds befaling.

Kapittel 28. De daglige ofrene og høytidsofrene

Israel var nå gjort klar til å innta det lovede landet: Mennene var talt og mønstret på ny, og Josva var innsatt som hærfører. Da ble også folkets forhold til Herren ordnet ved en lov om de ofrene som skulle holde samfunnet med Gud ved like dag for dag, så Israel kunne tjene ham som hans folk (kap. 28–29). Målet med denne offerordningen var å forme og hellige hele menighetens liv til en sammenhengende gudstjeneste.

Her blir offer- og høytidslovene som alt var gitt (2 Mos 23,14–17; 29,38–42; 31,12–17; 3 Mos 23; 4 Mos 15,1–12), fullstendiggjort og samlet til en ordnet helhet. Det passet godt at loven kom like før de dro inn i Kanaan, for først der kunne israelittene holde offertjenesten i hele dens omfang.

Loven begynner med det daglige brennofferet morgen og kveld (v. 3–8), som var innstiftet ved Sinai da alteret ble innviet. Det står ikke her bare for å gjøre oversikten fullstendig. Det daglige offeret skulle også bæres fram på sabbatene og høytidsdagene, og det var grunnlaget som alle høytidsofrene bygde på.

Så følger ofrene på sabbaten og ved nymånen (v. 9–15), og fra 28,16 til 29,38 de felles høytidsofrene for de årlige høytidene. Disse kom i tillegg til de ofrene som var særegne for hver høytid, og som var fastsatt da den ble innstiftet. På en høytid bar menigheten altså fram tre slags offer: det daglige morgen- og kveldsofferet, de felles høytidsofrene og høytidens egne ofre.

Denne opphopningen forklares av hva ofrene betydde. I det daglige brennofferet skulle Israel, som Herrens menighet, hellige sitt liv – legeme, sjel og ånd – til Herren sin Gud. På Herrens høytider skulle denne helliggjørelsen komme sterkere til uttrykk, og det skjedde ved at det daglige offeret ble økt med et nytt og langt større brennoffer, matoffer og drikkoffer.

Økningen fulgte høytidens betydning. På sabbaten ble det daglige offeret fordoblet med et brennoffer av to lam. På de andre høytidsdagene ble det økt med et brennoffer av okser, værer og årsgamle lam, og foran det gikk alltid et syndoffer.

Sabbaten, den sjuende dagen, var helliget Herren mer enn de andre dagene i uken og ble derfor utmerket med større ofre. På samme måte ble den sjuende måneden, sabbatsmåneden, løftet opp over årets andre måneder og helliget som en høytidsmåned.

På nymånedagen i denne måneden ble det i tillegg til det vanlige nymåneofferet på to okser, én vær og sju lam ofret et eget høytidsoffer av én okse, én vær og sju lam (29,2), og det samme offeret ble gjentatt på soningsdagen og på avslutningsdagen for løvhyttefesten (29,8.36).

Løvhyttefesten selv, som falt i denne måneden, skulle holdes med et langt større tall brennoffer, for den var Israels største og helligste høytid.[1]

Alle årets høytider dannet en krets av hellige dager som var ordnet etter tallet sju. Utgangspunktet og midtpunktet var sabbaten, og kretsen fulgte den inndelingen av tiden som ble gitt ved skapelsen: uker, måneder, år og årsperioder. Den steg fra den ukentlige sabbaten til månedssabbaten, sabbatsåret og jubelåret. Denne kretsen omfattet hele rekken av årlige høytider, som var innstiftet til minne om Herrens mektige gjerninger til vern og oppbyggelse for hans folk.

For det første var det nøyaktig sju årlige høytider, og de to største av dem, de usyrede brøds høytid og løvhyttefesten, varte i sju dager. For det andre var det i alt bare sju dager som skulle holdes med sabbatshvile og hellig sammenkomst. For det tredje var de sju høytidene samlet i to store kretser. Hver av dem hadde en innledende høytid, en hovedhøytid på sju dager og en avsluttende høytid på én dag.

Den første kretsen minnet om at Israel ble gjort til Guds folk og bevart. Den begynte 14. abib (nisan) med påsken, til minne om at Israel ble spart da ødeleggeren slo Egypts førstefødte. Den nådde sitt høydepunkt i de usyrede brøds høytid, festen for utfrielsen fra trelldommen, og sluttet med ukefesten, pinsen eller innhøstingsfesten, sju uker etter at førstegrødebåndet ble båret fram på den andre dagen i de usyrede brøds høytid. Denne kretsen hadde bare tre dager med sabbatshvile og hellig sammenkomst: den første og den sjuende dagen i de usyrede brøds høytid og pinsedagen.

Den andre kretsen falt helt i den sjuende måneden. Hovedsaken i den var å glede israelittene over velsignelsene fra deres Gud, og derfor ble den holdt med mange brennoffer. Den begynte med soningsdagen den tiende i måneden, nådde sitt høydepunkt i løvhyttefesten og sluttet med den åttende dagen, som ble lagt til de sju høytidsdagene som en høytidelig avslutning på alle årets høytider.

Også her var det bare tre dager med sabbatshvile og hellig sammenkomst (den 10., 15. og 22.). Men til dem kommer basunedagen, den første dagen i måneden, som også var en hviledag med hellig sammenkomst. Dermed blir det sju hviledager i alt.

V. 1–31. Ofrene til fastsatt tid

«[1]Og Herren talte til Moses og sa: [2]Tal til Israels barn og gi dem dette påbud: Mitt offer, min mat, mine ildoffer, som er til velbehagelig duft for meg, skal dere akte på å bære fram for meg til fastsatt tid.»

[1]Det var ikke de eldre «naturhøytidene», slik noen har ment, som ble utmerket med flere offerdyr, men bare høytidene i den sjuende måneden: nymånedagen fikk et dobbelt nymåneoffer, soningsdagen et eget høytidsoffer – mens påskedagen, som svarte til den i den første høytidskretsen, ikke hadde noe – og løvhyttefesten både langt flere offer og en åttende dag.

Verset gir det allmenne påbudet: Israel skal bære fram sin offergave for Herren til den tiden han har fastsatt. Om ordene «offer», «Herrens mat», «ildoffer», «velbehagelig duft» og «fastsatt tid» er det sagt mer ved 3 Mos 1,2.9; 3,11 og 23,2.4.

V. 3–8. Det daglige brennofferet

> «[3]Du skal si til dem: Dette er det ildoffer som dere skal bære fram for Herren hver dag: to årsgamle lam uten lyte til et stadig brennoffer. [4]Det ene lammet skal du ofre om morgenen, det andre skal du ofre mellom de to aftenstundene. [5]Som matoffer skal du ofre tiendedelen av en efa fint mel blandet med fjerdedelen av en hin olje av knuste oliven. [6]Dette er det stadige brennoffer, det samme som ble ofret ved Sinai berg til en velbehagelig duft, et ildoffer for Herren. [7]Drikkofferet som hører til det første lammet, skal være fjerdedelen av en hin. I helligdommen skal du ofre drikkoffer av sterk drikk til Herren. [8]Det andre lammet skal du ofre mellom de to aftenstundene. Du skal ofre det med det samme matofferet som om morgenen og med det samme drikkofferet. Det er et ildoffer til en velbehagelig duft for Herren.»

Det daglige offeret er det samme som var innstiftet ved Sinai (2 Mos 29,38–42). «I helligdommen» betyr, som Josefus gjengir det, «rundt alteret», ikke «i hellige kar», slik noen har forstått det. Drikkofferet skulle helles ut som *sjekar* (שֵׁכָר, «sterk drikk»). Ordet betyr her ikke berusende drikk (se 3 Mos 10,9), men sterk drikk til forskjell fra vann. Drikkofferet besto bare av vin (se 4 Mos 15,5 ff.), og derfor gjengir Onkelos det med «gammel vin».

V. 9–10. Sabbatsofferet

> «[9]På sabbatsdagen skal du ofre to årsgamle lam uten lyte og som matoffer to tiendedeler av en efa fint mel blandet med olje, og drikkofferet som hører til. [10]Dette er sabbatsbrennofferet, det som skal bæres fram hver sabbat, i tillegg til det stadige brennoffer med tilhørende drikkoffer.»

Sabbatsofferet skulle komme i tillegg til det daglige offeret. Det besto av to årsgamle lam som brennoffer med matoffer og drikkoffer etter den allmenne regelen i 15,3 ff. Selve sabbaten var innstiftet før (2 Mos 20,8–11; 3 Mos 23,3), men sabbatsofferet blir fastsatt her for første gang. Det skulle bæres fram hver gang det var sabbat.

V. 11–15. Nymåneofferet

> «[11]Den første dagen i hver måned skal dere ofre til Herren et brennoffer: to unge okser og en vær og sju årsgamle lam uten lyte. [12]Til matoffer skal dere ofre for hver okse tre tiendedeler av en efa fint mel blandet med olje, og til væren to tiendedeler fint mel blandet med olje, [13]og for hvert lam en tiendedel fint mel blandet med olje. Da er det et brennoffer til en velbehagelig duft, et ildoffer for Herren. [14]Drikkofrene som hører til, skal være en halv hin vin for hver okse og tredjedelen av en hin til væren og fjerdedelen av en hin for hvert lam. Dette er månedsbrennofferet, som skal bæres fram hver nymånedag i året. [15]Det skal også ofres en geitebukk som syndoffer til Herren, i tillegg til det stadige brennoffer med tilhørende drikkoffer.»

Ved nymånen skulle det daglige offeret økes med et større brennoffer: to unge okser, én vær og sju årsgamle lam med matoffer og drikkoffer, et «månedsbrennoffer» for hver måned i året. I tillegg kom en geitebukk som syndoffer (se

3 Mos 4,23). Nymånedagene var egentlig ikke høytidsdager med sabbatshvile og hellig sammenkomst.[2]

At månedens begynnelse likevel ble utmerket med et eget offer, kommer av forholdet mellom måneden og den enkelte dagen. Skulle menigheten hellige sitt liv og arbeid til Herren hver dag med et brennoffer, kunne den ikke godt la det være når den større tidsdelen, måneden, begynte. Tvert imot var det rett at den nye måneden ble helliget med et eget offer.

For den enkelte dagen var et brennoffer nok, for i det trådte soningen tilbake for overgivelsen til Herren. Men for en hel måned trengtes det et eget syndoffer for de syndene som var gjort i måneden som gikk, og som ikke var sonet. På grunnlag av den tilgivelsen og forsoningen med Gud som de fikk ved det, kunne folkets liv så helliges på ny til Herren i brennofferet.

Denne betydningen ble enda sterkere ved at prestene blåste i sølvtrompetene mens nymåneofferet ble båret fram, til et minne for menigheten for Guds åsyn (10,10). Trompetstøtet skulle bære menighetens bønner, som lå i offeret, fram for Gud, så han skulle komme dem i hu i nåde, gi dem tilgivelse for syndene og kraft til helliggjørelse og gjøre dem levende på ny i samfunnet med sin frelsende nåde.

V. 16–22. Påsken og de usyrede brøds høytid

> «[16]I den første måneden, på den fjortende dagen i måneden, er det påske for Herren. [17]Og på den femtende dagen i samme måneden er det høytid, i sju dager skal det etes usyret brød. [18]På den første dagen skal det være en hellig sammenkomst. Dere skal ikke gjøre deres vanlige arbeid. [19]Dere skal ofre et ildoffer, et brennoffer for Herren: to unge okser og en vær og sju årsgamle lam – uten lyte skal de være – [20]og som tilhørende matoffer fint mel blandet med olje. Dere skal ofre tre tiendedeler av en efa for hver okse, to tiendedeler til væren, [21]og en tiendedel for hvert av de sju lammene. [22]Dere skal også ofre en geitebukk som syndoffer, for å gjøre soning for dere.»

På hver av de sju dagene i de usyrede brøds høytid, fra den 15. til den 21. i måneden, skulle det ofres like mange dyr som ved nymånen. Selve påskedagen, den 14., hadde derimot ikke noe felles høytidsoffer (2 Mos 12,3–14). For de usyrede brøds høytid blir regelen fra 2 Mos 12,15–20 og 3 Mos 23,6–8 gjentatt: Den første og den sjuende dagen skulle holdes med sabbatshvile og hellig sammenkomst.

V. 23–25. I tillegg til morgenofferet

> «[23]Disse skal dere ofre i tillegg til morgenbrennofferet, som tilhører det stadige brennoffer. [24]Slike offer skal dere ofre hver dag i sju dager. Det er ildoffermat til en velbehagelig duft for Herren. Det skal ofres i tillegg til det stadige brennoffer med tilhørende drikkoffer. [25]På den sjuende dagen skal dere holde en hellig sammenkomst. Dere skal ikke gjøre deres vanlige arbeid.»

Høytidsofrene skulle komme «i tillegg til morgenbrennofferet» som var det stadige brennofferet. Det betyr at de skulle stelles i stand og bæres fram hver dag etter morgenofferet.

[2]Senere ble nymånen likevel mer og mer en høytid: handelen stanset (Am 8,5), de gudfryktige søkte råd hos profetene (2 Kong 4,23), mange familier bar fram årlige takkoffer (1 Sam 20,6.29), og de fromme fastet ikke da (Judit 8,6). Derfor nevner profetene den ofte ved siden av sabbaten (Jes 1,13; Hos 2,11; Esek 46,1).

V. 26–31. Ukefesten

«[26]På førstegrødens dag, når dere bærer fram for Herren et offer av den nye grøden, på ukenes høytid, skal dere holde en hellig sammenkomst. Dere skal ikke gjøre deres vanlige arbeid. [27]Dere skal ofre et brennoffer til en velbehagelig duft for Herren: to unge okser og en vær og sju årsgamle lam. [28]Som tilhørende matoffer skal dere ofre fint mel blandet med olje, tre tiendedeler av en efa for hver okse, til væren to tiendedeler, [29]og en tiendedel for hvert av de sju lammene. [30]Og en geitebukk skal dere ofre til å gjøre soning for dere. [31]I tillegg til det stadige brennoffer med tilhørende matoffer, skal dere bære fram disse offer – uten lyte skal de være – med tilhørende drikkoffer.»

Det samme tallet offerdyr ble fastsatt for førstegrødens dag, det vil si ukefesten eller innhøstingsfesten (jf. 3 Mos 23,15–22). Høytidens brennoffer og syndoffer på denne dagen var noe annet enn det brennofferet og syndofferet som etter 3 Mos 23,18 skulle følge med svingebrødene. Det skulle bæres fram etter det daglige morgenofferet og før disse.

Kapittel 29. Høytidene i den sjuende måneden

«[1]I den sjuende måneden, på den første dagen i måneden, skal dere holde en hellig sammenkomst. Dere skal ikke gjøre deres vanlige arbeid. Den dagen skal det blåses i trompet hos dere. [2]Dere skal ofre et brennoffer til en velbehagelig duft for Herren: en ung okse og en vær og sju årsgamle lam uten lyte. [3]Det tilhørende matoffer skal være fint mel blandet med olje, tre tiendedeler av en efa til oksen, to tiendedeler til væren, [4]og en tiendedel for hvert av de sju lammene. [5]Dere skal ofre en geitebukk som syndoffer, til å gjøre soning for dere. [6]Dette skal ofres i tillegg til månedsbrennofferet med tilhørende matoffer, og det stadige brennoffer med tilhørende matoffer og foreskrevne drikkoffer, til en velbehagelig duft, et ildoffer for Herren.»

Høytidsofferet på nymånedagen i den sjuende måneden var et brennoffer av én okse, én vær og sju årsgamle lam med matoffer og drikkoffer, og en geitebukk som syndoffer. Det kom i tillegg til månedsofferet og det daglige offeret. Denne dagen ble det altså båret fram tre slags offer.

Først kom det daglige årsgamle lammet morgen og kveld med matoffer og drikkoffer. Om morgenen, etter det daglige offeret, kom så det vanlige nymåneofferet av to okser, én vær og sju lam med matoffer og drikkoffer (se 28,11). Til slutt kom syndofferet av geitebukken og brennofferet av én okse, én vær og sju lam med sine matoffer og drikkoffer. Hva denne dagen betydde, er forklart ved 3 Mos 23,23–25.

V. 7–11. Soningsdagen

«[7]Den tiende dagen i den samme sjuende måneden skal dere holde en hellig sammenkomst. Da skal dere faste. Dere skal ikke gjøre deres vanlige arbeid. [8]Og dere skal ofre til Herren et brennoffer til en velbehagelig duft: en ung okse og en vær og sju årsgamle lam – uten lyte skal de være. [9]Det tilhørende matofferet skal være fint mel blandet med olje, tre tiendedeler av en efa til oksen, to tiendedeler til væren, [10]og en tiendedel for hvert av de sju lammene. [11]Dere skal ofre en geitebukk som syndoffer, i tillegg til soningssyndofferet og det stadige brennoffer med tilhørende matoffer og drikkoffer.»

På soningsdagen, den tiende i den sjuende måneden, skulle det bæres fram det samme høytidsofferet som på nymånedagen i denne måneden, et brennoffer og et syndoffer. Det kom i tillegg til soningssyndofferet som er foreskrevet i

3 Mos 16, og de daglige brennofrene. Selve høytiden er beskrevet nærmere i 3 Mos 16 og 23,26–32.

V. 12–34. Løvhyttefesten

> «[12]Den femtende dagen i den sjuende måneden skal dere holde en hellig sammenkomst. Dere skal ikke gjøre deres vanlige arbeid. Dere skal holde høytid for Herren i sju dager. [13]Og dere skal ofre et brennoffer, et ildoffer til en velbehagelig duft for Herren: tretten unge okser og to værer og fjorten årsgamle lam – uten lyte skal de være. [14]Det tilhørende matofferet skal være fint mel blandet med olje, tre tiendedeler av en efa for hver av de tretten oksene, to tiendedeler for hver av de to værene, [15]og en tiendedel for hvert av de fjorten lammene. [16]Dere skal ofre en geitebukk som syndoffer, i tillegg til det stadige brennoffer med tilhørende matoffer og drikkoffer.»

V. 17–34 gir ofrene for de neste seks dagene: hver dag to værer, fjorten årsgamle lam og en geitebukk som syndoffer, men én okse færre for hver dag, fra tolv okser den andre dagen til sju den sjuende.

Løvhyttefesten er nærmere ordnet i 3 Mos 23,34–36 og 39–43. Den var utmerket framfor alle årets andre høytider ved det store tallet på brennoffer, og det gjorde den til den største gledesfesten.

På de sju høytidsdagene – den første med sabbatshvile og hellig sammenkomst – skulle det i tillegg til det daglige brennofferet hver dag ofres en geitebukk som syndoffer og to værer og fjorten årsgamle lam med matoffer og drikkoffer – og i løpet av de sju dagene i alt sytti okser som brennoffer. Tallet på værer og lam var dobbelt så stort som ved påsken og pinsen, og tallet på okser fem ganger så stort: sytti i stedet for fjorten.

Oksene ble ikke fordelt med ti hver dag. Den første dagen var det tretten, den andre tolv og så én mindre for hver dag, så det på den sjuende dagen ble nøyaktig sju. Trolig var det ordnet slik for at den siste dagen skulle få det hellige tallet sju. Samtidig viste den synkende rekken at høytidspreget gradvis avtok gjennom de sju dagene.

Grunnen til at det ble ofret så mange brennoffer, må søkes i selve høytiden. Når folket bodde i løvhytter, så de for øynene hvordan deres Gud vernet og velsignet dem, og løvet på hyttene minte dem om de rike godene i den arven de hadde fått av Herren.

Men høytiden kom etter at frukten fra frukthagene og vingårdene var samlet inn. Arven hadde gitt en rik høst av kostelig frukt, og den skulle de nå nyte i fred etter at arbeidet på marken var over. Det skulle fylle hjertene med den største glede og takk til Herren som hadde gitt alt. Slik ble høytiden et talende bilde på hvor salig Guds folk er når det hviler fra sitt arbeid.

Denne saligheten som Herren hadde beredt sitt folk, kom også til uttrykk i de mange brennofrene hver av de sju dagene. I dem framstilte menigheten seg selv for Herren med sjel og legeme, på grunnlag av et syndoffer, som et levende og hellig offer, for å bli mer og mer helliget, forvandlet og fullkommet ved ilden fra hans hellige kjærlighet.

V. 35–38. Den åttende dagen

> «[35]Den åttende dagen skal dere ha en høytidssamling. Dere skal ikke gjøre deres vanlige arbeid. [36]Og dere skal ofre et brennoffer, et ildoffer til en velbehagelig duft for Herren: en okse og en vær og sju årsgamle lam uten lyte, [37]med tilhørende matoffer og drikkoffer, svarende til oksen og væren og antallet av lam, slik som det er foreskrevet. [38]Og dere skal ofre en geitebukk som syndoffer, i tillegg til det stadige brennoffer med tilhørende matoffer og drikkoffer.»

Den åttende dagen skulle være en *atseret* (עֲצֶרֶת, «avslutningsfest»). Den hørte bare til løvhyttefesten for så vidt som sabbatshvilen og den hellige sammenkomsten fra den sjuende høytidsdagen var flyttet over til den. I ofrene lignet den nymånedagen i den sjuende måneden og soningsdagen. Slik ble den vist å være avslutningen på den andre høytidskretsen (se 3 Mos 23,36).

V. 39. Ofrene til de enkelte

> «[39]Disse offer skal dere ofre til Herren på deres høytider, i tillegg til deres løfteoffer og deres frivillige offer, enten det er brennoffer eller matoffer eller drikkoffer eller fredsoffer.»

Ofrene som er nevnt, skulle menigheten bære fram for Herren. I tillegg kom de brennofrene, matofrene, drikkofrene og fredsofrene som enkeltmennesker eller familier ville bære fram, enten frivillig eller fordi de hadde lovt det. Om løfteoffer av brennoffer og fredsoffer, se 15,3.8 og 3 Mos 22,18.21.

Kapittel 30. Løfter og avholdsløfter

«[1]Og Moses sa dette til Israels barn. I alt og ett sa han slik Herren hadde befalt ham.»

Verset avslutter forskriftene om ofrene i kap. 28–29.[1]

V. 2. Til stammenes overhoder

«[2]Og Moses talte til høvdingene for Israels barns stammer og sa: Slik har Herren befalt:»

Reglene for hva som kunne loves, og hvordan løftene skulle innfris, er alt gitt i 3. Mosebok (kap. 27). Kapitlet her handler om hvor bindende løfter og avholdsløfter var. Det står på rett plass ved siden av de allmenne offerreglene, for løftene gjaldt for det meste ofre, og også avholdsløftene var en del av gudstjenesten. Forskriftene ble rettet til «høvdingene for stammene» fordi de grep inn i den borgerlige retten, nemlig i familielivet.

V. 3. Den allmenne regelen

«[3]Når en mann gir Herren et løfte eller forplikter seg ved ed til avhold i en eller annen ting, så må han ikke bryte sitt ord. Alt det han har sagt, skal han gjøre.»

Først står den allmenne regelen: Den som gir Herren et løfte eller sverger en ed og binder seg til avhold, skal ikke bryte sitt ord, men holde løftet og avholdet helt etter det han har sagt. Et *neder* (נֶדֶר, «løfte») er et positivt løfte om å gi eller hellige noe av det en eier, til Herren. Et *issar* (אִסָּר, «binding»), av et ord som betyr «binde, legge i lenker», er det negative løftet, avholdsløftet: en legger en binding på sin sjel.

Hva avholdet besto i, blir ikke forklart, for det var godt kjent fra skikk og bruk. Etter all sannsynlighet var det mest faste og lignende avhold fra ting som ellers var tillatt. Nasireerløftet regnes vanligvis blant avholdsløftene, men i 6,2 ff. heter det *neder*, ikke *issar*. Det besto nemlig ikke bare i å holde seg borte fra det som kom av vintreet, men også i den positive handlingen å la håret vokse fritt til ære for Herren.

Uttrykket «forplikter seg ved ed» (v. 3; jf. v. 14) viser at en som regel bandt seg til avhold med en ed. «Bryte sitt ord» betyr å vanhellige det, det vil si å la det være uoppfylt.

V. 4–6. Den unge kvinnen i farens hus

[1] I de engelske biblene står det som 29,40, og derfor er versene i resten av kapitlet der nummerert ett lavere enn i NB.

«[4]Når en ung kvinne som ennå er hjemme hos sin far, gjør Herren et løfte eller binder seg til avhold i noen ting, [5]og hennes far får høre om hennes løfte eller om den forpliktelsen som hun har pålagt seg, og tier til det, da skal hennes løfter og enhver forpliktelse som hun har pålagt seg, stå ved makt. [6]Men dersom hennes far samme dag han hører om det, sier nei til det, da skal ingen av hennes løfter eller de forpliktelser som hun har pålagt seg, stå ved makt. Herren skal tilgi henne, fordi hennes far sa nei til det.»

V. 4–16 gir reglene for løfter og avholdsløfter som en kvinne har gjort, og fire tilfeller blir nevnt. Det første gjelder en ung, ugift kvinne som bor i farens hus. Ga hun et løfte om å gjøre noe eller holde seg fra noe, og faren hørte om det og tidde, skulle det stå ved makt. Men holdt faren henne tilbake da han hørte om det, det vil si forbød henne å oppfylle det, skulle det ikke gjelde, og Herren ville tilgi henne fordi faren hadde sagt nei. Lydighet mot faren sto høyere enn en gudstjeneste hun selv hadde valgt.

V. 7–9. Løfte som følger med inn i ekteskapet

«[7]Blir hun en manns hustru, og hviler det noe løfte på henne, eller det er kommet et tankeløst ord over hennes lepper, som hun har bundet seg med, [8]og så hennes mann får høre om det, men tier til det den dagen han hører om det, da skal hennes løfter og de forpliktelsene som hun har pålagt seg, stå ved makt. [9]Men dersom hennes mann samme dag han hører om det, sier nei til det, så gjør han det løfte hun har på seg, ugyldig, og likeså det tankeløse ord som er kommet over hennes lepper, og som hun har bundet seg med. Og Herren skal tilgi henne.»

Det andre tilfellet gjelder et løfte som kvinnen ga før hun ble gift, og som hun tok med seg inn i ekteskapet: det «hvilte på henne». Da var det mannen som skulle avgjøre om det gjaldt, slik faren gjorde før hun ble gift. Den dagen han hørte om det, kunne han holde henne tilbake og oppheve løftet. Gjorde han ikke det med en gang, kunne han ikke hindre at det ble oppfylt senere.

«Et tankeløst ord over hennes lepper»[2] er det som blir sagt uten tanke og overveielse (jf. 3 Mos 5,4). Uttrykket viser at ugifte kvinner ofte ga avholdsløfter uten å tenke seg om.

V. 10. Enken og den fraskilte

«[10]Når en enke eller en fraskilt hustru gir et løfte, skal det stå ved makt for henne, hva hun så har forpliktet seg til.»

Det tredje tilfellet gjelder løftet til en enke eller en fraskilt kvinne. Det sto fullt ved makt, for hun var ikke avhengig av noen mann.

V. 11–13. Den gifte kvinnen

«[11]Men dersom hun i sin manns hus har lovt noe eller med ed har forpliktet seg til avhold i en eller annen ting, [12]og hennes mann fikk høre om det, men tidde og ikke sa nei til det, da skal alle hennes løfter og hver forpliktelse til avhold som hun har pålagt seg, stå ved makt. [13]Men har hennes mann gjort dem ugyldige den dagen han hørte om det, da skal ikke noe stå ved makt av det som er kommet over hennes lepper, enten det er et løfte hun har gjort, eller det

[2] **«Et tankeløst ord over hennes lepper»** mivta sefateha, מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ

er en forpliktelse til avhold. Hennes mann har gjort dem ugyldige, og Herren skal tilgi henne.»

Det fjerde tilfellet gjelder et løfte som en kvinne ga mens hun var gift. Det skulle stå ved makt hvis mannen tidde da han hørte om det, og ikke holdt henne tilbake. Men opphevet han det med en gang, skulle det ikke gjelde.

V. 14–16. Mannens rett og ansvar

«[14]Hvert løfte og hver forpliktelse til avhold og faste som hun med ed har pålagt seg, kan hennes mann enten stadfeste eller gjøre ugyldig. [15]Tier hennes mann til det fra den ene dagen til den andre, så har han stadfestet alle hennes løfter eller alle de forpliktelsene som hviler på henne. Han har stadfestet dem, fordi han tidde til det den dagen han hørte om det. [16]Men gjør han dem først ugyldige en tid etter at han har fått høre om dem, da skal han bære ansvaret for hennes misgjerning.»

Til slutt kommer den allmenne regelen: En mann kunne stadfeste eller oppheve ethvert løfte eller avholdsløfte som hustruen hadde gitt. Men tidde han «fra den ene dagen til den andre», hadde han stadfestet det med sin taushet. Erklærte han det ugyldig senere, skulle han bære hennes misgjerning, det vil si den synden hun ville ha båret om hun selv hadde brutt løftet. Det betydde enten et syndoffer til soning for synden (3 Mos 5,4 ff.), eller, om det ble forsømt, den straffen Gud hadde satt for synden (3 Mos 5,1).

V. 17. Avslutningen

«[17]Dette er de forskrifter som Herren ga om den rett en mann har over sin hustru, og en far har over sin datter så lenge hun er ung og ennå er hjemme hos sin far.»

Verset avslutter forskriftene om løftene.

Kapittel 31. Hevnen over Midian

V. 1–30. Herrens befaling

«[1]Herren talte til Moses og sa: [2]Ta hevn over midianittene for det de har gjort mot Israels barn! Deretter skal du samles til dine fedre.»

Israels folk var nå mønstret som Herrens hær, og forholdet til Herren var fast ordnet ved offerloven som ble gitt like etter. Da befalte Herren Moses å føre ut den fiendskapen mot midianittene som han alt hadde påbudt i 25,16–18. Moses skulle fullbyrde Israels hevn over midianittene og deretter samles til sine fedre, det vil si dø, slik det alt var åpenbart for ham (27,13).

«Hevnen for Israels barn» var hevn for den ondskapen som midianittstammene øst for Moab (se 22,4) hadde gjort mot Israel da de forførte folket til å dyrke Ba'al-Peor. I v. 3 kalles den «Herrens hevn», for forførelsen hadde krenket Herrens guddom og ære. Også Moabs døtre hadde vært med på forførelsen (25,1–2), men de hadde gjort det etter tilskyndelse fra midianittene og ikke av seg selv. Derfor var det bare midianittene som skulle bøte for ondskapen.

V. 3–6. Tusen mann av hver stamme

«[3]Da talte Moses til folket og sa: Noen av dere må ruste seg til strid! De skal kjempe mot midianittene og føre Herrens hevn over Midian. [4]Tusen av hver stamme, av alle Israels stammer, skal dere sende ut i strid. [5]Så ble der av Israels tusener tatt ut tusen av hver stamme – tolv tusen rustet til strid. [6]Dem sendte Moses ut i striden – tusen av hver stamme – og med dem Pinehas, sønn av Eleasar, presten. Han hadde med seg helligdommens redskaper og larmtrompetene.»

For å fullbyrde hevnen lot Moses tusen mann av hver stamme ta ut av Israels tusener, det vil si slektene (se 1,16), og ruste til krig. Dem sendte han ut sammen med Pinehas, sønn av ypperstepresten Eleasar, som hadde de hellige redskapene, larmtrompetene, i hånden.

Pinehas var ikke med som hærfører, men som prest med de hellige trompetene (10,9), for dette var menighetens hellige krig mot dens og Guds fiender. Han hadde utmerket seg så ved sin nidkjærhet mot avgudsdyrkerne (25,7) at ingen annen i hele presteskapet kunne måle seg med ham i hellig nidkjærhet eller var så skikket til å fylle hæren med iver for den hellige striden.

«Helligdommens redskaper» kan ikke være paktens ark, for den passer ikke med flertallet. Det kan heller ikke være urim og tummim, for Pinehas var ennå

ikke yppersteprest. Det kan bare være trompetene som nevnes like etter: «og» betyr her «det vil si». Pinehas tok dem i hånden fordi Herren hadde gitt dem til sin menighet, så den skulle bli husket for hans åsyn i krigstid og få hans hjelp (10,9).

V. 7–12. Seieren og byttet

> «[7]Og de kjempet mot Midian, som Herren hadde befalt Moses, og de slo alle menn i hjel. [8]Og blant dem de slo i hjel, var også Midians konger, Evi og Rekem og Sur og Hur og Reba – Midians fem konger. Også Bileam, Beors sønn, slo de i hjel med sverdet. [9]Og Israels barn førte Midians kvinner og barn bort som fanger. Alle deres husdyr og all deres buskap og alt deres gods tok de til bytte. [10]Alle byene overalt hvor de bodde, og alle teltleirene brente de opp med ild. [11]De tok alt byttet, alt det de hadde tatt i krigen, både folk og fe, [12]og de førte fangene og byttet, alt hærfanget, til Moses og Eleasar, presten, og til Israels barns forsamling, til leiren på Moabs ødemarker ved Jordan, midt imot Jeriko.»

Om selve felttoget får vi bare vite utfallet. Det endte uten tvil med et stort slag der midianittene ble overrumplet og slått helt. Siden det var en hevnkrig for Herren, drepte seierherrene alle menn, det vil si alle voksne menn, uten nåde. I tillegg falt de fem midianittkongene og Bileam, som etter v. 16 var den som først hadde rådet midianittene til å lokke Israel til avgudsdyrkelse.

De fem kongene var høvdinger for de største og mektigste midianittstammene; om Sur blir det sagt uttrykkelig i 25,15. I Jos 13,21 kalles de «Sihons underkonger», for Sihon hadde lagt dem under seg og gjort dem skattskyldige da han erobret landet.

Kvinnene og barna ble ført bort som fanger, og husdyrene, buskapen og godset ble tatt som bytte. Byene og teltleirene ble brent.

Uttrykket «byene overalt hvor de bodde» tyder på at byene ikke var midianittenes egne – de var et nomadefolk – men at de trolig opprinnelig hadde tilhørt moabittene og var blitt tatt av amorittene under Sihon. Det bekreftes av Jos 13,21, der det står at disse fem underkongene bodde «der i landet», altså i Sihons rike. Det forklarer også hvorfor erobringen av landet deres ikke blir nevnt her, enda Josvas bok sier at det ble gitt til rubenittene sammen med Sihons rike.

Alt byttet ble ført til Moses, Eleasar og menigheten i leiren på Moabs ødemarker. I v. 12 står «fangene» om kvinnene og barna, «byttet» om buskapen og «hærfanget» om resten.

V. 13–18. Moses' vrede over fangene

> «[13]Og Moses og Eleasar, presten, og alle menighetens høvdinger gikk for å møte dem utenfor leiren. [14]Men Moses ble vred på lederne over hæren, på høvdingene over tusen og høvdingene over hundre, da de kom tilbake fra krigstoget. [15]Moses sa til dem: Har dere latt alle kvinner leve? [16]Det var jo de som på Bileams råd forførte Israels barn til troløshet mot Herren for Peors skyld, så sotten kom over Herrens menighet. [17]Slå nå i hjel alle guttebarn og alle kvinner som har hatt samleie med menn. [18]Men alle unge piker som ikke har hatt samleie med menn, skal dere la leve. De skal høre dere til.»

Da Moses gikk ut av leiren med Eleasar og menighetens høvdinger for å møte krigerne, ble han vred på førerne fordi de hadde latt alle kvinnene leve. Det var jo de som på Bileams råd hadde fått israelittene til å falle fra Herren og dyrke Peor. Spørsmålet i v. 15 er en irettesettelse. Kvinnene hadde fått israelittene til å være troløse mot Herren (om selve hendelsen, se 25,6).

Alle guttebarna skulle drepes for at hele folket skulle utryddes, for det kunne ikke føres videre gjennom kvinnene. Av kvinnene skulle alle som hadde hatt samleie med en mann, dø, for de kunne ha vært med i den utuktige Peor-dyrkelsen (25,2). Slik skulle menigheten holdes fri for all smitte fra den avskyelige avgudsdyrkelsen.

V. 19–20. Renselsen av krigerne og fangene

> «[19]Så skal dere holde dere utenfor leiren i sju dager! Hver den av dere som har slått noen i hjel, og hver som har rørt ved en som er slått i hjel, skal rense seg på den tredje og på den sjuende dagen – både dere og fangene deres. [20]Og alle klær og alt som er gjort av skinn eller av geitehår, og alle trekar skal dere rense.»

Moses befalte krigerne å holde seg utenfor leiren i sju dager og la seg rense etter loven den tredje og den sjuende dagen. Alle som var blitt urene ved å røre ved døde, skulle renses. Det gjaldt hver som hadde drept noen eller rørt ved en drept, enten han var kriger eller fange. Det samme gjaldt alle klær, alt av skinn og geitehår og alle ting av tre.

V. 21–24. Renselsen av byttet

> «[21]Eleasar, presten, sa til krigsmennene som hadde vært med i krigen: Dette er det lovbudet som Herren har gitt Moses: [22]Gull og sølv, kobber, jern, tinn og bly, [23]alt som tåler ild, skal dere la gå gjennom ilden, så blir det rent. Men det skal også renses med renselsesvannet. Men alt som ikke tåler ild, skal dere la gå gjennom vann. [24]Den sjuende dagen skal dere vaske deres klær, så blir dere rene. Og deretter kan dere komme inn i leiren.»

Som yppersteprest skulle Eleasar se til at renselseslovene ble holdt, og derfor ga han nærmere forskrifter for hvordan de forskjellige tingene skulle renses etter loven i kap. 19. «Lovbudet» er det samme uttrykket som i 19,2. Metallene – gull, sølv, kobber, tinn og bly – og alt som tålte ild, skulle føres gjennom ilden for å bli rent og deretter stenkes med renselsesvannet (19,9). Alt som ikke tålte ild, skulle føres gjennom vann. Klesvasken den sjuende dagen fulgte regelen i 19,19.

V. 25–30. Delingen av byttet

> «[25]Og Herren sa til Moses: [26]Ta tallet på hele det bortførte byttet, både folk og fe, du og Eleasar, presten, og overhodene for menighetens familier. [27]Og du skal dele byttet i to deler mellom krigsfolket som dro ut i striden, og hele menigheten. [28]Du skal ta en avgift til Herren av krigsfolket som dro ut i striden, ett liv av hvert fem hundre, både av mennesker og av storfeet og av eslene og småfeet. [29]Dette skal dere ta av den halvdelen som tilfaller krigsfolket. Du skal gi det til Eleasar, presten, som en gave til Herren. [30]Av den halvdelen som tilfaller Israels barn, skal du ta ut ett liv av hvert femti, både av mennesker og av storfeet og eslene og småfeet – av alt feet. Og du skal gi dem til levittene, som tar vare på tjenesten ved Herrens tabernakel.»

Gud befalte Moses, Eleasar og overhodene for menighetens familier (se 2 Mos 6,14) å telle hele byttet av mennesker og dyr og dele det i to halvdeler, én til krigerne og én til menigheten, og å ta en avgift av det til Herren. Av krigernes halvdel skulle ett menneske og ett dyr av hvert fem hundre, altså en femtedels prosent, gis til presten Eleasar som en gave til Herren. Av den andre halvdelen, menighetens, skulle én av femti, altså to prosent, gis til levittene. Avgiften ble tatt ut mens de telte, ikke ved loddkasting, for det var ingen grunn til det her.

Det var rimelig og rettferdig å dele byttet i to like store deler, én til krigerne og én til menigheten som ikke hadde vært med i krigen. De 12 000 var tatt ut av hele menigheten for å føre krigen på dens vegne, og derfor kunne menigheten med rette kreve sin del av byttet.

Men de 12 000 hadde båret alt strevet, alle prøvelsene og farene, og kunne med rette vente lønn for tjenesten. Lønnen fikk de ved å få like mye som hele menigheten, ja mer, for krigerne ga bare en femtedels prosent av sin del som takkoffer for seieren, mens de som hadde vært hjemme, måtte gi to prosent av sin del til Herren for prestene og levittene.

Ordningen gjaldt bare dette tilfellet og var ingen lov for alle tider. Men det var en alminnelig regel at de som ble hjemme, fikk del i byttet krigerne førte hjem (jf. Jos 22,8; 1 Sam 30,24–25; 2 Makk 8,28.30).

V. 31–54. Byttet og avgiftene

> «[31]Og Moses og Eleasar, presten, gjorde slik som Herren hadde befalt Moses. [32]Og byttet – det som var igjen av alt hærfanget som stridsmennene hadde tatt, var: av småfe seks hundre og syttifem tusen, [33]av storfe syttito tusen, [34]av esler sekstien tusen. [35]Av mennesker, kvinner som ikke hadde hatt samleie med menn, var det i alt trettito tusen.»

V. 36–47 gir tallene for de to halvdelene og avgiftene av dem.

Byttet, «det som var igjen», det vil si de fangene som ikke var drept, og de dyrene som ikke var spist på veien hjem, var 675 000 småfe, 72 000 storfe, 61 000 esler og 32 000 unge piker. Hver halvdel var altså 337 500 småfe, 36 000 storfe, 30 500 esler og 16 000 piker (v. 36 og 43–46):

I altHver halvdelTil Herren (prestene)Til levitteneSmåfe675 000337 5006756 750Storfe72 00036 00072720Esler61 00030 50061610Piker32 00016 00032320Det som falt på Herren, ga Moses til Eleasar, etter all sannsynlighet til prestenes underhold, slik som tienden (18,26–28; 3 Mos 27,30–33). De kunne da sette dyrene inn i sine egne flokker (35,3) og slakte okser og sauer etter behov, selge eslene og la pikene bli tjenestefolk. Det ble ikke gitt som et løfteoffer, for da måtte de rene dyrene ha vært ofret og de urene og menneskene løst ut (3 Mos 27,2–13).

Av den andre halvdelen fikk levittene den femtiende delen (v. 43–47). «Den halvdelen …» i v. 42 tas opp igjen i v. 47, og opplistingen i v. 43–46 er en innskutt parentes.

V. 48–54. Gaven fra høvdingene

> «[48]Så gikk lederne over hærens tusener, høvdingene over tusen og høvdingene over hundre, fram for Moses. [49]Og de sa til ham: Dine tjenere har tatt tall på stridsmennene som sto under vår befaling, og det mangler ikke én mann av

> oss. [50]Derfor bærer vi fram som gave til Herren det som hver enkelt av oss
> har tatt av gullsaker, armkjeder og armbånd, fingerringer, øreringer og kule-
> kjeder. Det skal være en soning for oss for Herrens åsyn. [51]Moses og Eleasar,
> presten, tok imot gullet av dem, alt var fint utførte ting. [52]Hele den gaven av
> gull som høvdingene over tusen og høvdingene over hundre ga til Herren, var
> seksten tusen sju hundre og femti sekel. [53]Hver stridsmann hadde også tatt
> bytte for seg selv. [54]Da Moses og Eleasar, presten, hadde tatt imot gullet av
> høvdingene over tusen og over hundre, bar de det inn i sammenkomstens telt,
> for at det skulle minne om Israels barn for Herrens åsyn.»

Førerne telte krigerne som hadde kjempet under deres kommando, og fant at det ikke manglet en eneste mann. Da følte de seg drevet til å vise i gjerning at de takket for at alle var blitt så underfullt bevart, og de bar fram en offergave til Herren. De kom med alle gullsakene de hadde fått som bytte, og ga dem til Herren «til soning for seg» (se 3 Mos 1,4). Det gjorde de fordi de følte seg uverdige til en slik nåde, ikke fordi de hadde gjort urett da de lot være å utrydde alle Herrens fiender.

Gaven ble båret fram som en gave til Herren og besto av disse gullsakene: armkjeder (jf. 2 Sam 1,10), armbånd (jf. 1 Mos 24,22), signetringer, øreringer (jf. Esek 16,12) og kulekjeder (2 Mos 35,22). Til sammen veide de 16 750 sekel, og i tillegg hadde krigerne tatt bytte for seg selv. Høvdingenes gave ble båret inn i sammenkomstens telt «til minne om Israels barn for Herrens åsyn» (jf. 2 Mos 30,16), det vil si at den ble lagt i helligdommens skattkammer.

At israelittene ikke mistet en eneste mann i slaget, er et slående bevis på Guds vern. Men det er ikke så underfullt at det gir god grunn til å tvile på at beretningen er riktig. (*Keil viser til lignende beretninger hos Tacitus, der romerne erobret en partisk borg uten å miste en mann, og hos Strabon, der 1000 arabere falt og bare to romere.*)

Midianittene var et nomadefolk som levde av buskapen sin, og ikke noe krigersk folk. Dessuten ble de trolig angrepet helt uforberedt og ble slått og hogd ned uten nåde.

Heller ikke byttet er så stort at det er utrolig. Ut fra de 32 000 kvinnene som ikke hadde hatt samleie med noen mann, kan stammene under de fem kongene ha talt omkring 130 000 eller 150 000 mennesker. Da hadde de neppe stort mer enn 35 000 våpenføre menn, og dem kunne 12 000 tapre krigere lett ha overrumplet og utslettet.

Det er heller ikke noe forbausende i at det ble tatt 675 000 småfe, 72 000 storfe og 61 000 esler fra disse stammene, når en vet hvor rike nomadefolkene var på buskap.

Det eneste som kan undre, er at kameler ikke nevnes. Men det er usikkert om midianittene holdt kameler, og hadde de dem, er det usikkert om hæren tok dem med, eller om den heller drepte alle den fant, fordi de ikke var til nytte for Israel slik forholdene da var.

Mengden smykker som ble tatt, stemmer godt med hvor glad nomader og ville folk er i slike pyntesaker. At midianittene var særlig glad i dem, bekreftes av Dom 8,26: Gideon tok 1700 sekel gullringer fra midianittene alene, foruten andre smykker. Høvdingenes gave under Moses, 16 750 sekel, var omkring 190

kilo gull, og så mye kan kongene og de andre høvdingene med sine hustruer godt ha eid.

Kapittel 32. Landet øst for Jordan

Kapitlet forteller hvordan det erobrede landet øst for Jordan ble delt mellom Rubens og Gads stammer og den halve Manasse-stammen. Kritikerne har villet skjære det i stykker og fordele det på to kilder. Hovedgrunnen er at de mener stammene ikke kan ha vært så skamløse at de ville bli igjen øst for Jordan og overlate erobringen av Kanaan til de andre, og at viljen til å hjelpe brødrene, som de senere gir uttrykk for (v. 16 ff.), ikke går sammen med at de først nektet. Men en bibelleser som kjenner det naturlige hjertets egenkjærlighet, trenger ingen gjendrivelse av slike argumenter.

V. 1–19. Rubenittenes og gadittenes bønn

> «[1]Rubens barn og Gads barn hadde en mengde fe, en stor mengde. Og da de så at Jasers land og Gileads land var vel skikket for feavl, [2]kom de – både Gads barn og Rubens barn – og sa til Moses og Eleasar, presten, og menighetens høvdinger: [3]Atarot og Dibon og Jaser og Nimra og Hesjbon og El'ale og Sebam og Nebo og Beon, [4]det landet som Herren har vunnet for Israels folk, er et land som er vel skikket for feavl, og dine tjenere har mye fe. [5]Og de sa: Dersom vi har funnet nåde for dine øyne, så la dine tjenere få dette landet til eiendom, la oss slippe å dra over Jordan!»

Rubenittene og gadittene hadde svært store buskaper av storfe og småfe. Derfor ba de Moses, Eleasar og menighetens høvdinger om å få det erobrede Gilead til eiendom, siden landet egnet seg så godt for feavl, og om å slippe å dra over Jordan. Landet de ønsket seg, kalte de «Jasers land og Gileads land». Jaser (se 21,32) nevner de først, trolig fordi dette området var særlig rikt på gode beitemarker.

Gilead var landet sør og nord for Jabbok (se 5 Mos 3,10). I dag svarer det til Belka i sør, mellom Jabbok og Arnon, og Jebel Ajlun nord for Jabbok, helt til elva Mandhur (Jarmuk). Selv i sin nåværende ødeleggelse bærer det gamle Gilead mange spor av stor fruktbarhet, og det er strødd med hundrevis av ruiner etter gamle byer og landsbyer.

Belka er fjellrikt i nord, men mot sør, helt til Arnon, er det stort sett høyslette. Reisende forteller om skygge av eik og ville pistasietrær, og at beitet i Belka er bedre enn noe annet sted i det sørlige Syria. Beduinene sier: «Det finnes ikke noe land som Belka», og okser og sauer derfra regnes som de aller beste.

Fjellene i Gilead på begge sider av Jabbok er for det meste dekket av herlige eikeskoger. Robinson kaller Jebel Ajlun det vakreste landskapet han så i Syria: en sammenhengende skog av edle trær, mest eviggrønn eik, med frodig gress og en rik blomsterprakt under. Det samme gjelder det gamle Basan, som omfattet de nåværende slettene Jaulan og Hauran, også de fulle av ruiner etter byer og landsbyer.

Hauran-sletten er helt uten trær, men likevel svært fruktbar og rik på korn. Enkelte steder står gresset så høyt at hestene knapt kommer fram, og derfor søker beduinene gjerne dit.

Ritter beskriver Hauran som en prektig, grenseløs slette mellom Hermon i vest, Jebel Hauran i øst og Jebel Ajlun i sør. Ingen elv har vann hele sommeren, men landsbyene har sine sisterner og dammer, som fylles i regntiden og av vinterflommen fra det snødekte Jebel Hauran.

Der den svarte, dype og svært fruktbare jorden blir dyrket, ligger det uendelige kornåkrer, særlig gylne hveteåkrer, som forsyner hele Syria med brød. Det meste av sletten, som var en frodig hage på romernes tid, ligger nå udyrket og folketom, og er derfor et paradis for beduinene og buskapene deres.

Jebel Hauran er på vestsiden dekket av prektige eikeskoger og har rike beiteland. Jaulan-sletten ser på avstand ut som en fortsettelse av Hauran; den har mye kratt, men klimaet er ikke så sunt som i Hauran. Seetzen sammenfatter: «Hauran, Jaulan, el Botthin, el Belka og Ajlun er nomadenes paradis, og på alle sine vandringer østover finner de ikke maken til beite.» Om jordsmonnet i Hauran se 5 Mos 3,4.

I v. 3 blir landet nærmere bestemt ved navnene på en rekke viktige byer (om dem se v. 34 ff.). Ordene «det landet som Herren har vunnet for Israels folk» viser til seieren over Sihon og fremstiller landet som herreløst og derfor lett å ta i eie.

Ordene «la oss slippe å dra over Jordan» kan bety bare at de ikke ønsket arv på vestsiden av Jordan, uten at de tenkte å trekke seg fra erobringen av Kanaan, slik de senere erklærer (v. 16 ff.).

Men de kan også bety at de ville slå seg ned i landet øst for Jordan med en gang og la de andre stammene erobre Kanaan alene. Slik forsto Moses dem (v. 6 ff.), og trolig var det også det de mente. For da Moses refset dem, svarte de ikke at de aldri hadde hatt en slik hensikt, men nøyde seg med å love å være med på erobringen.

Men selv forstått slik viser ikke bønnen deres en skamløshet så stor at beretningen neppe kan være historisk, slik kritikerne mener. Den lar seg godt forklare: Etter den raske og lette seieren over de to mektige amorittkongene Sihon og Og mente de at de andre stammene var sterke nok til å erobre Kanaan vest for Jordan. Men bønnen røpet en fullstendig mangel på broderkjærlighet og total likegyldighet for hele folkets felles sak, så de hadde fullt ut fortjent Moses' refselse.

V. 6–13. Moses refser dem

«[6]Da sa Moses til Gads barn og Rubens barn: Skal deres brødre dra i krigen,
og dere bli her? [7]Hvorfor vil dere vende Israels barns hjerter bort, så de ikke

vil dra over til det landet Herren har gitt dem? [8]Det samme gjorde deres fedre
da jeg sendte dem fra Kadesj-Barnea for å se på landet. [9]Da de var dratt opp
til Esjkol-dalen og hadde sett på landet, vendte de Israels barns hjerter bort,
så de ikke ville gå inn i det landet Herren hadde gitt dem. [10]Den dagen ble
Herrens vrede opptent, og han sverget og sa: [11]Ingen av de menn som dro opp
fra Egypt, fra tjueårsalderen og oppover, skal få se det landet som jeg med ed
har lovt Abraham, Isak og Jakob. For de har ikke fulgt meg som de skulle –
[12]ingen uten Kaleb, Jefunnes sønn, kenisitten, og Josva, Nuns sønn. For de har
fulgt Herren trofast. [13]Så ble Herrens vrede opptent mot Israel, og han lot dem
flakke omkring i ørkenen i førti år, til hele den slekten var utdødd som hadde
gjort det som var ondt i Herrens øyne.»

Først refser Moses dem for mangelen på broderkjærlighet: «Skal deres brødre dra i krigen, og dere bli her?» Deretter viser han dem at uviljen deres ville ta motet og lysten fra de andre stammene til å gå over Jordan og innta landet. Slik ville de føre Guds vrede over Israel enda mer enn fedrene deres, de som ble sendt ut fra Kadesj for å utspeide landet. Med sin nedslående beretning om folket i Kanaan vendte de folkets hjerte bort til opprør og førte en så tung dom over menigheten.

I v. 8–13 minner Moses dem om det som er fortalt i kap. 13 og 14. Til uttrykket «fulgt Herren trofast» se 14,24. Ordene «han lot dem flakke omkring i ørkenen i førti år» viser tilbake til 14,33–35.

V. 14–15. En ny yngel av syndere

«[14]Og nå trer dere i deres fedres spor, etterkommere av syndige menn, for enda
mer å øke Herrens brennende vrede mot Israel. [15]For dersom dere vender dere
bort og ikke vil følge ham, da vil han la Israel bli enda lenger i ørkenen, og dere
vil føre ulykke over hele folket.»

«Dere trer i fedrenes sted», det vil si: dere tar deres plass, som en ny yngel av syndere, for å øke Herrens brennende vrede mot Israel enda mer. «Vender dere dere bort fra ham», altså setter dere dere opp mot Guds vilje om å føre Israel inn i Kanaan, «da vil han la Israel bli enda lenger i ørkenen, og dere fører ødeleggelse over hele dette folket».

V. 16–19. Løftet om å gå med over Jordan

«[16]Da gikk de fram til ham og sa: Vi vil bare bygge innhegninger her for feet og
byer for våre kvinner og barn. [17]Men selv vil vi skynde oss og dra fram foran
Israels barn, til vi har ført dem dit de skal. Men våre kvinner og barn skal bli
i befestede byer, så de kan være trygge for landets innbyggere. [18]Vi vil ikke
vende tilbake til våre hus før Israels barn har fått hver sin arv. [19]For vi vil ikke
ta arv med dem på den andre siden av Jordan og lenger borte når vi har fått vår
arv på denne siden, østafor Jordan.»

De som var blitt refset, gikk da fram til Moses og svarte at de ville bygge innhegninger for småfeet og byer for barna sine, men selv ruste seg i hast og dra fram foran Israels barn til de hadde ført dem dit de skulle, det vil si til Kanaan. Innhegningene var murt av stein lagt oppå hverandre (1 Sam 24,4).[1]

[1]Wetstein forteller at nomadene i Leja har for skikk å omgi hver teltplass med en mannshøy steinmur, så flokkene ikke sprer seg om natten. De minste steinene legges øverst, og prøver en ulv å komme inn, røper larmen når de faller ned, det med en gang.

Å «bygge» byer betyr her å bygge dem opp igjen og befeste dem. Ordet for barn (*taf*, טַף) omfatter også kvinnene og de andre i familien som ikke kunne verge seg og trengte vern (se 2 Mos 12,37). Når familiene var trygge for landets innbyggere i befestede byer, ville de våpenføre mennene ikke vende hjem før Israels barn, altså de andre stammene, hadde fått hver sin arv. For de ville ikke ha arv på den andre siden av Jordan når de hadde fått sin arv på denne siden, østafor.

At uttrykket «på den andre siden av Jordan» brukes både om landet øst for elva og om landet vest for den, viser til en tid da Israel ennå ikke hadde fått fast fot i Kanaan. Fortelleren sto da selv øst for elva, og det var naturlig for ham å kalle landet vest for den «på den andre siden av Jordan». Etter vanlig geografisk språkbruk betyr uttrykket ellers landet øst for elva. For å unngå misforståelser er det derfor her nærmere bestemt med «østafor» når det gjelder landet øst for Jordan.

V. 20–38. Moses' vilkår

> «[20]Da sa Moses til dem: Dersom dere gjør dette, så dere væpner dere for Herrens åsyn til krigen, [21]og alle deres væpnede menn drar over Jordan for Herrens åsyn, til han har drevet sine fiender bort fra sine øyne, [22]og dere ikke vender tilbake før landet er undertvunget for Herrens åsyn, så skal dere være uten skyld både for Herren og for Israel. Og dere skal ha landet her til eiendom for Herrens åsyn. [23]Men dersom dere ikke gjør dette, da synder dere mot Herren, og dere skal vite at deres synd skal finne dere. [24]Bygg dere da byer for deres kvinner og barn, og innhegninger for småfeet. Og gjør som dere har lovt! [25]Da sa Gads barn og Rubens barn til Moses: Dine tjenere skal gjøre som du, herre, har befalt. [26]Våre barn, våre koner, vårt fe og alle våre husdyr skal bli her i Gileads byer. [27]Men dine tjenere, så mange av oss som er væpnet til strid, vil dra over Jordan for Herrens åsyn og være med i krigen, slik som du, herre, sier.»

Etter denne erklæringen frikjenner Moses dem for all skyld og lover dem det landet de ønsket seg, på vilkår av at de holder løftet. Men han minner dem på nytt om den synden de vil gjøre seg skyldige i og må bøte for om de ikke holder det, og slutter med formaningen om å bygge byer for familiene og innhegninger for flokkene og gjøre som de har lovt. De lover da igjen (v. 25–27) å gjøre som han befaler, gjennom en talsmann, slik entallsformen «sa» i v. 25 og «min herre» i v. 27 tydelig viser.

Moses sier at de skal væpne seg «for Herrens åsyn» (v. 20–21). Det forklares av at Israel i en krig som ble ført på Guds befaling, var Herrens hær, med Herren selv midt iblant seg. Derfor ble paktens ark tatt med i krigen som bærer av Herrens nærvær, mens den ble igjen i leiren da folket på egen hånd ville trenge inn i Kanaan (14,44).

Betyr uttrykket dette, forstår vi også hvorfor rubenittene og gadittene ikke bruker det i v. 17. De lover bare å dra væpnet «foran Israels barn», det vil si å hjelpe brødrene med å erobre Kanaan. I v. 32 bruker de også uttrykket, etter at de har hørt det fra Moses' munn (v. 20). (*Dermed faller også bort den motsetningen som skulle vise at her er to kilder.*)

«Uten skyld både for Herren og for Israel»: Om de trakk seg fra krigen mot kanaaneerne, ville de ikke bare synde mot Herren, som hadde lovt Kanaan til hele Israel og befalt dem å innta det. De ville også synde mot Israel, altså mot de andre stammene, slik Moses viser nærmere i v. 7–15. I v. 22 betyr «for Herrens åsyn» etter Herrens dom, med Guds godkjenning. «Dere skal vite at deres synd skal finne dere» vil si at synden skal ramme dem, og at de må bøte for den.

V. 28–30. Befalingen til Eleasar og Josva

> «[28]Og Moses ga befaling om dem til Eleasar, presten, og til Josva, Nuns sønn, og til overhodene for familiene i Israels barns stammer. [29]Moses sa til dem: Dersom Gads barn og Rubens barn, så mange av dem som er væpnet, drar med dere over Jordan til krigen for Herrens åsyn, og dere legger landet under dere, da skal dere gi dem Gileads land til eiendom. [30]Men dersom de ikke drar væpnet over med dere, da skal de få sin eiendom i Kana'ans land, sammen med dere andre.»

Moses befalte så Eleasar, Josva og stammeoverhodene, de samme som senere fikk i oppdrag å skifte ut landet Kanaan (34,17 ff.), å gi gadittene og rubenittene Gileads land til eiendom etter erobringen av Kanaan, hvis de dro væpnet over Jordan sammen med dem. Gjorde de ikke det, skulle de få sin eiendom i Kanaan sammen med de andre stammene. I så fall skulle de altså ikke bare miste eiendommen øst for Jordan, men også tvinges til å dra over Jordan med kvinner og barn og få sin arv der, så det ikke skulle bli splittelse i folket.

V. 31–32. Stammene gjentar løftet

> «[31]Og Gads barn og Rubens barn svarte og sa: Det som Herren har sagt til dine tjenere, det vil vi gjøre. [32]Vi vil dra væpnet over til Kana'ans land for Herrens åsyn. Men vår arvelodd skal være på denne siden av Jordan.»

Gadittene og rubenittene gjentok løftet sitt (jf. v. 25) og la til: «Vi vil dra væpnet over til Kanaans land for Herrens åsyn, men la vår arvelodd bli hos oss på denne siden av Jordan.»

V. 33. Moses gir dem landet

> «[33]Så lot Moses Gads barn og Rubens barn og halvdelen av Manasses, Josefs sønns stamme, få de riker som Sihon, amorittenes konge, og Og, kongen i Basan, hadde eid. De fikk hele landet med byer og omliggende marker, alle byene i landet rundt omkring.»

Så ga Moses Gads og Rubens barn og den halve Manasse-stammen Sihons og Ogs riker, det vil si hele landet med byene og de områdene som hørte til dem.

Det kan virke underlig at den halve Manasse-stammen nevnes først her, ved slutten av forhandlingene, og ikke under selve forhandlingene. Men det forklares lett om det bare var Ruben og Gad som ba om Gilead. Da Moses innfridde bønnen, glemte han ikke at noen av Manasses ætter hadde erobret deler av Gilead og Basan (v. 39). Derfor ga han samtidig disse ættene de områdene de hadde inntatt, så hele det erobrede landet kunne bli fordelt på én gang. Som O. v. Gerlach sier: At denne halve stammen fikk del i eiendommen, er begrunnet i v. 39.

Moses nøyde seg likevel med å overdra det erobrede landet øst for Jordan til de to og en halv stammene som arv i sin alminnelighet. Han delte det ikke

mellom dem og fastsatte ikke grensene for hver enkelt stamme. Det ble overlatt til folkets representanter, de som er nevnt i v. 28, og ble trolig ikke gjort før stridsmennene fra disse stammene kom tilbake fra krigen vest for Jordan.

Versene som følger, nevner bare de byene Gad og Ruben befestet og bygde innhegninger i (v. 34–38), og de områdene Manasses ætter hadde inntatt og fikk til eiendom (v. 39–42).

V. 34–36. Byene Gad bygde

> «[34]Gads barn bygde opp igjen Dibon og Atarot og Aroer [35]og Atrot-Sofan og Jaser og Jogbeha [36]og Bet-Nimra og Bet-Haran, befestede byer og innhegninger for feet.»

Gadittene bygde opp igjen og befestet disse byene: Dibon, også kalt Dibon-Gad, en times vei nord for midtre Arnon. Atarot er trolig bevart i de store ruinene Attarus på Jebel Attarus, ikke langt fra festningen Machaerus. Aroer er ikke byen «midt imot Rabba», som gadittene fikk (Jos 13,25), men Rubens Aroer midt i Arnon-dalen (Jos 12,2; 13,9.16). Den kan ennå ses i ruinene Araayr på kanten av den høye klippeveggen som omgir Modsjeb-dalen.

Atrot-Sofan nevnes bare her, og beliggenheten er ukjent. Jaser er trolig ruinene es-Szir vest for Amman (se 21,32). Jogbeha nevnes ellers bare i Dom 8,11 og er bevart i ruinene Jebeiha, om lag to timer nordvest for Amman. Bet-Nimra, forkortet til Nimra i v. 3, lå etter Jos 13,27 i Jordandalen, og kan ses i ruinene Nimrein, der Wadi Sjaib munner ut i Jordan, på et sted rikt på vann og beite.

Bet-Haran, eller Bet-Haram (Jos 13,27), heter hos Josefus Betaramfta, som ble kalt Julias til ære for keiser Augustus' hustru. Etter Eusebius kalte syrerne byen Bet-Ramta, og Herodes Antipas ga den navnet Livias etter Livia, Augustus' hustru. Den er bevart i ruinene Rame, ikke langt fra munningen av Wadi Hesban. Ordene «befestede byer og innhegninger for feet» i v. 36 hører sammen med «bygde» i v. 34: De befestet byene og bygde innhegninger i dem.

V. 37–38. Byene Ruben bygde

> «[37]Rubens barn bygde opp igjen Hesjbon og El'ale og Kirjatajim [38]og Nebo og Ba'al-Meon – navnene ble forandret – og Sibma. De satte navn på de byene som de hadde bygd opp igjen.»

Rubenittene bygde Hesjbon, kong Sihons hovedstad (se 21,26). Byen ble tildelt Rubens stamme (Jos 13,17), men overlatt til gadittene fordi den lå på grensen til deres område, og de ga den igjen fra seg til levittene (Jos 21,39; 1 Krøn 6,81). Den lå nesten midt mellom Arnon og Jabbok, rett overfor Jeriko, tjue romerske mil fra Jordan. Der ligger ennå ruinene av en stor by, om lag halvannen kilometer i omkrets, med dype murte brønner og et stort vannbasseng, og de bærer det gamle navnet Hesban.

El'ale lå en halv times vei nordøst for Hesjbon og heter nå el-Al, «høyden». Den lå på toppen av en høyde der en kan se ut over hele det sørlige Belka, og er nå ruiner med mange sisterner, murrester og husgrunner. Kirjatajim lå trolig sørvest for Medeba (se 1 Mos 14,5). Nebo lå på fjellet Nebo (se 27,12); etter Eusebius lå byen åtte romerske mil sør for Hesjbon og fjellet seks mil vest for byen.

Ba'al-Meon, som kalles Beon i v. 3, Bet-Meon i Jer 48,23 og fullt ut Bet-Ba'al-Meon i Jos 13,17, skal trolig ikke søkes i ruinene Maein ved Jebel Attarus,

ni romerske mil sør for Hesjbon, slik de fleste nyere utleggere mener, men i ruinene Myun, tre kvarter sørøst for Hesjbon.[2]

Alle byene rubenittene bygde, lå altså like ved Hesjbon og rundt denne hovedstaden. Av byene gadittene bygde, lå noen sør for den, ved Arnon, og andre nord for den, mot Rabbat-Ammon. Det viser tydelig at byene ble bygd opp igjen før landet ble delt mellom stammene, og uten tanke på hvem som senere skulle eie dem. Ved delingen falt derfor de sørligste av Gads byer, Aroer, Dibon og Atarot, til Ruben, mens Hesjbon, som Ruben hadde bygd, falt til Gad.

«Navnene ble forandret» hører sammen med «bygde»: De bygde byene og ga dem nye navn. Det er ikke grunn nok til å endre teksten etter den greske oversettelsen, for den hebraiske teksten støttes av de eldste oversettelsene, også den samaritanske. At ordene står foran Sibma, er et tegn på at denne byen ikke fikk noe nytt navn.

De nye navnene byggherrene ga byene, holdt seg ikke lenge, men ble snart trengt ut av de gamle. Ordene «de satte navn på byene» er en omstendelig måte å si at de ga byene andre, nye navn (jf. 1 Krøn 6,65).

V. 39–42. Makirs barn får Gilead

> «[39]Og Makirs, Manasses sønns barn dro til Gilead og inntok det, og de drev bort de amorittene som bodde der. [40]Moses ga Makir, Manasses sønn, Gilead, og han bodde der.»

Moses ga manassittene det landet de selv hadde erobret, det vil si hele Basans rike, som omfattet ikke bare landskapet Basan, men også den nordlige halvdelen av Gilead (se 21,33–34). Av dette fikk Makirs barn Gilead, nå Jebel Ajlun, mellom Jabbok og Jarmuk, fordi de hadde inntatt det og drevet ut og utryddet amorittene (se 5 Mos 3,13).

Verbene i v. 39 må forstås som forhistorie. Etter den enkle fortellemåten i semittisk historieskrivning (se til 1 Mos 2,19) kommer de forklarende leddene først og knyttes til hovedtanken med «og», i stedet for å bli underordnet den. «Makirs barn dro til Gilead og inntok det … og Moses ga …» betyr altså: Moses ga Gilead til Makirs barn, som hadde dratt dit og inntatt det.

Ordene «han bodde der» peker ikke på en tid etter Moses, men sier bare at makirittene tok Gilead i eie. Så snart Moses hadde gitt dem det erobrede landet, førte de nok familiene sine dit, slik gadittene og rubenittene gjorde, og lot dem bo trygt i befestede byer mens stridsmennene hjalp de andre stammene med å erobre Kanaan. Ordet for «bo» betyr egentlig å slå seg ned, og brukes til og med om Israels midlertidige opphold på leirplassene (20,1).

Makir (v. 40) står for Makirs barn, makirittene (26,29). Men slik «Gilead» her ikke betyr hele landet med dette navnet, bare den nordlige halvdelen, er heller ikke «Makirs barn» alle hans etterkommere. Det er bare de som utgjorde makirittenes ætt og bar farens navn, de sju farshusene som har sine overhoder

[2]Riktignok setter Eusebius Ba'al-Meon lik Maein, men 1 Krøn 5,8 taler klart mot det. Der står det at Bela bodde «i Aroer og helt til Nebo og Ba'al-Meon», og det plasserer Ba'al-Meon nær Nebo, slik som her.) *Sibma* (*Sebam* i v. 3) *lå etter Hieronymus* (til *Jes* 16,8) *bare fem hundre skritt fra Hesjbon, men er tilsynelatende forsvunnet uten spor.* (At navnene har en annen form her enn i v. 3, beviser ikke at versene stammer fra forskjellige kilder. Ba'al-Meon er selv en forkortelse av Bet-Ba'al-Meon, og den samme forfatteren kunne godt bruke de forkortede formene som var i daglig bruk.

nevnt i 1 Krøn 5,24. De andre etterkommerne av Makir gjennom Gilead, de seks gileadittiske ættene i 26,29–33 og Jos 17,2, fikk sin arv i selve Kanaan (Jos 17).

V. 41. Ja'irs teltbyer

> «[41]Og Ja'ir, Manasses sønn, dro av sted og inntok deres teltbyer. Og han kalte dem Ja'irs teltbyer.»

Til makirittenes ætt hørte også «Ja'ir, Manasses sønn», det vil si hans etterkommer. Ja'ir var dattersønns sønn av Makir og altså oldebarn av Manasse på morssiden. Faren Segub var sønn av Hesron av Juda stamme, som hadde giftet seg med en datter av Makir (1 Krøn 2,21–22). Ja'ir, eller rettere Segub, var altså gått over med sine etterkommere til morens stamme, mot den vanlige regelen. Trolig var grunnen at Makir hadde gitt datteren en rik medgift, som en arvedatter.

Ja'ir inntok hele Argob-landet i Basan, det vil si Jaulan- og Hauran-sletten (5 Mos 3,4.14), og ga de erobrede byene navnet *Havvot-Ja'ir* (Keil: «Ja'irs liv»; se 5 Mos 3,14).

V. 42. Nobah og Kenat

> «[42]Nobah dro av sted og inntok Kenat med tilhørende småbyer. Og han kalte det Nobah etter sitt eget navn.»

Nobah, hvis ætt aldri ellers nevnes, men som trolig hørte til en av makirittenes ætter som Ja'ir, inntok byen Kenat med dens «døtre», det vil si de mindre byene som hørte under den (se 21,25), og ga den sitt eget navn Nobah. Det navnet er ikke bevart.

Kenat, som ellers bare nevnes i 1 Krøn 2,23, der gesurittene og arameerne tar den fra Israel, er Kanatha. Josefus regner den til Kølesyria og Plinius til Dekapolis, og etter Hieronymus lå den «i Trakonitis, nær Bostra». Ruinene er ennå svært store, fire–fem kilometer i omkrets, med prektige rester av palasser fra Trajans og Hadrians tid. Byen ligger i vestskråningen av Jebel Hauran, bebodd av noen få drusiske familier, og heter i dag Kanuat.

Kapittel 33. Leirplassene i ørkenen

Da israelittene kom til Moabs ødemarker ved Jordan, midt imot Jeriko (22,1), var vandringen gjennom ørkenen slutt. De hadde begynt å ta landet i eie, for det erobrede landet øst for Jordan var alt delt ut (kap. 32). Derfor avsluttes historien om ørkenvandringen med en liste over de leirplassene de hadde lagt bak seg. Moses skrev den opp «etter Herrens befaling» (v. 2) som et varig minne for ettertiden.

For hver leirplass på veien fra Egypt til Kanaan «gjennom den store og forferdelige ørkenen» (5 Mos 1,19) var et minnesmerke over den nåde og trofasthet Herren viste da han førte sitt folk trygt gjennom ørkenen. Han «voktet ham som sin øyesten», og «som ørnen … svever over sine unger», slik bar han dem på sine vinger (2 Mos 19,4; 5 Mos 32,10–11).

V. 1–18. Fra Egypt til Sinai

> «[1]Dette var Israels barns vandringer da de dro ut av landet Egypt, hær for hær, med Moses og Aron som ledere. [2]Etter Herrens befaling skrev Moses opp de stedene som de dro ut fra på sine vandringer. Dette er deres vandringer regnet etter de stedene som de dro ut fra: [3]I den første måneden, på den femtende dagen i måneden, dro de ut fra Ra'amses. Dagen etter påske dro Israels barn ut med løftet hånd for alle egypternes øyne, [4]mens egypterne begravde dem som Herren hadde slått i hjel blant dem, alle sine førstefødte. Også over deres guder hadde Herren holdt dom.»

V. 5–15 regner opp leirplassene fra Ra'amses til Sinai-ørkenen: Sukkot, Etam, Pi-Hakirot, Mara, Elim, Rødehavet, ørkenen Sin, Dofka, Alusj, Refidim og Sinai-ørkenen.

De to første versene er overskriften over listen. Ordet for «vandringer»[1] betyr ikke en leirplass, men det å bryte opp en leir og så et tog eller en ferd. Vandringen beskrives altså ikke ut fra stedene der folket slo leir, men ut fra de stedene de dro ut fra. Derfor gjentas «de dro fra» gang på gang.

V. 3–5 skildrer utgangen slik 2 Mos 12,17 og 12,37–41 gjør; om Herrens dom over Egypts guder, se 2 Mos 12,12, og om den «løftede hånd», 2 Mos 14,8. Leirplassene fra Sukkot til Sinai-ørkenen (v. 5–15) stemmer med den historiske beretningen i 2. Mosebok. Bare leiren ved Rødehavet (v. 10) og leirplassene i Dofka og Alusj

[1] **«vandringer»** massa, מַסָּע

(v. 12–14) er ikke nevnt der. «Ørkenen» i v. 8 er Sjur-ørkenen (2 Mos 15,22). Om de enkelte stedene, se 2 Mos 12,37–19,2.

V. 16–18. Fra Sinai til Ritma

> «[16]De dro fra Sinai-ørkenen og slo leir i Kibrot-Hatta'ava. [17]De dro fra Kibrot-Hatta'ava og slo leir i Haserot. [18]De dro fra Haserot og slo leir i Ritma.»

I v. 16–36 følger tjueen steder der israelittene slo leir fra de forlot Sinai-ørkenen til de kom til «ørkenen Sin, i Kadesj». Denne leiren i Kadesj (v. 36) må være den andre gangen de kom dit, da de trettiåtte årene med vandring i ørkenen som folket var dømt til, var over. Det sier ordlyden i v. 36, som nesten ord for ord er den samme som i 20,1. Og enda tydeligere viser leirplassene etter Kadesj (v. 37–49) det, for de stemmer med vandringen i det førtiende året slik den er fortalt i 20,22–22,1.

De tjueen navnene i v. 16–36 omfatter altså ikke bare leirplassene i det andre året, på veien fra Sinai til Kadesj i Paran-ørkenen, der speiderne ble sendt ut fra. De omfatter også de stedene der folket slo seg ned for lengre tid i de trettiåtte straffeårene i ørkenen.

Dette blir stadfestet av at de to første leirplassene etter Sinai, Kibrot-Hatta'ava og Haserot, er de samme som i den historiske beretningen (11,34–35). Etter 12,16 slo folket leir i Paran-ørkenen da de dro fra Haserot. Derfra ble speiderne sendt ut, og etter førti dager kom de tilbake «til Paran-ørkenen, til Kadesj» (13,26). Da er det helt naturlig å finne denne leiren under navnet Ritma, som følger etter Haserot i listen (v. 18).

Det blir enda mer sannsynlig fordi den historiske beretningen bare kaller leirplassen «Paran-ørkenen». Det navnet gjelder ikke en liten ørken som akkurat rommet Israels leir, men hele det store ørkenplatået fra fjellmassivet ved Horeb i sør til amorittfjellene, som egentlig hører til Kanaan. I denne store ørkenen kunne Israel bare slå leir på ett bestemt sted, og det heter Ritma i listen. Den historiske beretningen omtaler stedet ut fra det folket gjorde og opplevde der, nær sørgrensen av Kanaan, og det var tydelig nok for dens formål.

Til dette kommer at navnet Ritma minner om Wadi Abu Retemat, ikke langt sør for Kadesj: «en vid slette med busker og *retem*», det vil si gyvel (*rotem*, רֹתֶם). Bak kalkåsene som stenger sletten mot øst, ligger en rik kilde med friskt vann, Ain el-Kudeirat. Stedet passet godt som leirplass for Israel, som var så tallrikt at leiren lett kunne strekke seg inn i ørkenen Sin og helt til Kadesj.

V. 19–49. Vandringen i straffeårene

> «[30]De dro fra Hasmona og slo leir i Moserot. [31]De dro fra Moserot og slo leir i Bene-Ja'akan. [32]De dro fra Bene-Ja'akan og slo leir i Hor-Hagidgad. [33]De dro fra Hor-Hagidgad og slo leir i Jotbata. [34]De dro fra Jotbata og slo leir i Abrona. [35]De dro fra Abrona og slo leir i Esjon-Geber. [36]De dro fra Esjon-Geber og slo leir i ørkenen Sin, i Kadesj.»

V. 19–29 nevner leirplassene Rimmon-Peres, Libna, Rissa, Kehelata, Sefer-fjellet, Harada, Makhelot, Tahat, Tarah, Mitka og Hasmona.

De sytten leirplassene mellom Ritma og Kadesj (v. 19–36) er altså de stedene der Israel slo leir i ørkenen fra de vendte tilbake fra Kadesj «til ørkenen på veien

til Rødehavet» (14,25), til hele menigheten samlet seg igjen i Kadesj i ørkenen Sin (20,1).[2]

Av disse sytten stedene kjenner vi ikke ett eneste med sikkerhet, unntatt Esjon-Geber. Bare de fire i v. 30–33 – Moserot, Bene-Ja'akan, Hor-Hagidgad og Jotbata – nevnes igjen, i 5 Mos 10,6–7. Der minner Moses om hvordan Gud vernet Israel i ørkenen: «Så brøt Israels barn opp fra Bene-Ja'akans brønner og kom til Mosera. Der døde Aron, og der ble han begravet … Derfra dro de til Gudgoda, og fra Gudgoda til Jotbata, et land med mange bekker.»

At det er de samme stedene, er det ingen tvil om. Bene-Ja'akan er en forkortelse for Bene-Ja'akans brønner. Gudgoda er en litt endret og forkortet form av Hor-Hagidgad, «Gidgad-hulen», og Moserot er flertallsformen av Mosera. Var Ja'akans barn den horittiske slekten som nevnes i 1 Mos 36,27, må brønnene deres søkes i fjellene på den ene eller andre siden av Araba-dalen.

Men selv om stedene er de samme, gjelder de to bibelstedene to forskjellige vandringer. 5 Mos 10,6–7 gjelder vandringen i det førtiende året, da Israel dro fra Kadesj gjennom Wadi Murreh ned i Araba til fjellet Hor. Der slo de leir først ved Bene-Ja'akans brønner og så i Mosera, der Aron døde på det nærliggende fjellet Hor. Derfra dro de videre sørover til Gudgoda og Jotbata.

I 4 Mos 20–21 nevnes ikke disse leirene, fordi det ikke skjedde noe som var verdt å fortelle der. Gudgoda var kanskje den leirplassen uten navn i 21,4, der folket ble straffet med de giftige slangene, og Jotbata hører trolig hjemme før Salmona (v. 41). «Et land med mange bekker» peker på et sted i eller ved den sørlige delen av Araba, der en dal med en bekk munnet ut fra fjellene og dannet en grønn oase midt i den tørre steppen.

Men på de samme stedene hadde israelittene slått leir én gang før, i de trettisju årene de vandret omkring. Fra Kadesj gikk de tilbake mot Rødehavet gjennom midten av den store et-Tih-ørkenen. Etter å ha flakket omkring en tid på den vide høysletten kom de ned i Araba gjennom Wadi el-Jerafeh. Ved østkanten av dalen, i skråningene under fjellet Hor, slo de leir i Mosera (Moserot), og så gikk de over til Bene-Ja'akan, trolig på vestsiden av Araba. Derfra bøyde de mot sør og dro gjennom Hor-Hagidgad (Gudgoda), Jotbata og Abrona til Esjon-Geber ved Rødehavet.

Esjon-Geber i v. 35–36 og i 5 Mos 2,8 er utvilsomt samme by: den kjente havnebyen ved nordenden av Akababukten, der Salomo og Josafat bygde skip som skulle seile til Ofir (1 Kong 9,26; 22,49). Den lå ikke langt fra Elat (Akaba), men er for lengst forsvunnet.

Israel dro altså to ganger sørover gjennom en del av Araba mot Rødehavet. Første gang, i de trettisju årene, gikk de fra Wadi el-Jerafeh til Moserot og Bene-Ja'akan og derfra til Esjon-Geber. Andre gang, i det førtiende året, gikk de fra Wadi Murreh forbi fjellet Hor for å komme rundt Edom. Da gikk de ikke helt ned til enden av bukten, men bare til Wadi el-Ithm, og gjennom den kom de over til østsiden av Edom.

[2] Teorien om at alle de tjueen stedene i v. 16–36 bare var dagsmarsjer fra Sinai til Kadesj første gang, slik at vandringen kunne krympes til noen få år, er grundig gjendrevet av Kurtz. Den strider mot 10,33, der folket gikk tre dagsreiser fra Sinai før skyen viste dem et hvilested. En leirplass var altså ikke uten videre en dagsmarsj.

I v. 36 er det tilbakekomsten til Kadesj mot slutten av det trettiniende året som nevnes. At listen ikke har noen leirplasser mellom Esjon-Geber og Kadesj, skyldes ikke en plan om å unngå å nevne de samme stedene to ganger – en slik plan er bare gjetning – men har en enkel forklaring.

Hele folket, med kvinner, barn og buskap, kunne gå denne veien uten store anstrengelser på ti til fjorten dager. Fra Akaba til Kadesj gjennom Paran-ørkenen er det bare omkring førti timers ritt på kamel, og Robinson brukte fire og en halv dag fra Akaba til Wadi Retemat ved Kadesj. Derfor slo de ikke leir på vanlig vis underveis, trolig fordi straffetiden var slutt i Esjon-Geber, og tiden var kommet da menigheten igjen skulle samles i Kadesj og bryte opp derfra mot Kanaan.

De elleve navnene mellom Ritma og Moserot (v. 19–29) kan derfor bare gjelde de leirene menigheten hadde for kortere eller lengre tid i de trettisju straffeårene, på den langsomme ferden fra Kadesj mot Rødehavet, før de kom ned i Araba og slo leir i Moserot.

Sytten leirplasser fra Ritma, ved Kadesj, til Esjon-Geber er svært få for trettisju år. Det er nok til å vise at Israels menighet ikke vandret omkring hele tiden. Den kan ha blitt boende på mange av leirplassene – trolig de som hadde rikelig med vann og beite – ikke bare i uker og måneder, men i årevis. Folket spredte seg da i alle retninger rundt stedet der tabernaklet sto, og levde av det ørkenen kunne gi. Når det var brukt opp, samlet de seg igjen og dro videre for å finne et nytt sted å slå leir.

Ordene i 5 Mos 1,46, «Derfor måtte dere bli i Kadesj i så lang tid», sammenholdt med 5 Mos 2,1, «Så snudde vi om og dro til ørkenen på veien til Rødehavet», viser dessuten tydelig at folket ikke begynte å vandre tilbake straks etter dommen i Kadesj (kap. 14). De ble værende der en god stund før de dro sørover inn i ørkenen.

Hvilken vei de tok, kan vi ikke si så lenge ingen av leirplassene i v. 19–29 er funnet, bare at de kom fram til Esjon-Geber ved Rødehavet på en svært krønglete vei med mange store omveier.[3]

V. 37–49. Fra Kadesj til Moabs ødemarker

> «[37]Og de dro fra Kadesj og slo leir ved fjellet Hor på grensen av Edoms land. [38]Da gikk Aron, presten, etter Herrens befaling opp på fjellet Hor. Der døde han i det førtiende året etter at Israels barn var gått ut fra landet Egypt, i den femte måneden, på den første dagen i måneden. [39]Aron var ett hundre og tjuetre år gammel da han døde på fjellet Hor. [40]Men den kana'aneiske kongen i Arad, som bodde i den sydlige delen av Kana'ans land, fikk høre at Israels barn kom.»

[3]Keil er enig med Fries, Kurtz og Schultz i at leirplassene mellom Ritma og Esjon-Geber hører til de trettisju straffeårene. Men han avviser deres tanke om at en del av folket ble boende i Kadesj hele tiden, slik at bare Moses, Aron, levittene og tabernaklet flyttet fra sted til sted. Når «de dro … og slo leir» i v. 3–18 og 37–49 gjelder hele menigheten, kan ikke de samme ordene i v. 19–36 bare gjelde hovedkvarteret. Lovene og hendelsene i kap. 15–19 forutsetter også at hele menigheten var til stede (15,24–26.36; 16,19), og 20,1, «Israels barn, hele menigheten, kom til ørkenen Sin», forutsetter at de hadde vært borte. At folket gikk helt opp til Kadesj igjen for så å vende tilbake mot Esjon-Geber, er ikke rart. Det blir bare underlig hvis en antar at Moses alt i straffeårene visste at Israel skulle gå inn i Kanaan fra øst. Det sier Bibelen ingenting om. Det var først etter at de var kommet tilbake til Kadesj, at Gud lot ham vite at de skulle dra inn fra øst og ikke fra sør.

V. 41–49 regner opp de videre leirplassene: Salmona, Punon, Obot, Ije-Ha'abarim ved grensen til Moab, Dibon-Gad, Almon-Diblatajim, Abarim-fjellene foran Nebo og til sist Moabs ødemarker ved Jordan, der leiren strakte seg fra Bet-Jesjimot til Abel-Sjittim.

Leirplassene på vandringen i det førtiende året, fra Kadesj til fjellet Hor og rundt Edom og Moab til Moabs ødemarker, er drøftet ved kap. 20–21. Om fjellet Hor og Arons død der, se 20,22 ff.; om kanaaneerne i Arad (v. 40), se 21,1. Om Salmona, Punon og Obot, se 21,10; om Ije-Ha'abarim, 21,11; om Dibon-Gad, Almon-Diblatajim og Abarim-fjellene foran Nebo, 21,16–20; og om Moabs ødemarker, 22,1.

Forskrifter for landet som skulle erobres

Nå blir israelittenes blikk rettet mot målet for hele vandringen: å ta det lovede landet i eie. Forskriftene om dette er delt i to avsnitt, som hvert begynner med en lengre innledningsformel (33,50 og 35,1).

Det første inneholder Guds befalinger om å utrydde kanaaneerne og avgudsdyrkelsen deres og dele landet mellom Israels stammer (33,50–56), om Kanaans grenser (34,1–15) og om mennene som skulle dele ut landet (34,16–29). Det andre inneholder befalinger om byene levittene skulle få (35,1–8), om tilfluktsbyene for den som hadde drept noen uten forsett, og hvordan en skulle gå fram med ham (35,9–34), og en lov om at arvedøtre skulle gifte seg innenfor sin egen stamme (36,1–13).

Disse forskriftene er nøye føyd sammen med hver sin innledningsformel. Det viser tydelig at 33,50–56 ikke er et tillegg eller en formanende avslutning på listen over leirplassene, slik kapittelinndelingen kunne tyde på. Avsnittet er det felles lovgrunnlaget for de mer detaljerte forskriftene i kap. 34–36.

V. 50–56. Landets innbyggere skal drives ut

> «[50]Herren talte til Moses på Moabs ødemarker ved Jordan, midt imot Jeriko, og sa: [51]Tal til Israels barn og si til dem: Når dere drar over Jordan inn i Kana'ans land, [52]da skal dere drive alle landets innbyggere bort foran dere og tilintetgjøre alle deres steiner med innhogde bilder, dere skal tilintetgjøre alle deres støpte bilder og ødelegge alle deres offerhauger. [53]Dere skal ta landet i eie og bo i det, for dere har jeg gitt landet til eiendom.»

Når israelittene gikk over Jordan inn i Kanaan, skulle de utrydde alle landets innbyggere og ødelegge alle minnesmerker om avgudsdyrkelsen deres. De skulle ta landet i eie og bo i det, for Herren hadde gitt dem det til eiendom.

Verbet *horisj* (הוֹרִישׁ) betyr først å ta noe i eie (v. 53) og så å drive noen ut av eiendommen sin, utrydde dem (v. 52; jf. 14,12). Om v. 52, se 2 Mos 34,13. «Steiner med innhogde bilder» er avgudsbilder av stein (jf. 3 Mos 26,1), de «støpte bildene» er avgudsbilder støpt i metall (jf. 2 Mos 32,4), og «offerhaugene» er kanaaneernes altere på høydene (jf. 3 Mos 26,30).

V. 54–56. Landet skal deles ved loddkasting

> «[54]Dere skal skifte landet mellom dere ved loddkasting etter deres ætter. Den ætt som er stor, skal dere gi en stor arv. Og den ætt som er liten, skal du gi en

liten arv. Enhver skal få sin del, etter som loddet faller. Etter deres fedrestammer skal dere skifte det mellom dere. [55]Men dersom dere ikke driver landets innbyggere bort foran dere, da skal de som dere lar bli tilbake av dem, bli torner i øynene og brodder i sidene deres. Og de skal plage dere i det landet som dere bor i. [56]Og det som jeg hadde tenkt å gjøre med dem, det vil jeg da gjøre med dere.»

Befalingen om å dele landet ved loddkasting mellom ættene gjentar dels ordrett 26,53–56. Hver ætt skulle få den delen av landet som loddet viste til når det ble trukket. Om «etter deres fedrestammer», se 26,55.

Befalingen ender med en trussel (v. 55–56). Om israelittene ikke utryddet kanaaneerne, skulle de som ble igjen, bli «torner i øynene og brodder i sidene» deres, det vil si påføre dem de mest smertefulle skader og føre krig mot dem i landet. Men ikke bare det: Herren ville selv gjøre med Israel det han hadde tenkt å gjøre med kanaaneerne – drive dem ut av landet og ødelegge dem. Denne trusselen gjentar Josva i sin siste tale til den samlede menigheten (Jos 23,13).

Kapittel 34. Landets grenser

V. 1–6. Kanaans land som arv

Kapitlet fastsetter grensene for Kanaans land, som Israel skulle få til arv (v. 1–15), og nevner mennene som skulle dele det ut (v. 16–29).

> «[1]Herren talte til Moses og sa: [2]Tal til Israels barn og gi dem dette budet: Når dere kommer inn i Kana'ans land, så er dette det landet som skal tilfalle dere som arv - Kana'ans land så langt dets grenser når.»

Meningen er: Dere skal få Kanaans land til arv innenfor de grensene som nå følger.

V. 3–5. Sørgrensen

> «[3]På sørsiden skal landet gå fra ørkenen Sin langsmed Edom. Sørgrensen skal i øst begynne ved enden av Salthavet. [4]Så skal grensen svinge sør for Akrabbim-skaret og gå fram til Sin. Den skal gå sør for Kadesj-Barnea og så gå videre til Hasar-Addar og derfra ta over til Asmon. [5]Fra Asmon skal grensen svinge bort til Egypterbekken og så gå ut i havet.»

Sørgrensen er den samme som Jos 15,2–4 gir for Judas stammeområde. Først kommer en samlet beskrivelse: Landet skulle mot sør nå til ørkenen Sin «langsmed Edom». Uttrykket brukes om noe som grenser til noe annet over en lang strekning. Ørkenen Sin strakte seg altså langs Edom og skilte Kanaan fra Edom.

Edom er her ikke Edoms fjell, som hadde vestgrensen sin ved Araba, men landet sør for ørkenen Sin eller Wadi Murreh. Det er fjellandet til asasime-araberne, som ennå kalles Se'ir hos araberne. Det stemmer med Jos 15,1, der Judas lodd «strakte seg bort imot Edom, helt til Sin-ørkenen i sør». Også der skiller ørkenen Sin Edom fra Judas område (se ved 14,45).

Så følger den nøyere beskrivelsen. Grensen skulle begynne «ved enden av Salthavet», det vil si ved «den bukten som vender mot sør» (Jos 15,2), sørenden av Dødehavet. Der ligger nå en saltmyr og saltfjellet ved sørvestbredden av sjøen. Derfra skulle den «svinge sør for Akrabbim-skaret»[1].

Dette er neppe det bratte passet es-Sufah sørvest for Dødehavet, langs nordsiden av Wadi Fikreh. «Svinge» betyr at grensen bøyde av ved Akrabbim: fra sørenden av Salthavet gikk den mot sørvest bare til dette punktet og fortsatte så rett fra øst mot vest. Ved es-Sufah-passet ville grensen slett ikke svinge om den gikk fra Araba gjennom Wadi Fikreh og over til Kadesj.

[1] **«svinge sør for Akrabbim-skaret»** ma'ale akrabbim, מַעֲלֵה עַקְרַבִּים, «skorpionskaret»

Akrabbim-skaret, som senere ga navn til landskapet Akrabattene (1 Makk 5,3; Josefus), er mest sannsynlig den høye rekken av «hvite klipper», atten til tjuefire meter høye, som går på skrå over Araba omkring tretten kilometer sør for Dødehavet. Sett fra sørvesthjørnet av sjøen ser de ut til å stenge Ghor-dalen, og de skiller de to delene av den store dalen, el-Ghor i nord og el-Araba i sør.

Den egentlige grensen var altså ikke Wadi Fikreh, men en dal som munner ut i Araba litt lenger sør, kanskje den sørlige grenen av selve Wadi Murreh.

Så skulle grensen «gå fram til Sin», det vil si ørkenen Sin, den store Wadi Murreh (se 13,21), og «gå sør for Kadesj-Barnea», ved vestenden av ørkenen Sin (se 20,16). Derfra gikk den videre til Hasar-Addar og over til Asmon.

Etter Jos 15,3–4 gikk den sør for Kadesj-Barnea over til Hesron og opp til Adar, svingte så bort til Karka og tok over til Asmon. Hasar-Addar svarer altså til Hesron og Adar i Josva; trolig lå de to stedene så nær hverandre at de kunne nevnes under ett. Ingen av dem er funnet, og det samme gjelder Karka og Asmon.

Navnet Asmon minner om beduinstammen asasime, som bor i fjellene i den sørlige delen av ørkenen Sin. Asmon må trolig søkes ved Wadi el-Ain, vest for veien til Hebron og ikke langt fra der den munner ut i Wadi el-Arisj. For Wadi el-Arisj er «Egypterbekken», som grensen svingte bort til fra Asmon, og som den fulgte «ut i havet», det vil si til Middelhavet. Derfor nevnes Egypterbekken ofte som sørgrensen for Israels land (1 Kong 8,65; 2 Kong 24,7; 2 Krøn 7,8; Jes 27,12, der Septuaginta har navnet Rinokorura).

Sørgrensen gikk altså i hele sin lengde, fra Araba i øst til Middelhavet i vest, langs daler som danner et naturlig skille og mer eller mindre markerer grensen mellom ørkenen og det dyrkede landet.[2]

V. 6. Vestgrensen

> «[6]I vest skal dere ha Storhavet og landet langsmed det til grense. Dette er grensen dere skal ha mot vest.»

Vestgrensen skulle være Middelhavet og kysten langs det (jf. 5 Mos 3,16–17; Jos 13,23.27; 15,47).

V. 7–29. Nordgrensen

> «[7]Og dette er grensen dere skal ha i nord: Fra Storhavet skal dere dra grenselinjen til fjellet Hor. [8]Fra fjellet Hor skal dere trekke grensen dit hvor veien går til Hamat, og grensen skal gå ut ved Sedad. [9]Så skal grensen gå videre til Sifron og ende ved Hasar-Enan. Dette er grensen dere skal ha i nord.»

Nordgrensen kan ikke fastsettes med sikkerhet. Av stedene som nevnes, er det bare Hamat, nå Hama ved Orontes, som vi vet sikkert hvor lå (se 13,21 og 1 Mos 10,18). Men uttrykket «dit hvor veien går til Hamat» (*lebo hamat*, לְבֹא חֲמָת, egentlig «der en kommer til Hamat», jf. 13,21; Jos 13,5; Dom 3,3; 1 Kong 8,65; Am 6,14; Esek 47,15.20) er så ubestemt at grenselinjen ikke kan trekkes nøyaktig.

[2]Reisende beskriver nettopp denne linjen slik. Ved Nakb es-Sufah går «grensen mellom den gule ørkenen og de grønne steppene», og vest for Kadesj fant Robinson for første gang på reisen fra Sinai dyrkbar jord, beitemark og fuglesang.

Det kan ikke bety at selve byen Hamat var grensebyen. I alle disse stedene er Hamat ikke byen, men kongeriket Hamat, som hadde navn etter hovedstaden. Det viser 2 Krøn 8,4 utvilsomt, der Salomo bygger forrådsbyer «i Hamat». Byen Hamat hørte aldri til Israels rike, heller ikke under David og Salomo.

Hvor langt kongeriket Hamat strakte seg mot sør på Moses' tid, og hvor mye av det Salomo erobret, får vi ikke vite. Vi vet bare fra 2 Kong 25,21 at Ribla lå «i Hamat-landet» på kaldeernes tid – om det er det samme Ribla som nevnes på østgrensen i v. 11, er svært tvilsomt. Har dette Ribla overlevd i det nåværende Ribleh, en fattig landsby ved Orontes nord i Bekaa-dalen, ville Kanaans land ha nådd et stykke lenger nord, nesten opp til Homs.

Andre har flyttet nordgrensen enda lenger mot nord. De har gjort fjellet Hor til fjellet Casius sørvest for Antiokia og funnet Sedad, Sifron og Hasar-Enan i landsbyer og ruiner nordøst for Damaskus og mot Palmyra.

Men disse identifikasjonene kan ikke være riktige, for de lar seg ikke forene med østgrensen i v. 10–11. Etter dem ville nordgrensen ha gått i en halvsirkel fra nordvest til sørøst. Og østgrensen, som skulle gå «ned» fra Sjefam til Ribla (v. 11), ville da først ha gått et godt stykke opp fra sør mot nord og så ned igjen langs østbredden av Kinnerets sjø. En slik grense kan ikke Moses ha satt for Israels land i nordøst, og heller ikke en senere israelitt som kjente landet sitt.

For å få et klarere bilde av hvor langt landet nådde mot nord, kan vi sammenligne det Josvas bok sier om det erobrede landet, med det som ennå sto igjen å innta. Josva hadde inntatt landet «fra det nakne fjellet som strekker seg opp imot Se'ir», trolig den nordlige ryggen av asasime-fjellene med de hvite kalkmassene, «til Ba'al-Gad i Libanon-dalen ved foten av Hermon-fjellet» (Jos 11,17; jf. 12,7).

Ba'al-Gad er ikke Heliopolis, nå Baalbek i Bekaa-dalen, som mange har ment, for Bekaa ligger ikke ved foten av Hermon. Ba'al-Gad, som kalles Ba'al-Hermon i Dom 3,3 og 1 Krøn 5,23, er det senere Paneas eller Cæsarea Filippi, nå Banias ved foten av Hermon. Det slår 1 Krøn 5,23 fast: Den halve Manasse-stammen bodde «fra Basan til Ba'al-Hermon og Senir og Hermon-fjellet». Ba'al-Hermon lå altså mellom Basan og Hermon-fjellene.

I samsvar med dette nevner Jos 13,4–5 og Dom 3,3 i nord disse områdene som Josva ikke hadde inntatt: «hele kana'aneernes land», det vil si fønikernes kystland, med Meara, «som tilhører sidonierne, helt til Afek». Meara («hulen») er trolig hulene ved Jezzin øst for Sidon, oppe i Libanon, og Afek trolig Afka nordøst for Beirut. Dessuten «giblittenes land og hele Libanon mot øst, fra Ba'al-Gad ved foten av Hermon-fjellet like til Hamat-veien». Giblittene er innbyggerne i Gebal, Byblos, og «Libanon mot øst» er ikke Antilibanon, men Libanon-fjellet øst for giblittenes land.

Gebals område nevnes her som det nordligste av det landet som ikke var inntatt, og nordgrensen må da ha falt sammen med Kanaans nordgrense. Det kan neppe ha nådd så langt som til Tripolis' breddegrad, men trolig bare til sedrelunden ved Bsjerre, der Libanons høyeste topper ligger. Stammene Asjer og Naftali fikk heller ikke land lenger nord enn dette (Jos 19,24–39).

Ut fra alt dette må vi ikke legge Kanaans nordgrense så langt nord som til elven Eleuteros (Nahr el-Kebir), men lenger sør, tvers over den nordlige delen av Libanon. Da kan vi søke Hasar-Enan («kildegården»), der nordgrensen endte og østgrensen begynte, ved kilden ved Lebwe. Den danner vannskillet i Bekaa mellom Orontes, som renner mot nord, og Leontes, som renner mot sør.

Her springer en stor kilde med klart vann fram fra flere steder under et bredt grusleie, og grunnen er slik at en bare trenger å grave i grusen for å få så mange kilder en vil. I tillegg til fire hovedbekker er det tre eller fire mindre, så stedet kan med full rett kalles «kildegården». Dette blir enda mer sannsynlig fordi Ajin, som nevnes i v. 11 som et punkt på østgrensen, også lar seg finne uten vanskelighet.

V. 10–12. Østgrensen

> «[10]Mot øst skal dere trekke dere en grenselinje som går fra Hasar-Enan til Sjefam. [11]Fra Sjefam skal grensen gå ned til Ribla øst for Ajin og derfra gå videre ned til den når fjellskråningen øst for Kinnerets sjø. [12]Så skal grensen gå videre ned til Jordan og ende ved Salthavet. Dette skal være deres land og grensene som omgir det.»

Fra kildestedet ved Lebwe gikk østgrensen til Sjefam, som ingen vet hvor lå, og «fra Sjefam … ned til Ribla øst for Ajin». Den bestemte artikkelen i hebraisk og den nøyaktige stedsangivelsen «øst for Ajin»[3] viser tydelig at dette Ribla må holdes atskilt fra Ribla i Hamat-landet (2 Kong 23,33; 25,21; Jer 39,5; 52,9.27), selv om de oftest blir regnet som samme sted.

Ajin er trolig den store kilden Neba Anjar ved foten av Antilibanon, der en kan se ruinene av en befestet by eller en stor borg, Mejdel Anjar.[4]

Herfra gikk grensen videre ned og nådde «fjellskråningen øst for Kinnerets sjø», det vil si nordøstbredden av Genesaretsjøen (se Jos 19,35). Derfra fulgte den Jordan ned til Salthavet (Dødehavet). Østgrensen gikk altså fra Bekaa langs de vestlige skråningene av Antilibanon, forbi Hasbeya og Banias ved foten av Hermon, langs fjellkanten øst for Hule-sletten og ned til nordøsthjørnet av Genesaretsjøen. Selve Hermon-fjellet hørte altså ikke til Israels land.

V. 13–15. De ni og en halv stamme

> «[13]Moses bød Israels barn og sa: Dette er det landet dere skal få til arv ved loddkasting, det som Herren har befalt at de ni stammer og den halve stammen skal få. [14]For Rubens barns stamme med sine familier og Gads barns stamme med sine familier og den halve Manasses stamme har alt fått sin arv. [15]Disse to og en halv stamme har fått sin arv på denne siden av Jordan midt imot Jeriko - mot øst, mot solens oppgang.»

Dette landet, innenfor de grensene som nå er beskrevet, skulle israelittene dele ved loddkasting (26,56) og gi til de ni og en halv stammene. Rubens og Gads stammer og den halve Manasse-stammen hadde jo alt fått sin arv øst for Jordan (32,33 ff.).

V. 16–29. Mennene som skulle dele ut landet

---

[3] **«øst for Ajin»** ajin, עַיִן, «kilde»

[4] Landsbyen Ribleh ved Orontes ligger minst åtte timers vei nord for kilden ved Lebwe og kan ikke godt sies å ligge «øst for Ajin».

> «[16]Og Herren talte til Moses og sa: [17]Dette er navnene på de menn som skal skifte ut landet mellom dere: Eleasar, presten, og Josva, Nuns sønn. [18]Dessuten skal det være en høvding for hver stamme, som dere skal velge til å skifte ut landet. [19]Dette er navnene på disse mennene: For Judas stamme Kaleb, Jefunnes sønn, [20]for Simeons barns stamme Semuel, Ammihuds sønn, [21]for Benjamins stamme Elidad, Kislons sønn, [22]for Dans barns stamme en høvding, Bukki, Joglis sønn, [23]for Josefs barn: for Manasses barns stamme en høvding, Hanniel, Efods sønn, [24]og for Efra'ims barns stamme en høvding, Kemuel, Sjiftans sønn, [25]for Sebulons barns stamme en høvding, Elisafan, Parnaks sønn, [26]for Issakars barns stamme en høvding, Paltiel, Assans sønn, [27]for Asjers barns stamme en høvding, Akihud, Sjelomis sønn, [28]for Naftalis barns stamme en høvding, Pedael, Ammihuds sønn. [29]Disse mennene var det som Herren satte til å skifte ut Kana'ans land mellom Israels barn.»

Ved siden av Eleasar og Josva skulle det velges en høvding fra hver av de ti stammene som skulle ha del i landet vest for Jordan; Ruben og Gad hadde ingen del i denne utdelingen. Eleasar skulle stå øverst som yppersteprest, slik Gud hadde bestemt i 27,21, og Josva skulle ha andreplassen som hærfører. Høvdingene var overhoder for slektene i stammene (Jos 14,1), ikke stammenes øverste høvdinger (se 13,2).

Av disse høvdingene vet vi bare noe mer om Kaleb, som vi kjenner fra kap. 13. De andre nevnes ikke noe annet sted. Rekkefølgen på stammene svarer, med noen unntak, til hvor de fikk landet sitt i Kanaan, regnet fra sør mot nord. Den avviker en god del fra rekkefølgen loddene falt ut i for de enkelte stammene (Jos 15–19).

Kapittel 35. Levittbyene og tilflukts-byene

Levittene skulle ikke få noen arv for seg selv i Kanaans land, det vil si ikke noe eget stammeområde (18,20.23). Derfor befalte Moses etter Guds ord de andre stammene å gi levittene byer å bo i av den arveeiendommen de selv fikk, med beitemarker rundt byene til buskapen deres. Deretter gir Herren lov om tilfluktsbyene, der den som hadde drept et menneske av vanvare, kunne finne vern mot blodhevneren.

V. 1–11. Byer til levittene

> «[1]Herren talte til Moses på Moabs ødemarker ved Jordan, midt imot Jeriko. Og han sa: [2]Byd Israels barn at de skal gi levittene byer til å bo i av den arveeiendommen de får. Dessuten skal de gi levittene jordstykker rundt omkring disse byene. [3]De skal ha byene til å bo i, og jordstykkene som hører til, skal være til beite for deres kveg og for deres husdyr og for hva de ellers har av dyr.»

«Byer til å bo i» betyr ikke at hele byen ble levittenes eiendom. De fikk så mange hus i byen som de trengte, og husene var deres arvelige eie. Ble et slikt hus solgt, kunne det alltid løses inn, og i jubelåret gikk det tilbake til levittene uten vederlag, selv om det ikke var løst inn før (3 Mos 25,32–33). Den delen av byen som levittene ikke tok i bruk, og markene og landsbyene omkring, forble eiendommen til den stammen byen hadde falt på ved loddet (jf. Jos 21,12).

Rundt byene skulle levittene også få beitemarker (*migrasj*, מִגְרָשׁ, av et verb som betyr «drive», det vil si et sted dit buskapen drives ut). Etter 3 Mos 25,34 kunne denne jorden ikke selges, men skulle være levittenes eiendom for alltid. Den skulle være til kveg og trekkdyr, til småfeet deres, og – som en samlende avslutning – til alle dyrene de ellers eide.

V. 4–5. Beitemarkene

> «[4]Beitemarkene omkring byene, som dere skal gi levittene, skal strekke seg fra bymuren tusen alen utover på alle kanter. [5]Utenfor byen skal dere måle to tusen alen på østsiden og to tusen alen på sørsiden og to tusen alen på vestsiden og to tusen alen på nordsiden, og byen skal være i midten. Dette skal være de beitemarkene de har rundt disse byene.»

Beitemarkene skulle strekke seg tusen alen ut fra bymuren til alle fire kanter. Så skulle det måles to tusen alen langs hver side utenfor byen, «og byen skal være

i midten». Byen lå altså midt mellom de oppmålte linjene, og den plassen den selv tok, ble ikke regnet med i de to tusen alen.

Disse forskriftene har voldt utleggerne mye bry, men meningen er enkel når vi tenker oss byen og markene rundt som kvadrater. Beitemarken går tusen alen ut fra muren til hver kant, og hver ytterside måler to tusen alen pluss lengden av bymuren. Var byen selv et kvadrat på tusen alen, ble yttersiden av bymarken 2000 + 1000 alen lang. Var hver side av bymuren bare fem hundre alen, ble yttersiden 2000 + 500 alen.

V. 6–8. Førtiåtte byer

> «[6]De byene dere skal gi levittene, skal være seks tilfluktssteder, for at drapsmenn kan flykte dit. I tillegg til disse skal dere gi dem førtito byer. [7]I alt skal dere gi levittene førtiåtte byer med beitemarkene som hører med. [8]Og av de byene som dere skal gi dem av Israels barns eiendom, skal dere ta flere byer i de store stammene og færre i de mindre. Hver av stammene skal gi levittene byer ettersom de har fått land til.»

Seks av levittbyene skulle være tilfluktsbyer for drapsmenn (se v. 12), og i tillegg skulle israelittene gi førtito andre byer av sin eiendom, i alt førtiåtte. De store stammene skulle gi mange og de små få (26,54).

Etter Jos 21 fikk levittene ni byer i Judas og Simeons område og fire i hver av de andre stammene, unntatt Naftali, der det bare var tre. Det ble ti byer øst for Jordan og trettiåtte i selve Kanaan. De tretten byene som Juda, Simeon og Benjamin ga, gikk til prestenes slekter, og de andre trettifem til de tre levittiske slektene.

Slik ble levittene spredt blant alle stammene, og forbannelsen i Jakobs velsignelse, at Levi skulle splittes og spres i Israel (1 Mos 49,7), ble vendt til velsignelse både for levittene selv og for hele Israel. Dette svarte helt til stammens utvelgelse og kall.

Levittene var tatt ut av hele folket til å være Herrens egen eiendom, til å vokte hans pakt og lære Israel hans rett og hans lov (5 Mos 33,9–10; 3 Mos 10,11; 5 Mos 31,9–13). De skulle være et utvalg av folket som tilhørte Herren, og stå fram midt iblant alle stammene. Både med sin vandel og sitt kall skulle de stadig minne israelittene om deres eget kall fra Gud, ta vare på Herrens lov og vitnesbyrd i Israel og vekke og utbre gudsfrykt og fromhet blant alle stammene.

Spredningen blant stammene svarte til dette kallet. Men levittene ble ikke strødd ut i alle byene og landsbyene. De bodde samlet i egne byer rundt om i stammene, og det vernet dem mot ulempene ved å stå alene og mot faren for moralsk og åndelig forfall. Endelig er det tydelig at tallet førtiåtte er tolv stammer ganget med fire. Fire er Guds rikes segl i verden, og slik er tanken om Guds rike også framstilt i de fire ganger tolv byene.

V. 9–11. Tilfluktsbyene skal velges

> «[9]Og Herren talte til Moses og sa: [10]Tal til Israels barn og si til dem: Når dere er gått over Jordan inn i Kana'ans land, [11]da skal dere velge ut noen byer som kan være tilfluktssteder for dere, for at en drapsmann som av vanvare slår noen i hjel, kan flykte dit.»

Når israelittene var kommet inn i Kanaans land, skulle de velge ut byer som lå beleilig til, som tilfluktsbyer. Dit kunne den flykte som hadde drept et menneske av vanvare (se 3 Mos 4,2). Gjennom disse forskriftene, som blir gjentatt og utvidet i 5 Mos 19,1–13, oppfylte Gud det løftet han hadde gitt i 2 Mos 21,13: at han ville anvise et sted dit den som drepte sin neste uten forsett, kunne flykte for blodhevneren.

V. 12–28. Vern mot blodhevneren

> «[12]Disse byene skal dere ha til tilfluktssteder for drapsmannen når han flykter fra blodhevneren, for at han ikke skal dø før han har stått til doms for menigheten. [13]Og de av deres byer som dere skal gi til tilfluktssteder, skal være seks i tallet. [14]Tre av byene skal dere gi på den andre siden av Jordan, og de tre andre byene skal dere gi i Kana'ans land. De skal være tilfluktssteder. [15]Både for Israels barn og for de fremmede og innflytterne som bor blant dere, skal disse seks byene være tilfluktssteder, så hver den som av vanvare slår noen i hjel, kan flykte dit.»

Byene skulle verne drapsmannen mot blodhevneren, så han ikke skulle dø før saken hans var prøvd for menigheten. Det skulle være seks, tre øst for Jordan og tre i Kanaans land, og både israelittene og de fremmede og innflytterne blant dem kunne flykte dit.

I 5 Mos 19,3 ff. pålegger Moses folket å gjøre veien til byene i stand og dele landet i tre deler, med en fristad i hver tredjedel. Slik skulle enhver drapsmann kunne nå fram uten å bli hindret av lang eller dårlig vei. Ellers kunne blodhevneren «i sin brennende vrede forfølge drapsmannen og nå ham igjen», og slå ham i hjel, «skjønt han ikke var skyldig til døden, fordi han ikke hadde båret hat til ham i forveien» (5 Mos 19,6).

De tre tilfluktsbyene øst for Jordan valgte Moses ut selv (5 Mos 4,41–43). De tre i Kanaan ble først bestemt da landet var delt ut til de ni og en halv stammene (Jos 20,7).

Alle seks var levitt- eller prestebyer. Det var ikke bare fordi en først og fremst kunne vente at prestene og levittene ville håndheve retten. Disse byene tilhørte også Herren i en høyere forstand enn resten av landet, og derfor svarte de bedre enn noe annet sted til det en tilfluktsby skulle være: et sted der drapsmannen, når han først var tatt imot, sto under vern av Guds nåde.

Tilfluktsbyene forutsatte skikken og retten til blodhevn. Skikken går tilbake til menneskeslektens eldste tider (1 Mos 4,15.24; 27,45). Den rådet blant israelittene som blant de andre folkene i oldtiden, og blant araberne lever den videre i full kraft. Overalt der et folk ennå ikke hadde fått et ordnet samfunnsliv, eller bare var i begynnelsen av det, ble det overlatt til den enkelte og særlig til slekten å sone en krenkelse.

Grunnlaget for dette var gjengjeldelsens prinsipp, som ligger til grunn for Guds ordning av verden og særlig for Moseloven. Når det gjaldt drap, stadfestet Gud det allerede på Noahs tid med budet: «Den som utøser menneskets blod …» (1 Mos 9,5–6).

Men under Moseloven ble denne retten, eller rettere plikten, til å hevne drap lagt inn under Guds styre. Gud ville selv kreve igjen det blod som ble utøst, både av mennesker og av dyr (1 Mos 9,5), og han befalte blodhevn. Men han tok gjennomføringen av den bort fra menneskers vilkårlighet og begrenset den til overlagt drap. Det gjorde han ved å opprette tilfluktsbyer som skulle verne drapsmannen mot hevneren til saken hans var prøvd for menigheten.

Hevneren kalles *go'el* (גֹּאֵל, «løser»). Det var den slektningen som hadde den særlige plikten å gjenopprette det slekten hadde mistet. Han skulle løse inn jord som var gått ut av slekten (3 Mos 25,25 ff.), og løse ut en slektning som var blitt slave (3 Mos 25,47 ff.), men også kreve igjen det blodet slekten var frarøvet ved drap. I denne siste rollen ble han kalt *go'el haddam* (גֹּאֵל הַדָּם, «blodets løser», blodhevneren; v. 19.21.24; 5 Mos 19,6.12).

Av 2 Sam 14,7 ser vi at hele slekten skulle sørge for at blodhevnen ble fullbyrdet. Selve plikten fulgte nok nærheten i slektskap, slik som plikten til å løse ut av trelldom (3 Mos 25,49) og retten til arv (27,8 ff.).

Hva det ville si å stå til doms for menigheten, forklares nærmere i v. 24–25. Sammenholdt med Jos 20,4 ff. ser vi at drapsmannen som flyktet til en fristad, skulle stille seg ved byporten og legge fram saken sin for de eldste. De skulle ta ham inn i byen og gi ham et sted å bo blant seg, og de måtte ikke utlevere ham til blodhevneren før han hadde stått til doms for menigheten.

De eldste i fristaden skulle altså gjøre en foreløpig undersøkelse og avgjøre om de kunne gi ham vern. Kom så blodhevneren, skulle de ikke utlevere ham, men overgi ham, på blodhevnerens anklage, til den menigheten han hørte til eller der drapet var skjedd. Den skulle granske saken og dømme om gjerningen var gjort med vilje eller av vanvare.

V. 16–21. Den som myrder

> «[16]Den som slår noen med et jernredskap så han dør, han er en drapsmann, og drapsmannen skal dø. [17]Den som tar en stein i sin hånd stor nok til å drepe med og slår noen med den så han dør, han er en drapsmann, og drapsmannen skal dø. [18]Eller om en har et redskap av tre i hånden, som han kan drepe folk med, og slår noen med det så han dør, da er han en drapsmann, og drapsmannen skal dø. [19]Blodhevneren kan drepe drapsmannen. Når han treffer på ham, kan han drepe ham. [20]Dersom en støter til noen av hat eller kaster noe på ham med vilje så han dør, [21]eller av fiendskap slår ham med hånden så han dør, da skal den som slo, late livet. Han er en drapsmann. Blodhevneren kan drepe drapsmannen når han treffer på ham.»

V. 16–28 gir nærmere regler for rettergangen, og først om overlagt drap (v. 16–21). Den som slo et menneske i hjel med et jernredskap – en øks, en hammer eller lignende – eller med en stein som fylte hånden, så stor at en kunne drepe med den, eller med en tung klubbe eller et annet kraftig redskap av tre, han var en morder og skulle dø. Den som brukte et redskap som satte livet i fare, og som en vanligvis ikke slo med, fikk mot seg mistanken om at han hadde villet ta livet av den andre.

Blodhevneren kunne drepe ham hvor og når han traff på ham. Det samme gjaldt den som støtte til en annen av hat, kastet noe på ham fra bakhold eller slo

ham med hånden i fiendskap så han døde. Flyktet en slik morder til en fristad, skulle de eldste i hans egen by hente ham ut og overgi ham til blodhevneren (5 Mos 19,11–12).

V. 22–25. Den som dreper av vanvare

> «[22]Men dersom en støter til noen av vanvare, uten fiendskap, eller kaster en eller annen ting på ham uten å ville noe ondt, [23]eller uten å se ham rammer ham med en stein stor nok til å drepe ham med, så han dør, men drapsmannen ikke er hans fiende og ikke vil ham noe ondt, [24]da skal menigheten dømme mellom ham som slo og blodhevneren, etter disse lover. [25]Menigheten skal verge drapsmannen mot blodhevneren og la ham vende tilbake til den tilfluktsbyen som han var flyktet til. Der skal han bli til ypperstepresten – han som er salvet med den hellige oljen – er død.»

Så følger, i v. 22–28, hvordan det skulle gå med den som drepte uten forsett: den som støtte til en annen plutselig og uten fiendskap, eller kastet noe på ham uten å ligge i bakhold, eller lot en stein som kunne drepe, falle på ham uten å se ham, så han døde – uten at han var hans fiende eller ville ham noe ondt.

5 Mos 19,4–5 sier det enda tydeligere. Der heter det «av vanvare og uten å ha hatet ham i forveien», og det blir forklart med et eksempel fra livet: «slik det kan skje når en går med sin neste ut i skogen for å hogge tømmer og han hogger til med øksen for å felle et tre, men øksen farer av skaftet og treffer hans neste, så han dør».

I et slikt tilfelle skulle menigheten dømme mellom drapsmannen og blodhevneren etter disse lovene. Den skulle berge den uskyldige fra blodhevneren og føre ham tilbake til den tilfluktsbyen han hadde flyktet til. Der skulle han bo til ypperstepresten, som var salvet med den hellige oljen, var død.

V. 26–28. Yppersteprestens død

> «[26]Men dersom drapsmannen kommer utenfor grensen til den tilfluktsbyen som han har flyktet til, [27]og blodhevneren treffer ham utenfor hans tilfluktsbys område og dreper drapsmannen, så har han ingen blodskyld på seg. [28]For drapsmannen skal bli i sin tilfluktsby til ypperstepresten er død. Men etter yppersteprestens død kan han vende tilbake til den bygden hvor han har sin eiendom.»

Forlot drapsmannen tilfluktsbyen før den tid, og blodhevneren fikk tak i ham og drepte ham utenfor byens område, skulle det ikke regnes ham som blodskyld. Men etter yppersteprestens død kunne han vende hjem til sin arveeiendom, og blodhevneren fikk ikke lenger forfølge ham.

I disse forskriftene viser hele strengheten i Guds rettferdighet seg i den skjønneste samklang med hans barmhjertighet. Ved drapet, selv om det ikke var villet, var menneskeblod utøst, og det krevde soning. Men soningen skulle ikke skje ved at gjerningsmannen selv døde, for han hadde ikke syndet med vilje. Derfor fikk han et tilfluktssted i fristaden, der han kunne søke ly og være skjult.

Oppholdet der var ingen landsforvisning, selv om det å være skilt fra hus og hjem og slekt utvilsomt var en straff. Det var å være skjult under vernet av Guds miskunn, som i tilfluktsbyene åpnet et tilfluktssted mot blodhevnerens kjøde-

lige iver. Der ble drapsmannen til synden hans var sonet ved yppersteprestens død.

At yppersteprestens død her blir sett på som sonende, slik mange rabbinere, kirkefedre og eldre utleggere har hevdet, går tydelig fram av tillegget «han som er salvet med den hellige oljen». På noen annen måte ville disse ordene være meningsløse og overflødige. De viser at det er en indre sammenheng mellom yppersteprestens død og at drapsmannen kunne vende hjem.

Salvingen med den hellige oljen var et sinnbilde på at Den Hellige Ånd ble gitt. Ved den fikk ypperstepresten fullmakt til å være mellommann og folkets stedfortreder for Gud, så han alene kunne fullføre den årlige soningen for hele folket på den store forsoningsdagen.

Men fordi livet og gjerningen hans fikk stedfortredende betydning ved denne salvingen med Ånden, kunne også hans død ses som en død for folkets synder, i kraft av Den Hellige Ånd han hadde fått. Ved den fikk den som hadde drept av vanvare, del i soningen for sin synd for Gud, så han kunne vende renset tilbake til hjembyen sin uten lenger å være utsatt for blodhevnerens hevn.

Etter denne forståelsen fikk yppersteprestens død i en viss forstand samme virkning for hans embetstid som tjenesten hans på forsoningsdagen hadde hvert år. Derfor ble den jordiske yppersteprestens død et forbilde på den himmelske yppersteprestens død. Han ofret seg selv ved den evige Ånd som et lyteløst offer til Gud, så vi skulle bli forløst fra våre overtredelser og få den lovede evige arv (Hebr 9,14–15).

Kristi blod vant en evig forløsning bare fordi han ved den evige Ånd ofret seg selv lyteløs til Gud. Slik kunne også den gammeltestamentlige yppersteprestens død gi drapsmannen full befrielse fra hans synd bare fordi han var salvet med den hellige oljen, sinnbildet på Den Hellige Ånd.

V. 29–34. Vitner og løsepenger

> «[29]Dette skal være en rettsordning for dere fra slekt til slekt, hvor dere så bor.
> [30]Om en slår noen i hjel, skal drapsmannen lide døden etter at vitner er hørt. Men ett vitne er ikke nok til at noen dømmes til døden. [31]Dere skal ikke ta imot løsepenger for en drapsmanns liv når han er skyldig til døden. Han skal dø.
> [32]Og dere skal ikke ta imot løsepenger for en som er flyktet til en tilfluktsby, så han kan vende tilbake og slå seg ned i landet før presten er død.»

Oppholdet i tilfluktsbyen var altså verken en vanlig landsforvisning eller bare en måte å berge drapsmannen fra den rasende hevneren på. Det var en ordning fra den rettferdige og barmhjertige Gud for å sone menneskeblod, også når det ikke var utøst med vilje.

Uten at retten ble krenket, skulle det settes en grense for den urett slektshevnen kunne føre til. Da måtte det også vernes mot at denne nådige ordningen ble misbrukt, slik hedningenes asylrett hadde utartet.[1]

Det er dette v. 29–34 skal sikre. Først slås det fast at forskriftene i v. 11–28 skal være en rettsordning for alle kommende slekter (se 27,11).

[1]Grekernes, romernes og germanernes fristeder var helt forskjellige fra de hebraiske. De hebraiske skulle aldri berge den som hadde gjort noe med vilje, fra den straffen han fortjente, men bare sikre en rettferdig dom. De hedenske tjente tvert imot til å berge forbryteren fra den straffen han etter loven hadde fortjent.

Så krever v. 30 rettferdig dom i drapssaker: Den som har drept, skal dømmes til døden etter vitners utsagn, men ett vitne er ikke nok. Ett vitne kan lettere ta feil og lettere være partisk enn flere som samstemmig vitner om det samme. Senere ble det fastsatt at det i dødssaker skulle være minst to vitner (5 Mos 17,6), og to eller tre i enhver sak (5 Mos 19,15; jf. Joh 8,17; 2 Kor 13,1; Hebr 10,28).

Endelig (v. 31–32) blir det forbudt å ta imot løsepenger, både for morderens liv – han var skyldig til døden og skulle dø – og for at den som hadde flyktet til tilfluktsbyen, skulle få vende hjem før presten var død. Den som hadde myrdet med vilje, skulle altså ikke få kjøpe seg fri ved å betale løsepenger til den dreptes slektning, slik det ikke sjelden skjer i Østen i dag. Og heller ikke den som hadde drept av vanvare, skulle kunne kjøpe seg lov til å vende hjem fra tilfluktsbyen før yppersteprestens død.

V. 33–34. Landet skal ikke vanhelliges

> «[33]Dere skal ikke vanhellige det landet dere bor i. For blod vanhelliger landet, og landet kan ikke få soning for det blod som blir utøst der, uten ved at den som utøser blodet, må dø. [34]Du skal ikke gjøre landet dere bor i urent, det landet der jeg bor midt iblant dere. For jeg er Herren, som bor midt iblant Israels barn.»

Israelittene skulle ikke vanhellige landet ved å spare morderen. Blod, det vil si blodsutgytelse og drap, vanhelliget landet, og det kunne ikke skje soning for landet for blodet som var utøst der, uten ved blodet til den som hadde utøst det. Det vil si: Morderen måtte henrettes, så retten kunne skje fyllest. De skulle heller ikke gjøre landet urent ved å tåle mordere iblant seg, for Herren, Den Hellige, bodde der midt iblant Israels barn (jf. 3 Mos 18,25 ff.).

Kapittel 36. Arvedøtrene og stammens arv

«[1]Overhodene for familiene som nedstammet fra Gilead, sønn av Manasses sønn Makir, og som tilhørte Josefs barns ætter, gikk fram for Moses og for de høvdingene som var overhoder for Israels barns familier, [2]og de sa: Herren har befalt min herre å gi Israels barn landet til arv ved loddkasting, og min herre har fått befaling av Herren om å gi vår bror Selofhads arv til hans døtre. [3]Men blir nå de gift med menn fra Israels barns andre stammer, så går deres arv fra våre fedres arv og legges til den stammens arv som de kommer til å tilhøre. Slik blir vår arvedel mindre.»

Foranledningen til denne loven var en henvendelse til Moses og menighetens høvdinger fra overhodene for familiene i Gileads ætt av Manasse, den ætten Selofhad hørte til (26,33). Når Selofhads døtre fikk arv, ville stammeområdet som var gitt Manasse, bli mindre om de giftet seg inn i en annen stamme.

De bygde på Herrens bud om at landet skulle deles ut til arv blant israelittene ved loddkasting (v. 2; jf. 26,55–56; 33,54). Det står ikke uttrykkelig, men på grunn av løftet om at Kanaan skulle være deres eiendom for alltid (1 Mos 17,8), og lovens bestemmelse om at en arv ikke skulle gå ut av slekten (3 Mos 25,10.13.23 ff.), forsto de budet slik at den delen hver stamme fikk, skulle bli uforandret fra slekt til slekt. «Min» i entall (v. 2) viser til den som fører ordet (som i 32,27).

Nå var arven etter deres bror, det vil si stammefellen Selofhad, gitt til døtrene hans (27,1 ff.). Ble de valgt til hustruer av menn fra de andre stammene i Israel, ville arven deres bli tatt fra Manasses stammeområde og lagt til den stammen de giftet seg inn i.

V. 4. Jubelåret

«[4]Og når jubelåret kommer for Israels barn, så blir deres arv lagt til den stammens arv som de kommer til å tilhøre, og deres arv går fra vår fedrestammes arv.»

Når jubelåret kom (3 Mos 25,10), ville arven deres gå helt bort fra Manasses stamme. Strengt tatt gikk arveeiendommen over til den stammen arvedatteren giftet seg inn i, straks ekteskapet var inngått, og ikke først i jubelåret. Men fram til jubelåret kunne eiendommen alltid komme tilbake til Manasse, enten ved at ekteskapet ble barnløst, eller ved at arven ble kjøpt tilbake.

I jubelåret derimot skulle all jord som var gått over til andre, vende tilbake til den opprinnelige eieren eller hans arving (3 Mos 25,33 ff.). Dermed ville en arv som var gått fra en stamme til en annen ved giftermål, bli liggende der for alltid. Det var i denne forstand de eldste i Manasses stamme sa at en del av den arven loddet hadde gitt dem, ville bli tatt fra stammen i jubelåret.

V. 5–9. Arven skal bli i stammen

> «[5]Da bød Moses Israels barn etter Herrens ord og sa: Josefs barns stamme har rett i det de sier. [6]Slik byr Herren om Selofhads døtre: De kan gifte seg med hvem de vil, bare de gifter seg innenfor sin fedrestammes ætt, [7]for at ikke noen arv hos Israels barn skal gå over fra en stamme til en annen. Israels barn skal holde fast hver ved sin fedrestammes arv. [8]Enhver datter i Israels barns stammer som får arv, skal gifte seg med en mann av sin fedrestammes ætt, for at Israels barn kan arve hver sine fedres arv, [9]og for at ingen arv skal gå over fra en stamme til en annen, men Israels barns stammer holde fast hver ved sin arv.»

Moses erklærte at de hadde rett. Så kunngjorde han etter Herrens bud at Selofhads døtre kunne gifte seg med hvem de ville, men mannen måtte høre til en ætt i deres fars stamme, det vil si være en manassitt. For arven skulle ikke gå over fra en stamme til en annen (v. 7). Hver israelitt skulle holde fast ved arven i sin fedrestamme, og ingen skulle komme i besittelse av en annen stammes eiendom ved å gifte seg med en arvedatter fra den stammen. I v. 8–9 blir dette så utvidet til en alminnelig lov for alle arvedøtre i Israel.

V. 10–12. Selofhads døtre gifter seg

> «[10]Selofhads døtre gjorde slik som Herren hadde befalt Moses. [11]Mahla, Tirsa, Hogla, Milka og Noa, Selofhads døtre, ble gift med sine farbrødres sønner, [12]de ble gift med menn av Manasses, Josefs sønns ætter, så deres arv ble hos deres fedreætts stamme.»

V. 10–12 forteller at Selofhads fem døtre gjorde som Herren hadde befalt. Navnene deres blir gjentatt fra 26,33 og 27,1 (se også Jos 17,3). De giftet seg med menn av Manasses ætter, nemlig med sønnene til sine farbrødre, og slik ble arven deres i farens stamme.

V. 13. Avslutningen på boka

> «[13]Dette er de bud og lover som Herren ga Israels barn ved Moses på Moabs ødemarker ved Jordan, rett imot Jeriko.»

Avslutningen gjelder ikke bare de lovene og rettene som står i 33,50–36,13. Den omfatter også de andre lovene som ble gitt på Moabs ødemarker (kap. 25–30), og er sluttordet for hele boka. Den stiller lovgivningen på Moabs ødemarker ved siden av lovgivningen på Sinai-fjellet (3 Mos 26,46; 27,34) og avslutter den. Men det betyr slett ikke at det som følger i 5. Mosebok, ikke skulle være fra Moses: forklaringen av loven (5 Mos 1,5), den videre utfoldelsen av den og formaningene til å holde dens vitnesbyrd, forskrifter og lover (5 Mos 4,44 ff.; 12,1 ff.).

Om Carl Friedrich Keil

1807–1888

Carl Friedrich Keil (1807–1888) ble født i Oelsnitz i Sachsen. Han studerte teologi i Dorpat (Tartu) og i Berlin, der han ble elev av Ernst Wilhelm Hengstenberg. Fra 1833 var han i 25 år professor ved det lutherske teologiske fakultetet i Dorpat. I 1858 flyttet han tilbake til Tyskland, og resten av livet brukte han til å skrive.

Keil var en av de mest grundige bibelforklarerne i den lutherske kirke på 1800-tallet. Han holdt fast ved at Det gamle testamente er Guds ord og forteller virkelig historie, og han forsvarte det mot tidens bibelkritikk. Caspari regnet ham blant dem som førte arbeidet videre etter Hengstenberg.

Hovedverket er den store kommentaren til Det gamle testamente som han skrev sammen med Franz Delitzsch (fra 1861). Keil skrev selv om Mosebøkene, de historiske bøkene, Jeremia, Esekiel, Daniel og de tolv små profetene. Kommentaren ble oversatt til engelsk og brukes fortsatt.

Oversettelsene på Gamle stier bygger på den engelske utgaven (Edinburgh 1864–1878) og er forkortet: Keils forklaring av teksten står, men grammatiske drøftinger, ordlister og det meste av oppgjøret med bibelkritikerne er kortet inn.

Ordforklaringer

Jehova – Jehova er en gjengivelse av Guds eget navn i Det gamle testamente, som på hebraisk skrives med de fire konsonantene JHVH (יהוה). Navnet betyr «Han som er», slik Gud selv forklarte det for Moses: «Jeg er den jeg er» (2 Mos 3,14). Navnet sier ikke bare at Gud er til, men også hvem han er for sitt folk: den uforanderlige, som er trofast mot sine løfter. Det vanlige ordet for Gud, Elohim (אֱלֹהִים), peker på ham som Skaperen og den Allmektige, og patriarkene kjente ham som El Sjaddai, den Allmektige. Men under paktsnavnet Jehova ble han kjent da han oppfylte løftene og førte Israel ut av Egypt (2 Mos 6,2–3). Dette navnet klinger også med i ordene om «han som er og som var og som kommer» (Åp 1,4; 1,8). Av ærefrykt sluttet jødene å uttale gudsnavnet og leste i stedet Adonai, «Herre». Derfor gjengir norske bibler JHVH med «Herren». Formen «Jehova» er en blanding av konsonantene i JHVH og vokaltegnene fra Adonai. Vokalene i Adonai er a–o–a (i-en til slutt er konsonanten j, ikke en vokal). Vokaltegnene ble satt under bokstavene JHVH for å minne leseren om å si Adonai. Den første vokalen i Adonai er en svært kort a, fordi den står under en strupelyd (alef). Under J, som ikke er en strupelyd, blir den samme halvvokalen til en enda kortere e: J-e-H-o-V-a-H. Senere ble dette lest rett fram som ett ord, og siden den siste H-en er stum, ble det «Jehovah», på norsk «Jehova».

Josefus – Flavius Josefus (ca. 37–100 e.Kr.) var en jødisk historieskriver av prestelig slekt i Jerusalem. Under opprøret mot Roma (66–70 e.Kr.) ledet han de jødiske styrkene i Galilea, men ble tatt til fange. Han kom senere i tjeneste hos keiser Vespasian og skrev resten av livet i Roma. To av verkene hans er særlig viktige: «Den jødiske krig», om opprøret og Jerusalems ødeleggelse i år 70, og «Jødiske oldtidshistorier», om jødenes historie fra skapelsen til hans egen tid. Fortolkerne viser til dem med de latinske forkortelsene «Bell.» (Bellum Judaicum) og «Ant.» (Antiquitates). Josefus er den viktigste kilden utenom Bibelen til jødisk historie på Jesu og apostlenes tid. Han nevner blant andre Herodes-slekten, Pilatus, Johannes døperen og Jakob, «bror av Jesus, som ble kalt Kristus». Han skrev som jøde for et romersk publikum, og det han forteller, må derfor leses med et visst forbehold.